

ПИСМА ИЗЛОЖЕНИЕ НА МОНАШЕСКИЯ ОПИТ

СТАРЕЦЪТ ИОСИФ ИСИХАСТ

ПИСМА

ИЗЛОЖЕНИЕ НА МОНАШЕСКИЯ ОПИТ:

СТАРЕЦЪТ ИОСИФ ИСИХАСТ

Предлаганата книга представлява сборник от писма на известния подвижник-исихаст Иосиф Атонски (1899-1959) до духовните му чеда. Писмата съдържат множество наставления на стареца за извършването на Иисусовата молитва и преминаването на духовната борба. Книгата е много полезна за монашестваци и миряни, водещи внимателно духовния си живот.

Славянобългарски манастир "Св. Вмчк Георги Зограф"©, Света Гора, Атон, 2003 г.

Предговор	1
За настоящото издание	6
ЧАСТ ПЪРВА	8
Писма до монашестваци и миряни	9
1	9
2	10
3	11
4	13
5	15
6	16
7	17
8	20
9	21
10	23
11	25
12	27
13	28
14	29
15	31
16	33
17	34
18	36
19	37
20	38
21	39
22	40
23	42
24	43
25	44
26	46
27	48
28	49
29	50
30	52
31	54
32	56
33	58
34	60
35	61
36	64
37	66
38	70
39	72
40	74
41	76
42	77
43	79
44	81
45	82
46	83
47	84
48	84
49	86
50	87

ПИСМА ИЗЛОЖЕНИЕ НА
МОНАШЕСКИЯ ОПИТ

51	88
52	89
53	90
54	91
55	92
56	94
57	95
58	96
59	96
60	98
61	99
62	100
63	101
64	102
65	103
66	104
67	105
68	106
69	106
70	107
71	108
72	109
73	110
74	110
75	111
76	112
77	113
78	114
79	115
80	116
81	116
ЧАСТ ВТОРА	118
Послание до исихаста пустинник	119
Предисловие	120
1. За монашеския чин и житие или как монахът да прекарва 24-те часа на деня и нощта	121
2. В отговор на въпроси на същия монах	123
3. За духовното занимание на разума и как трябва да мислим	124
4. За вниманието: ако ни посети Божията помощ, как да се борим с помисъла на превъзнасянето	126
5. За това, как идва Божията благодат и как да я различим от прелестта, и за краткия път	128
6. За това, как падат в прелест подвижниците, когато нямат наставник, и какво е лекарството за изцелението им	131
7. За това как се завръща Божията благодат, след като първо добре ни научи	134
8. За друга прелест	137
9. За разновидност на същата прелест	139
10. За двойната война на бесовете и за това, че с подвижниците те воюват изкусно	141
11. За трите състояния на естеството, чрез които човек се издига и слиза: естественото, противоестественото и свръхестественото. И за трите начина на действие на Божията благодат, която човек може да получи, принуждавайки човешкото естество: очистително, просветително и на съвършенството	142
12. За любовта	145
13. Епилог	149
	151

Предговор

Помня, бях на деветнадесет години, когато стъпих на пътя към Градината на света Богородица, към Света Гора. Този път към монашеското житие ми посочи добродетелната ми и монахолюбива майка, понастоящем монахиня Теофано.

През първите години от бедствията на немската окупация, когато заради работата напуснах училището, в една от двете старостилни църкви на Волос дойде за енорийски свещеник един иеромонах светогорец. Той беше монах от братството на стареца Иосиф исихаст, както го наричаше. Този иеромонах стана по това време скъпоценен съветник за мен и помощник в моя духовен растеж. Избрах го за свой духовен отец и благодарение на неговите беседи и съвети скоро започнах да чувствам как сърцето ми се отдалечава от света и се устремява към Света Гора. Особено когато той ми разказваше за живота на стареца Иосиф, нещо се запалваше в мен и молитвата ми и желанието по-скоро да се запозная с него ставаха пламенни.

Когато най-сетне дойде времето - 26 септември 1947 година, сутринта, корабчето поляка ни носеше от света към светоименната Гора: така да се каже, от брега на временното - към противоположния бряг на вечността.

На пристанището на скита "Света Анна" ни чакаше почтен старец, отец Арсений¹.

- Ти не си ли Янакис от Волос? - попита ме той.

- Да - казвам му, - дядо. Но откъде ме познавате?

- А - казва - старецът Иосиф узна това от Честния Предтеча. Той му се яви вчера вечерта и каза: "Изпращам ти една овчица. Вземи я при себе си в кошарата."

И мисълта ми се спря на честния Предтеча, моя покровител, в деня на чието рождество съм роден. Почувствах голяма признателност към него за тази грижа към мен.

- Е, Янакис, да тръгваме - казва ми отец Арсений. - Да тръгваме, защото старецът ни чака.

Тръгнахме. Що за чувства! На никого не биха му стигнали силите да ги опише.

Същата вечер в църквичката "Честният Предтеча", изсечена вътре в една пещера, направих поклон, отбелязващ моето влизане в послушание. Там, на тази слаба светлина, душата ми по известен само на нея начин узна светлия облик на моя свят старец.

Аз бях най-младият от братята по телесна и духовна възраст. А старецът Иосиф беше една от най-големите светогорски духовни величини на нашето време. Бях край него дванадесет години, обучавайки се при нозете му - толкова живя той след срещата ми с него. Бог ме удостои да му послужа до последния му свят дъх. И за многото му духовни трудове, за светите му молитви, които той ни остави като скъпоценно духовно наследство, той беше достоен за всякакво прислужване. Познах го като истински богоносец. Превъзходен духовен стратег, най-опитен в борбата против страстите и бесовете. Невъзможно беше човек, колкото и страстен да е, да бъде край него и да не се изцели. Стига само да му е послушен.

За монасите старецът Иосиф поставяше по-горе от всичко христоподражателното послушание. За миряните отдаваше предпочитание на умната молитва, но винаги под ръководството на опитни наставници, защото се беше нагледал на прелъстени хора. "Виждал ли си човек, който не се съветва или не спазва съветите? Почакай и скоро ще го видиш прелъстен", - така ни казваше често.

В спазването на нашия аскетски чин старецът беше пределно строг. С цялата си душа беше възлюбил поста, бдението, молитвата. Хлебец и трапеза - винаги в мярка. И ако знаеше, че има остатъци от вчерашния или от по-предния ден, не ядеше пресноприготвена храна. Обаче към нас, младите, строгостта му по отношение

¹Многогодишен сподвижник на стареца Иосиф - б. пр.

на храненето беше умерена, защото, виждайки толкова телесни немощи, той считаше, че трябва да бъде понизходителен. Но цялата му търпимост сякаш се изчерпваше с тази понизходителност. Във всичко останало той беше много възискателен. Не че не умееше да прощава грешки или да търпи слабости, но желаше да мобилизираме всичките си душевни и телесни сили за подвига. Защото, както казваше той: "Това, което не отдаваме на Бога, за да го използва Той, него го използва другият. Затова и Господ ни дава заповед да Го възлюбим от цялата си душа и сърце, та да не намери лукавият място, за да се засели и разположи в нас."

Всяка нощ прекарвахме в бдение. Това беше нашият устав. Старецът изискваше да се борим до кръв против съня и нечистите помисли. Сам той бдеше в мрака на своята келийка с неразделния си спътник - непрестанната умна молитва. И макар той да се уединяваше там, вътре, ние виждахме, че той знае за това, което се случва отвън: за всяко наше движение и състояние. С един поглед четеше помислите ни. И когато виждаше, че се нуждаем от духовна подкрепа, разказваше за разни удивителни подвизи на атонски отци. Беше много изкусен разказвач. Когато говореше, ни се искаше да го слушаме непрестанно. Обаче въпреки природния му дар на разказвач, когато ставаше дума за Божествено просвещение, за благодатни състояния, той често изглежда беше притеснен от това, че бедният човешки речник не можеше да му помогне да изрази дълбочината на опита си. Оставаше като безгласен, сякаш беше далеч от нас, нямайки сили да говори за това, което се намира на неведомия, пресветъл и превисок връх на тайнствените словеса: там, където пребивават простите и съвършени, неизменни и недостъпни тайни на богословието.

Моят старец не беше изучавал богословие, но въпреки това богословстваше с голяма дълбочина. В едно от писмата си той пише: "Истинският монах, когато в послушание и безмълвие очисти чувствата и успокои ума, и сърцето му се очисти, приема благодатта и просветлението на познанието и става целият светлина, целият - ум, целият - сияние, и става извор на богословие, което, ако ще и трима да записват, няма да успяват да следят потока на благодатта, бликащ вълнообразно и разливащ мир и крайна неподвижност на страстите в цялото тяло. Сърцето пламти от Божествената любов и зове: "Задръж, Исусе мой, вълните на Твоята благодат, защото се топя като восък." И действително се топи, не издържайки. И умът бива грабнат в съзерцание, става взаимно съразтваряне и човекът се претворява, и става едно с Бога, така че не осъзнава или не отделя себе си от Него, подобно на желязото в огъня, когато то се разтопи и се разтвори в огъня."

От тези думи се вижда, че Божественият мрак, озаряван от нетварната светлина, не е бил за него непозната и непристъпна област, но му е бил известен като място и начин на Божието присъствие, като недостъпно тайнство, като пресветла и преясна светлина. И това е защото моят старец умееше да се моли. Често, когато излизаше след многочасова сърдечна молитва, виждахме лицето му изменено и сияещо. Изобщо не е удивително, че тази светлина, с която непрестанно се обливаше душата му, от време на време явно се изливаше и върху тялото му. Впрочем ореолът на светиите не е нищо друго, освен същия отблясък на нетварната светлина на благодатта, която свети и сияе вътре в тях.

Чистотата на стареца беше нещо удивително. Помня, когато влизах вечер в неговата келийка, тя цялата благоухаше. Усещах благоуханието на неговата молитва, което проникваше във всичко, което го заобикаляше, въздействайки не само на вътрешните ни, но и на външните ни сетива. Когато беседваше с нас за чистотата на душата и на тялото, винаги посочваше за пример света Богородица.

- Не мога да ви опиша - казваше той, - как обича Божията Майка целомъдрието и чистотата. Тъй като Тя е едничката чиста Дева, затова желае и всички ние да сме такива и това обича.

И казваше още:

- Няма друга жертва, по-благоуханна за Бога, от чистотата на тялото, която се придобива с кръв и жестока борба.

И завършваше:

- Затова, принуждавайте себе си, като очиствате душата и тялото; изобщо не приемайте нечисти помисли.

Ако говорим за мълчанието, ще кажа, че той не произнасяше нито дума без нужда. Особено през време на Великия пост, когато живееха само двамата с отец Арсений, пазеха мълчание по цяла седмица.

Говореха само след съботната вечерня до неделното повечерие и след това безмълвстваха цяла седмица. Разбираха се с жестове. И понеже старецът беше познал голямата полза от подвига на мълчанието, той и на нас забраняваше да разговаряме помежду си, позволяваше да нарушаваме тишината само поради крайна необходимост. Когато изпращаше някого от нас на някакво послушание извън пределите на нашия исихастирий², не ни разрешаваше да говорим с никого. Помня, когато се връщах, той винаги строго ме изпитваше, запазил ли съм пълно послушание и мълчание. За нарушаване на мълчанието с две-три думи първата ми епитимия беше двеста поклона.

И все пак този небесен човек умееше с такова майсторство да изчерпява страстите на учениците си, че само от това, че оставаха покрай него, те ставаха други хора. Но малцина оставаха, макар да идваха мнозина. Да остане човек с него не беше лесно. Особено към мое смирение отеческата му любов прилагаше такова възпитание, че навярно на някои, ако биха чули, това би им се сторило невероятно. Например, за дванадесетте години, през които живяхме заедно, само няколко пъти чух името си от устата му. За да ме назове или повика, той използваше всякакви оскърбителни думи и всички съответстващи на тях разкрсяващи епитети. Но колко нежност имаше в тези изкусни подигравки, каква свята заинтересованост стоеше зад тези оскърбления! И как е благодарна сега душата ми за тези хирургически намеси на неговия пречист език!

Прекарахме в пустинята достатъчен брой години. Но поради разнообразните трудни условия почти всички се изпоразболяхме. Старецът получи в молитва известие, че трябва да се спуснем по-надолу, което и беше направено. Там климатът беше по-мек, трудовете - по-умерени, и ние дойдохме на себе си с изключение на стареца: той боледува през целия си живот. Може би от поста, може би от трудовете на бдението, от молитвения пот или от действието на изкушенията. Във всеки случай от всичко това той целият се превърна в една рана.

Веднъж го попитах:

- Отче, защо и сега, след като сте толкова изтощен, пазите такъв пост?

И той ми отговори:

- Сега, дете мое, поста, за да даде нашият Благ Бог Своята благодат на вас.

Но независимо от телесните си болести и страдания той усещаше в себе си такова душевно благоразположение и блаженство, че, затруднявайки се да ги опише, казваше, че сякаш раят е вътре в него.

Накрая дойде времето на заминаването му от този свят. Той очакваше смъртта през целия си живот, защото пребиваването му тук беше подвиг, труд и болка. Душата му жадуваше за покой, и тялото - също. И въпреки че от самото начало беше насадил у нас отчетлива памет за смъртта, направи ни много силно впечатление това, как той беше се сродил с "най-страшното тайнство на смъртта." Изглеждаше, че той се готви за празник - така ясно го известяваше съвестта му за Божията милост. Обаче през последните дни той отново започна да плаче повече от обичайното. Отец Арсений казва, за да го утеши:

- Отче, толкова трудовете, толкова молитви извършихте през целия си живот, толкова плач, и пак плачете?

Старецът го погледна и въздъхна:

- Ех, отец Арсений, това, което каза, е истина, но нали съм човек. Нима зная дали това, което съм сторил, е било угодно на моя Бог? Та нали Той е Бог: съди не така, както ние, хората. И нима пак ще се върнем тук, за да поплачем още? Каквото успее да направи сега всеки от нас, това и ще бъде. Колкото поскърби и поплаче, толкова и ще се утеши.

Любовта му към Божията Майка надхвърляше всякаво описание. Щом само споменаваеше името ѝ, очите му вече се изпълваха със сълзи. Той отдавна Я молеше да го прибере, за да си почине. И Всецарицата го

²Уединена келия, в която се подвизават безмълвстващи монаси (исихасти).

чу. Тя го извести един месец преди заминаването му. Тогава старецът ме повика и ми посочи какво е нужно да приготвим. Започнахме да чакаме.

В навечерието на неговото преставяне, на 14 август 1959 година, старецът бе посетен от господин Схинас от Волос. Те бяха големи приятели.

- Как живеете, старче? - попита го Схинас. - Как е здравето Ви?

- Утре, Сотирис, заминавам за вечната родина. Когато чуеш камбаните, да си спомниш думите ми.

Вечерта на всенощното бдение на Успение на Пресвета Богородица старецът пееше, колкото можеше, заедно с отците. На Божествената литургия, по време на причастяването с Пречистите Тайни, той рече:

- За запас по пътя към вечния живот.

Настъпи зазоряването на 15 август. Старецът седи в мъченическото си кресълце в двора на нашия исихастирий, очаква часа и мига. Уверен е в известието, което му е дала Божията Майка, но, като вижда, че времето напредва и слънцето изгрява, започва да чувства нещо като притеснение, нещо като безпокойство от забавянето. Това беше последното посещение на лукавия. Старецът ме повика и рече:

- Дете мое, защо Бог се бави да ме вземе? Слънцето изгрява, а аз още съм тук!

Като виждам, как старецът скърби и вече почти губи търпение, се осмелявам да му кажа:

- Отче, не се огорчавайте, сега ще се помолим и вие ще тръгнете.

Сълзите му престанаха. Отците се заловиха всеки за броеницата си, и усилено - на молитва. Не мина и четвърт час, и той ми казва:

- Повикай отците, за да направят поклон, защото тръгвам.

Поклонихме му се за последен път. Скоро след това той повдигна очите си към висините и настойчиво се вираше около две минути. След това погледна към нас и напълно трезво и с неизразим душевен възторг рече:

- Всичко свърши, тръгвам, заминавам, благословете!

И с последните думи той приповдигна глава надясно, два-три пъти тихо отвори уста и очи, и това беше всичко. Предаде душата си в ръцете на Този, Когото желаше и на Когото служеше от младини.

Смърт наистина преподобническа. Тя предизвика в нас усещането за възкресение. Пред нас имаше покойник и беше уместна скръб, но вътре в себе си ние преживявахме възкресение. И това чувство не престана. Оттогава то съпровожда нашите спомени за вечнопамятния свят старец.

Тъй като неговият живот сам по себе си беше за нас писмено и устно учение и тъй като ние познахме от собствен опит силата на неговите слова, и понеже мнозина вече много години убедително ни молят да напишем за светия старец, в тази книга ние даваме възможност на самия него да говори посредством своите писма.

От светска гледна точка старецът Иосиф беше неграмотен - беше завършил само два класа от началното училище. Но, богонаучен, той беше мъдър в божествените неща. Университетът на пустинята го беше научил на това, от което най-много се нуждаем - на небесното.

Знаем, че словата на стареца ще принесат полза на монашествашите. Знаем, че ще принесат полза и на подвижаващите се с добрия подвиг в света. А ако принесат полза и на още някого - това знае Господ, и нека устрой Той, както е угодно на Неговата благодат. Във всеки случай всичко това не е лесно дори само да се слуша при липса на мъжествено душевно устройство и не става практика без подвиг и голям труд.

Много сме благодарни на всички потрудили се за даденото издание и призоваваме върху всички молитвите на блажения старец. От цялото си сърце смирено молим за прошка за това, че досега не сме изпълнили молбите за животоописание на вечнопамятния блажен старец.

Архимандрит Ефрем

(Когато е писал този предговор архимандрит Ефрем е бил игумен на светия общежителен манастир “Преподобни Филотей” в Света Гора.)

За настоящото издание¹

Словото на благодатта е жива вода. Четенето на тази смирена книга ще стане прохладна вода за тези, които искат да угасят в себе си огъня на любовта към материалното и да запалят в сърцето си невестествен огън на Божествената любов.

Тези писма на стареца Иосиф са плод на неговия вътрешен живот, израз на монашеския му опит, извор на жива вода.

Който жадува за тази вода - ето, тя е пред него.

Ето осемдесет и две писма от многото, които написа старецът, мъдър в божественото.

Той не изучи, той изстрада божественото. И ето, поучава мъдро и нелъжливо, смирено и изкусно, описвайки върху тези страници живота си.

Цялата книга е разделена на две части. Първата съдържа всички писма, освен едно, последното. То само представлява втората част на книгата. Това е обширно писмо, в известен смисъл трактат под формата на писмо, адресиран до исихаст, живеещ в пустинята. Писмото е разделено на дванадесет глави.

Всички останали писма са от кореспонденцията на стареца с негови духовни чеда в света и извън света, тоест до монашестваци и миряни.

Някои от тях са живи, а някои са починали. Ето защо е оправдано, че имената и съответните лични моменти са пропуснати.

За добро или за лошо, оставихме непоправени цитираните места от Свещеното Писание, които богонаученият старец използва с такава забележителна непринуденост на тълкуването.

От самото начало възникна изкушението, дали да поставяме бележки под черта. Зададохме си въпроса: да пишем ли бележки към текста или не? Знаем, че не ни достигат сили. Но е възможно, и самото своеобразие на дадения текст да не се поддава на това. Във всеки случай предпочетохме от четенето на текста в ума и сърцето на читателя да остане някаква неопределеност, отколкото да използваме бележки и коментари.

Защото преди да бъде завършено четенето на цялата книга, болшинството недоумения ще бъдат разрешени. А други ще се превърнат във възторг и удивление към многоопитния, многострадален старец и към небесната мъдрост на неговите писания.

От друга страна, сега не правим критическо издание. Предлагаме в пределите на нашите възможности готово Божие слово за назидание и спасение на душите. И така, никакви бележки.

Трябва да се отбележи, че едно писмо се различава от друго, или по-скоро, едни писма се различават от други по дължина, по стил, по лексика - съответно на лицата, темата или на душевното състояние, в което се е намирал пишещият старец.

Обикновено пишеше нощем, след многочасова сърдечна молитва. "Трудя се умно - казва - и изпълнявам без ущърб монашеските си задължения. И нощем, когато умът достатъчно се умори в молитвата, пиша немалко писма, за които християните ме молят често заради душевната им полза."

След прочитането на някои писма читателят ще се убеди в това, че речта, течаща пред него непринудено, естествено, изящно, притежава някакъв ритъм, размер, някаква хармонична поезия в проза.

На тези страници ще срещнете честа, но неуморителна употреба на някои спомагателни думи: "и така, ето защо, но", и т.н.

¹Даденият предговор е написан от манастирските братя, трудили са над изданието.

На някои места се среща също и необичаен своеобразен синтаксис на глаголните форми. Ще срещнете и думи и фрази, които ще видите за пръв път. Сътворила ги е потребността на стареца да предаде неизразимото богатство на своите понятия. Ще приведем за пример едно изречение: “Благодатта, да кажа по-ясно - това е малък или голям дар на безпределното божествено богатствораздаване.”

Когато срещнете в писмата темата за болестите, не позволявайте на мислите си да сформират окончателно мнение. Към края ще намерите по-мека гледна точка на стареца. Това е много характерно: отначало - погледът на младежката ревност и на съвършено личния опит, докато после - на зрелостта и на отеческата отговорност, правеща по-умерени прекалените крайности, показвайки, в края на краищата, по-скоро заради мнозината средния и царския път.

Необходимо е също да отбележим, че от време на време в хода на речта се менят лицата, единственото число става множествено, понеже речта за едно конкретно лице се разширява така, че да обхване цялото общежително братство, а възможно, и последващите читатели.

И чух глас от небето да ми казва: напиши: блажени са мъртвите, които умират в Господа отсега. Да, казва Духът, нека починат от трудовете си: делата им вървят заедно с тях (Откр. 14:13).

В “Патерика” се разказва за авва Аммон, който отивайки да навести Антоний Велики, се заблудил по пътя и като се уморил, прилегнал малко да поспи. Щом се събудил, той се помолил на Бога и казал: “Господи Боже мой, прося Твоята любов, не позволявай създанието Ти да погине!” Тогава му се явила Божествена помощ - сякаш ръка, висяща от небето и сочеща му пътя дотогава, докато той не дошъл и не се спрял пред пещерата на свети Антоний.

Ако би ни било позволено някакво смирено сравнение, бихме могли да кажем, че в продължение на двадесет години след своето преставяне старецът Иосиф сякаш извежда чрез своите писма на умната твърд и предлага тези духоносни писания като ръководство за възрастване на своите чеда. Той сякаш ни сочи пътя, по който премина сам, следвайки стъпките на отците, та след него да вървим и ние.

ЧАСТ ПЪРВА

Писма

ДО МОНАШЕСТВАЦИ И МИРЯНИ

1

Възлюбени в Христа, брате мой, желая ти всичко добро. Днес получих твоето писмо и ти давам отговор на това, за което ми пишеш. Сведенията, за които молиш, не изискват от мен много време и труд, за да помисля и да ти отговоря.

Умната молитва за мен е както занаятът за всеки човек, защото се трудя над нея повече от тридесет и шест години.

Когато дойдох на Света Гора, веднага започнах да търся пустинници, които се трудят над молитвата. Тогава, преди четиридесет години, имаше мнозина, които имаха живот вътре в себе си. Хора на добродетелта. От тях ние избрахме за себе си духовен отец и те бяха наши наставници.

И така, извършването на умната молитва - това е принуждаване на себе си да казваш непрестанно молитвата с уста без прекъсване. В началото - бързо, за да не успее умът да образува помисъл на разсейване, внимавайки само в думите: "Господи Иисусе Христе, помилуй ме." Когато това продължи достатъчно дълго, умът привиква към него и сам го казва. И се услаждаш, сякаш имаш в устата си мед. И искаш през цялото време да казваш това. И ако го оставяш, много се огорчаваш.

Когато умът привикне към това и му се насити, и добре се научи на него, тогава го изпраща в сърцето. Защото умът е даващият храна на душата и това, което той види или чуе - добро или зло, работата му е да го спусне в сърцето, центъра на духовната и телесната сила на човека, престола на ума. Така че, когато молещият се не позволява на своя ум да си представя нищо, а да внимава само в думите на молитвата, тогава той, дишайки леко, с известно усилие и със собствено желание го спуска в сърцето и го държи вътре сякаш в теснина, и равномерно казва молитвата: "Господи Иисусе Христе, помилуй ме."

В началото той казва няколко пъти молитвата в продължение на едно вдишване. След това, когато умът привикне да стои вътре в сърцето, при всяко вдишване се произнася една молитва. "Господи Иисусе Христе" - вдишване "помилуй ме" - издишване. Прави се така дотогава, докато не го осени благодатта и не започне да действа вътре в душата; след това вече е съзерцанието.

И така, молитвата се произнася навсякъде: и седейки, и в леглото, и ходейки, и стоейки. *Непрестанно се молете. За всичко благодарете* (1 Сол. 5:17, 18) - казва апостолът. Става дума обаче не за това да се молиш само тогава, когато си легнеш. Нужно е борба: стоейки, седейки. Щом се умориш, сядаш, и отново ставаш, за да не те надвие сънят.

Това се нарича деяние. Ти показваш своето намерение на Бога. А всичко се заключава в Него - дали Той ще ти даде. Бог е началото и краят. Благодатта Му върши всичко. Тя е движещата сила.

А за да се появи и за да започне да действа любовта, е нужно да пазиш заповедите. Когато ставаш нощем и се молиш, когато видиш болен и му състрадаваш, виждаш вдовица и сирачета, старци - и ги милваш, тогава Бог те обича. И тогава и ти Го обичаш. Той пръв обича и излива Своята благодат. И ние отдаваме Неговото на Него, "Твоя от Твоих".

И така, ако се стремиш да Го намериш само чрез молитва, не прави нито едно вдишване без молитва. Внимавай само да не приемаш фантазии и представи. Защото Бог е безвиден, непредставим, безцветен. Той е свръхсвършен. Не подлежи на логически разсъждения. Действа като лек полъх (сравни с 3 Царств. 19:12) в нашия разум.

Умилението идва, когато размишляваш колко си огорчил Бога, Този, Който е толкова добър, толкова ласкав, толкова милостив, благ, целият - пълен с любов, Който се разпна и пострада заради нас. Размишлението за всичко това и особено за Господните страдания донася умиление.

И така, ако можеш да казваш молитвата на глас и непрестанно, след два-три месеца ще привикнеш към нея. И благодатта ще те осенява и прохлажда. Само я казвай на глас, без прекъсване, и когато умът я приеме, тогава ще си починеш от това да я казваш с език. И пак - когато умът я оставя, започва езикът. В началото, докато не си привикнал, цялото усилие се насочва към езика, после през всичките години на живота ти умът ти ще я казва без труд.

Когато дойдеш, както казваш, на Света Гора, ела и ни посети. Но тогава ще поговорим за други неща. Няма да ти остане време за молитва. Ще намериш молитва там, където умът ти ще бъде спокоен. Тук, където ще обикаляш по манастирите, умът ти ще се отвлича към друго, към това, което ще чуваш и виждаш.

Уверен съм, че ще намериш молитвата. Не се съмнявай. Само хлопай направо на вратата на Божията милост и Христос при всички случаи ще ти отвори. Другояче не може да бъде. Възлюби Го много, за да получиш много. Според любовта към Него - голяма или малка, и въздаянието е голямо или малко.

2

Много се зарадвах на готовността ти да принесеш полза на душата си. И аз жадувам да принеса полза на всеки брат, който се стреми да се спаси.

И така, възлюбени мой, най-скъпи брате, отвори слуха си. Предназначението на човека, когато се роди в този живот, е да намери Бога. Но той не може да Го намери, ако отначало Бог не го намери. "Чрез Него ние живеем и се движим", но нашите страсти са затворили душевните ни очи и ние не виждаме. Когато обаче нашият благ Господ обърне окото Си към нас, тогава се събуждаме като от сън и започваме да търсим нашето спасение.

Затова - на твоя първи въпрос: сега Бог те е видял и те е просветил, и те води. Труди се там, където си. Казвай неспирно молитвата: с език и ум. Когато езикът се умори, нека започва умът. И отново, когато умът натежи, започва езикът. Само не спирай. Прави много поклони, бодърствай нощем, колкото можеш. Ако в сърцето ти загори огън и любов към Бога и търсиш покой, и не можеш да останеш в света, защото в теб се разпалва молитвата, тогава ми напиши и аз ще ти кажа какво да правиш. Ако пък благодатта действа не така, но ревността е в пределите на това да изпълняваш Господните заповеди за ближния, тогава мирувай както си - добре си така и не търси нищо друго. Ще намериш разликата между *трийсет*, *шейсет* и *сто*, когато прочетеш "Евергетинос"¹. Там са написани и много други неща, от които ще получиш голяма полза.

Ето отговора на другите ти въпроси: молитвата трябва да се казва чрез вътрешната реч. Но тъй като в началото умът не е привикнал към нея, той я забравя. Затова я казвай ту с уста, ту с ум. И така се прави, докато умът не се насити с нея и молитвата започне да действа.

Действие се нарича това, че когато казваш молитвата, чувстваш в себе си радост и веселие и искаш да я казваш непрестанно. И така, когато умът приеме молитвата и тя стане радост, както ти пиша, тогава тя ще се изговаря в теб непрестанно, без да принуждаваш себе си. Това се нарича чувство-действие, тъй като благодатта действа без волята на човека. Той яде, ходи, спи, събужда се, а вътре постоянно възглася молитвата и има мир, радост.

Сега - за времето за молитва: тъй като си в света и имаш различни грижи, извършвай молитвата, когато намериш време. Но постоянно принуждавай себе си, за да не се разслабиш. А що се отнася до "съзерцанието", за което питаш, там това е трудно, защото се изисква свършено безмълвие.

Духовното състояние се разделя на три чина и съответно на тях действа и благодатта в човека. Първото състояние се нарича очистително, то очиства човека. Тази благодат, която сега е у теб, се нарича очистителна

¹Сборник от текстове, разделени по теми и извлечени от творенията на светите отци и житията на светиите, съставен от преподобния Павел от Евергедитския манастир, откъдето носи и името си - б. пр.

благодат. Тя подбужда човека към покаяние. Всяка готовност към духовното, каквато има у теб - всичко това принадлежи на благодатта. Нищо не е твое собствено. Тя тайно извършва всичко. Тази благодат, когато принуждаваш себе си, остава с теб определен брой години. И ако човек преуспее в умната молитва, той приема друга благодат, съвсем различна от предишната.

Първата благодат, както казахме, се нарича чувство-действие и тя е очистителна, понеже молещият се е почувствал божествено движение-действие в себе си.

Другата благодат се нарича просвещаваща. Чрез нея човек приема светлината на познанието, издига се до съзерцание на Бога. Не светлини, не представи, не образи, а озарение на ума, чистота на помислите и дълбочина на понятията. За да дойде това, молещият се трябва да живее в голямо безмълвие и да има непрелестен наставник.

И третото състояние - след всичко това - е благодатта на съвършенството, която е велик дар. Сега не ти пиша за нея, защото няма нужда. Но ако искаш да прочетеш за това, то написах въпреки моята неграмотност, когато преживях тези действия, ръкописната книжка "Духодвижна тръба". Постарай се да я намериш. Купи и свети Макарий Египетски, авва Исаак - и ще получиш голяма полза. И когато срещаш някакво изменение, напиши ми и ще ти отговарям с голяма готовност.

Сега постоянно пиша на тези, които ме питат. Тази година пристигнаха от Германия само и само за да узнаят за умната молитва. От Америка ми пишат с такава охота. В Париж са толкова много тези, които горещо просят. А ние, които сме толкова близо, защо нехаем? Нима това - непрестанно да призоваваме името Христово, за да ни помилва Той, е като да копаем земята?

Накрая, разпространено е едно невежо мнение от изкуителя: ако някой казва молитвата, има опасност да изпадне в прелест, макар точно това мнение да е прелест.

Който иска, нека пробва. И след като действието на молитвата продължи дълго време, вътре в него ще стане рай. Той ще се освободи от страстите, ще стане друг човек. Ако пък е и в пустинята, о!... о!... Неизразими са благата на молитвата!

3

Радвай се в Господа, възлюбено чедо, което благодатта на моя Иисус е просветила и е избавила от света. Отлетяло е в пустинята и се е вдворило в общежитието със свето братство и сега от душа славослови и благодари на Бога.

Божията благодат, чедо мое, като примамка влиза в душата и ненасилствено тегли човека към висините и към висшето. Тя знае по какъв начин да улавя словесните риби и да ги изважда от светското море. Обаче, какво става след това?

Когато Бог извади от света идващия да монашества и го доведе в пустинята, Той не му показва веднага нито страстите му, нито изкушенията дотогава, докато не стане монах и докато Христос не го върже със Своя страх. И тогава започват изпитанието, подвигът и борбата.

И ако от самото начало изпитваният принуди себе си и успее чрез своите борби да запали свещта на подвига, тя не угасва, когато благодатта се отдалечи и дойдат изкушенията. В противен случай, когато благодатта се отдалечи, той пак ще дойде в предишното си състояние. И съответно на страстите, които е имал в света, ще се надигнат изкушения и ще приведат в движение предишните навици, на които е робувал и е бил поробен.

И първото, което трябва да знаеш, чедо мое, е че човек много се различава от човека, и монах - от монаха. Има души с мек нрав, които проявяват послушание с голяма лекота. Има и души с твърд нрав, които не се подчиняват лесно. Те се различават, както памукът - от желязото. Памукът изисква само смазката на словото. А за да се обработи желязото, са нужни огънят и пещта на изкушенията. И такъв трябва да има търпение

в изкушенията, за да настъпи очистване. Когато няма търпение, той е фенер без масло - скоро угасва и пропада.

И така, когато някой с такава природа, по-твърда от желязо, дойде да монашества, то щом излезе на попрището, веднага отстъпва от послушанието. Веднага сменя от себе си обетите и се отказва от битката. И виждаш, че само щом се отдалечи малко благодатта, за да бъдат изпитани неговото намерение и търпение, той веднага захвърля оръжието и започва да се разкайва за това, че е станал монах. И прекарва дните си, пълен с непослушание и горчивина, целият - противоречие и превъзнасяне.

По молитвите на стареца благодатта разпръсва малко облаците на изкушенията, за да дойде той поне малко на себе си и да поизтрезнее. Но той скоро отново е своеволие и непослушание, отново смущение и бъркотия.

Пишеш за брат, когото виждаш там, и се удивляваш, как той влага толкова труд във възложеното му послушание², а в него все господства егоизмът. Но нима считаш, че за човек е лесно да победи страстта?

Добрините и милостините, и цялото външно добро не смекчават надменността на сърцето. Но умната молитва, болката на покаянието, душевното съкрушение и смирението - те смиряват безчинното устроение. И непослушният човек изисква голям и непосилен труд.

Само при крайно търпение може да бъде приведен в добро състояние. Само при крайно търпение на стареца, при търпимост и любов от страна на братята могат да дойдат в чувство твърдоглавите послушници. Но ето, и те често биват необходими като дясната ръка. И почти винаги такива, които имат някаква дарба повече от другите, трудно се смиряват. Мислят си, че са нещо, а другите са нищо.

И така, нужни са много труд и много дълготърпение, докато не бъдат разкопани тези стари основи на гордостта и не бъдат положени други основи - смирението и Христовото послушание. Обаче Господ, като вижда трудовете и намерението и на едните, и на другите, допуска да им се случи такова изкушение, което противодейства на техните страсти, и по милостта Си *“Желаещият да се спасят всички човеци”* (1 Тим. 2:4) спасява и тях. А ти внимавай, на кого искаш да приличаш.

Най-добре би било, ако всички биха имали благ характер и биха били смирени и послушни. Но ако някой се окаже по природа по-твърд от желязо, нека не се отчайва. Нужна е борба, но с Божията благодат той може да победи. А Бог не е несправедлив, та да изисква едно вместо друго. Според това как е раздал дарбите, според това изисква и обратното издължаване. От началото на творението Той е разделил хората на три чина: на единия е дал пет таланта, на другия - два, а на третия - един.

Първият има най-високи дарби, той е по-вместителен по ум и се нарича богонаучен, понеже приема от Бога, без да е научен от човек. Както са били в старо време Антоний Велики, свети Онуфрий, преподобната Мария Египетска, Кирил Филеот, Лука Еладски³ и хиляди други, които без наставник са станали съвършени.

Вторият трябва да се научи на доброто, за да го върши. А третият, дори и да чуе, дори и да узнае, заравя това в земята: не прави нищо.

Ето затова съществува тази разлика сред хората и монасите, която виждаш. И затова най-напред *“познай самия себе си”*, тоест узнай за самия себе си, какъв си. Какъв си наистина, а не - какъв мислиш, че си. С това познание ставаш по-мъдър от всички хора и идваш в смирение, и получаваш благодат от Господа. Ако пък не придобиеш самопознание, а разчиташ само на труда си, знай, че винаги ще се намираш далеч от пътя. Защото пророкът не казва: *“Виж, Господи, труда ми”*⁴, а: *“Виж - казва - смирението ми и труда ми.”* Трудът е за тялото, смирението - за душата, и двете заедно - трудът и смирението - за целия човек.

Кой е победил дявола? Този, който е познал собствената си немощ, страстите и недостатъците, които има. Боящият се да познае себе си пребивава далеч от знанието и не обича нищо друго, освен само да вижда грешки у другите и да ги съди. Той не вижда у другите дарби, а само недостатъци. Не вижда у себе си

²Тук “послушание” се използва в смисъл на служение, което се определя от манастирското ръководство за всеки от монасите - б.пр.

³Паметта на гръцкия подвижник преп. Лука Еладски (X век) се празнува на 7 февруари.

⁴Пс. 24:18 - по превода на 70-те - б.пр.

недостатъци, а само дарби. И това е наистина лишението, от което страдаме ние, хората от осмия век⁵, непризнаващи дарбите един на друг. Единият е лишен от много, но мнозината имат всичко. Каквото има един, го няма друг. И ако признаем това, получаваме голямо смирение, понеже бива почитан и прославян Бог, Който е украсил разнообразно хората и е предписал неравенството във всичките Си творения. Не така, както нечестивите усилено се стараят да въведат равенство, извъртавайки Божието творение. Бог всичко е направил премъдро (сравни с Пс. 103:24).

Затова, чедо мое, сега, докато си още в началото, се погрижи да познаеш добре самия себе си, за да положиш твърдата основа на смирението. Погрижи се да се научиш на послушание, да придобиеш Иисусовата молитва. Нека "Господи Иисусе Христе, помилуй ме" бъде твоё дихание.

Не оставяй ума си празен, за да не се научиш на лошо. Не си позволявай да гледаш недостатъците на другите, защото, без да подозираш това, ще се окажеш сътрудник на дявола и не ще успееш в доброто. Не ставай в незнанието си съратник на врага на твоята душа.

Врагът като изобретателен добре умее да се скрива зад страстите и слабостите. Ето защо, за да го поразис, ти трябва да влезеш в сражение, да умъртвиш самия себе си - всички страсти. Когато ветхият човек умре, тогава ще бъде унищожена силата на врага и противника.

Нашата борба не е против човек, когото можем да умъртвим по различни начини, а против началствата и властите на тъмнината (сравни с Ефес. 6:12). Срещу тях се воюва не със сладки и локуми, а с потоци сълзи, с болка на душата до смърт, с крайно смирение и с превелико търпение. Така че да тече кръв от преумора в молитвата. Така че от изтощение да падаш и да лежиш със седмици като тежкоболен. И не се отказвай от битката, докато бесовете не бъдат победени и не отстъпят. Тогава ще получиш свобода от страстите.

И така, чедо мое, принуждавай самия себе си от самото начало да влезеш през тесните врата, защото само те въвеждат в простора на рая. Отсичай волята си всеки ден и час и не търси друг път, освен този. По него са вървели нозете на преподобните отци. Открий и ти пътя си към Господа и Той ще те упъти. Открий помислите пред стареца си и той ще те изцели. Никога не скривай помисъла си, защото в него се крие лукавството на дявола: когато го изповядаш, то изчезва. Не откривай грешката на другия за твоё собствено оправдание, защото веднага благодатта, която досега те е покривала, ще направи явни твоите собствени грешки. Доколкото ти с любов покриваш брата, дотолкова благодатта те огражда и те пази от човешки клевети.

А що се отнася до този брат, за когото говориш, то изглежда при него има неизповядани грехове, за които се срамува да каже на стареца си. И затова изкушението намира място за себе си. Но тази нелепост трябва да бъде поправена, защото без чисто изповядване човек не се очиства. И е жалко, че бесът му се присмива. Тук, в дълбочината е скрит егоизъм. Господ да го просвети, за да дойде в чувство. Ти се моли и имай любов към него и към всички. Само пази себе си от всичко.

Във всеки случай сега, когато вече си излязъл на попрището, ти предстои да изпиташ много видове изкушения и се готви да проявяваш търпение. Непрестанно казвай молитвата и Господ ще ти помогне със Своята благодат. Изкушенията никога не биват по-силни от благодатта.

4

Дете мое, ако бъдеш внимателен към това, което ти пиша, и принуждаваш самия себе си, ще намериш голяма полза. Всичко това се случва с теб, защото не се принуждаваш към молитвата. Така че принуждавай себе си, непрестанно казвай молитвата, изобщо не затваряй устата си. По този начин ще привикнеш към нея и след това умът ще я приеме. Не преставай да наблюдаваш помислите, защото иначе се разслабваш и се оскверняваш.

Иисусова молитва, постоянно принуждаване на естеството - и ще видиш колко благодат ще приемеш.

⁵Според църковното учение осмият век е последният, след който ще настъпи краят на времето и ще започне вечността - б. пр.

Животът на човека, мое дете, е скръб, понеже преминава в изгнание. Не търси съвършено успокоение. Нашият Христос понесе Кръста, и ние ще го понесем. Ако изтърпим всички скърби, ще намерим благодат у Господа. Затова Господ ни оставя да бъдем изкушавани, за да изпита ревността ни и любовта ни към Него. Ето защо е нужно търпение. Без търпение човек не става деятел, не се научава на духовното, не достига мярката на добродетелта и съвършенството.

Обичай Исуса и казвай непрестанно молитвата, и тя ще те просвещава на Неговия път.

Гледай да не осъждаш. Защото от това Бог допуска да си отиде благодатта, и Господ те оставя да падаш, да се смиряваш, да виждаш собствените си грешки.

Това, което пишеш, е добре. Първо, това, което чувстваш, е Божията благодат. Когато тя идва, човек става духовен. И всичко му изглежда добро и прекрасно. Тогава той обича всички, има умиление, сълзи, топлина в душата. Но когато благодатта се отдалечи, за да бъде изпитан човекът, тогава всичко става плътско и душата пада. Ти обаче тогава не губи усърдието си, но постоянно възгласяй молитвата с принуждение, насила, с голяма болка: “Господи Исусе Христе, помилуй ме.”

И отново, и многократно - това същото, непрестанно. И сякаш гледайки мислено към Христа, Му казвай: “Благодаря Ти, Христе мой, за това добро, което си ми дал, и за злото, от което страдам. Слава на Тебе, Слава на Тебе, Боже мой.” И когато изтърпиш, отново ще дойде благодат, отново - радост. Обаче и отново - изкушения и скръб, смущение и нерви. Но и отново - борба, победа, благодарение. И това се случва дотогава, докато малко по малко не се очистиш от страстите и не станеш духовен. И с времето достигаш до безстрастие.

Но се подвизавай, не чакай доброто да дойде от само себе си. Монах не се става, когато те гаят с перо. Монахът трябва да бъде обруган, подигран, изпитан; трябва да падне, да се изправи, да стане човек. Това не е като да си в скута на майки си. Нима е възможно, нима някога се е чуло, някой да е станал монах, близо до майка си, която само той да каже: “Ох”, веднага казва: “Хапни, че иначе ще се разболееш.”

Подвигът, дете мое, изисква лишения. Доброто не ще го намериш във ваните и в приятния живот. Изискват се подвиг и много труд. Нужно е, ден и нощ да зовеш към Христа. Нужно е търпение във всички изкушения и скърби. Нужно е да потискаш гнева и похотта.

Много ще се умориш, докато разбереш, че молитвата без внимание и трезвение е загуба на време, труд без заплаща. Нужно е при всички сетива отвътре и отвън да поставиш незаспиващ страж - вниманието. Защото без него умът и силите на душата се разпиляват през очите и чрез навиците като вода, безполезно течаща по пътищата. Никой никога не е придобил молитва без внимание и трезвение. Никой никога не е бил удостоен да се издигне към горното, без най-напред да е пренебрегнал долното. Често, когато се молиш, умът ти се разсейва тук и там, където му харесва, към което го тегли по навик. И е нужно голямо усилие, за да го откъснеш оттам, та да внимава в думите на молитвата.

Често в твоя помисъл, в твоите думи, в слуха, в погледа ти коварно се прокрадва врагът, а ти не знаеш това. Впоследствие го разбираш и тогава е нужна борба, за да се очистиш. Обаче не изнемогвай, противоборствайки на духове на лукавството. Чрез Христовата благодат ще победиш и ще се зарадваш толкова, колкото си бил огорчен.

Пази се и кажи и на другите да се пазят от това да не се хвалите един другото лице в лице. Защото похвалата вреди и на съвършените, а не само на вас, които сте все още слаби.

Един гостенин три пъти казал на един светия, че добре плете ръкоделието си. И на третия път светият му рекъл: “Откакто влезе тук, човече, ти изгони Бога от мен.”

Виждаш ли, каква строгост са имали светиите? Затова във всичко е нужно много внимание. Само обидите и оскърбленията принасят духовна полза на човека, защото от тях се ражда смирение, човек придобива венци, като търпи, задушва егоизма и тщеславието.

Затова, когато те оскърбяват: “горделивец, лицемер, нетърпелив” и други подобни - това е време за търпение. И ако продумаш, си загубил.

Така че, винаги имай страх Божий. Имай любов към всички и внимавай да не огорчиш някого и да не му навредиш, защото по време на молитва скръбта на брата ти ще се изправи като препятствие пред тебе.

Стани добър пример за всички в думите и делата и Божията благодат винаги ще ти помага, ще те покрива.

И гледай, дете мое, никога през целия си живот да не забравяш, че монахът трябва да бъде пример за миряните, а не съблазън, както и самият той взема пример от Ангелите. Затова той трябва да бъде много внимателен, за да не го ограби сатаната.

Наложило се е монахът да излезе в света? Нека излезе. Обаче той трябва да бъде целият - очи, целият - светлина: трябва добре да внимава, за да не би, принасяйки полза на другите, сам случайно да се повреди.

Извънредно опасно е да излизат в света младите монаси и монахини, които още са в разцвета на годините си: те ходят посред мрежи.

За онези, които са достигнали зряла възраст и са увехнали от подвига, не е така страшно. Те не толкова се повреждат, колкото могат да принесат полза, ако имат опит и знания.

Но като цяло никой монах не придобива за себе си полза от света, освен похвали и слава, които отмиват всичко от него и той остава гол. И горко му, ако не го покриваше Божията благодат, съответно на нуждата и целта, заради които той излиза.

5

Възлюбено в Господа, чедо мое, дете на Светия Дух, радвам се, ако ти се радваш. Радват се Началата и Властите, Херувимите и Серафимите, ангелските войства, ликовете на Апостолите и пророците, на мъчениците и праведниците и Пречистата наша Майка, Царица и Господарка на всички.

Днес ти развесели душата ми с казаното от теб посредством мастилото и хартията.

Много се радвам и твърде се веселя, ако докрай потвърдиш това, което пишеш днес, понеже войната на врага започва след три-четири години. Защото тогава благодатта намалява с цел изпитание и свещта угасва. И това, което сега изглежда прекрасно и което действително е прекрасно, тогава ще се покаже като безобразно, черно и мрачно. Ето защо онова, което ти се случва сега, дори не го считай за изкушения, тъй като сега Друг бди над тебе. И тъй като, възлюбено мое дете, просиш от мен, смирения, съвет, то слушай.

Не се обличай само с листа, но пусни корените си дълбоко, за да намериш извор, както правят платаните. Така че непрестанно да черпиш вода и непрестанно да растеш. Та когато при теб дойде суша, да не претърпиш никакво изменение, защото си намерил собствен извор. И когато сегашната ти свещ угасне, у теб вече ще бъде запалена друга, благодарение на твоите дела. И ни най-малко не ще пострадаш от мрака.

А средството за придобиването на това, първо е свършеното и без разсъждение послушание към всички. От него се ражда смирение. Признак на смирението са безчислените сълзи, които три-четири години текат като ручей. От тях се ражда непрестанната молитва, така наречената умна молитва. Така че само да кажеш: “Пресладки мой Иисусе!” - и сълзите текат. Само да кажеш: “Майчице Божия” - и не можеш да се сдържиш. От всичко това се ражда тишина в цялото тяло и свършен мир.

Един брат⁶ поискал веднъж да сдържи себе си, защото сълзите вече почнали да текат, а някой почукал на вратата, и не могъл, докато те не престанали: такава сила има у тях.

Така че, ако придобиеш това, не се бой, че ще претърпиш изменения, защото ставаш човек с друго естество. Не че естеството се изменя, но благодатта изменя свойствата му посредством божествените енергии на Бога.

⁶Вероятно това е самият старец Иосиф.

Така нареченият “устав” трябва да съдържа в себе си същността, както листата на дърветата прикриват плодовете.

Пеенето нека бъде смирено. Умът нека преследва смисъла на стихирата. Разумът нека се наслаждава на разбирането от ума и да се издига в неговото съзерцание.

Четенето също нека бъде с голямо внимание. Тогава от всичко това душата расте и възраства; ветхият човек угасва и умира и новият се обновява и изобилства от Христова любов. И занаятчият човек изобщо не се удовлетворява от земното, но непрекъснато желае небесното.

Също за тялото: то трябва да се подвизава с всички сили, винаги да бъде поробено на духа. Ни най-малко не го съжалявай. И ядеш ли, работиш ли - не прекратявай молитвата. А във всички молитви умът нека следи и разбира това, за което се молиш и което казваш. Защото, ако не разбираш какво говориш, то как ще се разбереш с Бога, Той да ти дари това, което просиш?

Ако спазиш това, ще ти бъде добре, ще се спасиш и ще ме зарадваш. Ако ли пък поради небрежност проявиш непослушание, ще станеш виновник за скръбта на мнозина.

6

И така, чуй ме отново. Положи твърди основи, построй си красив дворец на небесата. Очисти вътрешността на чашата, както ни учи Господ, за да стане тя чиста и отвън, тъй като всичко, извършвано заради тялото - това са листа, украсяващи външния човек.

И това е добро и прекрасно. Но онова, което ти написах по-рано, очисти човека отвътре. То отваря очите на душата. Чрез него сърцето ще се очисти, за да види Бога в оня ден, понеже без умното деяние, ползата от външното е малка.

Ако не виждаш сълзи при всяко спомняне за Бога, то боледуваш от незнание, от което се ражда гордост и се втвърдява сърцето.

И така, смирението да бъде като дреха във всичките ти движения и стани за братята като сунгер, който попива всяка обида и унижение. Поливай душата си не с почести и похвали, а с обиди и обвинения, без да бъдеш виновен.

Никога не се опитвай да си търсиш правото, защото тогава ще бъдеш неправ. Но се научи да търпиш мъжествено изкушенията, каквито и да допусне Господ. Без много оправдания казвай: “Простете!”, - и без да си сгрешил, кай се, че си сгрешил. Прави това с пълно съзнание, а не само външно, и заради похвалата; да казваш, че си сгрешил, и вътрешно да осъждаш.

Не прося в скърбите си утешения от хората, за да бъдеш утешен от Бога.

Мостът, по който преминаваме ние всички, е прощаването на виновниците, и ако не прощаваш на виновния ти разрушаваш моста. И така, стани добър образец и пример за другите в своите дела, добри и благоугодни на Господа, и не желай да победиш всички с езика си.

Не очаквай успокоение, ако когато говориш, искаш да намериш справедливостта. Справедливост това е мъжествено да изтърпиш идващите изкушения, за да излезеш победител независимо от това, дали си виновен или не. А ако казваш: “Но защо?”, тогава се бориш с Бога, Който ти изпраца скърби заради страстното ти състояние. Бог ни наказва, за да стигнем до безстрастие. И ако не понасяш това, то наистина воюваш с Бога.

Пишеш за гнева в сърцето на безумния. Гневът сам по себе си е естествен. Както има нерви в тялото, така и той е нерв на душата. И всеки трябва да го използва против демоните, хората еретици и всичко, пречещо на Божия път. Но ако се гневиш против единокорните си братя и бивайки извън себе си, разрушаваш делата

на ръцете си, знай, че боледуваш от тщеславие и злоупотребяваш с нерва на душата. От това можеш да се избавиш чрез любов към всички и истинско смирение.

Затова, когато те нападне гняв, затвори здраво устата си и не говори с този, който те оскърбява, позори, изобличава, или те изкушава по всякакъв начин без причина.

И същият този змей ще се върне в сърцето, ще се протегне до гърлото и понеже ти не му позволяваш да излезе, ще се задуши и ще се пукне. И когато това се повтори няколко пъти, ще се намали и съвсем ще престане.

Тъй като човекът е създаден разумен и кротък, той се поправя несравнимо по-добре с любов и кротко отношение, отколкото с гняв и грубост.

Открих това след много и големи изпитания. Чрез добро и любов можеш мнозина да направиш кротки. Ако някой има добри подбуди, бързо постигаш това, той да се поправи, да стане ангел Божий.

Така че казвам на теб и на всички: никога не се стремете да се поправяте един друг с гняв, защото изкушението не се отстранява чрез изкушение, а чрез смирение и искрена любов. Ако видиш, че напред върви гневът, отложи поправянето за известно време. И щом видиш, че гневът е преминал и е дошъл мир, и разсъздението работи безстрастно, тогава кажи полезното.

Никога не съм виждал, някой да бъде поправен с гняв, но винаги - с любов. Тогава и вразумяваният жертва себе си. Затова така и правете. Вземи пример от себе си: кога ставаш кротък? От оскърбления или от любов?

И не се ли удивляваш на думите, които казва онзи светия в "Патерик"-а, че "гневният и яростният човек, ако ще и мъртвец да възкреси, не бива приет в Царството Божие!"

Казваш, че цениш думите ми. Така че, изпитай, истинно ли е това, което ти пиша. И задуши страстта, когато тя дойде да те задуши. Дръж змията затворена вътре веднъж, и два пъти, и много пъти - и така ще откриеш пътя на радостта и победата. И тогава ще подействат молитвите, които отправям за теб. И щом бъде победена майката, се предава целият орляк дъщери, които ражда гневът. Защото главните страсти, които раждат всички други, са гневът и похотта.

И така, задушавай с цялата си сила гнева всеки миг, щом той започне да се движи, и следващия път ще го намериш по-отслабнал. И отново продължавай да го поразяваш и да му отсичаш главата, щом видиш, че той се надига. И скоро ще разцъфти плодът на дълготърпението и безметежността. Оттук - мир и благодат и следват всички блага.

А другата майка - това е похотта, която поваля изкачващия се. И когато към всичко бъде приложено въздържание и няма прибавяне на вещество, не остава излишна кръв. И когато кръвта не е в излишък, не може да повали човека, макар и да воюва с него.

И така, противопостави се, като противоречиш. Не позволявай на помислите да влизат, но се бий чрез молитва. Бий се мъжествено, а не вяло, и те веднага ще отслабнат. И когато правиш така, ще разцъфне цветът на чистотата и невинността, от което душата ти ще се зарадва с неизказана радост и ще получи известие, че отсега ти е приготвено място за упокоение. И така връзваш злобата и на тази страст, и на всичките ѝ дъщери.

7

Току-що получих писмото ти, видях какво има в него, и се радвам за твоето здраве, и скърбя за твоите скърби. Това, което пишеш, мое дете, се случва с теб поради това, че нямаш търпение. Ти, мое дете, търсиш Христа, стремиш се да влезеш в Небесния Град. За това се моли твоят старец, молят се отците, моля се и аз, бедният, тук, сред скалите. Така че Господ чува всички нас и за да се съкруши твоята горда душа, за да се смириш

и да бъдат победени гневът, яростта, раздражението, егоизмът, Той ти изпрати една бълха - едно малко изкушение, за да те хапе, а ти да търпиш; за да ти досажда, а ти да дълготърпиш. И малко по малко да успокояваш гнева, яростта и смущението, като задушаваш това в себе си и не позволяваш да излезе груба дума. И тогава тази сила на сатаната, която бива задушана вътре веднъж, и два, и много пъти, побягва и оставя човека, кротък и спокоен като агънце.

И чуй за едно събитие, което се случи с мен. Когато бях в света, се карах с всички, имах лъвско сърце. И ето, Христовата любов ме направи труп⁷. Ако бих решил да разкажа, какво изтърпявах всеки ден от тази страст, би трябвало да напиша книга. Защото Бог, желаейки да ме освободи, действаше с всякакви уловки - да ме обиждат несправедливо, да ме оскърбяват, да ме изкушават - не прости изкушения, но такива, които са способни да убият. И търпейки, и задушавайки в себе си сатаната чрез крайно търпение, получих избавление от злото.

През една тежка зима изкусителят ме издебна и повдигна всякакви коварства против мен, както само той умее да изкушава, а Бог допуска това, за да ни изпита. И така, когато той направи три или четири опита и видя нападенията си мъртви, внезапно през вратата нахлу толкова силен вятър, че отнесе нагоре покрива с всички греди и с тонове каменни плочи - като самолет във въздуха - и ги хвърли на отсрещните скали върху снега. И останахме под открито небе сред снега.

Ако само изброим видовете изкушения, и това не ще можеш да понесеш, без да се повредиш, осъждайки виновниците. Обаче само като търпиш своите изпитания, ще получиш съответно на това толкова благодат, че няма мяра. Затова не мисли, че ако избягаш от едно изкушение, няма да дойде друго. Задължително ще дойде. И ако се окажеш немъжествен в него, то и в другите изкушения ще бъдеш пак такъв.

Защото изкушението е вътре в нас. Не го ли виждаш, дете мое? Но я го забележи! То се издига от пъпа на корема в сърцето, разпалва го, разгорещява кръвта и се издига в гърлото. Удря го в главата, помрачава ума и като някаква буца стои в гърлото и пречи на самото дишане и души човека.

И така, онзи, който подбужда гнева може да е най-лошият човек, или по-скоро, и него да го тласка изкушението, за да те смути и да те обърка. Обаче Господ му позволява това, за да ставаш с всеки изминал ден по-изпитан и да достигнеш до безстрастие. Защото, когато се готвиш и очакваш изкушението - не се смущаваш, не се вълнуваш, не излизаш извън себе си.

Пишеш, че ако би знаел, че ще получиш благодат, би изтърпял хиляда такива изкушения като това. Но откъде знаеш, че ако изтърпиш, няма да получиш благодат? Казвам на теб и на всички братя, че няма друг, по-кратък пътот този, човек да търпи изкушенията, които идват, независимо как идват. Духовното състояние на човека и благодатта, която той има, се засвидетелстват от търпението. Как ви търпи всички вас вашият старец? Защото има търпение. Това свидетелства, че той има благодат, има добродетел.

Добродетелта няма камбанка, та, като звъни, да я познаваме. Камбанката на добродетелта, това са търпимостта, дълготърпението, изтърпяването. Това са украшенията на монаха и на всеки християнин.

Подвизаващият се, виждайки предварително наградата свише и благодатта, която ще получи от Господа, търпи всичко. Ето, на брата като на силен вашият старец е възложил да понася и да търпи изкушавания. А на теб като на слаб е дал това мъничко трънче. Така че прояви търпение, та и ти да се окажеш силен да понасяш бесноватия, да го търпиш, да му служиш, да го изтърпяваш. Голяма добродетел! Знаеш ли, какво значи да понасяш и да търпиш умопобъркан?

Дойде при нас един умопобъркан и ми стана жал да го изгоня. Отвсякъде го пъдеха. И така, оставих го като човек, за да отдъхне малко, да се стопли сърцето му.

И какво стана след това? Наложих му най-строг пост, понеже Господ казва: *тоя род с нищо не може да излезе, освен с молитва и пост* (Марк. 9:29).

⁷Т.е. безчувствен към гнева - б. пр.

И така, веднъж всички бяхме на двора, а той затвори всички врати и прозорци на келията и ни остави отвън. И въпреки многото молби не отваряше. Накрая намерихме отвертка, отвинтихме пантите и отворихме. И тогава той изскочи.

- Ей, ти - казвам, - защо се затвори и ни остави отвън?

- Защото - казва, - в къщата има лук и картофи. Исках да се подвизавам сам: да ям лук и картофи!

Скоро му стана по-добре, но си тръгна и отново побесня. Три пъти идва и веднага щом оздравяваше, си тръгваше и отново се побъркваше и го обладаваха бесове. Сега се намира в болница.

А ти гледай да не презираш нито един от малките, унизените и болните на този свят. Защото това презрение и обида от твоя страна не се спира върху тези нещастни, а се издига от тях към лицето на Твореца и Създателя, образа на Когото те носят. И много ще се удивиш в оня ден, ако видиш, че Светият Божи Дух намира покой повече в тях, отколкото в твоето сърце.

Вече се разболях. Като парализиран съм, не мога да направя и десет крачки. Заради това и заради всичко станах труп. Много ви моля: молете се за мен, защото при мен има много души, които просят от мен помощ.

И повярвайте, отци и братя мои, че при всяка душа, на която помагам, изпитвам върху себе си нейната борба.

Затова и вашият старец постоянно е болен. Защото остава без сили от умственото пренапрежение и от изкушенията, които търпи заради всички вас. Затова не казвай, дете мое, онова, което ти казва бесът: че старецът е равнодушен към тебе, че не обръща внимание на труда ти и на нуждите ти. Как може да бъде безучастен този, който страда заради всички вас?

Внимавай! Остави този помисъл и прояви търпение, за да види Бог намерението ти и да облекчи труда ти. Приеми изкушенията и не се оплаквай ту от едно, ту от друго. Защото, когато не търпиш ту едно изкушение, ту друго, така както Господ ни ги изпраща, а се оплакваш от другите, тогава Той Сам ще ни бичува, което е много по-страшно и много по-сурово. Понеже никой от хората не може да накаже така, както наказва Всесилният. Затова, дете мое, "приемете наказанието, за да не би Господарят да се разгневи." (вж. Пс. 2:12 по 70-те) Възлюбете волята Му и търпете като свои напастите, за да не се случи така, че Той да ни предаде на малодушие и хула.

И когато отново грешиш и падаш, отново се кай. Не се отчайвай, намери в себе си смелост и надежда. Казвай: "Прости ми, Христе мой, отново се кая!" Не казвай: "За мен е приготвен Божий гняв." Не е ли грях това? Човеци сме.

Не негодувай срещу братята. Търпи техните грешки, та и те да търпят твоите. Обичай, за да те обичат, и търпи, за да те търпят. Стани добър и всички ще станат добри с теб. Подчини своите страсти и ще видиш как мнозина ще се отнасят благоговейно не само към думите ти, но дори и към движението на очите ти.

Що се отнася до послушанията, за които говориш, ако те са много и ти не успяваш, и у теб настъпва смущение, то и аз моля твоя старец да те облекчи, за да не ги извършваш с ропот.

А от това, което ми пишеш за останалите неща, се вижда, че у теб има много тщеславие. Затова стани труп, та всички да те газят. Стани земя. Бий, налагай, намрази като лют враг самия себе си, намрази с пълна омраза. Защото ако ти не го поразис, той теб ще поразис. Бъди мъжествен, не го съжалявай! По Божията благодат аз те подкрепям. Но ти напомням и словата на отците, които казват: "Ако не пролееш кръв, не ще приемеш Дух."

Не считай себе си за човек, ако не си получил благодат. Без благодат ние, хората, напразно сме се родили в света.

И колкото по-голяма е чистотата на душата и просвещението, което е получил всеки от нас тук, толкова по-близо и по-чисто ще вижда Христа там и ще се наслаждава на Неговото благоухание и ще се радва и ликува повече от другите.

И така, не смятай себе си за човек, ако не си получил благодат.

8

Нищо друго не може да помогне да се успокоят гневът и всички страсти така, както любовта към Бога и към всеки човек. В сравнение с другите подвизи чрез любовта побеждаваш лесно.

Когато в ума господства любовта, не чувстваш тежест от подвизите. Любовта затова не пада, защото винаги насочваш кормилото на душата към нея. И ако нещо се случи, възгласяш паролата: “Заради Твоята любов, Исусе мой, сладка Любов, търпя оскърбленията, обидите, несправедливостите, трудовете и всякакви скърби, които се случват с мен.” И веднага щом помислиш това, бремето на тежестта олеква и бесовската скръб престава.

И повярвай на това, което сега ще ти кажа. Веднъж след поредица от ужасни изкушения ме обзеха печал и униние. И тръгнах да се съдя с Бога като онеправдан. Че Той ме предава на толкова много изкушения, без да ги ограничава поне малко, та поне да си поема дъх. И в тази скръб чух глас вътре в себе си, много нежен и много чист, с крайно съчувствие: “Няма ли да изтърпиш всичко това заради Моята любов?” И при този глас аз се облях в сълзи като поток и се каех за унинието, което ме бе обзело. Никога не забравям този глас, така сладък, при който изведнъж изчезна изкушението и цялото униние.

- Няма ли да изтърпиш всичко това заради Моята любов?

-О, наистина сладка Любов! Заради Твоята любов ние се разпнахме и търпим всичко!

Един брат ми разказа също, че веднъж имал скръб заради някакъв брат, когото той съветвал, а онзи не го слушал и затова скърбял много за него. И молейки се, изпаднал в екстаз.

И вижда Господа, прикован на Кръста, целият в светлина. И повдигайки глава, Христос се обръща към него и казва: “Погледни към Мен, колко търпях заради твоята любов! А ти какво търпиш?”

И при тези думи скръбта се стопила, той се изпълнил с радост и мир и проливайки потоци сълзи, се удивлявал и се удивлява на Господнето снизхождение, поради което допуска скърби, но и утешава, когато вижда, че униваме.

Затова не унивай, не се огорчавай от скърбите и изкушенията, но чрез любовта на нашия Исус облекчавай гнева и унинието.

И давай на себе си кураж, като казваш: “Душо моя, не унивай!” Защото малката скръб те очиства от многогодишна болест. А и тя скоро ще си отиде. Наистина.

Изкушенията! Колкото по-малко е търпението, толкова по-големи изглеждат изкушенията. И колкото повече човек привиква да ги търпи, толкова повече те се смаляват и той ги преодолява без труд. И става устойчив като скала.

И така, търпение! И онова, което сега ти изглежда трудно за постигане, когато минат много години, само ще дойде в ръцете ти като твоя собственост и няма и да разбереш, как е станало това.

Затова, труди се сега, на младини, без да казваш: “Защо?” и без да униваш. И когато остарееш, ще пожънеш плодовете на безстрастието. И ще недоумяваш, как у теб са се родили такива прекрасни класове, след като изобщо не си орал! Как недостойният за нищо е станал богат! И как от всички твои ропоти, непослушания и униния са израснали такива плодове и благоуханни цветове!

Затова, принуждавай себе си.

Дори и хиляди пъти да падне праведният, той не губи дръзнованието си, но отново се изправя и събира сили и Господ му записва победите. И не му показва победите, за да не се превъзнася, но поставя паденията

пред очите му, за да ги вижда, да страда, и да се смирява. И когато той премине през лагерите на враговете и спечели навсякъде невидими победи, тогава Господ започва малко по малко да му показва, че той побеждава, че бива награждаван, че ръцете му напипват нещо, което той преди е просил, а не му се е давало. И така той се упражнява, бива изпитван, усъвършенства се, доколкото побират естеството, умът, разсъдъкът и съсъдът на душата ни.

Затова бъди мъжествен и се укрепвай в Господа и не намалявай готовността си. Но проси, възгласяй непрестанно⁸, независимо от това - дали получаваш или не.

9

Благодатта, да кажа по-ясно, - това е малък или голям дар на неизчерпаемото Божие богатствораздаване, което Той, като благ раздава поради Своята безкрайна благодат. И отново приема това, което ние Му отдаваме от благодарност, тоест богопознание (което ражда удивление), любов, служение, песен, славословие. Като приема всичко това, Благийят Подател отново ни въздава Своето от Своите, "Твоя от Твоих".

Той раздава от Своето богатство и ние, бедните и слепите, и хромите, се обогатяваме от него, а у Бога това богатство си остава същото, нито намалява, нито се увеличава. О, невъобразимо величие! Всички обогатява. Стотици хиляди, милиони са се обогатили и са станали свети, а у Бога богатството си остава същото.

Ето защо, първо, знай, чедо мое, че всяко благо има началото си от Бога. Няма добър помисъл, който да не е от Бога и няма лукав помисъл, който да не е от дявола. Така че, каквото и добро да помислиш, да кажеш, да направиш - всичко това е Божи дар. *Всеки свършен дар иде отгоре* (Иак. 1:17). Всичко е Божи дар, нямаме нищо собствено наше.

Така че всеки, който желае и проси да получи благодатта, който иска Бог да му даде дар, трябва, първо, добре да познае своето собствено същество - "познай самия себе си". И това наистина е вярно. Защото всяко нещо си има принцип⁹ и ако не познаеш принципа, няма да излезеш на добър край.

И така, ръководен принцип и истина - това е да познаеш, че си нищо, нула, и от нищото е произлязло всичко. *Каза - и се създадох, заповяда - и се сътвори*х (Пс. 148:5). Каза и стана земя, и като взе глина, създаде човека: без душа, без ум - прост глинен човек. Това е твоето собствено същество. Това сме всички ние. Земя и кал.

Това е първият урок за този, който иска да получи благодат, но така, че благодатта да остане завинаги с него. От това той придобива познание, а от него се ражда смирение. И не смиренословства с празни думи, но опрян на твърда основа, казва истината: "Аз съм земя, аз съм глина, аз съм кал." Това е нашата първа майка.

И така, земята се тъпче, и по теб, като по земя, трябва да тъпчат. Ти си кал, нищо не струваш, хвърлят те насам-натам, строят с теб. Преработват те от едно нещо в друго като безполезно вещество.

И така, Творецът е вдъхнал в теб и ти е дал дихание за живот. И ето, ти изведнъж си станал разумен човек. Говориш, трудиш се, пишеш, учиш: станал си Божия машина. Обаче не забравяй, че коренът ти е земята. И ако ти вземе духа Този, Който ти го е дал, ти отново ще станеш строителен материал.

Затова *помни за твоя край, и вовеки не ще съгрешиш* (Сир. 7:39).

Това е първата причина, която не само привлича благодатта, но и я умножава и запазва. Тя издига ума в първото съзерцание на естеството. А без това принципно начало човек намира някаква малка благодат, но след време ще я загуби. Защото не строи върху твърда основа, а опитва с всякакви способности и хитрости.

Ако казваш например: "Аз съм грешник!", но вътрешно мислиш за себе си, че си праведен, не можеш да избегнеш прелестта. Благодатта иска да остане, но тъй като в действителност ти още не си намерил

⁸Има предвид молитвата - б. пр.

⁹На гр. 'αρχη означава "начало" и "принцип" - б. пр.

истината, тя по необходимост трябва да си отиде. Защото в противен случай, без съмнение, ще повярваш на помисъла си, че си това, което не си, и ще изпаднеш в прелест. И затова благодатта не остава.

Защото имаме противник, който е силен изкушител, изобретател на злото и творец на всяка прелест, който винаги върви бдително по петите ни, който от светлина е станал тъмнина и знае всичко, който е враг на Бога и се стреми да направи всички нас Негови врагове. И на края, той е лукав дух, който лесно се съчетава с духа, който Бог ни е дарил, и взема нашата машинка и я движи, както сам иска. Гледа накъде клони стремежът на душата и по какъв начин ѝ помага Бог, и веднага сам изобретява нещо подобно.

Защото има войни, за които човек знае и ги избягва. Но има и други, за които той не знае, защото това е умна¹⁰ борба, и не е лесно да ги различи човек. Това са душевни изменения, движения на разума, телесни болести и промени.

Когато Творецът създал глината, вложил в състава ѝ четири елемента: сухо, влажно, горещо и студено. Затова е необходимо човек всеки миг да страда, съответно на изменението на всеки елемент. Тоест, да съхне, да се навлажнява, да се нагрива и да се охлажда. И ако свойствата на някой елемент са в излишък, то тялото по необходимост се разболява. И съответно с това, състрада и душата. И умът не може да изпълнява своите умни движения, понеже куца заедно с тялото.

Тялото съхне от слънчевия пек? Съхне и умът. Ако вали дъжд, тялото се навлажнява и става вяло? Вял става и умът. Ако духа вятър, тялото се охлажда. Тогава се увеличава излишно жлъчката, помрачава се умът и царува само въображението, фантазията.

И така, във всички тези изменения, макар благодатта и да съществува, но не действа, тъй като органите са болни, а нашият враг дяволът знае как трябва да воюва при всяко изменение. Защото чрез сухотата той те ожесточава, за да станеш като камък, за да противоречиш, за да не проявяваш послушание. Чрез студата той умее да охлажда в теб ревността, за да станеш хладен към Божественото и застинал. Чрез горещото - да се гневиш и вълнуваш, за да не ти позволява да различаваш истината. Тъй като, както казахме, има излишък на кръв и чрез топлото привежда в движение желанието - страстната му част и гнева. А чрез влажното той ражда в теб сънливост, вялост, слабост, обезсилване на цялото тяло.

И така, от всичко това страда тялото, състрада и душата, макар и да е умна и безтелесна.

По подобен начин и благодатта, когато се приближава до човека, не изменя естеството, а допълва и препълва, или обратно, намалява и отнема тези естествени свойства и благоприятни предимства, с които е надарено естеството (доколкото вмества вместилищата на всекиго).

И така, както сътворяването предшества вдъхването на душа, така и деянието трябва да предшества съзерцанието. И деяние се нарича това, което се извършва чрез тялото, а съзерцание - това, което разумът твори умствено.

Невъзможно е без деяние да се стигне до съзерцание. И така, подвизавай се сега в това, което изисква деянието, а висшето ще дойде от само себе си.

Ето, ти узна, че си глина, беден и гол. Сега проси от Можещия да възсъздаде естеството и да те обогати. И ако Той ти даде, много или малко, окажи почит към своя Благодетел и не присвоявай чуждото като свое. С болка и сълзи ще приемеш благодатта. И пак със сълзи на радост и благодарност, със страх Божий ще я задържиш. Тя се привлича чрез топлота и ревност, а от хлад и нерадение се губи.

Христос не иска от теб нищо повече, за да ти даде Своите свети дарове, но само да признаеш, че каквото и добро да имаш, то е Негово. И да състрадаваш на този, който няма, да не го осъждаш за това, че няма, че е грешен, зъл, лукав, бърлив, крадец, блудник и лъжец. Ако придобиеш това познание, никога не ще можеш да съдиш никого, дори и да го видиш, че съгрешава смъртно. Защото веднага казваш: "В него няма, Христе мой, Твоята благодат, затова той съгрешава. Ако си отидеш и от мен, то аз ще върша по-лоши неща. Ако

¹⁰Мислена, невеществена.

стоя - стоя поради това, че Ти ме носиш. Братът така вижда, така прави. Той е спял - как искаш да вижда без очи? Той е беден - как искаш да бъде богат? Дай му богатство, за да има. Дай му очи, за да вижда.”

Ако потърсиш справедливост в каквото и да е, когато ближният ти постъпи с теб несправедливо, опозори те, оскърби те, удари те, изгони те или извърши покушение срещу живота ти, то сам ще се окажеш несправедлив, ако сметнеш него за виновен или ако го осъдиш страстно. Защото ти изискваш от него това, което Бог не му е дал. И ако проумееш добре това, което ти казвам, за теб всички ще бъдат невинни за каквато и да е грешка, и само ти ще бъдеш виновен за всичко.

Защото три врага воюват с човешкия род: бесовете, нашето собствено естество и навикът. Извън това друга война не съществува.

Така че, ако отстраниш бесовете, които мъчат цялото човечество, тогава всички ние ще бъдем добри. Ето на кого трябва да приписваш несправедливостта, да ненавиждаш, да осъждаш и докрай да имаш за враг.

Другият враг, както казахме, това е естеството, което, веднага щом човек познае света, се съпротивлява на закона на духа и иска всичко, което е за погибел на душата. Ето и другият враг, който е достоен за ненавист до края на дните ти. Него трябва да съдиш и да обвиняваш.

Имаме в добавка и трети враг - привычката, която понеже ние привикваме да вършим всякакъв вид зло, става навик за нас, заема мястото на втора природа и съдържа греха като закон. И затова изисква съответна борба, за да получим божествено изменение и избавление. И така, ето и третият враг, който е достоен за пълна ненавист.

Ако искаш ближният ти да бъде добър във всичко, както на теб ти харесва, отстрани от него тези трима врагове чрез благодатта, която имаш. Ето какво е справедливост, ако искаш да я намериш - да се молиш на Бога да го избави от тези врагове. И тогава между вас ще има съгласие.

Ако пък поискаш по друг начин да намериш справедливостта, то винаги ще бъдеш несправедлив и следователно благодатта ще бъде принудена да си отива и да идва, докато не намери упокоение в твоята душа. Защото човек заслужава да има толкова благодат у себе си, колкото с благодарност търпи изкушенията, колкото безропотно носи теготата на ближния.

И така, предишните писма, които ти изпратих, съдържат в себе си “деяние”. Това, което ти написах сега, съдържа просвещение. От деянието човек получава просвещение на знанието. Защото деянието е спяло, а просвещението - това са очи, с които умът вижда онова, което не е виждал преди.

И така, сега той има светилник и очи и вижда нещата по друг начин. Преди имаше благодатта на деянието, а сега прие десетократна благодат. Сега стана небесен ум, вижда надалеч, има вместимост, превъзхождаща предишната. Сега му липсва съзерцанието. Той се е възкачил на престола като цар, но му липсва зрелището, за което ще кажем друг път. А ти препиши тези писма с мастило, за да не се изтрият, тъй като писах с молив, за да ги изучаваш и да поправяш живота си.

10

Деяние се нарича не това, когато пробваш и отстъпиш. Но деяние е това, когато излезеш на единоборство, победиш, загубиш, спечелиш, изгубиш, паднеш, станеш, когато заложиш всичко и излезеш на борба и битка до последен дъх.

И никога да не проявяваш малодушие, докато душата е още в тялото. И когато се възнасяш до небето, трябва да очакваш, че на другия ден ще паднеш до ада. Да не говорим за това, че и в същия този миг¹¹ може да настъпи падение. Затова човек не бива да се удивлява на измененията, но хубаво да запомни, че му принадлежи и едното, и другото.

¹¹На благодатно издигане - б.пр.

Знай, че благодатта винаги предшества изкушенията като някакво известие за подготовка. И веднага щом почувстваш благодатта, се напрегни и кажи: "Обявена е война! Пази се, глино, гледай откъде ще затръби за битка зловредният!" Често той идва скоро, а често - след два или три дни. Във всеки случай, ще дойде. И нека укрепленията бъдат здрави: изповед всяка вечер, послушание към твоя старец, смирение и любов към всички. И така ще облекчиш скръбта.

Сега, ако дойде благодатта преди очистването или стане нещо подобно, моля да внимаваш и да държиш чист разума си.

Благодатта се разделя на три чина: очистваща, просвещаваща и благодат на съвършенството. На три чина се разделя и житието: според естеството, свръх естеството, против естеството. По тези три чина човек се издига и се спуска. Три са и великите дара, които получава човек: съзерцание, любов, безстрастие.

И така, на деянието съдейства очистващата благодат, която помага при очистването. И всеки, който се е покаял, е бил подбуден от тази благодат към покаяние. И всичко, което върши човек, е дело на благодатта, въпреки че този, който я има, не знае това. Обаче тя е, която го възпитава и го наставлява. И съответно на постигнатия успех той се издига или се спуска, или остава в същото състояние. Ако у него има ревност и самоотричане, тогава той се издига до съзерцание, което бива последвано от просвещението на Божественото знание и в известна степен - безстрастие. Ако ревността и усърдието охладнеят, намалява и действието на благодатта.

Относно молещия се със знание, за когото говориш, - това е този, който знае за какво се моли и какво проси от Бога. Молещият се със знание не многословства, не проси излишното, а знае мястото, начина и времето и проси подходящото и полезното за душата си. Общува умно с Христа, улавя Го и Го притежава и казва: "Няма да Те оставя во веки."

И така, този, който се моли, проси опрощаване на греховете, проси милостта Господня. И ако той проси твърде много, преди да е дошло времето, Господ не му дава това. Защото Бог дава всичко с ред. И ако ти, просейки, Му досаждаш, Той позволява на духа на прелестта да се престори на благодат и да те прелъстява, като ти показва едно вместо друго. Ето защо не е полезно да просиш прекомерни неща. Но дори и да бъдеш чут преди очистването, когато още не си дошъл в мяра, тези прекалени неща стават като змии и вредят. Затова имай чисто покаяние, проявявай послушание към всички и благодатта ще дойде сама, без да просиш това.

Човекът като гукащ младенец проси от Бога Неговата свята воля. Бог като преблаг Баща му дава благодат, но му дава и изкушения. Ако той изтърпи безропотно изкушенията, получава допълнителна благодат. Колкото повече благодат получава, толкова се увеличават и изкушенията.

Бесовете, когато се приближават и тръбят за сражение, не отиват там, където ще ги победиш без мъка, а проверяват, къде имаш слабост. Пробиват стените на крепостта там, където най-малко ги очакваш. И когато намерят болна душа и слаб участък, винаги там побеждават подвижника и го правят виновен.

Просиш благодат от Бога? Вместо благодат Той допуска да ти се случи изкушение. Не издържаш битката, падаш? Не ти се дава прибавяне на благодат. Отново просиш? Отново изкушение. Отново поражение? Отново лишение - и така до края на живота. Така че трябва да излезеш победител. Стой до смърт против изкушенията. Падни като труп в битката и викай отдолу, изнурен: "Няма да Те пусна, Пресладки Иисусе! И няма да Те оставя! Ще пребъда неразделен с Тебе вовеки и заради Твоята любов ще умра на попрището." И внезапно Той се явява на попрището и възглася в бурята: "Аз съм с теб! Препаша като мъж пояса си и Ме следвай!" А ти ставаш целият светлина и радост: "Горко на мен, окаения! Горко на мен, лукавия и непотребния! *Слушал бях за Тебе със слуха на ухото; сега пък очите ми Те виждат; затова сам укорих себе си и се разкаях, и считам себе си за прах и пепел*" (Иов. 42:5, 6 по 70-те).

Тогава се изпълваш с Божествена любов. И душата ти се разпалва както у Клеопа (вж. Лук. 24:32). И в час на изкушение ти не ще оставиш покривалото и не ще избягаш гол (вж.. Марк 14:51, 52, но търпеливо ще понесяш скърбите, размишлявайки: "Както мина едното изкушение и другото, така ще мине и това."

Обаче, когато униваш и роптаеш, и не търпиш изкушенията, тогава вместо да побеждаваш, трябва постоянно да се каеш: за грешките през деня, за нерадението през нощта. И вместо да получаващ благодат върху благодат, увеличаваш скърбите си.

Ето защо не бъди малодушен, не се бой от изкушенията. И ако и много пъти паднеш - ставай. Не губи хладнокръвието си, не се отчайвай. Това са облаци, които ще преминат.

И когато с помощта на благодатта, която те очиства от всички страсти, преминеш всичко това, което е "деяние", тогава умът ти вкусва просвещението и се издига към съзерцание.

Първо е съзерцанието на творението: как Бог е сътворил всичко за човека и дори и Ангелите - за да му служат. Какво достойнство, какво величие, какво велико предназначение има човекът - това Божие дихание! Не да проживее тук кратките дни на своето изгнание, но да живее вечно със своя Създател. Да вижда Божиите Ангели, да слуша неизказаните им песнопения. Каква радост! Какво величие! Веднага щом настъпи краят на нашия живот и тези очи се затворят, веднага се отварят другите и започва нов живот - на истинската радост, която вече няма край.

Съзерцавайки това, умът се потапя в мир и съвършена тишина, която се разпространява по цялото тяло, и той напълно забравя, че съществува в този живот.

Такива съзерцания се сменят едно след друго. Не че човек сам създава представи в своя ум, но това състояние е действие на благодатта, която донася мисли и умът се вглъбява в съзерцание. Не човекът създава това - то идва само и пленява ума в съзерцание. И тогава умът се разширява и става друг. Просвещава се. Всичко е открито за него. Изпълва се с мъдрост и като син притежава онова, което е на неговият Баща. Той знае, че е нищо, глина, но е и син на Царя. Нищо няма, а всичко притежава. Изпълва се с богословие. Възглася ненаситно, изповядвайки с пълно съзнание, че неговото същество е нищо. Произходът му е глина, но неговата жизнена сила е Божието дихание - неговата душа. Душата лети направо в небето! "Аз съм Божие дихание! Всичко се разпадна, остана в земята, от която беше взето! Аз съм син на вечния Цар! Аз съм бог по благодат! Аз съм безсмъртен и вечен! След миг - и съм заедно с моя Небесен Отец!"

Това е наистина предназначението на човека: за това той е бил създаден и трябва да отиде там, откъдето е излязъл. Такива са съзерцанията, в които се вглъбява духовният човек. И очаква часа, когато ще остави земята и душата ще литне към небесата.

И така, дерзай, чедо мое, и с тази надежда търпи всяка болка и скръб, понеже скоро ще бъдем удостоени с всичко това. За всички нас е едно и също. Всички ние сме Божии чедо. Към Него зовем ден и нощ. И към сладката наша Майчица, Владичицата на всичко, която никога не оставя просещите.

11

Когато любовта на нашия Господ се разгори в душата на човека, той не може да се удържа в някакви мерки, но излиза извън техните граници. Затова той *пропъжда страха* (1 Иоан. 4:18) и ако пише нещо, ако говори нещо, клони към безмерност. Но колкото и да говори в този благодатен миг, пред пламенното сияние на Божествената любов, всичко онова, което казва, е малко. След това, когато сърцето се свие и облакът¹² се оттегли, тогава влиза в областта на измеримото и му е нужен метър, за да различава.

И така, всичко това, което ви написах, беше казано с една цел: да възгрея топлината на вашата душа, да ви подбудя към копнеж и ревност към нашия Пресладък Иисус. Както и военачалниците правят във войските, като разказват за подвизите на доблестните воини и така ги подтикват да воюват мъжествено.

Същата е целта и на житията, и на словата на светиите, които са написали и оставили за нас. Също и душата - Бог я е създал по такъв начин, че ако тя не слуша често за такива високи и чудесни неща, изпада в дрямка и нерадение. И само така: чрез четене и свещени разкази тя прогонва забравата и обновява старата постройка.

¹²Има предвид облака на божествено просвещение, подобно на явлия се на Тавор - б. пр.

Когато дойдох на Света Гора, намерих мнозина, подвизаващи се отци в деяние и съзерцание. Стари и свети хора.

Имаше един старец Калиник. Прекрасен подвижник. Четиридесет години затворник. Упражняващ се в умната молитва и вкусващ меда на Божествената любов. Оказващ полза и на другите. Той бе вкусвал грабването на ума.

По-надолу от него живееше друг старец, Герасим. Краен безмълвник. По произход - от остров Хиос. Чудесен подвижник, упражняващ се в умната молитва. Деветдесет годишен. Живя на върха на пророк Илия седемнадесет години; борейки се с бесовете и понасяйки удари от промените на времето, остана непоколебим стълб на търпението. Той имаше непреставащи сълзи. Прекара живота си без земни грижи, услаждан от непрестанната памет за Исуса.

По-нагоре беше старецът Игнатий, сляп от много години. Дълги години духовник. Старец на деветдесет и пет години, молец се умно и непрестанно. И заради молитвата от устата му излизаше такова благоухание, че всеки беше радостен да поговори близо до устата му.

Имаше и друг, най-чудният от всички, в "Свети Петър Атонски"¹³ - отец Даниил, подражател на Арсений Велики. Крайно мълчалив, затворник, служещ литургия до края на дните си. Шейсет години нито за един ден не беше помислял да остави Божественото свещенодействие. А през Великия пост всеки ден служеше Преждеосвещена литургия. И без да боледува до последния си ден, почина в дълбока старост. А литургията му винаги продължаваше три и половина или четири часа, понеже от умиление не можеше да произнася възгласите. От сълзи земята пред него винаги се навлажняваше. Затова той не искаше никой страничен да присъства на неговите литургии и да вижда неговото дело. Но мен, понеже много горещо го умолявах, ме приемаше. И всеки път, когато ходех при него, вървейки три часа през нощта, за да присъствам на това наистина ужасяващо божествено зрелище, той ми казваше една или две думи, изливайки от олтара, и веднага се скриваше до следващия ден. До края на живота си имаше умна молитва и извършваше бдение по цяла нощ. Аз възприех неговото правило и намерих в това преголяма полза. Ядеше по 75 грама хляб всеки ден и целият беше в екстаз по време на литургията. И без земята под него да се е превърнала на кал¹⁴, не завършваше литургията.

Имаше и мнозина други съзерцатели, които не бях удостоен да видя, тъй като те бяха починали преди година или две. И ми разказваха за техните чудесни подвизи, понеже непрестанно се интересувах от това. Стъпка по стъпка обхождах планини и пещери, за да намеря такива. Защото старецът ми беше добър и простодушен и след като му приготвих храна, той ми даваше благословение да търся полезното за душата ми. А когато вече го погребях, тогава изследвах целия Атон.

Имаше в една пещера един подвижник, който плачеше по седем пъти на ден. Това беше делото му. А цялата нощ прекарваше в сълзи. И възглавницата му беше винаги мокра. Веднъж братът, който му служеше и идваше по два-три пъти на ден, понеже стърлецът не искаше, онзи да бъде близо до него, за да не прекъсва скръбта му, го попита:

- Дядо, защо толкова много плачеш?

- Когато, детето ми, човек съзерцава Бога, от любов у него текат сълзи и той не може да ги сдържи.

Имаше и други, по-млади: отец Козма и други. И по-стари, за които ако пиша, ще трябва твърде много хартия.

Сега всички те са починали тук и живеят вовеки там.

А днес за такива неща не се чува дума. Защото материалните грижи, безпокойствата и почти пълното пренебрежение към трезвението дотолкова са завладели хората, че мнозина не само не искат да се

¹³Това е малка килия на около час от Катуня - б. пр.

¹⁴От сълзите му - б. пр.

поинтересуват, да го изучат, да го практикуват, но само да чуят, че някой говори за това, веднага въстават враждебно против него. И го смятат за глупав и неразумен, защото животът му не прилича на техния и те го вземат за присмех (вж. Прем. 5:3, 4).

И става нещо подобно на идолопоклонническото време. Тогава, когато някой хулеше идолите, го убиваха с камъни и го предаваха на зла смърт. А сега всяка страст заема мястото на идол. И ако избличиш и осъдиш страстта, от която, виждаш, че бива побеждаван всеки, всички крещят: “Убийте го с камъни, защото той оскърби нашите богове!”

Накрая, понеже не приемам никого, без каквото и да е изключение, и не искам дори и да чуя как живеят и с какво се занимават монасите, аз винаги съм мишена за осъждане. И не преставам денем и нощем да се моля за отците и да казвам, че те са свършено прави. Само аз не съм прав, когато ги съблазнявам. Защото те виждат с очите, които им е дал Бог. Няма ли да бъде несправедлив и достоен за наказание, ако кажа: “Защо те не виждат така, както виждам аз?”

Нека Бог на всички да помилва всички по молитвите на преподобните и богоносни отци.

12

Относно молитвата, за която пишеш, дете мое: понеже твоят старец има знание за молитвата, то за теб няма опасност да изпаднеш в прелест. Прави така, както ти казва старецът, и ако благодатта си отива и идва, не скърби, понеже така тя упражнява човека, за да мисли той смирено и да не се превъзнася.

В началото така постъпва младенецът. “Горко ти, земя, кога царят ти е дете” (Екл. 10:16) - казва Божественото Писание. Горко ти, душо, когато умът е начинаещ в това!¹⁵

Умът, дете мое, не може да се установи в едно положение, особено у този, който е слаб в духовното. Понякога той се нуждае от четене, понякога - от псалмопение, понякога - от мълчание. Когато човек мълчи, умът намира удобен случай да се задълбочава в различни места от Писанието, които е чел преди.

И така, когато му даваш нещо добро, което му харесва, му се прибавят сили, както тялото получава сили от здравата храна, която приема. Обаче, когато му даваш каквото ти падне, тогава вместо да се просвещава, той се помрачава. Също когато се уморява, изисква отдих.

Така той се научава да различава доброто от злото. Така умът целият става светлина, целият - сияние. Вижда чистотата на душата, вижда тръните в нея, търпи изкушения. Умножава се благодатта, очиства се тялото от страстите. Умиротворява се душата. И накрая, всички тези неща идват, едно след друго, навързани като верига, бързо и без голям труд, защото всички тях ги довежда свършеното послушание. И чуй. На този, който проявява свършено послушание, умът му е свършено лишен от грижи.

И така, умът е икономът на душата, който я снабдява с храна - това, което му даваш ти. Когато той има мир и ти му даваш това добро, което иска, той го спуска в сърцето. Отначало се очиства самият той от предразсъдъците и заблудите, които са господствали над него в света, пречиства се от житейските грижи и казвайки непрестанно молитвата, напълно престава да блуждае. И тогава разбираш, че той се е очистил. Защото той вече не се скланя към лукавствата и нечистотите, които е видял или чул в света. След това чрез молитвата, влизаща и излизаща от сърцето, той разчиства пътя и изгонва от него всичко срамно, лукаво и нечисто. Защото умът обявява война на страстите и на бесовете, които ги възбуждат и които толкова години са се гнездили в сърцето, а за тях никой не е знаел и не ги е виждал. Но сега, когато умът е придобил чистота - своята изначална дреха, той ги вижда и като куче лае, ръмжи, бие се с тях като господар и пазач на целия разум на душата. Държейки като оръжие името “Иисус”, бичува противниците, докато не ги изгони всички навън, около сърцето - в перикарда. И те също лаят като диви кучета. А умът започва да очиства мръсотията и всяка нечистота, с която бесовете са ни осквернили поради нашите съгласия, които ние сме давали за

¹⁵Има предвид умната молитва - б. пр.

всичко зло и греховно. И след това той се бори с бесовете, за да ги изгони, отдалечавайки ги съвършено, за да не му причиняват те никакво безпокойство. И постоянно се подвизава да изхвърля навън мръсотииите, които те постоянно хвърлят вътре. След това като добър иконом той доставя храна, подходяща за просвещението и здравето на душата.

На всичко това съдейства очистващата благодат. Молещият се бива покриван като от сенник от покривалото на послушанието. Бива пазен от благодатта на този, който е възприел душата му пред Бога. И малко по малко настъпва изменение от Всевишния. И когато бесовете бъдат съвършено изгонени навън и сърцето се очисти отвътре, и тогава се прекратява осквернението. Умът се възкачва на трона на сърцето като цар и се радва като младоженец на невестата си в брачния чертог. Идва свята, мирна, непорочна радост. Той извършва молитвата без труд. И тогава благодатта действа свободно и му показва обещаното наследство, което той следва да получи като награда, ако изпълни дълга си безупречно. И оттогава, когато идва благодатта, той спокоен и мирен бива издиган от нея в съзерцание, съответно на вместимостта, която има положената от него основа.

И така, първо страхът Божий, вярата, съвършеното послушание и себеотрицанието донасят всичко това. И човек достига блажената любов и накрая безстрастието. Достига дотам, че злото ни най-малко не се движи в ума му, но той да зове от дълбините на душата си: “Зажадня душата ми за Тебе, Боже мой! Кога ще дойда и ще видя светия Ти лик?” (сравни с Пс. 41:3). И очаква смъртта като най-голяма радост. Когато ще се затворят тези очи и ще се отворят онези, с които ще вижда всичко, радвайки се винаги.

Затова принуждавай себе си, чедо мое, принуждавайте себе си към блаженото послушание, в което са всички тези блага, и живеете като една душа в различни тела. И ще отдъхва и вашият старец и ще има време да се моли за вас от цялата си душа, с пълна радост и веселие. Докато ако проявявате непослушание и нарушавате всичко това, тогава и неговата душа непрестанно бива обременявана и от скръб той боледува и малко по малко се движи към смъртта.

Всичко това съм изпробвал от опит и съм изял този плод, и той е много сладък. Не съм узнал по-голямо упокоение от това на съвършеното послушание. Погребах моя добър старец и по неговата молитва намерих покой.

И така, трудете се сега, докато сте млади, за да пожънете плодовете на безстрастието в старостта. И не в дълбока старост, а след двайсет години, ако принуждавате себе си, ще видите това, за което ви говоря. А ако не принуждавате себе си, дори и да достигнете възрастта на Матусал (виж Бит. 5:27), няма да се радвате на тези дарования.

И така, принуждавайте себе си и се съревновавайте всички със стареца и един с друг в доброто. И ще видите такава неподвижност на страстите и мир в душата, сякаш сте в рая.

13

Получих писмото ти, дете мое, и давам отговор на това, което ми пишеш.

И така, ти питаш, кой от двамата получава благодат по-бързо: безмълвникът или послушникът. Без съмнение послушният ученик и благодат получава в по-кратък срок, и освен това винаги се намира в безопасност: не се бои нито че ще падне, нито че ще изгуби. Само да не изпадне в нехайство. А когато в човека влезе Христос, и когато е сам, и когато е сред мнозина, той безмълвства, и навсякъде чувства мир в себе си.

Божията благодат не зависи от времето¹⁶, а от начина, по който човек се подвизава, и от милостта Господня.

Опитът чрез деяние се придобива с времето. А благодатта затова и се нарича благодат, защото е дарование, зависещо от Бога и давано съответно на топлотата на вярата, на смирението и на доброто намерение.

¹⁶Т.е. от това колко години някой е монах и т. н. - б. пр.

Соломон получил благодат дванадесетгодишен, Даниил - на същата възраст. Давид - като момче, пасящо овцете на баща си. И по подобен начин - всички древни и нови отци.

Веднага щом човек се покае истински, благодатта се приближава към него и се увеличава чрез ревността. А опитът изисква многогодишен подвиг.

Преди всичко друго просещият благодат от Господа трябва да търпи изкушенията и скърбите, по какъвто и начин да идват те. Ако по време на изкушение той негодува и не проявява достатъчно търпение, тогава и благодат не ще дойде достатъчно, нито ще се усъвършенства в добродетелта, нито ще се удостои с дарования.

Ако някой е узнал, какво е Божият дар, - че той е скърби, и изобщо това, което ни причиняват изкушенията, той наистина е намерил пътя Господен. И ги чака, кога ще дойдат, понеже чрез тях той се очиства; просвещава се, когато ги претърпява и съзерцава Бога.

Бог не бива виждан по друг начин, освен посредством духовното познание. Това познание е съзерцанието, тоест, когато разбираш, че Бог е редом с теб и ти се движиш вътре в Бога, и каквото правиш, Той го вижда, и внимава, да не би някак да Го наскърбиш, защото Той вижда всичко и вътре, и вън, и тогава не съгрешаваш. Защото Го виждаш, обичаш Го и внимаваш да не би някак да Го наскърбиш, "защото Той е от дясната ти страна" (Вж. Пс. 15:8).

И така, всеки, който съгрешава, не вижда Бога, но е сляп.

14

Радвай се в Господа, чедо на Пренебесния Отец!

Пишеш ми, дете мое, за своя помисъл против стареца ти. Много се бой от този помисъл, избягвай го като отровна змия, понеже той притежава страшна сила над нашето поколение.

Такова е изкуството на лукавия: изпраща помисли против стареца, за да те отдалечи от благодатта, която те покрива, за да те направи виновен и след това да те бичува безмилостно. И така, помни думите ми и никога не позволявай на какъвто и да е помисъл против духовния ти отец да се загнездва в сърцето ти. Веднага го отхвърляй като отровна змия.

Също за книгата, която поиска: даже ако ти предстои чрез нея да се спасиш, не я вземай без благословение. Защото, ако не попиташ, това ти се вменява пред Бога като прелюбодейство. Дотолкова спазвай точност в малкото и голямото, че без благословение от страна на твоя духовен отец нито се моли, нито оказвай милостиня, нито пък върши нещо друго, добро и благословно.

Чуй, че и Саул, когото Бог избрал от цялото израилево племе и го помазал за цар, когато не запазил съвършено послушание към Самуил и задържал по-доброто за жертвоприношение, Бог го погубил. Както казва пророкът: "Послушанието е по-добро от жертва" (1 Цар. 15:22).

Действително велико наистина е тайнството на послушанието.

Тъй като обичният наш Иисус пръв проправи пътя и стана за нас образец, то колко повече ние сме длъжни да вървим след Него!

Бих искал и аз, чедо мое, да бъда сред вас, упражнявайки се в наистина силно желаното от мен послушание.

Защото изповядвам искрено, с всички сила, в пълно съзнание, че няма друг път за спасение, толкова непристъпен за всяка прелест и вражеско действие, колкото този. И ако някой желае наистина да се спаси и бързо да придобие сладкия Иисус, трябва да има послушание. И трябва с такава любов да гледа към своя старец, сякаш вижда образа Христов.

И така, дете мое, здраво се дръж за всеоръжието, което си получил, и здраво се подвизавай, изпращайки хвърковати стрели против враговете, гледайки в една цел и изпращайки в нея стрелата: именно - никога да не проявяваш непослушание към твоя духовен отец.

Защото ако огорчиш Бога, ти имаш стареца си като застъпник, който да Го умоли за теб; но ако ти и него оскърбиш, кой тогава ще умоли за теб Господа?

Подвизавай се, доколкото можеш да облекчиш товара на твоя старец, за да имаш облекчение и търпение и в своите скърби. Познах от собствен опит каква отговорност и каква тежест взема върху себе си старецът и колко страда, докато направи една душа от недостойна достойна и я въведе в рая - още повече, ако тя се окаже корава по природа.

Защото за всяка душа, която старецът поема върху себе си, около шията му се увива по една претежка верига. И той се нуждае от много и свети молитви, за да облекчи тежестта. Нуждае се от голяма и неподправена любов, а не от непослушания и прекословия. Нуждае се от устата на послушниците му да излиза, блика, струи благоговение и благодат, а не жлъч и горчивина, спорове и разпри.

Защото всяка жестока дума, която му кажете в час на изкушение, понеже тя произхожда от змията дявол, като отрова напоява душата му, и тя посърва като цвят, внезапно поразен от градушка. И той повече не може да се помоли дори за себе си, докато не премине болката.

Докато ако послушниците оказват послушание във всичко, то и старецът върви неотклонно напред, издига се нагоре, моли се горещо, просвещава се обилно, говори разумно, съветва подходящо, получава допълнително благодат и става винаги течащ извор, изливащ върху всекиго Божията благодат, която получава от Господа.

Ето защо, дете мое, ако искаш бързо и без голям труд да преуспееш, научи се да се отказваш от всяко собствено мнение, така че у теб да не се появява своя воля. Ухото ти да бъде до устата на стареца и приемай като от Божията уста това, което ти казва, изпълнявай го без колебание и винаги ще имаш мир в себе си. И винаги помни, че послушанието или непослушанието ти не се спира върху стареца, а чрез него се издига към Бога.

Не скривай никога помислите си от твоя старец и не изкривявай думите си, изповядвайки се пред Господа. Откровено казвай помислите си и сърцето ти веднага ще се успокоява.

Превий шията си под игото на послушанието и се прилепи към диханието на твоя старец. Само да излезе дума от устата му - веднага я хващай: политай, като да имаш крила и я изпълнявай, без да разсъждаваш, добро ли е това, или лошо.

Изпълнявай без разсъждение и сляпо това, което ти повели той, който носи отговорност, за да не бъдеш ти отговорен за своите дела. Този, който повелява, ще отговаря за това, добре или лошо е заповядал, а ти ще отговаряш за това, добре или лошо си послушал.

Няма да е послушание, ако изпълняваш едно или друго нареждане, което са ти дали, а вътре в себе си имаш възражения. Послушание това е да подчиниш цялостното си съзнание, за да се избавиш от злото у себе си.

Послушание това е да станеш роб, за да станеш свободен. Купи на малка цена свободата си, бъди неносещ отговорност и радостен.

И не слушай онзи твой помисъл, който в трудни часове те съветва да напуснеш своя манастир.

Знай добре, че непокоряващият се на едного, се покорява на мнозина¹⁷ - и в края на краищата остава непокорен.

¹⁷Т.е. на много страсти - б. пр.

15

Рекъл Бог на Адам: “*Кой ти каза, че си гол?* Да не би да си ял от дървото, от което ти забраних да ядеш?” (Бит. 3:11).

И аз ти казвам: “Кой вложи в ума ти всичко това, което пишеш? Или може би си отворил вратата на врага и той, като е влязъл с цялото си пълчище, е унизил душата ти?”

За това, което мислиш сега, дете мое, е трябвало да мислиш, преди да облечеш светите одежди. Сега, когато си се облякъл в ангелския образ и Христос е запечатал това, което си Му обещал, за такива мисли повече няма никакво място. Защото, когато тайнството се е извършило, занаяпред са изчезнали роднините, и родителите, и всички.

И вникни добре в точността на думите ми.

Ако след всичко това¹⁸ монахът изнемогне и изпадне в нерадение и остави без причина стареца си или братята, смъртно горко му, защото ще изпадне в големи беди и не ще избегне осъждането. До края на дните си ще плаща и накрая ще остане длъжник. Ще бъде признат за нарушител на обета и за престъпник на заповедта. Защото Господ е рекъл: *Който обича баща или майка повече от Мене, не е достоен за Мене* (Мат. 10:37). И още е казал: *Който е сложил ръката си върху ралото и погледва назад, се отклонява от Царството* (ср. Лук. 9:62). И също: *По-добре ти е да не обещаваши, нежели да обещаеш и да не изпълниши* (Екл. 5:4).

И така, след като Христос, твоят Учител, Бог и Отец, в Чиято ръка са твоето дихание и живот, ти казва ясно това, какво място има всичко онова, което ти казваш? За това, че няма да се успокоиш, че постоянно ще те мъчи съвестта заради задълженията, които си оставил¹⁹, и други подобни неща за всичко това нека мисли Бог, Който е положил правила и определения: нека Той да отговаря Сам пред Себе Си, ако това, което е казал, не е добро. А ти и аз, и всички, които сме се облекли в този свят образ, сме длъжни на всяка цена да спазваме обетите, които сме Му дали, за да станем наследници на онези блага, които Той ни е обещал.

И не мисли, че родителите ти сега ще имат полза, ако ти се върнеш обратно. Голяма вреда ще има за тяхната душа и за погибел ще бъдат тези домашни, които се противят на Божията воля.

Но и аз никога не ще съдействам на този грях. И сега не се съгласявам с това решение, което предлагате. А и старецът ти, ако всичко това му дотегне и той те пожертва, много скъпо ще заплати за тази отстъпка.

Така че, изтрий съвършено от паметта си тази лукава мисъл, за да се прекрати войната на помислите и да се умири сърцето ти. А ако бъдеш победен и се върнеш, не само че няма да ти напиша друго писмо, но и съвсем ще те зачеркна от сърцето си. Не мога да направя нищо друго понеже виждам, че ти, макар и да разбираш, че това е изкушение и е от дявола, все пак продължаваш да го слушаш. И така, какво да напиша още в добавка?

Само ме послушай, докато е време. Защото, когато човек съзнателно отстъпва пред изкушението, след това идва време, когато той вече не може да чуе здравето и полезното, понеже слухът на душата му вече е повреден. Той започва да гледа на всичко с презрение и върви към погибел.

Не виждаш ли, че Господ, обръщайки се към всички, на края завършва: “*Който има уши да слуша - нека слуша*”? (Мат. 11:15) Затова остави настрана тези свои помисли и укрепи своя разум с владичния Дух.

Не трябва ни най-малко да чувстваш тежест за това, което си оставил зад себе си, напускайки света и твоите домашни. За всичко това се грижи и промисля Този, Който е създал небето и земята и се грижи за всички.

И чуй за едно чудесно събитие, което се е случило тук, на Света Гора, и за което може би досега не си чувал.

¹⁸Т.е. след пострижението - б. пр.

¹⁹В света - б. пр.

Живял в наши дни тук, на Катунакя²⁰, един монах, когото не заварих, понеже той починал малко преди моето идване. Бил послушник при един сляп старец. И така, веднъж дошъл един беден мирянин и се отбил в тяхната келия. Младият монах го попитал: "Откъде си?" Онзи се оказал от неговото село. И повече не продължил запознанството, а само го попитал: "Как живее еди-кой си?" - за своя баща. И гостът му казал, че той е починал и е оставил жена си и трите си дъщери на улицата сираци и бедни. "Имаха и един син - казал, - който отдавна замина нанякъде и те не знаят, какво е станало с него."

И така, монахът изведнъж бил поразен като от гръм. И веднага го нападнала борба от помисли. "Ще си отида - казал той на своя старец. - Ще си отида, за да се погрижа за тях."

Искал благословение. Старецът не му давал. Той непрестанно настоявал. И наставлявайки го, старецът плачел и за себе си, плачел и за него. Но се оказало невъзможно да го разубеди. Накрая старецът го оставил на собствената му воля и послушникът си тръгнал.

След като излязъл вън от Света Гора, приседнал, за да си почине, под сянката на едно дърво.

Едновременно с него там дошъл и друг монах, целият запотен. Приседнал и той под същата сянка. И започнал да говори с него:

- Брате, виждаш ми се смутен. Няма ли да ми кажеш, какво ти е?

- Остави, отче - казал му онзи, - с мен се случи голямо нещастие.

И му разказал подробно цялата си история. А добрият пътник му казал:

- Ако искаш, възлюбени брате, да ме послушаш, върни се обратно при своя старец, а Бог ще се погрижи за дома ти. Ти пък служи на своя старец, още повече, че той е и сляп.

Но той не го чувал. Бидейки обладан от помисли, думите на другия му се стрували като празен брътвеж. И след като онзи му привел много примери, както аз сега - на теб, непослушният монах станал, за да продължи пътя си към света. А явилият се му казал за последно:

- И така, няма ли да послушаш съвета ми да се върнеш обратно?

- Няма - възразил той.

- Е, добре - казал явилият се. - Аз съм Ангел Господен и веднага щом баща ти почина, Бог ми повели да отида при тях, за да ги пазя и да стана техен покровител. И така, понеже сега ти отиваш вместо мен, аз ги оставям и си отивам, щом не ме слушаш.

И станал невидим за него. Тогава монахът дошъл на себе си и веднага се върнал при стареца си и го намерил да се моли на колене за него.

Разбра ли, чедо мое? Така става, когато ние оставяме всичко на Бога. Понеже Той като добър Управник устройва всичко много добре и в Неговото благоволение няма никакви грешки. Но този, който иска да се спаси, трябва да има търпение. А ако ние се молим, Бог да направи така, както се харесва на нашето собствено разсъждение, тогава горко ни.

Дяволът, неспособен да влезе там, където са благословието на послушанието и съюзът на любовта, воюва с всякакви средства, за да отдели човека чрез отстъпление, а след това да го направи играчка на своята злоба и лукавство. Когато обаче разумният слуша тези, които са по-високо от него и които знаят пътя, бесът, поставящ капани, пада и злото се обръща върху неговата глава.

И така, оказвай сега послушание към по-старшите и с времето и ти ще станеш опитен, за да принасяш полза на по-младшите. Ще дойде време, когато ще притежаваш това, което сега нямаш и което ти се струва трудно

²⁰Една от пустинните местности, населена от отшелници и принадлежаща на Лаврата на свети Атанасий - б. пр.

да достигнеш, и ще се чудиш, как си придобил това, още повече, че вече си престанал да просиш за него. Всичко това ще стане, стига само да бъдеш твърд в търпението и да се грижиш за очистването на душата си. Ще престане и гневът, и ще дойде мир, и ще придобиеш съответното на твоя труд безстрастие, ще придобиеш и молитвата. Трябва само да просиш и да принуждаваш себе си според силите си. Всичко не става отведнъж. Както и телесно не отведнъж от младенец си станал мъж.

Всички тези падения сега стават за теб познавателни уроци по смиреномъдрие. За това не бива да скърбиш, а да внимаваш и да се укрепваш в схватките, които идват една след друга. И урокът от едната е подготовка за следващата. А подготовката е такава: "Каквото и да се случи с мен от това, което може да извърши бесът под небето, аз няма да проявя своя воля, няма да имам свое мнение, няма да споря. Нека заповядването бъде криво, нека бъде каквото си иска - като кръст: аз ще го изпълня без разсъждение. И нека Бог види сърцето ми и облекчи за мен борбата."

Човек трябва да стои като мишена и да очаква откъде ще го удари врагът. И веднага да обръща оръжието си към това място. И до края на дните си да не чака покой, въпреки че Господ дава много пъти. Той не бива да се отпуска, но постоянно да бди - като воин по време на сражение. Защото един миг струва толкова и принася на душата такава полза, каквато цяла година не принася; също - и вреда, ако човек отслаби вниманието си.

16

Свещена утроба на моята душа, възлюбено чедо в Господа! Чак днес получих писмото ти.

И ето, отново плача и отново скърбя, отново полагам за теб душата си.

И така, изправи се. Подавам ти моята трепереца ръка. Не се бой. Отново те нося. Поплачи на моето рамо. Аз съм близо до теб, плача заедно с теб. Стена, страдам, боли ме душата и сърцето, докато не те издигна на Тавор.

Понеже се изкачваш на Голгота, ще ти се наложи да падаш. Кръстът е тежък. Много пъти ще падаш на колене. Но защо слушаш изкушителя? На края той ще се окаже победен.

Обаче виж - старецът е прав. Вика те два пъти, а ти не слушаш? И кого си послушал в онази минута? Какво казваха в онзи миг помислите ти?

И така, каквото и да се е случило, да не се отчайваме. Да помолим стареца да ни прости и да изпълним нашата епитимия. Заедно с теб ще се кая и аз. А ти прави всеки ден по двадесет и пет поклона допълнително. И внимавай занапред. Положи ново начало и се пази от непослушанието. Защото, ако човек бъде победен веднъж от някоя страст, занапред трябва да бъде много внимателен и да противоборства на изкушението, за да не падне отново.

Затова бъди мъжествен. Както и да насочва стрелите си лукавият, ние ще ги обърнем против него. За да разбере той, че ти не си сам, че имаш и страж, който бди заради теб и разкъсва примките, които той поставя пред нозете ти. С радост ще постя не само четиридесет, но и три пъти по четиридесет дни, ще правя бдения, ще се трудя заради теб. А ти се изправи и застани мъжествено. Приеми мъжество от Господа и не се бой от пършивия, когото Христос разслаби и лиши от сухожилията му и от предишната му сила. Той само предизвиква представи и страхове, само говори дръзки и разпуснати думи. Приеми свише благодат, за да го тъпчеш и за да има сила в членовете ти. И казвай: "Престани, враже, да воюваш против мен, защото моят отец бди заради мен и носи немощите ми. Заради мен страда и пости. И дори и да падна седемдесет пъти по седем, накрая пак ти ще бъдеш победен."

Говорейки така, давай си кураж и веднага се кай за това, в което като човек грешиш. Защото всичко това е от лукавия: да те доведе до отчаяние, да ти причини униение, да изцежда силите ти чрез скръбта. Но ти не го слушай.

И писмата, които се задържат, и тези, които се губят, са негова работа. Той подтиква да ги разпечатват. Той е виновникът за всяко зло. Никой друг не е виновен, освен него. И така, с него трябва да воюваме и ние до края на дните си. Не с братята, а с този, който ги подтиква да мислят и да вършат всяко зло, явно или тайно.

И така, понеже ти казах, че съм до теб, то когато се гневиш, когато си готов да избухнеш, казвай сам на себе си: “Заради любовта на стареца, който ще плаче, щом узнае, няма да се разгневя и няма да проявя непослушание. Кой е получил някога полза от непослушанието, та да получи и аз сега?”

Лесно ни е да намерим книгата на авва Доротей, която търсиш, но не разрешават да се изнася въвн от Света Гора, ако е напечатана отдавна. А авва Доротей е много славен и умилителен, и много душеполезен. Ще попитам, дали ще разрешат да купя и да ти пратя “Евергетинос” или “Добротолюбие”.

За брата, за когото пишеш, че страда, ще се помолим. И все пак, причината за това е някакъв скрит или стар грях и затова Бог допуска той да страда по такъв начин. Често има грях, за който дори самият човек не знае, че постъпвайки така, съгрешава. И върви като слепец в тъмнината, нямайки смелост да види себе си на светлина и да каже: “Съгреших, Боже мой!”

А дяволът, колкото повече изтича времето и приближава краят му, толкова повече воюва и се старее с пределно неистовство да запрати в адските мъки всички ни.

Особено сега, когато приближава Великият пост, всезлобните бесове повдигат срещу нас много изкушения и много смущения. И понеже и ние по това време ги притесняваме повече от обичайното с пост и молитва, те още повече свирепеят против нас. И така, погрижи се да придобиеш венци на това поприще на подвига. Трябва да станеш по-доблестен. Трябва да противостоиш лице в лице против тези безплътни. Не се бой от тях.

Ти не виждаш при всяка молитва, която извършваш, колко от тях падат, колко биват обръщани в бягство. Виждаш само когато сам биваш раняван. Но и те понасят удари. И те страдат. Всеки път, когато показваме търпение, те се разбягват на подскоци и при всяка молитва биват ранявани тежко. И така, не очаквай по време на война, когато ти стреляш по враговете със стрели и куршуми, те да стрелят по тебе с локуми и шоколади.

Помниш ли, какво писа в началото? Казваше, че си се облякъл в монашеския образ като въвн всеоръжие, за да воюваш против началата и властите на тъмнината. И така, подвизавай се, за да бъдеш верен на думите си.

17

Мило мое чедо и всички братя в Христа! Радвайте се със святата радост на нашия Господ Иисус Христос!

Днес е паметта на свети Харалампий. Вчера узнахме, че е дошла пощата, и понеже минаха първите три дни от Великия пост, един брат отиде в Дафни и получи запис и препоръчаното писмо. Моля ви, не изпрачайте препоръчани писма, защото ни е много трудно да ходим оттук до Дафни. И поради сегашното ни положение това всеки път са големи разходи за нас.

Отварянето на писмата се обяснява така: изглежда някои мислят, че аз съобщавам за греховете им на стареца, който им е духовник, и затова ги разпечатват, за да видят, какво е написано. Но аз ни най-малко не се вълнувам за това. Не се безпокойте и вие. Нека всеки се грижи за своята душа. Защото всеки от нас ще отговоря не само за правите и неправите си дела, но и за празната дума, както и за грешните мисли, които сме имали.

Поклони се на стареца си и му предай моята благодарност за благоволенieto, което ни оказа и те освободи от епитимията. И за в бъдеще бъди внимателен, детенце мое, защото грешките носят скръб, и е трудно да бъдеш под епитимия. Когато старецът ти говори, а ти не отиваш или не отговаряш, както трябва, - това е страшно пренебрежение. Това не е оправдано за онзи, на когото утре отново му предстои да види лицето на своя отец. Така би могъл да направи само този, който е решил и е готов да се лиши от Неговата близост и

повече да не го вижда. Инак с какво лице този, който остава, ще се обърне отново към своя духовен отец? Как ще говори с него, ще проси неговото благословение?

Внимавай, дете мое, защото това е жесток егоизъм и несмирено мъдруване. Когато на теб като на човек ти се случва да бъдеш уморен или болен, или ти тежи послушанието, кажи за това на твоя старец със смирение. Обясни му простодушно, с чиста съвест. А той умее да проявява снизхождение. Знае, как понякога да ти облекчава тежестта, за да не пропада трудът ти и за да не получаваш вреда вместо полза.

Обаче се научи да проявяваш послушание без уговорки и без да чакаш възнаграждение. Не принуждавай стареца си да проявява грижливост и снизходителност към теб за негова сметка, защото накрая, тук или там, разходите за цялата тази "грижливост" ще заплатиш ти. Не обременявай сметката на душата си заради незначителни неща.

И сега, когато веднъж си претърпял поражение и си паднал, занаяпред вече бъди бдителен към тази страст. Защото изкусителят винаги стои редом с нас и ако човек в някакво сражение е победен веднъж, то макар да са минали и сто години, щом попадне там, където е бил победен, веднага изкушението го поразява отново.

Затова казвам на теб и на всички братя, че от всяко сражение с врага е нужно човек да излиза като победител. Или да умреш в борбата, или с Бога да победиш. Друг път няма.

В час на изкушение не напускай мястото си, не дезертирай, не посочвай грешката на другия, не търси справедливост, а премини изкушението и смущението, мълчейки до смърт.

И когато изкушението отmine и настъпи пълен мир, независимо от това дали си старец или послушник, тогава посочи безстрастно вредата или ползата. И по такъв начин се съзидва добродетелта.

Във всички изкушения и скърби се изисква търпение и то е победата над тях. Отбележи имената на претърпелите до смърт по време на изкушение, когато слюнката в устата им е ставала на кръв, за да не заговорят. Отнасяй се към тях с голямо благоговение и ги почитай като мъченици и като изповедници. Такива като тях обичам и любя, и заради тях трябва да проливам всеки ден и последната капка в любов Христова. Защото виждаш, че, търпейки, той предпочита хиляди смърти пред това да отрони от устата си студена дума. И когато го задушават хората, задушава го чувството за правотата, задушават го и вътрешният помисъл, тогава той, сражавайки се, отслабва и пада като мъртъв, и продължава да се сражава умствено с изкушението и взема цялата тежест върху себе си, страдайки и въздишайки като виновен.

И така, нищо друго не желая и не обичам така силно, както това да чувам, че имате търпение в изкушенията.

Бог като Същество самодостатъчно не се нуждае от човешкия труд, но се радва и обича, когато заради Неговата любов ние биваме мъчени и страдаме, затова и ни увенчава като подвижници и ни дарява щедро Своята благодат.

Бих искал да напиша три слова или книги, едното от които да бъде само за това, че човекът е нищо, и непрестанно бих викал, че аз съм нищо. В другото би пишело, че всичко във всичко и над всичко е самодостатъчният Бог. И третото: във всичко имай търпение до смърт. Независимо от това, дали си млад или стар, дали си се подвизавал много години - ако нямаш търпение до последния си дъх, делата ти ще бъдат сметени като дрипи пред Бога.

И така, познай себе си, че ти си нищо. Такова е твоето същество - нищо. Произходът ти е глина, жизнената ти сила е Божието дихание. И така, всичко е Божие. Познай самия себе си, че ти си нищо, и имай търпение в изкушенията, за да се избавиш от тях и да станеш бог по благодат, защото ти си Божие дихание.

И така, често призовавай своя Отец, Който винаги е до теб и никога не отсъства. Той дори е по-близо, отколкото движението на твоя ум: Той е в твоето дишане, в твоя ум, в твоето слово. Бог вмести всичко. Ние, убогите и безумните, в Него живеем, в обятията Му сме носени (вж. Деян. 17:25, 27, 28). Твоят Отец е тук, вижда те винаги. А ти защо не Го виждаш? Защо грешиш? Защо проявяваш непослушание? Защо наскърбяваш Животодателя? Макар да те вижда, Той скърби и се прави, че не вижда, защото ти си спял.

Моли Го, като търпиш изкушенията, които Той ти праща, и очите ти ще се отворят, за да Го видиш, и тогава ще възкликнеш заедно с Иов: *Слушал бях за Тебе със слуха на ухото; сега пък очите ми те виждат, затова сам укорих себе си и се разкайвам, и считам себе си за прах и пепел* (Иов. 42:5, 6 - слав.)

18

Това, което се е случило с теб, чедо мое, показва, че имаш голямо тщеславие. Имаш високо мнение за себе си. И затова у теб няма дух на снизходителност и смирение. А смяташ, че повече няма да съгрешиш, няма да проявиш непослушание, няма да се измениш към по-лошо, а занаяк ще живееш с неизменен живот, което не е свойствено за човешката природа.

И вече ти беше казано, че боледуваш от голямо незнание, от което се ражда превъзнасяне. Така че, бъди внимателен, чедо мое, и се избавяй от незнанието, майката на всяко зло. Непознаването на доброто е тъмнина за душата. И ако човек не стане съюзник на Христа, Който е Светлина, не ще може да се избави от княза на тъмнината, дявола.

Ето, свидетел ми е Господ, предаващ на смърт лъжците с тяхната лъжа: вече повече от двадесет и пет години яростно и до кръв се боря с бесовете. Спуснах се в дълбините на океана, след като се съблякох от самолюбието и своята воля, за да намеря Скъпоценния Бисер²¹. Обуздах самия сатана с цялото му войнство, с цялото му знание и изкуство. И като го вързах чрез смирението, го питам:

- Защо беснееш така против нас и воюваш с нас с такава ярост?

А той ми казва:

- За да имам много другари в ада и за да се хваля на Назарееца, че не само аз съм престъпник, а ето, колко много други са заедно с мен!

И отново се издигнах на Небесата чрез благодатта и духовното съзерцание и видях неизречената красота на рая, която Бог е приготвил за любещите Го.

И след всичко това благодатта малко се отдалечи и нозете ми безмалко не се разклатиха²². И аз изпаднах малко в нерадение, плени ме сънят и ме лиши от много блага. И скоро отново станах и завързах война и кървава битка. И след като победих, отново изпаднах в дрямка. И отново майката на всяко зло - нерадението - изяде костите ми. Но пак станах и завързах битка с всички бесове.

В началото осем години се сражавах с плътските страсти. Спях, без да лежа, а стоейки в ъгъла или седейки на пейка. Биех себе си по два или по три пъти на ден, викайки и плачейки да ме съжали Бог и да отнеме плътската бран. Дотогава, докато Всемилостивият не ме помилва и не прекрати беснеенето на сатаната. Сега ти описвам накратко безбройните си страдания, показвам ти една капка от океана.

Всяка нощ бесовски пълчища с тояги, брадви и с всякакви други вредоносни оръдия неистово ме мъчеха през всичките осем години. Един ме теглеше за малката ми тогава брадичка, друг - за косата, нозете, ръцете. Вършеха всякакъв вид зло и мъчения. Постоянно крещяха: "Удушете го! Да го убием!" И само чрез името на Христа и на нашата света Богородица те изчезваха и силата им се разсейваше като дим. Накрая Господ ме помилва и ме изведе от дълбините и ямата на страданията.

И сега, чедо мое, ставам безразсъден, откривайки всичко това, но ти казах това и продължавам да говоря, считайки, че ще ти принесе полза.

И така, на младини бях в разцвета на силите си, а сега съм се състарил от мъките на многото промени като стогодишен старец. Първо, поради ръкоделието ми, с което, както ти видя от това, което ти изпратих,

²¹Вж. Мат. 13:46.

²²Вж. Пс. 72:2.

добивам хляба си с пот на лицето. При нас идват от различни манастири и скитове на Атон и чрез Божията благодат ние казваме подаваното ни от Господа.

Трудя се умно и изпълнявам без пропуск монашеските си задължения. И нощем, когато умът достатъчно се умори в молитвата, пиша немалко писма, за които християните често ме молят заради ползата. И след всичко, което ти чу, изпадам в отчаяние, че не изпълнявам волята на моя Господ. “Нима - казвам и плача - някой знае, угодно ли е на моя Господ това, което върша, или може би се заблуждавам или се прелъстявам и проповядвайки на другите, сам оставам негоден? Защото божествената воля на моя Господ е скрита от мен. Защото, кой е познал ума на Вседържителя или кой ще устои против Него, ако забележи беззаконието?” (сравни с Пс. 129:3).

И така, ти, чедо мое, заради едно непослушание си захвърлил всичките си оръжия? Заради думите на един бяс се отказваш от сражението? А ако беше видял зимата? Снежните бури? Когато бесовските пълчища и войнства те заплашват? Изплашил си се от заплахите на един бяс? Никога не вярвай на това, което той казва. Защото той е открай време лъжец (сравни с Иоан. 8:44) и няма никаква сила против нас, само да не бъдем заварени в гордо незнание. Те само ни се заканват и ни плашат, обаче нямат сила. Защото, ако не са имали власт да влязат в свинете, как тогава ще ни изкушават без разрешение от Господа?

И така, научи се да имаш смирени мисли и ни най-малко не се бой от думите на бесноват човек. Ние имаме ясното свидетелство на нашия Господ, когато бесът, казал: “Знаем Те, Кой си”²³, макар и да казал истината, но Господ го заставил да мълчи, давайки ни пример да не слушаме думите на бесноватите, колкото и да ни изглеждат истински. Защото в случая чрез устата на човека говори бяс. И макар сега да каже истината, но после - отново лъжа, защото той отначалото е лъжец и никога не стои в истината. И ако човек склони да повярва на това, бързо ще стане за посмешище и играчка на бесовете.

И така, ела на себе си и изхвърли тези думи от ума си. Смиреният и хиляди пъти да падне, отново става и падането му се зачита като победа. А гордият веднага с падането в грях изпада и в отчаяние и след като се ожесточи, не иска повече да стане. Отчаянието е смъртен грех и дяволът му се радва повече от всичко. Но чрез изповедта то веднага изчезва.

И така, чедо мое, принуждавай себе си към всяко добро. И ако, съдействайки на доброто, ние много пъти падаме, все пак да не оставаме в падението. Но като станем, да просим прошка от нашия Спасител. А Той, след като казал на ученика Си да прощава на виновния по седемдесет пъти по седем на ден, как няма да прости на нас, бидейки Сам Законодател?

Затова, не се бой, но колкото и пъти да паднеш, ставай и проси прошка чрез свещениците. И Той като Преблаг няма да ти държи злоба и да пази гнева: *Колкото е далеч изток от запад, толкова е отдалечил Той от нас нашите беззакония* (Пс. 102:12).

19

Получих, чедо мое, писмото ти и видях твоето безпокойство.

Но не скърби, дете мое. Не се безпокой толкова. И ако пак си паднал - пак ставай. Призован си за небошественник. Не е чудно да се спъне този, който бяга. Само трябва да има търпение и покаяние всеки миг.

Затова, когато грешиш, постоянно имай покаяние и не губи време. Защото колкото се бавиш да се помолиш за прошка, толкова даваш позволение на лукавия да пуска по-надълбоко корените си в тебе. Не му позволявай да действа върху нервите ти в твой уцърб.

И така, не се отчайвай, като падаш, но се изправяй усърдно, като се каеш и казваш: “Прости ми, Христе мой, аз съм човек и съм немощен.”

²³Вж. Марк 1:24.

Господ не те е изоставил. Но тъй като у теб засега има много светска гордост и много тщеславие, нашият Христос допуска да грешиш и да падаш, та всеки ден осезаемо да познаваш своята слабост и да търпиш съгрешаващите, да не осъждаш братята, ако грешат, а да носиш немощите им.

Тъй че, колкото пъти падаш, отново ставай и веднага моли за прошка.

Не задържай скръб в сърцето си. Защото радостта на лукавия - това са скръбта и униетието, от които се раждат много други страсти, от което душата се изпълва с горчивина. Докато разположението на каещия се казва: "Съгреших, прости ми, Отче!" И така прогонва скръбта. "Нима - казва той - не съм немощен човек? И какво още да направя?" Наистина, чедо мое, това е така. Имай кураж.

Само когато дойде Божията благодат, само тогава човек стои на нозете си. В противен случай, без благодат, винаги се клати и винаги пада. И така, бъди мъжествен и никак не се бой.

Виждаш ли, как изтърпя изкушението братът, за когото ми пишеш? Нещо подобно прави и ти. Изгради в душата си мъжествено устройство против идващите срещу теб изкушения. Така или иначе те ще дойдат. Те са ти необходими. Защото иначе не можеш да се очистиш. Остави това, което ти казват нерадението и униетието. Не се бой от тях. Както по Божия благодат отминаха предишните изкушения, така ще преминат и тези, след като свършат делото си.

Изкушенията са лекарства и целебни билки, които изцеляват явните ни страсти и невидимите ни рани.

И така, имай търпение, за да придобиваш всеки ден, да натрупваш награда, упокоение и радост в Небесното Царство. Защото приближава нощта на смъртта, когато никой не ще може да работи (виж Иоан. 9:4). Затова, побързай. Времето е малко. Нека ти бъде известно и това: по-добре един ден победоносен живот с награди и венци, отколкото да живееш много години, но в нерадение. Защото един ден в подвиг със съзнание и душевно чувство струва колкото петдесет години от живота на друг, който се подвизава без съзнание и нехайно.

Без борба и проливане на кръв не чакай свобода от страстите. След престъплението нашата земя ражда тръни и бодли. Заповядано ни е очистване, само че те се изкореняват с голяма болка, с кървящи ръце и с много въздишки. И така, плачи, проливай реки от сълзи и земята на сърцето ти ще се смекчи. И когато земята бъде намокрена, лесно ще изкорениш тръните.

20

Душата ми изпитва болка и тежък облак покрива сърцето ми. Умът ми е замрял, езикът мълчи, ръката ми е вцепенена заради теб. Чудя се и недоумявам, как не можеш поне малко да насилиш себе си.

Ах, да би видял, детенце мое, моята болка и сълзите, които се проляха за теб! И как се безпокоя, докато не чуя, че си се изправил и си ударил плесница на противобореца! Защото не ти вършиш тези неща²⁴, а той, лукавият, метежникът, дяволът, Бог да го унищожи!

И така, събери смелост, дете мое, и стани от падението си. Изправи се. Разгневи се срещу изкушителя, като знаеш, че той е изобретателят на цялото това коварство. Но ти не му позволявай. Воювай с него.

И когато той ти прати спомени за онова лице, взимай тоягата и здраво удрай по бедрата си, за да увехне плътската похот. Ще заплачеш от болка, но умът ще се очисти от спомена. Образите изчезват и измамната представа си отива.

Много се бой, дете мое, от това изкушение. Защото то е осквернение за душата. Този, нечистият изисква немилосърдна тояга.

Тук всички мои млади монаси имат тояга до възглавницата. И щом дойде плътски помисъл, се налагат с тоягата! Така увяхва похотта и разцъфва душата. И така, друго лекарство няма - молитва, пост и тояга! И тогава се очиства умът. Смекчава се сърцето. И получаваш дръзновение по време на молитва.

²⁴Т.е. греховете - дяволът подтиква към извършването им - б. пр.

Не се отчайвай! Това се случва с всички. Това е война на изкуителя и тя преминава. Понеже ти в началото воюваше с него, а сега ревността ти охладня, той иска да навакса пропуснатото. Но и ти пак стани, покаяй се и плачи.

Нима не помниш онзи брат, който казвал на беса: “Тази килия е ковачница: за всеки удар с чука - получаваш удар в замяна.” Така че воювай храбро със страстта и с Божия помощ бързо ще получиш избавление.

Обаче първо трябва да разбереш причината за изкушението.

Това се случва с теб, понеже си оставил в себе си помисли против твоя старец и братята.

Дяволът като коварен изкушител внушава ненавист към стареца и братята, за да разбие съюза на любовта. Той внушава отвращение към всички добродетелни, за да успее да прекрати техните молитви. Защото молитвите на мнозина го връзват и го лишават от сила.

Ето защо той търси някакъв начин или предлог, за да обособи тези, които се подчиняват на внушаваните от него помисли, и да ги отдели от събора на отците. И тогава господства над тях, като ги прави свои роби.

Оттук разбери, че всичко това са козни и коварства на лукавия. Затова не слушай, какво ти шепне той в помислите.

Внимавай, да не те накара да оставиш правилото си, защото тогава си загубен. Нека се излъже в очакванията си.

Чакам да ме зарадваш с тази плесница, която ще му удариш в лицето.

Сега ще поставя тук всички братя на молитва, за да получиш сила свише. Макар и аз ни най-малко да не преставам да се моля за теб, но сега ще се молим заедно. А ти занаяд не бъди нехаен и не се отчайвай.

Приеми тази малка броеница, моли се и събирай сили. Обичай своя старец и братята и не се огорчавай от тях напразно.

Любовта е наистина непреодолима за всяко вражеско коварство и сила.

Каквото и да се случи, считай това за нищо, понеже не ти си виновен. Нито ти си ги обидил, нито те - теб, а изкуителят, който воюва против всички нас и ни обърква. Защото това му е работата. Днес си се изкушил ти, утре - друг, а в друг ден - трети, понеже изкуителят винаги ще бъде в този живот.

Но пак ти казвам - и чуй гласа ми: “Не се отчайвай! Заедно ще отидем в рая. И ако не мога да те настаня там, и сам няма да вляза.” Познай от тези думи преизобилието на любов в Христа Иисуса, нашия Господ.

21

Пишеш, че може би не ти е простена твоя грешка. Отците разбират това по друг начин.

Всеки грях, който е направил човек бива простен, когато той се покае, но паметта за него остава до последния дъх.

И когато човек леко задреме, когато изпадне малко в нехайство, това му се представя наяве или насън, за да оскверни помисъла му, за да го направи отговорен за стария грях или поне да доведе ума му до разсеяност.

Нима не виждаш пророк Давид, когато Натан го изобличава за Вирсавия? Той възглася: “Съгреших пред Господа!” И пророкът му казва: “И Господ сне от тебе греха ти” (2 Царств. 12:13). И така, той бил простен веднага, обаче до края на дните си търпял наказание. Първо, умряло детето, което родила Вирсавия. След

това синът му съгрешил по отношение на неговата дъщеря Тамар. После го гонил синът му Авесалом... И всичко това се случило с него след прошката. Както виждаш, макар грехът да се прощава, остава епитимия, съответстваща на падението.

Помниш ли света Теодора Александрийска²⁵, която живяла като монах? Съгрешила, избягала, покаяла се, осветила се. Обаче за прелюбодейството не ѝ била наложена епитимия. И когато тя била оклеветена и изгонена, и възпитала чуждо дете, само тя знаела, заради какво се повдига против нея клеветата.

А великият Ефрем²⁶? Не го ли хвърлили в затвора за това, че уж бил откраднал теле, макар да бил свят? “Да - казал му Господ, - сега ти не открадна, но когато беше дете, ти не го развърза и то стана жертва на хищник.”

И така, макар човек да бива простен за греха си, обаче остава паметта за съгрешението и нейното действие.

И понеже в последно време ти стана нехаен, Бог допусна, и изкусителят се надигна срещу теб, за да се събудиш. Затова, събуди се от сън и извикай: “Сине Давидов, искам да прогледам” (Лук. 18:38-41). И ето, Светлодателят Иисус се оказва близо, правейки така, че светлината на покаянието и на Божественото познание да изгрее за теб.

И така, не скърбя, дете мое, за миналото, а се радвам за бъдещето. Защото по-малкият се благославя от по-големия и грехът, малък или голям, изчезва от истинското покаяние.

Затова не гледай назад, а се простирай напред.

И много се радвам, дете мое, че искаш да придобиеш познание. И това е най-добрият признак: когато някой иска да придобие познание, той все нещо ще направи, не може иначе. А и да не успее, все пак знае, че има други, които правят това. И укорявайки самия себе си, се смирява, просейки от Бога, да дойде Неговата милост и да го укрепи. И така той достига степента на преуспелите в добродетелта.

22

Утробо на моята душа! Защо униваш? Защо се отчайваш? Защо изнемогваш? Толкова лесно ли се отказваш от борбата?

Ето, Бог позволи на бесовете да те поразтърсят малко, за да видиш, къде се намиращ. За да стане явна гордостта, за да се смири сърцето ти. За да познаеш, че си човек, тоест “познай самия себе си”. За да станеш състрадателен към съгрешаващите и ни най-малко да не ги осъждаш.

Как ще узнаеш за немощта на естеството, ако не те събудят гаргите? Ако сладкият Иисус не намали Своята благодат, как ще се научиш на изкуството на всички изкуства и на науката на всички науки?

Сега се учиш на това изкуство. Сега имаш награда. Сега показваш, че обичаш Христа, а не тогава, когато има благодат.

И каква добродетел ще покажеш, когато имаш благодат? Тогава тя сама зове неизказано за самата себе си: “Авва Отче!” Благодатта зове Подателя на благодатта: “Кой може да ме раздели от Твоята любов, Иисусе мой?” Това го казва благодатта, обитаващата в човека божествена сила посредством телесните устни, а не плътта. Така и бесът, обитаващ в бесноватия, оскърбява и хули посредством човешките устни.

А плътта без благодатта не може да направи нищо.

Плътта, когато няма благодат, се отрича от Иисуса. Петелът пропява. Петър си спомня, плаче горчиво. Вика: “Съгрехих.” Но пак се скрива в горницата. Бои се от иудеите. Сърцето му бие лудо като на мишка, усещаща

²⁵ Паметта на преп. Теодора Александрийска († 474-491) се празнува на 11 септември.

²⁶ Става дума за преп. Ефрем Сирин († 373-379), паметта на когото се празнува на 28 януари.

отвън котки. “За Теб - казва - даже ако трябва, ще умра! Няма да се отрека от Теб.” Говори така, когато Христос е до него, но три пъти се отрича от Него, когато Христос си отива.

И така, виждаш ли? Разбираш ли, каква велика тайна се крие тук, в тези думи? Христос ходатайства за нас в Светия Дух (вж. Рим. 8:26). Затова, когато Той идва, ставаме оратори. Рибарите стават учители, блудниците стават целомъдрени, крадците не крадат. И всички се каят. И кой е направил всичко това? Единственият Знаещ. Добрият Стопанин. Сладкият Иисус. Единствената Любов.

Кога човек разбира човешката болка? Когато и сам пострада. Когато премине през същото това. Тогава той познава и разбира болката на другия. А в противен случай остава жесток и не чувства жалост към никого, освен ако не се окаже благ по природа. Но всичко това, което е от природата, не бива удостоявано нито с чест, нито с безчестие. А подвизите и паденията принадлежат на намерението.

И така, как ще се научим на тази всезнаеща наука, ако не ни разтърси изкушение? Та нали ако благодатта би си отишла, не ти и аз, но и самите свети Апостоли не биха били Апостоли! Как може пръстта, глината да задържи вода, ако не бъде изпечена на огън? Бог иска да ни направи такива - като борец на арената или като топка, с която играят.

Издига те на Небесата. Показва ти това, което очите на страстния човек не са виждали и ухото на грижещия се за вещественото не е чувало. И без изобщо да си съгрешил, обръща страницата и те хвърля в преизподнята. И се радва, когато те вижда като борец, сражаващ се с всички бесовски пълчища. И вземи Павел, остави мен. След като се издигнал до третото небе и видял и чул неизказани неща, пак възглася: “Даде ми се жили в плътта!”

Крепкия по сила, докато възстанови човека, прави така, че той ту да се издига и съзерцава, ту да се спуска и да страда. И така го учи да се отнася и към двете състояния като към нещо обичайно, така че тези обичайни промени да не му правят впечатление. Да казва: “И едното, и другото, са за мен.”

И така, не желаеш да страдаш? Не желай тогава и да се издигаш. Ако някой не желае да търпи скърби, нека не проси за себе си и благодат.

Така че Бог затова е взел от теб благодатта, за да станеш мъдър. И тя отново ще дойде. Няма да те остави. Това е Божи закон. Но пак ще си отиде. Но и пак ще дойде. Само не преставай да я търсиш дотогава, докато не те направи съвършен.

Известно е, че когато един страстен започне да учи друг страстен, благодатта веднага си отива от първия и той изпада в същото. Защото преди “деянието” не му е дадена тази привилегия²⁷.

Обаче не тук е цялата причина за това, че Бог те е оставил. Защото, дори и да го нямаше това, благодатта непременно би си отишла сега по това време. Не помниш ли, какво ти казвах в началото: “Това, което ми казваш сега, искам да ми го кажеш след четири години”? Прелисти първите писма и ще видиш това.

Това е ненарушим Божи закон. След три-четири, и рядко - пет години, благодатта си отива, за да закали този, у когото е била, и ако той поиска, да го направи мъдър.

Така че не скърби, това е обща чаша. Внимателно прочети за свети Андрей, юродив заради Христа²⁸, за да видиш, какво е казал той, когато Христос му давал горчиво питие. Това е за всички нас според мярата на всекиго.

И така, търпи веригата на твоя Христос. Здравно стисни устни и не произнасяй нито дума. Намери в себе си кураж, като казваш: “Защо скърбиш, душо моя? И защо униваш? Нищо лошо не е станало. Христос те напусна за малко, но пак ще дойде. Забавя се малко, желаейки да те научи на търпение и смирение. Светиите толкова са претърпели, а ти не можеш малко да потърпиш домостроителството на благодатта?” Това казвай на душата си и не унивай, защото е радост за изкушителя да вижда, че скърбиш и униваш.

²⁷Т.е. преди да е превъзмогнал чрез “деянието” страстите, за които поучава другия, не му е дадено правото да учи - б. пр.

²⁸Паметта на блажения Андрей, юродив заради Христа († 936 г.), се празнува на 2 октомври.

И когато дойде благодатта и си отиде, и пак дойде и си отиде, тогава се научаваш на борба, и това не ти прави впечатление, а радвайки се, ще казваш: “Изпитай ме, Христе мой, и ме изкуси като сребро.” Тогава пускаш корени дълбоко като дърветата, които, колкото по-силно ги духа вятърът, толкова по-дълбоко се вкореняват. И Бог ми е свидетел, че в най-големите ми изкушения намерих най-голямо утешение.

И така, бъди мъжествен и се укрепвай в Господа, като търпиш изкушенията, и благодатта отново ще дойде.

23

Благодатта винаги предшества изкушението, съобщавайки и казвайки: “Бъди готов и затвори вратите си.”

Щом забележиш в сърцето си умиление, а в ума си - просвещение и съзерцание - веднага бъди готов. Не казвай: “Дадена ми е почивка”, но като заредиш оръжията си - сълзи, пост, бдение и молитва - постави на ума задача да охранява чувствата.

А по какъв начин ще стане схватката? Ще бъде ли тя с демони? С хора? Или с твоето собствено естество? И не затваряй очи, докато не затръби бойната тръба. И когато настане битката, ще бъде явена твоята борба и победа.

Бой се тогава, когато благодатта действа в теб. А когато виждаш, че отвсякъде те гнетят изкушения и скърби, тогава се радвай. Не скърби, не тъгувай, не унивай. Давай си кураж, защото ще дойдат при теб радост и умиление.

“Бъди мъжествена, душе моя” - казвай. Ето това е и цялото изкушение, изпитание и скръб, а после много дни ще имаш мир и радост, и благодат. “Благодаря Ти, Христе мой, - казвай, - защото в утеснението Ти ми даваше простор и строго ме наказва, ала на смърт ме не предаде и изведе душата ми в покой” (вж. Пс. 4:2; 116:18; 65:12).

А тоягата е противоотрова против всяка страст, така че и бесовете се боят от нея и треперят, виждайки как човек наказва себе си като мъченик заради любовта Христова.

От време на време, когато страстите се надигат против душата и искат да хвърлят ездача - ума, когато всяка страст надига глава, тогава им казваш паролата: “Замълчи, задави се! Иначе ще заработи тоягата!”

Идва например помисъл и те гнети в църквата. “Защо пак пее твой брат, а не ти, макар да е твой ред?” Ти му казваш: “По-добре да се порадва брат ми, а не аз.” Помисълът настоява: “Но защо? Та нали така би било справедливо и правилно?” Ти му кажи: “Дяволе, остави ме!” И се задълбочи с ума си в Иисусовата молитва. Изкусителят се разярява, иде му да се пръсне: “Не, но защо?” “Добре - кажи му, - добре! Почакай малко и ще ти кажа защо!”

И веднага като вземеш благословение, излез от църквата и побързай да отидеш в килията си. Там вземи тоягата и кажи с гняв: “Ето ти “защо”, дяволе! Ето защо. Ето тази “справедливост”, която искаше. Ето, получи я!” И като го раниш в своето тяло, обвини го пред Христа като виновник за твоята болка. Тогава бесът бяга, треперейки; идва Христос, изпълва те с утешение, облекчава страстта и ти се научаваш на изкуството да побеждаваш.

Бори те сън? Потъпквай нерадението. Смущава те гняв? Съкруши егоизма. Злопааметността и завистта те изпълват с горчивина? Направи същото. Не ти харесва яденето? Пак направи така. Надига се плътска бран? Изправи се като силен и влез в сражение с враговете си. И въобще, когато тялото и помисълът поискат “правда” и “защо”, отговорът е - тояга.

“Или ще живея един час, както искаш Ти, Христе мой, или нека да ме няма в този живот” - така плачеш, скърбиш и идва милостта Господня. Страстите се успокояват и у теб настъпва мир със самия себе си, с Бога и с цялото творение. Тялото се предава с всичките си помисли. И тогава повече не се нуждае от тояга, тъй като се е научило да се подчинява на духа.

И аз, преди да отпадне тялото ми, много тояги счупих върху бедрата си. Като палач стоях над самия себе си. Цялото ми тяло трепереше, когато виждаше, че ей сега ще взема тоягата. Бесовете побягваха, страстите се успокояваха, идваше утешение и душата се радваше, понеже има Божи закон: всичко това, което предизвиква наслаждение, се изцелява чрез страдание.

Стига за това. Ако искаш да узнаеш повече, чети Житията на светиите. Чети, за да видиш на колко злострадания са били подложени светиите, противостоейки срещу техния ветхи човек, как волно и неволно са страдали, докато не е разцъфвал в тях цветът на чистотата, благоуханието на светостта. Затова благоухаят и източват миро техните мъченически и преподобнически свети мощи.

24

Не се удивлявай, чедо мое, така е при монаха. Животът на монаха е постоянно мъченичество. Сладкият Иисус се познава в скърбите. И щом Го потърсиш, Той веднага ти предлага скърби. Любовта Му е посред мъки. Показва ти малко мед, а под него е скрил цял склад горчилка. Напред върви медът на благодатта, а след него - горчилката на изкушенията.

Когато Той поиска да ти изпрати мъки, те известява и като вестител ти изпраща съответната благодат. Сякаш ти казва: "Бъди готов!" - за да чакаш откъде ще те нападне и удари врагът. И така започва твоята борба и битка.

Гледай да не бъдеш малодушен. Не се удивлявай, когато гърмят оръдия, а стой мъжествено като Христов воин, като изпитан борец, като доблестен боец. Защото този живот е арена на войната. Отдихът ще бъде там. Тук е изгнание, там е нашата истинска родина.

Не съм ли ти казвал и по-рано, че в началото осем години имах ужасна борба с бесовете? Всяка нощ - бясна битка, а през деня - помисли и страсти. Те идваха с ножове, мотики, брадви и лопати.

- Всички върху него! - крещяха. Подлагаха ме на мъчения.

- Дойди, Майчице Божия! - зовях аз. И като хвацах един, удрях с него другия. Счупвах си ръцете по стените.

Веднъж случайно дойде един познат от света да ни посети. През нощта го настаних да спи в малката ми колибка. И идват бесовете по навика си при мен. И почват да го бият. А той как закрещя! В ужас изпадна човекът, едва не си загуби ума. Аз веднага притичвам.

- Какво става с теб? - казвам му.

- Бесовете - казва - едва не ме удушиха! Пребиха ме с тояги!

- Не бой се - казвам му. - Те бяха за мене, но тази вечер по погрешка ги опита ти! Но не се безпокой.

Говорих му и всякакви други забавни неща, за да го успокоя. Но това се оказа невъзможно. Той не можеше да остане повече на това място на мъченичество. Гледаше уплашен, ту надясно, ту наляво и помоли да си върви. Посред нощ го заведох в "Света Анна" и се върнах.

Тогава живеехме в "Свети Василий".

И ето, след тези осем години от тоягите, с които налагах тялото си всеки ден заради плътската борба, от поста, който държах, от бдението и другите подвизи, се превърнах в труп. И легнах болен. И вече се отчаях. Защото загубих надежда да победиа бесовете и страстите.

И една нощ, докато седях, вратата се отвори. Аз, приведен, се молах с умната молитва и не погледнах. Помислих, че отец Арсений е отворил. След това чувствам отдолу една ръка да ме възбужда към наслаждение. Погледнах и видях беса на блуда - този пършивец. Хвърлих се като куче върху него - такава

яроост имах срещу него - и го хванах. И на пипане космите му бяха като четина на свиня. И той стана невидим. Всичко наоколо се изпълни с воня. И от този миг си отиде заедно с него и плътската борба. И занаяпред станах безстрастен като младенец.

Същата вечер Бог ми показа злобата на сатаната.

Бях много високо, на някакво прекрасно място, а отдолу имаше голяма равнина, и до нея - море. Бесовете бяха поставили хиляди капани. Минаваха монаси. И капаните хващаха едного за главата, другиго - за краката, трети - за ръката, за дрехата - когото за каквото беше възможно. А змеят на бездната, държейки главата си над морето и изпусайки пламък от своята паст, от очите и носа си, се радваше и веселеше на падението на монасите. А аз, като видях това, го нахоках: "О, змей на бездната! Значи така ни мамаш и ни улавяш!"

И дойдох на себе си, като чувствах колкото радост, толкова и скръб. Радост, защото видях примките на дявола. Скръб - за нашето падение и за опасността, на която сме подложени до края на дните си.

Оттогава съм в голям мир²⁹ и молитва. Но той³⁰ не се успокоява. Обърна хората против мен. Затова ти пиша тези неща, за да проявявате търпение ти и останалите братя.

Този живот е борба, ако искаш да победиш. Не е шега! Воюваш с нечисти духове, които хвърлят по нас не пасти и локуми, а остри куршуми, убиващи душата, а не тялото.

Само не скърби. Не бъди малодушен. Имаш помощ. Аз те подкрепям. Видях те наистина вчера в съня си - изкачвахме се заедно към Христа. И така, стани и тичай след мен.

Само бъди внимателен, след като вече си видял примките на лукавите. И горко на онзи, когото хванат: няма да му е лесно да се изкубне от ноктите им.

Разбира се, дяволът, колкото и да иска това, не ще може сам да ни погуби, ако ние сами не съдействаме на неговата злоба. Но и Бог също не иска Сам да ни спаси, ако ние не съдействаме на Неговата благодат в спасението си. Бог винаги помага, винаги успява, но иска и ние да се потрудим, да направим каквото можем.

Ето защо не казвай, че не си напреднал и защо не си напреднал и т.н. Защото напредъкът не зависи само от човека дори ако той много го желае и много се потруди. Силата Божия, благословената Му благодат - тя върши всичко, когато получи от нас съдействие. Тя повдига падналия, тя издига сваления.

Този наш Бог и Спасител да молим и ние от цялото си сърце да дойде и да укрепи разслабления, да възкреси четиридневния Лазар, да даде очи на слепия, да нахрани гладния.

25

Това, което си вкусил, дете мое, в молитвата си през онази нощ е действие на благодатта. Отново проси Господ да ти даде това, когато Му бъде угодно.

Зная един брат³¹, който един ден се сблъскал с много изкушения и прекарал целия ден в сълзи, без да вкуси нищо.

И когато слънцето залязвало, той, седейки на един камък, гледал към храма "Преображение" на върха³² и плачейки, молел се с болка и казвал: "Господи, както си се преобразил пред Твоите ученици, преобрази се и в моята душа! Прекрати страстите, умиротвори сърцето ми! Дай молитва на молеция се и удръж неудържимия ми ум!"

²⁹Ср. с Пс. 118:165.

³⁰Т.е. дяволът - б. пр.

³¹Ср. с 2 Кор. 12:2-5. Т.е. Старецът Иосиф говори тук за себе си.

³²Т.е. на връх Атон - б. пр.

И докато с болка произнасял това, от храма дошъл полъх като лек ветрец³³, пълен с благоухание, който, както ми каза той, напълнил душата му с радост, просветление, Божествена любов и в него започнала със сладост да изтича от сърцето непрестанна молитва.

И тогава, като станал, той влязъл в жилището си, защото вече се било свечерило, и като наклонил глава към гърдите си, започнал да вкухва сладостта, която се изливала от дадената му молитва. И веднага бил грабнат в съзерцание, и целият бил извън себе си.

Не е бил вече заобиколен от стени и скали. Намирал се отвъд всяко пожелание. В тишина, в ослепителна светлина. На безгранична шир. Без тяло. И умът му бил зает само с едно: да не се върне повече в тялото, а да остане завинаги там, където е сега.

Това било първото съзерцание, което видял този брат, и отново дошъл на себе си, и се подвизавал, за да се спаси.

Приседнах и дойдох малко на себе си и като си спомних какво ми предстои, завръзвам скъсалата се струна. И като взех своята лира, извличам меда от тръните, които събирам в пустинята. Така че ела и отново се прислони под моята сянка. А аз ще ти събера от тръните благоуханна смола. И когато те връхлетят скърби, предъвквай отново смисъла на казаното и думите ми ще ти се сторят по-сладки от мед.

И така, и двата начина на молитва са добри. Макар вторият, с думи, да е малко несигурен, но е плодотворен. Аз използвам и двата всяка вечер. Отначало - с думи, а когато се изморя и не намирам плод, затварям ума си в сърцето.

Познавах такъв брат³⁴, който, когато беше млад, на 28 - 30 години, спускаше ума си в сърцето си по шест часа и не му позволяваше да излезе оттам от девет часа вечерта до три сутринта (той имаше часовник, който отчиташе времето). И ставаше вир-вода от пот. И след това ставаше и изпълняваше останалите си задължения.

И така, накратко: човек, за да придобие свобода, трябва да остави тялото си да изгние и да презира смъртта.

Молитвата, която се извършва с думи, също се извършва умно, беззвучно, и се нарича прошение, молба. И така, този, който започва просителна молитва, начева така: "Боже невидим и непостижим, Отче, Сине и Свети Душе, една сила и подкрепа на всяка душа, Едничък благ и човеколюбец, живот мой, радост и мир..." И продължава достатъчно дълго тази съставяна от самия него молитва.

И ако благодатта подеждва, вратата веднага се отваря и молитвата се издига като стълб или като огнен пламък, и достига небесните двери. И в този миг настъпва изменение. А ако благодатта не съдейства и настъпи разсейване на ума, тогава трябва да се затвори умът в сърцето и умът да се върти там в кръг. И като намиращ се в гнездо се успокоява и не се разсейва, тъй че сърцето става затвор и страж на ума. Докато, ако настъпи изменение, то настъпва посред просителната молитва. И когато идва благодатта, човек се изпълва с просвещение и с безкрайна радост. И когато обхванатият от благодатта не може да удържи огъня на любовта, сетивата прекратяват дейността си и той бива грабнат в съзерцание. До този момент е имало движения на собствената воля на човека, а след това той вече не владее и не знае самия себе си. Защото сам вече се е съединил с огъня, изцяло се е преобразил и се е превърнал в бог по благодат.

Такова е Божественото посещение, когато стените се разтварят и той диша друг въздух, въздуха на разума, свободен, изпълнен с благоухание от рая. После облакът на благодатта отново малко по малко отминава и глиненият човек застива като восък и идва на себе си, сякаш е излязъл от баня: чист, лек, сияещ, изящен, мил, мек като памук и пълен с мъдрост и знание.

Но този, който иска това, трябва да шества към смъртта всеки миг³⁵.

³³Ср. с 3 Царств. 19:12

³⁴Тук вероятно отново говори за себе си - б. пр.

³⁵Тоест да е готов да умре за Христа всеки миг.

26

Сестро в Господа и всеблагоевйна игуменийо, моля се за твоето здраве, драгоценно за твоите сестри.

Благословена старице, днес получих твоето писмо и видях за какво се отнася то. Понеже пишеш, че ще има полза, вярвам на думите ти и пренебрегвам волята си, желаейки, всяка дума да ви бъде за полза и за спасение на душата.

Така че отвори слуха си и приеми думите ми.

Ние, сестро моя, когато дойдохме на Света Гора, не се затворихме, както обикновено правят мнозина, в една келия, а почнахме да търсим, да зовем, да плачем. Не оставихме нито хълм, нито дол, търсейки непрелъстен наставник, за да чуем думи на вечен живот, а не празни и суетни. Така че не остана нито един старец пустинник, от когото да не получим поне капка полза.

Един от тях, деветдесетгодишен, ни разказа, че живял на един връх седемнадесет години. Удряли го мълнии и разкъсвали дрехата му. А той проявявал пределно търпение.

Друг ни разказа, че дал антидор на голи свети подвижници, които били невидими³⁶.

Трети - че ги причастявал, служейки посред нощ.

А един друг беше руснак и живееше от години на върха. На всеки десет години идваше оттам и се срещаше с друг пустинник. И ни каза, че го чакал там, където бяхме сега. И ние също щяхме да го видим. Но изглежда той беше умрял в пустинята.

Всички те благоухаеха като свети мощи.

И когато чувах това, огънят в мен се разгаряше още повече. Така че аз питах как се хранят, как се молят, какво са видели, какво са разбрали, какво виждат, когато умират.

Един видял света Богородица, друг - Ангели, когато душата им излизала. И сега се случва това. Преди смъртта си виждат видения, за да ги прибере Бог с мир.

Ето защо, щом чуех нещо такова, веднага тичах с жажда да видя и да чуя какво ще говорят, когато почнат да умират.

И от тези светии получих чин и устав как да вървя в живота си. Те ме наставиха. А аз не казвам нищо от себе си.

Знаех и келията на този старец, за когото казвате, който беше калайджия, сладкар и ловеше риба - отец Неофит, който правеше енголпия, както и много други отци. Но аз гледах, къде има живот. Къде мога да придобия полза за душата си. Защото съкровищата ще се върнат в съкровищниците на Бога и ще настъпи глад, когато няма да се чува словото Божие. Светилниците угасват. И ние вървим в тъмнината пипнешком. Слово за това как да се спаси човек, рядко се чува. Само сплетни и осъждане. Всеки иска да учи другите. Рядко някой посвещава живота си в изпълнение на Евангелието, продължавайки преданията и живота на отците. Има голям страх от изкушенията и прекомерно самохвалство на думи.

Но да оставим околните, благословена старице. Всеки от тях, както живее, така и говори. Така виждат, така говорят. Всички са прави.

³⁶ Според светогорското предание, потвърждавано многократно и в продължение на много векове от множество свети подвижници, на Света Гора живеят определен брой отшелници, които са достигнали голяма святост и са удостоени от Бога с велики дарования, едно от които е, че повечето време те са невидими за останалите населници на Света Гора и се явяват понякога на някои монаси (или на благочестиви миряни). Тези отшелници са оставили всичко земно, включително и облеклото, и когато някой от тях се престави, попълват мястото му с някой от монасите, когото Бог им посочи.

Когато някой изгуби своя път поради това, че се е отклонил и не знае друг път, иска всички да вървят така, както върви той. Ако някой му каже, че има и друга пътека, по-кратка, той ще отговори: "Ти си се прелъстил! Друг път няма." Защото не го знае. Затова е прав. Това, което вижда и което мисли, това казва от себе си и така съди.

Сега, тъй като се затворихме, за да безмълвстваме, понеже на това се научихме от самото начало, всички са настроени против мен. Или по-скоро, това го прави изкусителят, на когото не му харесва да вижда, че в наше време някой се грижи за спасението си. Но нека Господ да ги съкруши и да бъдат помилвани братята за това, че говорят и осъждат.

А аз всичко оставям на Бога и се уча да търпя безропотно идващото.

Но да поговорим сега за умната молитва, за която питаш.

Смятам, добра моя старице³⁷, че това, което стана с теб, е много несправедливо. Ти не си за толкова грижи, но беше най-добре да живееш в безмълвие. И така, ако искаш да ме послушаш, смятам, че е добре да уравниш деянието и безмълвието. Защото без безмълвие благодатта не остава. А без благодат човекът е нищо.

Ето защо помоли вашия старец да ти даде една килийка отделно, за да безмълвстваш там. И до обяд приемай хора и разговаряй. А после, като ядеш, спи до вечерта. И не позволявай да те безпокоят до следващата сутрин, даже и да се подпали манастирът. А щом се събудиш, ако още е ден или е залез слънце, извършвай сама четене и килийното си правило. И щом се стъмни, изпиваш чашка кафе и започваш своето бдение: започваш молитвата.

Целта ти е да приведеш в движение благодатта, за да стане тя действена. А щом подейства благодатта - това е и всичко.

Аз започвам първо да чета вечерие с акатист. И след като завърша, започвам да се моля с думи, така, както ми дойдат на ум, към Христа и към света Богородица: "Иисусе мой пресладки, Светлина на душата ми, едничка Любов, единствена Радост и Мир..." И говоря много и с болка. После - към света Богородица, а сладката наша Майчица проявява голяма любов - да можеше Тя да бъде винаги на устата ви!

И щом се успокои умът и се услади душата, сядай и започвай да казваш умно молитвата, както ми пишеш, докато не приближи дрямката. Тогава отново тихичко и нежно пей и възпявай Владиката Христос и Пречистата Му Майка. Пей бавно и чисто: "Свете Тихий...", "Кто Бог велий...", "Святий Боже..." и друго, каквото знаеш.

След това - към Всецарицата: "Радуйся, Царице...", "О Тебе радуется, Благодатная...", "Достойно ест, яко воистину...", "В Черннем мори..." и друго подобно.

А ако сънливостта упорства, подемай: "Обятия Отча...", "Хотех слезами омити...", "Кто обуреваем и притекая...", "Овча аз есм..."³⁸ или каквото друго си спомниш.

Припявай това с умиление, седейки на леглото си, очаквайки Божията милост и щедрости. Така че, ако благодатта не подейства в думите, ще подейства в умната молитва, а ако ли не, тогава - в пеенето.

Никога не изоставяй четенето на светите отци и житията, тъй като това донася голяма полза. Защото получаваш пример от светиите. Виждаш като в огледало своите грешки и недостатъци и поправяш живота си. Четенето е светлина в мрака.

Така ще принесеш повече полза на сестрите, отколкото, когато се уморяваш по цял ден.

След това стани. Ако искаш, отиди в църквата. Или можеш да останеш сама и да извършваш службата по броеница и след това почини.

³⁷ Обичайно обръщение към игуменката в гръцката църковна традиция - б. пр.

³⁸ Стихири с покаяно съдържание - б. пр.

Така и здравето си ще запазиш, и на душата си полза ще принесеш, и за сестрите ще бъдеш горящ светилник. А иначе, остарявайки посред глъчката, съвсем ще загубиш молитвата си, понеже си приучена към безмълвие.

И така, моя истинска сестро, тъй като пробва и безмълвието, и живота сред мнозина, ти позна ползата на едното и на другото. Затова съедини едното с другото и ще ти бъде добре. Постарай се да безмълвстваш, колкото можеш, и да напуснеш този живот.

27

Казваш за вашия старец, че иска да дойде на поклонение в Света Гора. Добро и свято дело ще извърши. А за мен нека мисли, че въобще не ме познава или че ме няма в този живот. Защото живея в пълно безмълвие, по чин, отличаващ се от обичайния, и затова трудно ще ме срещне. Вратата е затворена и се отваря само в определени часове.

Ако той иска нещо, мога да му помогна при съдействието на братята. А това, което излиза извън рамките на чина, който имам - да отваря вратата, да разговарям, да загубя своята молитва и безмълвие - това не мога по никакъв начин. Освен по необходимост, в час, който аз определя. Защото часовете ми са разчетени. И ще ми се наложи нещо малко да пропусна, да загубя нещо заради това, че съм поговорил един или два часа през нощта.

А пиша това, за да дам обяснение, преди да съм предизвикал недоумение. Във всичките си постъпки имам обичай да говоря и да върша всичко ясно като огледало, за да не давам на никого повод за подозрение с дума и дело или даже с мисъл.

Защото са идвали мнозина от различни места, без да пожелаят да узнаят реда, към който се придържахме. И понеже не ги приемах, те се съблазняваха. Но и тук всички съседни са настроени против мен, защото не им отварям. Макар че затварям вратата не за това да се съблазняват отците. Но след като се потрудох толкова години и като видях, че не получавам полза от тази "любов", а само навреждам на душата си без полза, затворих за всички завинаги и се успокоих. Сега не отварям на никого. Нямам дори излишна стая за някой посетител. А ако някой дойде отдалеч, той трябва да дойде по времето, когато отците се трудят - сутринта. И ако има нужда, той бива настанен в стаята на моя иеромонах. Защото във всички съботни, неделни и празнични дни при нас има литургия. Идва наш иеромонах и ни служи, а ние се причастяваме.

Така че казах това, за да няма съблазън. Старая се за Бога, а не се грижа за хората. Макар да ме оскърбят, макар да ме ругаят, макар да ме клеветят, макар да позорят името ми, макар цялото творение да започне да говори против мен.

Защото видях и многократно изпитах, че ако Божията благодат не просвети човека, то от думите, колкото и да му говориш, полза не ще има. За някакъв миг ги слуша, а в следващия отново се връща, пленен, към своето. Но ако веднага със словото подейства благодатта, тогава в същия час настъпва промяна в доброто намерение на човека. И от този час животът му се изменя чудесно. Но това се случва при тези, които не са ожесточили в себе си слуха и съвестта. А към слушащите, които остават поради непослушание в злата си воля, макар да им говориш ден и нощ, макар да изсипеш мъдростта на отците в ушите им, макар да извършиш чудеса пред очите им, макар да обърнеш течението на Нил срещу тях, те не ще получат нито капка полза. Искат само да разговарят, да минава времето - поради нерадение. Така че затова затварям вратата, и поне аз получавам полза от молитвата и безмълвието. Защото Бог винаги чува молитвата за всички, докато от празнословието винаги се отвръща, дори ако изглежда, че то е духовно. Тъй като според отците празнословие, това е най-вече човек да прекарва времето си в думи, без да изпълнява думите си на дело.

Така че не слушайте това, което казват хората, които говорят, без да са вкусили говореното от тях.

Този, който не е изпитал, е необходимо да изпита, и от опит ще узнае и ще намери това, което не му достига. Опитът не се купува. Всеки го придобива със своя труд и със своята кръв, отдавана като цена за тази придобивка.

Вярвайте, сестри мои, че монашеското житие изисква много труд. Не съм прекратявал и не прекратявам ден и нощ да призовавам и да моля Господнята милост и се приближавам до отчаяние като нищо не вършеш, като никога не поставил начало. Но ежедневно, поставяйки начало, намирам себе си лъжец и съгрешаващ. Обаче вие подражайте на мъдрите девици, и като бодърствате, горестно зовете, призовавайки Божествената милост. Защото за нас краят дойде. Навярно свърши мирното време. И така, и ние сме заедно с мъртвите, затова - напрегнете сили.

Засега е достатъчно това, което казахме. В друго писмо ще ви напиша отново, ако казаното принесе плод и вие проявите усърдие. Сега скърбя само за майката на младата монахиня, за това, че тя роптае и злослови, както вие ми пишете. За съжаление много майки са загубили чедата си поради ропот, защото не са ги посветили на Христа от цялата си душа. И дъщерите се спасяват по благодатта Христова, а майките остават далеч от тях.

Вие само проявявайте търпение и не спорете за това, което те казват. Времето по Божията благодат ще излекува това. И тя с времето ще се разкае. И ще съжالياва за това, което сега говори и върши. Но сега е нужна търпимост към нея. Нужни са неподправена любов и пълно мълчание. Каквото и да казват те, вашите думи трябва да бъдат премерени. И когато говорите, се молете с умната молитва, за да се обличат думите ви със сила свише.

А ти, благословена старице, съединявай всичко с разсъждение и с голямо дълготърпение.

28

Получих писмото ти, агнище на моя Иисус, и докато го четях, се зарадвах с духа си. И веднага излязох вън от себе си от радост. И като преклоних колене, прострях ръце. И какво да ти кажа?! Езикът говореше. Устните постоянно шептяха. А умът богословстваше неспирно. И очите изливаха непрекъснати сълзи. "Благодаря Ти - казвах, - сладко дихание, живот на душата ми, светлина на ума ми, утешение на сърцето ми, сладки мой Иисусе. Благодаря Ти, пресладка моя любов, прежелани Иисусе, че не презря смирените ми моления, но чу гласа ми и помилва моето малко чадце."

И ето, само два дни след преминалото изпитание, то³⁹ приема монашеския образ. Става нов човек. Умира ветхият човек. Променя се името. Облича се в брачна одежда. Прощават се греховете. Дават се обети пред Ангелите. Името ѝ се записва на Небесата.

Преставя вече да има родители и родственици в света. Остава долното, за горното мисли. С горното се съединява, него има в ума си. За нищо вече няма собствена воля или самолюбие или власт над собственото си тяло. От всичко се отрича и се предава на словото на своята старица до последното си дихание.

И повече никак не пита, какво прави ближният. Но постоянно води безмълвен живот. Сега се труди в умното дело. Има непрекъснати сълзи в очите. Езикът е медоточив, разговорът - с мярка. Тялото - непорочно. Умът - чист, немечтателен. Неразсеяна молитва. Продължителен мир. Съвършено послушание. Огнена любов към Спасителя Христос, която през цялото време гори, без да угасва. Така че само при чуването на Христовото име, душата веднага трепва, устните се услаждат и целият разумотварен човек се пробужда. Защото обичай и божествена привилегия на любовта е сърцето да трепва, щом чуе любимото име - било с телесните, било с духовните си уши - от такова сърце се излива сладостта на любовта.

Когато светлината на Божественото сияние на духа се озари от благодатта, целият човек излиза извън себе си и като божествения Давид скача и танцува умно пред Божия образ, както той пред ковчега на завета.

И така, ето защо, дъще на моя Иисус, веднага щом прочетох писмото ти, след молитвата ми за теб, ти написах отговор, изпълнен с радост и веселие. А в неделя - понеже сега е петък сутринта - в същия час, когато ще даваш обети и ще приемеш ангелския образ, ще присъствам духовно и аз, за да пеem заедно "Обятия Отча" и през цялото бдение ще се моля за теб и за всички сестри.

³⁹Духовното чедо.

А веднага щом получиш това писмо, ми съобщи новото си, действително небесно име, за да изтрия вече старото и да запиша на неговото място новото. И се погрижи занапред животът ти да бъде ангелски. Защото отсега си зачислена в ангелските ликове, за да възпяваш и славяш Бога в твоето тяло и дух.

29

Бог, където иска, се побеждава чинът на естеството, а искащият да носи Христовия Кръст побеждава собственото си естество. Превелика е наистина силата и благодатта на светия и ангелски образ на монасите.

Радвай се и се весели, чедо мое възлюбено, с всички свети сестри, благоухаещи духовно. Радвайте се, мъдри в Господа девици⁴⁰, че се удостоихте на земята с такова ангелско житие. Благословен Бог, Който прави ветровете Свои Ангели⁴¹, благословен Бог, Който издига смъртните заедно с плътта им в чина на безплътните.

Желая ви, чедца мои, и се моля от дълбочината на сърцето си, благоуханната божествена благодат като тънък, лек полъх, като благовонно божествено дихание постоянно да лъха сред вас, напълвайки с благоухание преподобните души, освещавайки подвижническите тела.

Само усърдно ви моля: погрижете се за вашите души. Нека никоя от вас да не прилича на прамайката Ева, а всяка от вас да подражава на Богоотроковицата Мариам, на Дева Мария. След като рекла: *Ето рабинята Господня*⁴², тя станала Майка Божия и Господарка на Ангелите. Нейният Плод, сладкият Иисус, след като по послушание се възкачил на кръста и слязъл в ада, изцелил голямата язва на непослушанието. Затова разберете оттук силата на тайнството.

Монашеската схима - това е кръст вместо Кръста, който носел Христос, спасявайки ни. Ето защо ние, като се обличаме в монашеския образ, се обличаме в послушание и усъвършенствайки се в послушанието, вървим по подобие на нашия Христос.

Казвам ви и следното: бремето на послушанието се счита за сбор от останалите добродетели, както и Кръстът - от страданията Господни. И както разбойникът чрез кръста влязъл в рая, така и ние чрез послушанието като чрез кръст влизаме в Царството. Очевидно е, че непослушните са извън Царството.

И така, блажен е пътят, положете усилие. Бъдете внимателни *и се молете, за да не паднете в изкушение*⁴³. Защото който няма смирение, който не изпълнява това, което му казват, става слуга на бесовете. И краят на живота става за него скръб и укор пред човеците.

Така ви пиша накратко, за да имате искрен страх и да не проявявате непослушание към вашата старица. Защото си имате работа не с нея, а с Бога, Който изисква послушание за спасението на душата.

Относно монашеската схима, за която питаш: показал я е Ангел на божествения Пахомий.

По-рано, в началото на християнството, тези, които избирали девството, както вие сега, били изпитвани три години и след това изплитали венец от благоуханни цветове. И архиереят четял над тях⁴⁴ молитви като над Христови невести, подобни на днешните молитви при ангелската схима. И когато те умирали, полагали венците в гроба заедно с тях.

И така, оставям това.

Сега монашеската схима е тайнство, както и възлагането на венци в брака. Ти носиш схимата вместо венец. И така ставаш невеста на Христа, давайки обет за девство до края на живота си. При църковния брак възлагат

⁴⁰Мат. 25:1-13.

⁴¹Пс. 103:4.

⁴²Лук. 1:38.

⁴³Мат. 26:41

⁴⁴Т.е. над венците - б. пр.

венци, давайки един другиму обет за целомъдрие до края на живота. Могат ли те после да използват тези венци, за да се склучи с тях друг брак? Не. Но щом умрат, поставят венците в гроба заедно с тях.

Така че, как ти отдаваш своя венец и с него се венчава друг? Как даваш своята схима, та друга да стане монахиня? Това не е според правдата. Но тъй като не знаехте, не сте виновни. Нека това да не се повтаря друг път.

Сега да започнем друга тема.

Ти ми пишеш и казваш, че много ме замайваш със своите въпроси. А аз ти казвам, че щом си влязла в тази свята и блажена обител, и сама ще станеш блажена, ако проявиш търпение докрай и съвършено послушание. Ето защо съкруши под игото Христово своето мъдруване, егоизъм и гордост, и аз винаги ще бъда редом с теб.

Откакто си посветила себе си на обителта, аз следя твоето духовно развитие. Съучаствам в скърбите и радостите на твоите сестри. Щом като се грижа за толкова и толкова други и не преставам да се моля и да пиша, нима няма да се погрижа за вас, истинските мои сестри? Още повече, че вашият старец ми даде благословение за това послушание.

Достатъчно е да имате доверие и любов към мен като към ваш духовен брат, за да получите духовна полза. Лицето ми няма да видите никога. Няма да ви причиня вреда с думите си. С цялата си душа ще се постарая да ви принеса полза. Относно онова, което не успявате да правите, ще се спусна по-ниско. Докъдето стигате, там ще се спра, за да успявате да се движите след мен.

Само се молете за мен. Защото мнозина търсят помощ от мен. А на когото помагам, нося изкушенията му върху себе си. Слава на Господа за всичко.

Ако чуете лоши думи за мен, не вярвайте, но с братска любов ме попитайте: “Така ни казаха, това чухме.” И аз с цялата си искреност, със страх Божий ще ви кажа истината пред Бога. Нито веднъж няма да ви кажа лъжа.

Много ви моля да бъдете внимателни, за да не се поддадете и повярвате на мъдруването на монаха, за когото пишете. Защото добре зная, че то не е по Бога. И не казвайте това, което ви казвам, на майка му и на сестра му, за да не се натъжат.

Веднъж, преди няколко години видях двата пътя, начертани от отците - общежителния и отшелническия. И видях този брат, и той не тръгна нито по единия, нито по другия път, а каза: “Ще мина оттук!” И тръгна по едно надолнище през гъсталака, който се спускаше към морето. И до него беше някой, който ми каза: “Виждаш ли го? Пътят, по който той тръгна, води към дъното!”

И веднага отново виждам, че бях в “Свети Василий”, над скита, и бях на самия връх. И виждам страшен пожар, който беше обхванал целия скит. И като се огорчих, казвам: “Кой предизвика този пожар, от който ще изгори целият скит?” И някой ми казва: “Еди-кой си го направи, желаейки да утвърди своето мъдруване!”

Ето защо ви казвам, че това не е по Бога, а вражески капан от дясно.

Не искам от вас нищо материално, нямам никаква материална нужда от вас, за да не би да кажете, че ви обичам заради изгодата. А ви казвам това за душата ви и нея обичам искрено. Но аз и всички обичам. Към всички съм разположен дотолкова, че макар всеки да мисли по своему, всеки, с когото се случи да поговоря, смята, че съм на негова страна. Никого не лишавам от надежда, дори ако виждам, че той се заблуждава. Щом зная, че той няма да ме послуша, дори и да му кажа, защо да го смущавам и да се огорчавам и аз?

Моля ви, не казвайте това на никого, за да не стигне до него, защото няма да му е от полза, а само още по-лошо ще съгреша. Защото хората около него ще кажат всичко, на което е способен езикът им. И върху кого ще бъде грехът тогава, ако им дадем повод да ни злословят и осъждат? За самия мен ми е все едно, каквото и да говорят, дори и да ме хвалят! Но за тях това е голям грях, тъй като те обременяват съвестта си.

Ето защо да бъдем внимателни, за да не станем виновни за греха на другия. И ако не можем да го върнем, то самите себе си можем да предпазим, за да не се прелъстим.

И така, достатъчно за духовното. Моля ви, молете се с любов за братята, за да се покаят. И има надежда, че някога ще се изцелят и здрави по душа ще влязат в рая, за да се пръснат от яд бесовете, които по всякакъв начин изкушават всички.

30

Мъдрият Соломон казва: *Начало на мъдростта е страхът Господен*⁴⁵, - и отците се съгласяват с това. И аз ви казвам: блажен и три пъти блажен е онзи, който се бои от Господа.

От този Божи страх се ражда вяра в Бога. И човек вярва от цялата си душа, че след като напълно е посветил себе си на Бога, то и Бог всецяло промисля за него. И човек няма друга грижа, освен за храна и за покрив, за които пак Бог го подбужда да се грижи. И следва с цялата си простота и се подчинява на волята на Господа.

Така че когато тази вяра се вкорени, съвършено обезсилва онова познание⁴⁶, което ражда съмнение във всичко и намалява вярата, и често я премахва. Защото когато сме отрасли с това познание, то е придобило силата на природата.

Но когато след много изпитания вярата победи, тогава тя поражда или по-скоро ѝ се дава дара на духовното знание, което не се противопоставя на вярата, а лети на нейните криле и изследва дълбините на тайнствата. И занаят те - вярата и знанието, знанието и вярата - стават неразделни сестри.

Така че нека да изпитаме себе си ние, посветилите себе си на Бога, има ли у нас такава вяра или господства светското познание. И ако оставяш всичко на Бога, знай, че си постигнал вярата и безусловно, без всякакво съмнение, ще Го намериш за свой помощник. Ето защо дори да бъдеш изпитан хилядократно и да те изкушава сатаната, за да притъпи вярата ти, ти хилядократно предпочети смъртта и не слушай познанието. И по този начин ще ти се отвори вратата на тайнствата. И ще се удивляваш, че преди това си бил вързан от веригите на познанието. А сега летиш на божествени криле над земята. И дишаш друг въздух на свободата, от който другите са лишени.

А ако видиш, че познанието царува и при най-малката опасност губиш самообладание и се отчайваш, знай, че засега още си лишен от вяра. И следователно засега още не възлагаш на Бога цялата си надежда, че Той може да те спаси от всяко зло. Ето защо погрижи се да се поправиш, както казваме, за да не се лишиш от такова велико благо.

И чуй сега, какво ще кажа.

Веднъж при нас дойде един човек, вече много години монах, който живееше в Швейцария, защото имаше три сериозни, страшни и при това нелечими болести. Беше изхарчил цяло състояние за лекарства. Защото беше богат човек. И понеже някой го беше посъветвал да дойде при мен, той ми откри помисъла си и аз много го съжалих. И му казах, че той ще оздравее веднага щом повярва, че Бог може да го изцели. В края на краищата, ако напиша цялата история колко се измъчих, за да го убедя, ще ми се наложи да изпиша осем листа. Защото той нито искаше да ме остави и да си отиде, нито искаше да повярва. Дотогава, докато Бог не съдейства и той не чу с ушите си глас: "Защо не слушаш, за да оздравееш?" И така се освободи. Защото аз го помолих да яде противоположното, тоест това, за което казваше, че ако го изяде, ще умре. Поисках от него да възложи цялата си надежда на Бога и след като остави познанието, да последва вярата. И вместо десет пъти на ден, както ядеше, да яде един път. На Бог Му бяха достатъчни само три дни, за да го изпита. А аз усърдно се молах за него. И през нощта видях насън две страшни птици, които го хванаха, за да го изядат. И една змия го бе обвила здраво около гърлото. Той ме викаше със силен глас да го спася. Тогава аз,

⁴⁵Притч. 1:7.

⁴⁶Т.е. става дума за познанието, което се опира на човешката логика като на единствено достоверна основа, което познание утвърждава човешкия егоизъм и неспособността на човека да се просвети от божествено познание - б.пр.

като влязох в сражение с тези чудовища, ги умъртвих и се събудих. Той идва и ми казва: “Напълно оздравях, сякаш се родих отново.”

И действително, плътта му стана здрава като на младенец. Той имаше лекарства и два кашона с инжекции. Казах му и той изхвърли всичко това надолу по скалите. И занаят вече беше здрав и се хранеше по един път на ден.

И така, виждате ли, какво прави вярата? Не мислете, че аз направих това. Не. Не съм достигнал до такова състояние. Вярата е, която има силата да извършва това.

Слушайте още.

Една монахиня ми написа, че страда и ако не си направи операция, ще умре. Аз ѝ отговорих, като написах съвършено противоположното. Тя отново ми писа, че лекарят ѝ е казал, че ако не си направи операция, след няколко дни ще настъпи перфорация и в края на краищата - смърт. Аз повтарям: “Имай вяра, възложи всичко на Бога, предпочети смъртта.” Тя ми изпрати отговор, че болестта ѝ претърпяла обратно развитие.

Виждате ли? Хиляди пъти съм изпитвал това. Когато поставяш смъртта пред себе си и я очакваш всеки миг, тя бяга далеч от теб. Когато се боиш от смъртта, тя постоянно те преследва. Погребах трима туберкулозни, хранейки надежда, че и сам ще се заразя. Облякох дрехата, която свалих от починалия, но смъртта избяга, като отиде при боящите се от нея. Аз боледувам през целия си живот. И не съм се лекувал никога. Настойчиво се храня с противопоказаното. И къде е смъртта?!

Пиша ви това, защото обичате съвършенството. Понеже миряните не съгрешават, постъпвайки според познанието, защото не търсят друг път.

А с всичко това искам да кажа, че без Господнята воля нито се разболяваме, нито умираме. И така, махни се по-далеч от нас, маловерие.

И когато в началото познаем Бога като Творец на всяко благо, като Отец, Промислител и наш Покровител, тогава трябва да повярваме в Него от цялата си душа и сърце. И само на Него да се надяваме. И след това ще Го възлюбим, изпитвайки върху себе си множеството Негови благодеяния. И когато възлюбим Бога от цялото си сърце като Създател, тогава ще възлюбим и ближния като самия себе си, като познаем, че всички ние сме братя в Адам по естество и в Христа по благодат. И затова духовният човек не трябва да зачита родството по плът, а родството по дух, след като се е посветил на Бога. Защото плътта, мъжка и женска, съществува за продължение на рода, от което ние сме се отrekli и сме се издигнали по-високо. Така че, щом сме духовни, сме длъжни да виждаме духовно. Няма мъжка или женска душа, нито млада и стара, но във всичко е Христовата благодат.

Затова ви моля: позволете на вашия ум свободно да съзерцава това велико тайнство, което се крие в казаните от мен думи, не заключвайте вашия ум под закона, след като сме под благодатта, за да вкуси той чистата любов и за да полети към съзерцанието на Единия Бог, нашия Благ Отец.

Тъй като всички ние сме братя, Божие дихание⁴⁷, и нашият Животодател Отец е посред нас, всички наши дела, движения и мисли са открити за Неговия съд и са прозрачни за Неговия поглед.

И преди да помръднеш или да помислиш нещо добро или зло, веднага диханието, душата като Божие вдъхване известява Бога. Успей да осъзнаеш какво ще направиш, а след това вече ще извършваш движения на душата или тялото.

Сега вникни в думите на пророка: *Винаги виждах пред себе си Господа*⁴⁸. И така, очите на душата ти винаги ли са отворени или мислиш, че тъй като ти не виждаш Бога близо до себе си, то и Той не те вижда? Или понеже умът ти е затворен, мислиш, че можеш да вършиш нещо тайно от Него? Обаче Той те вижда, скърби и не взема под внимание твоите немощи, укорява твоето маловерие и помрачението на твоя ум.

⁴⁷Бит. 2:7.

⁴⁸Пс. 15:8.

Нима не знаеш, че Иисус става цяр за всекиго и при всяка нужда? Тоест, Той е храна за гладния, вода за жадния, здраве за болния, дреха за голия, глас за пеещия, известие за моещия се, за всички става всичко, нужно за спасението.

Повярвай, чедо мое, че от каквото и да страдаме, Христос във всичко е отличен лекар на душата и тялото. Достатъчно е да имаме пълно себеотрицание, съвършена вяра и преданост към Него без колебания.

Защото ако нашият мил Иисус е така добър, милостив, благ, защо да се отчайваш? Ние Го молим за нещо малко, а Той ни дава така много. Молим Го за един лъч светлина, а Той ни дава целия Себе Си - Светлина, Истина, Любов. И така, смири се и възложи цялата си надежда на Него.

И повярвай на мен, говорещия истината, че откакто станах монах, колкото пъти съм се разболявал, изобщо не съм се грижил за себе си. И на никого не съм позволявал да се погрижи за телесното ми здраве, а цялата си надежда съм възлагал на Безвъзмездния Лекар.

И в началото ми беше дадено такова изпитание, че целият ми гръб от горе до долу се покри с големи като лимони циреи. И станах като дървен и не можех да се наведа дори. И се борех със страданието, без изобщо да сменям нито бельото, нито другите дрехи. Но натоварих на гърба си една торба и обикалях цялата Света Гора. Дотогава, докато всички те не се спухаха и сами не потекоха даже по нозете ми. И аз не сменях дрехите си, както казах, борейки се и страшно търпейки, и бельото ми стана с дебелина един пръст от течността, която течеше. А в дупките от раните можеше да се бръкне с пръст. И с мен нищо не се случи. И до ден днешен, каквато и болест да дойде при мен, я приемам с голяма радост: може би тя ще ми донесе вечния сън и ще се окажа при Господа Иисуса. Но часът не е настъпил. Във всеки случай скоро ще дойде.

Смъртта, която за мнозина е велика и страшна, за мен е само почивка, пресладко нещо, което щом дойде, ще ме избави от скърбите на света. И аз я чакам всеки миг. Тя наистина е велика. Но е много велик подвиг, човек да вземе върху себе си всички теготи на днешния свят, когато всеки изисква от другите изпълнението на всички заповеди.

Такова е нашето време. Ето защо е необходимо такова търпение, така че и да умреш стоешкком. Затова бъди мъжествен и душата ти да бъде крепка във всичко, каквото и да се случи с теб.

Заради това и заради всичко и аз станах труп. Моля Бога да ме прибере, за да отдъхна. Много моля вашата любов да се моли за мен, защото при мен има много души, които просят моята помощ.

И повярвайте, че изпитвам върху себе си борбата на всяка душа, която получава помощ от мен.

И пак ви пиша това, като ви давам кураж да не се боите от болестите, дори и да страдаме до последния си ден.

След като Бог през цялото време е до нас, защо се безпокоиш? В него живеем и се движим. Той ни носи в Своите обятия. Чрез Бога дишаме, от Него сме обгърнати, Бога осезаваме, Бога вкусваме в Тайнството. Накъдето и да се обърнеш, където и да погледнеш - Бог е навсякъде: на небесата, на земята, в бездните, в дърветата, в камъните, в твоя ум, в твоето сърце. Нима Той не вижда, че страдаш, че се мъчиш? Изкажи Му своите оплаквания и ще видиш утешението, ще видиш изцелението, което ще изцели не само тялото, но повече - страстите на твоята душа.

Пишеш ми, че засега още си причастен на своя ветхи човек. А аз ти казвам, че у теб няма още нито капка от новия Адам. Ти целият си ветх. И когато в теб започне да се образува новият Адам, аз сам ще ти напиша за начините на образуване на новия човек, ако бъда жив.

31

Дъще на моя Иисус, чедо мое възлюбено, желая всичко добро на теб, на всепреподобната игумения и на всички сестри.

Получих писмото ти и видях какво има в него. Зарадвах се на твоето здраве, но не на това, за което пишеш.

Ревността, за която пишеш, не е от благодатта. Бог не изисква сега от теб такова изповедничество, за което говориш. Твоето дело сега там, където живееш, е хилядократно по-високо. Защото когато търпиш дневния подвиг, всеки път, когато принуждаваш душата си да изтърпи остра дума, насмешка, изобличение, ставаш изповедница. При всяко проявено търпение получаваш венец. И това ти се вменява пред Бога за ежедневно мъченичество.

И свидетел за това ми е истината. Всичко, което ми пишеш, са коварни замисли на лукавия, който иска да се разпаднат манастирите, за да не го безпокоят!

Но добре! Ако спасението за нас е било в света, тогава защо оставихме всичко? Защо със страшни клетви се отрекохме от всичко, обличайки светата схима? Прочети обетите, които си дала тогава, за да видиш, съответстват ли на това, което пишеш.

Не си ли обещала ти, дете мое, че се отричаш от света и от всичко, което е в света? Не си ли казала, че вече зачертаваш своя предишен човек, та и човеколюбивият Бог да зачертае твоя предишен живот? Не си ли казала, когато те е попитал свещеникът, че ще останеш в манастира до последния си дъх? И така, къде са сега тези думи? Или може би ти, като не ги помниш, със своя ум, помътнен от помисли, смяташ, че и Христос ги е забравил? Но всяка казана от тебе дума в онзи час е записана от ангели и в деня на Съда ще ти се иска отговор за нея.

Така че подражай на тези свети души около теб, които носят игото Христово, търпейки затвореността на манастира. Ето, плодът е вътре в теб.

Пчелата приготвя мед на тъмно, така че никой не я вижда. Ако я извадиш на светлина, тогава я погубваш. Ако я поставиш зад стъкло, тя го замазва и затъмнява. Ето пример за нашия монашески живот.

Не виждаш ли игуменията и останалите сестри как напредват? Погледни и мен, най-нищожния, който се е затворил в гроб и не иска да знае, живи ли са другите и как живеят.

Виждам душата си мъртва и стена над нея. Страдам, безпокоейки се за девет души⁴⁹, които стоят на пътя ми. Защото нося отговорност за тях и скърбя. Защото преди е имало времена, които са давали сила и крепкост на монасите. Понеже те са имали повече благодат и пример.

Обаче там при теб има достатъчно, за да станеш добра. Достигни тяхната мяра и бъди спокойна. Стани толкова праведна, колкото са и те, и това е достатъчно за теб. А ако поискаш да бъдеш по-високо от тях, начинът за това е да станеш нищо. Защото това е висота и издигане - да станеш нищожество. Не да пораснат криле, за да излетиш и да си тръгнеш от манастира, а да станеш земя, за да те тъпчат. Защото ти от нищото си станала земя. Ето твоя произход. Не забравяй, откъде си взета. Ти си глина. Не се превъзнасяй. Ти си кал. Заслужаваш да те използват за мазилка в нужника. Не ненавиждай, не роптай, не злослови другата глина, защото всички ние ставаме само за мазилка.

Ако понесеш тази истина, ще ти бъде добре. Ако ти би знаела това свое предназначение, дори и манастирът да беше пълен със змии, ти би казала: "По-добре да бъда изядена от змиите, отколкото да изляза от мястото на моето покаяние. Моя Майка сега е света Богородица, а след нея благословената старица игумения. Братя са ми светиите и сестрите от манастира."

Манастирът - това е земен рай. И всички вие трябва да станете словесни цветя с аромата на духовното благоухание. Ако приложите усилие, ще се спасите навеки. Ще станете благоуханно миро, благовонен тамян - и какво е по-драгоценно и по-благоугодно пред Светата Троица?

И така, дъще моя, за теб светът вече е умрял, и ти - за света. Не пожелавай да станеш солена стълб, като Лотовата жена, която се обърнала назад. Не си измисляй извинения за греховете. Иначе с теб ще се случи

⁴⁹Т.е. неговото братство - б. пр.

това, което се случило с монасите в манастира на свети Сервий, както пише свети Нил. Не зная, дали сте чели за него. Стига, нямам време сега да пиша за това.

Пишеш за майката, която скърби до смърт. Обаче аз не разбрах добре написаното. Кой е дал обет: майката - за дъщерята, да стане тя монахиня, или дъщерята - сама за себе си? Във всеки случай, както и да стои там въпросът, не бива да скърби. Бог не ще поиска отчет, понеже Сам като Господар на живота и на смъртта така рано и внезапно я е взел. Господ би поискал отчет, ако дъщерята беше жива и не беше изпълнила обетите, които е дала. Сега Подателят на венци Христос ще награди намерението.

Обаче нека поръчат на името на дъщерята четиридесет литургии и да дадат милостиня според силата си.

Също и майката на иеромонаха нека да не се отчайва. Макар и да е лошо, че синът ѝ е напуснал мястото на своето покаяние и без благословение сега живее в света, но молитвите и сълзите на майка му имат голяма сила пред Господа. Вместо да скърби, нека да се моли. И с времето Бог ще го просвети.

Божии действия не приличат на нашите, човешките. Той полека лека, с всяко търпение извършва спасението на всички желаещи да се спасят. Вярвам, че и в този случай Той не ще позволи въздишките и сълзите на майката да пропаднат напразно.

Само този, който е видял и е получил познанието и благодатта на Бога, знае, колко са далеч човешките представи от това, как Бог съди света. Само да вземе в ръцете Си покаянието на човека, Човеколюбецът знае как премъдро да устрои за спасение всичко останало.

А що се отнася до авва Исаак, както пишеш, той казва не само това, че Бог ще постави подвизаващия се заедно със съвършения, ако той полага усилия и не успее да достигне съвършенство, застигнат от смъртта, но и това, че ще постави мощите му заедно с мъченическите, ако падне в борбата и умре.

Също за бащата, който благодари за светлината, изпращана от детето му със светилника на монашеската схима - това е истина. Родителите получават благословение от своите чеда, ако те се спасят. И светлият живот на децата става светилник за родителите - дава им се благодат. И предците до седмо поколение очакват да получат помощ от благодатта на монашествациите. И мнозина се спасяват чрез нас, ако живеем, както се нрави на Господа.

Ето защо е необходим подвиг до смърт: търпение и послушание.

Така че имай пълна вяра в благословената старица игумения и търпи скърбите без ропот, за да се удостоиш с Господните блага. Тогава и други ще се спасят, като вземат пример от теб, когато станеш такава, каквато иска да те види подвигоположникът Христос.

Веднъж видях свещеника, който беше кръстил всички нас в родното ми място. Той беше свят човек. Пазеше девство. Даваше много милостиня. И на сън ми казва: "Аз - казва - приживе мислех, че само литургиите извеждат душите от ада, но сега, когато умрях, видях с очите си, че и молитвите, които вие извършвате, избавят мъчещите се души." И така, не прекратявайте да се молите за душите. Защото милостивият Бог търси причини и повод, за да спаси всяка душа.

32

Ето, отново идвам аз, смиреният твой отец, за да повдигна с думите си твоя дух. Събуди се, дете мое, от съня на леността, чуй ме и повече не спи. Събуди се и се отърси от дрямката на униението.

Вземи отново всеоръжието и мъжествено се изправи против своите врагове. Воювай с търпение. Не им показвай гърба си. Бий се лице в лице.

По-добре за нас е да паднем като победители в битката, отколкото да бъдем победени.

О, чудо на чудесата! Миряните, за да уловят две рибки, се мъчат цяла нощ. И ги изаяждат или ги продават и така се издържат. И не се надяват на нищо друго. И завършват живота си, мъчени от този труд до края на дните си.

А ние, окаяните, сме достойни за съжаление за голямото ни невежество, че Христос ни храни даром и ни въздава стократно. Ние се трудим един ден, а Той ни плаща за сто. И вечно ще се радваме и веселим в Неговото Царство, ще живеем с нашата Богородица като нейни истински чеда. Подобни на светите Ангели, в ослепителна светлина и неизказана радост!

Но тъй като не виждаме никаква явна печалба - малки рибки, или нещо друго временно, затова нямаме търпение.

Ако се бяхме родили роби, всеки ден щяхме да търпим бой и с тояги, и с плесници. А сега не можем да претърпим една обидна дума на немощен брат.

О, неразумни и необрязани по сърце! Заради едно малко изкушение - веднага отричане. Предпочитаме да обречем себе си на вечна раздяла с Христа и вечно единение със сатаната, но да не изтърпим смирено изпитанието на един миг!

И какво друго биха могли да бъдат, ленива и възлюбена душо, тези думи, които казваш в часа на твоето малодушие? Че "ще намеря начин да убия себе си, да свърша с живота си"! О, слепота и осезаем мрак! Ще убиеш себе си и ще се обединиш навеки с дявола? Ще сложиш край на живота си и ще слезеш навеки в ада? И не се боиш, малодушна душо, от вечното осъждане, от раздялата с пресладкия Исус - Живота и Светлината?

О, как скърби Владиката Христос, как се огорчава Женихът от душите, когато заради най-малко изкушение възлагаме на главата Му трънения венец на нашето отчаяние!

Едва сме Го нарекли Жених - в свещенодействието на пострижението, и веднага искаме от Него развод! И това не е ли жлъчка на отричането, смесена с горчивия оцет на нетърпеливостта?

Да бъдем внимателни, чедо мое, защото по този начин много наскърбяваме пресладкия Исус и извънредно радваме злорадстващия дявол.

О! И кой ще ми даде извори на сълзи и безутешна скръб, за да оплаквам ден и нощ моите малодушни братя!

Желая ти, чедо мое, да се изправиш на нозе и занаяпред да бъдеш много внимателна, за да не се случва нито на теб, нито на някоя друга сестра подобно изкушение.

Бъдете внимателни, чеда Христови, защото това се случва с всички. Не се ожесточавайте, но имайте пълно послушание и любов към благословената старица игумения, та във време на изкушение молитвата ѝ да ви покрива.

Където има ожесточение и гордост, там има непослушание и съблазни. Където има послушание и смирение, там се вселява Сам Бог.

Божествените отци казват: падението се предшества от гордост, а благодатта - от смирение. Малодушието пък е майка на нетърпеливостта.

Виждала ли си човек и особено монах без търпение? Това е светилник без елей, чиято светлина скоро ще угасне.

От малодушието се раждат много чеда: ропот, непослушание, безсрамие, оплакване, хула, отчаяние и други подобни на тях. А гордостта и ожесточението - това са истински посестрими, от които се раждат хиляди чеда, обединяващи се всички заедно за погибел на душата.

А смирението и съвършеното послушание премахват всичко това с един замах.

Така че погрижи се, чедо мое, за блаженото послушание. Подчини се съвършено. Защото сега, когато врагът узна, че ти лесно можеш да бъдеш победена, ще се поразходи и ще се върне. Но нека не те намери безгрижна и не те надвие. Готви се. И когато той дойде, дай му да разбере, че имаш за охрана силата Христова и молитвите на всички тук и там.

Не се приучвай да падаш лесно. Защото при всяко падане се срутва крепостната стена на душата и влизането за врага занаят става по-лесно, докато победеният не се окаже напълно в плен.

Помниш ли, какво ти писах, когато отиде в манастира? Че това, което казваш сега, искам да го кажеш и след четири години; и каквито виждаш сестрите сега, такива да ги виждаш и тогава. Ако прелистиш първите писма, ще намериш това.

Затова и сега отново ти казвам, бъди внимателна. Бъди внимателна, защото още си в началото и можеш да положиш начало. Но ако сега не се потрудиш, ще дойде време, когато дори и да поискаш, няма да можеш да направиш това, което сега пропускаш.

Дай ти своя обол⁵⁰, та и Бог да постави хиляда таланта⁵¹.

Унизи себе си, стани земя, за да те тъпчат, стани Авакир⁵². Съкруши сърцето си и плачи с душевна болка, за да те пожали Бог. Плача и аз ежедневно, но Христос иска и твоите собствени сълзи.

И така, събуди се и се отърси от малодушието. Порази врага веднъж, за да се научиш да го побеждаваш с Господнята сила. Победата - това е търпение, победата - това е смирение, победата - това е послушание.

И при това знай, че изкусителят има обичай изкусно да воюва с подвижниците, и когато, всячески воювайки с тях, не може да победи, им изпраца болести до последния ден. И често цялото тяло боли и целият човек става една рана и едно постоянно "ох"! Обаче тогава краят и упокоението са близо.

33

Ние, дете мое, сме видели всичко това, за което говориш, и сме го преминали и веднъж, и два, и много пъти. Написахме и книга за тези изменения. Та ако се случи на някого да пострада, да не се отчайва и да не остава безделен, както правиш сега ти. Изисква се усилие, изисква се борба, изисква се пределно смирение и съвършено послушание. Така че не стой, а призовавай: "Христе мой! Майчице Божия!"

Не се отпускай и не приемай вражески помисли. Призовавай постоянно Христа. Преди изкусителят да успее да образува помисъл в ума ти, ти го разрушавай с молитва. Не го оставяй.

Но когато ти оставяш нечистотиите, които хвърля в теб врагът, за кратко време той те затрупва с тях. И каква борба е нужна след това, за да се очистиш! Ето защо принуждавай себе си. Нужно е труд и болка, не шегии! Кръв ще пролее сърцето ти. Ще изпиеш горчилка, отрова и чрез това ще получиш свобода и ще се усладиш.

Не считай, че борбата е малка. Трябва да зовеш като обезумяла: "Иисусе мой, спаси ме! Пресвета Богородице, помогни ми!". Нека езикът ти работи като машина: "Господи Иисусе Христе, помилуй ме!", "Господи Иисусе Христе, помилуй ме", "Господи Иисусе Христе, помилуй ме!". И когато се уморяваш, при теб ще идва утешение, което не си вкусвала никога. А ако безделничиш, както сега и нехаеш, вовеки не ще се изцелиш.

Когато човек си стои вкъщи, не може да стигне до града. Когато монахът стои в нерадение и не се моли, не става достоен за Горния Иерусалим.

⁵⁰Обол - дребна монета, около 1 г сребро.

⁵¹Талант - кюлче сребро, с тегло повече от 30 кг.

⁵²Вж. "Лествица". Слово 4. Глава 29.

И така, стани! Дай своя обол, та и Божията благодат да сложи хиляди таланти. Покажи своето добро намерение. Отвърни лицето си от врага. Защо позволяваш на беса да извършва прелюбодеяние с твоята душа?

Къде е смирението, щом виждаш и казваш, че всички са ти виновни и само ти си добра?

Смирение е, когато друг греши, и преди да успее да поиска прошка, ние да му правим поклон, казвайки: “Прости, брате мой, благослови!”

Нека това не ти изглежда трудно и тежко. То е нищо пред онова, което направи за нас Владиката Христос. Пред Ангелите се наведе и направи поклон от небето до земята, и *наклони небесата и слезе*⁵³ Бог - при хората! А ти преобръщаш света с главата надолу, за да не кажеш едно: “Прости!” И така, къде е тук смирението?

Когато се смириш, всички ще ти изглеждат святи. Когато си самодоволна, всички ще ти се струват опаки и лоши.

Кое е по-мръсно от гордостта и кое е по-зловонно от нечистите помисли? И въпреки това ти ги търпиш, те те оскверняват. Лесно им позволяваш да влизат и да разрушават твоята ограда, но да видим после, как ще излязат! Лесно приемаш безсрамните и нечистите помисли, но да видим после, как ще се очистиш!

Бог нищо друго не ненавижда така, както беззаконната, предадена на наслаждения нечистота на тялото. И онзи, който прелюбодейства с нечисти помисли, целият вони като умряло куче.

Докато животът и молитвата на този, който се подвизава и пази тялото си чисто и ума си неосквернен от нечисти помисли, се издигат като благоуханен тамян към небесата.

Това, което сега ви казвам, го видях на практика. Не съществува друга жертва, по-благоуханна пред Бога, както чистотата на тялото, което се придобива с кръв и ужасна борба. Много мога да кажа за тази блажена чистота, която вкусих и изядох плода ѝ. Но сега нито ти, нито твоите сестри можете да понесете това.

Сега ви казвам само това, че когато те⁵⁴ сменят дрехите си, от тях се разнася благоухание като от освежаваща миро-хранителница в целия дом. И това е Божие известие за блажената чистота, за най-святото девство.

Ето защо полагайте усилия, като очиствате душата и тялото. Изобщо не приемайте нечисти помисли. И ще видите това, за което ви говоря. И безусловно, ще повярвате на думите ми. Изпитайте това, което ви написах досега, и ще се убедите на дело, че говоря истината от опит.

Там, където има послушание, смирение и подвиг, бесовете никога не могат да пленят човека. Ожесточението, непослушанието и гордостта раждат униние и нерадение и тогава идват всички бесове и превръщат душата на този човек в помийна яма и обор. И не се успокояват дотогава, докато не го направят виновен за нови и стари грехове, докато изцяло не го пленят.

Така че, чедо мое, принуждавай себе си, както правят и всички други сестри. Защото ако станете нехайни, ще ви се наложи да изпитате трудности. Обаче ако принуждавате себе си, ще се спасите навеки. Ще станете благоуханен тамян и драгоценно миро. Ще станете наистина словесна жертва, благоугодна на Господа.

Не мога да ви опиша, как нашата Майчица Божия обича целомъдрието и чистотата. Тъй като тя самата е Чиста Дева, тя и нас обича такива и иска всички ние да бъдем такива.

И щом я призовем, тя веднага бърза да ни помогне. Не успяваш да кажеш: “Пресвета Богородице, помогни ми!” - и веднага като мълния озарява ума и изпълва сърцето със светлина. И влече ума към молитва и сърцето - към любов.

⁵³ Пс. 143:5.

⁵⁴ Т.е. чистите по душа и тяло - б. пр.

И често цялата нощ минава в ридания и нежни гласове, възпяващи Нея, и най-вече - Носения от Нея.

И така, принуждавайте себе си, мълчете, молете се, оказвайте послушание, смирявайте се, за да придобиете всяко благо. Имате благословена старица игумения, която е Христово благоухание. Не я огорчавайте. Не ѝ противоречете. Пребивавайте в мълчание и молитва и ѝ дайте възможност да безмълвства. Защото когато тя умре и я загубите, и останете *като бухал в развалини*⁵⁵, тогава ще се яви нейното достойнство, но за вас ще бъде късно.

И накрая отново те моля, детенце мое, труди се и не губи време. Не ме уморявай само да пиша, но стани и стъпчи враговете си. Стани земя, за да те тъпчат, и проявявай послушание заради живота на душата си.

34

След дълго време, чак днес, дете мое, получих писмото ти.

И през цялото това време аз бях малко огорчен, защото напоследък ти не вървеше добре и аз малко ти се скарах. И затова в бедното ми сърце имаше скръб и болка.

Накрая все пак се зарадвах, като узнах, че ти малко си дошла на себе си и започваш да изправяш посоката на своята малка лодчица, за да плуваш към тихия и безметежен пристан на безстрастието.

Наистина, чедо мое, голяма е борбата против страстите, но с Божията благодат всичко се постига, и с Неговата помощ невъзможното става възможно.

С всички нас, дете мое, се случват такива промени, но са нужни търпение и настойчивост в борбата.

Всички тези аномалии - смущението, ненавистта, отвращението, дивите движения на страстите - всичко това е от сатаната. И всичко това изисква еднакво отвращение. С принуда, с болка, със скръб и от самото им начало. Преди те да влязат и да завладеят пасищата и да прекъснат водите отвън, и да съсипят душата от глад по небесната роса.

Виждаш ли? Когато настъпва съгласие с помислите, които сее лукавият, той веднага прекъсва дръзността на молитвата ти.

Ето как той ти спира отвън водата, храната на душата и ти за няколко дни ще умреш от гладна смърт. Докато в началото можеш да ги отхвърлиш с неголямо възмущение. А ти нехаеш и се отпускат, като усърдно внимаваши в това, което те говорят. Когато влязат, те ще ни повлекат като пленници.

Бъди внимателна и не вярвай, нито дори помисляй, че те са си отишли. Незадълго ги прогонват молитвите на тези, които са по-големи от теб, но те отново се завръщат. Благодатта ги обуздава, за да добие кураж душата, но те отново се връщат обратно.

Обаче по време на мир ти не бъди нехайна, но се моли, поправяй се, готви се за война. Давай си кураж. Имай търпение. Проявявай съвършено послушание. Така без нищо друго ще можеш някой ден да получиш избавление. Но с голяма борба и голямо внимание. За всяка стъпка напред монахът трябва да пролее много сълзи, капки кръв, и така - дълго време. Но идва дяволът, древното зло, и нанася удар, така че ако благодатта и молитвите на другите не достигнат, му устройва разгром. И отново трябва да се започва отначало. И отново - проливане на кръв.

Ето защо е необходимо търпение. Не унивай, не бъди малодушна. Бъди търпелива, за да те покрие благодатта. Имаш мнозина, които те крепят.

Всяка твоя стъпка към радостта радва и мен. Твоето възкресение съвъзкресява и моята душа.

⁵⁵Пс. 101:7.

По самия себе си и по своите собствени мъки аз добре познавам изкушенията на старицата игумения. Как страда и какво претърпява, носейки всеки ден вашите теготи заради своята отговорност пред Бога. Тя вкусува изобилно горчивина и болка всеки ден. И се радва само тогава, когато вървите по добър път.

Сега виждаш, че благодатта отново е дошла. Бъди внимателна, защото отново ще си тръгне. И ако си тръгне - нужни са мъжество, търпение, съвършено послушание, и тя отново ще дойде. Казах ти, че на Рождество благодатта трябваше да дойде. Тя дойде, но не остана, тъй като не те намери ревностна. Сега дойде, но отново ще си тръгне, за да те очисти от страстите. Това ще става дотогава, докато не станеш такава, каквата иска Господ, за да намери Неговата благодат място и начин да остане в теб.

Така че принуждавай себе си към подвиг. Не унивай и не си губи времето напразно. Защото не ще намериш отново това време, което всеки ден губиш безцелно и напразно. И ще трябва да дадеш отчет за всички дни, часове и мигове от своя живот. Човек трябва не само да тича, но и да мери километрите на пътя. И при това, да не остава назад и да не нехае.

Знай и това, че чрез любовта към Христа и света Богородица придобиваш повече трезвение и съзерцание, отколкото чрез другите подвизи. Добро е и всичко останало, когато се върши добре. Но любовта обхваща всичко. Тогава прегръщаш иконата като жива и със сълзи горещо я целуваш.

- Майчице моя - зовеш, - Богородице моя, спаси ме, защото ще погина, ако ме оставиш!

- Господи, Боже мой, помилуй ме заради Пречистата Си Майка и всички Твои светии!

И когато, казвайки това, чувстваш голяма любов, такава, че искаш непрестанно да целуваш иконата, това е признак, че Тя ти връща целованието. Аз не мога да целуна един път иконата на света Богородица и да си тръгна. Но щом се приближа близо до нея, тя като магнит ме притегля към себе си. И ми е нужно да бъда сам. Защото искам с часове да я целувам. И някакво живо дихание изпълва отвътре душата ми и аз се изпълвам с благодат, и тя не ми дава да си тръгна. Обич, Божествена любов, пламтящ огън, който, щом влезеш в църквата, те изпреварва и разпростира благоуханно дихание, когато иконата е чудотворна, така че оставаш с часове в екстаз, бидейки не в себе си, а в благоухания рай.

Такава благодат дава нашата Богородица на тези, които пазят тялото си в чистота.

Защото, както разбрах, Тя много обича чистотата. Затова и аз воювах с плътта повече, отколкото с всяка друга страст. И ми беше дадена като дар чистота, така че не различавам жената и мъжа. Страстта изобщо не действа в мен. По дар на Господа аз получих осезателно благодатта на чистотата.

Пиша това на теб и на твоите сестри, чедо мое, за да принуждавате себе си към подражание. Иначе не би имало причина да разкривам своето духовно състояние, най-малко пък за да ме хвалите. Но тъй като винаги сте в душата ми, като истински ваш в Христа брат, желая да ви помогна според силите си. Нека всеки да опита. Ако се потрудите, ще видите, колкото ни обича нашата Майка Божия.

Една вечер, целувайки иконата ѝ, се уморих. И като седнах на стасидията, леко се унесох. И Тя дойде в тяло - не икона - и ме целуна, и се изпълних с неизказана радост и благоухание. А Онзи небесен Младенец ме галеше по лицето, докато целувах Неговата пълна ръчичка, като да беше жив. И не мислиш, че това е сън, а сякаш е усещане от друг живот - непознат и неизпитан за тези, които не са виждали това.

35

Чедо мое възлюбено и всички в Христа сестри по звание, радвайте се и здравейте в Господа!

Отново започвам да говоря към ушите, които желаят да слушат. *Искайте* - казва сладкият Иисус, - *и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте, и ще ви се отвори.*⁵⁶ Почитам намерението, хваля ревността, ценя любовта и ви подражавам.

⁵⁶Мат. 7:7; Лук. 11:9.

Така че чуйте ме отново.

И първо: начинът, за който пишеш, дете мое, че така започваш молитвата си, е много добър. Чрез тези мисли ти можеш да удържиш ума си, размишлявайки за това, как молитвата на стареца и на старицата се издигат като огнен стълб и как те говорят умно с Бога. И мислейки и размишлявайки за това, умът за миг се спира и молитвата става сладка, и текат сълзи. И се приближава тази благодат на начинаещите, за която казваш, че прилича на майка, която учи своето малко детенце да ходи.

Тя го оставя и си тръгва и то я търси. Плаче, зове, търси я. Скоро тя идва и отново се отдалечава. То пак плаче, зове. Тя отново се завръща. Преди да ни отгледа и да ни направи да пораснем, няма начин тя да остане заедно с нас, защото ѝ пречат страстите.

Страстите са жестоко нещо. Уралски планини! Километри височина! Благодатта - това е слънце. Изгрива слънцето, но сянката на планините не му позволява да обгърне целия разумнотварен човек. Само щом някой лъч го огрее и той веднага пърха от радост. А останалата част се намира под сянката на страстите. Могат да подействат веднага и бесовете, когато намалее благодатта. И те често ѝ пречат като облаци, закриващи светлината на слънцето. Понеже сянката на страстите поражда мъгла, която затъмнява мъничкия лъч светлина. И тази мъгла са помислите на отчаянието, за които пишеш: малодушие, страх, безсрамие, хули и подобни на тях, от които душата повяхва и губи дръзновението си.

Всеки помисъл, който донася отчаяние и голяма печал, е от дявола. Той е мъгла на страстите и е нужно тя веднага да бъде отхвърлена чрез надежда на Бога, откриване на помислите пред старицата игумения, чрез молитвите на по-големите, като размишляваш за това, че те се молят и умоляват Бога за теб.

Малка скръб смесена с радост и сълзи, и с утешение в душата - това е от Божията благодат. Тя ни води към покаяние за всичко, в което грешим до края на дните ни.

Съгрешението прогонва дръзновението към Бога, но покаянието веднага го призовава обратно. Благодатта не позволява на човека да се отчае, но непрестанно подбужда падащия към покаяние. А думите на беса веднага го довеждат до отчаяние, погубват го като градушка, падаща върху нежни, току-що покарани листенца.

И така, вникни в този урок на “деянието”.

Когато видиш благодатта да действа и душата ти се радва, и без усилие текат сълзи за милостите, които ти е дарил Бог, ако си на молитва - стой. Ако стоиш - не се движи. Ако седиш - седи на място. Ако се молиш - моли се без младенчески помисъл и приеми дъжда на Духа, който се излива върху теб. Защото ако той дойде по време на работа, а ти станеш на молитва, той ще се прекрати. Трябва да останеш там, където те е намерил. За да не бъдеш ти “майсторът” по отношение на благодатта. Тя иска да научи твоя помисъл никога да не вярваш на самия себе си, докато пребиваваш в този живот.

И с един “дъждовен” ден устройва посаденото в твоята душа за цялото това време, през което благодатта е била отдалечена.

Една благодат е на свещенството. Друга - на монашеството. Друга е на тайнствата. Друго е действието на благодатта на подвижничеството. Всичко това произлиза от един извор, но се отличава по превъзходство и слава.

Благодатта на покаянието, действаща в тези, които се подвизават, - това е наследство, предадено от отците. Това е Божествена обмяна и търговия, в която ние даваме земя и получаваме Небе, обменяме вещество, получавайки Дух. Всяка капка пот, всяка болка, всеки подвиг заради нашия Бог - това е търговска обмяна. Отдаване на кръв и получаване на Дух.

Тази благодат расте, доколкото човек може да вмести, подобно на съд, който има определена вместимост.

Тя се нарича деятелна благодат и очистителна благодат.

След “деянието”⁵⁷ следва “просвещение”. И това е втората степен, тоест просветителна благодат.

Тоест, когато подвизаващият се бъде добре възпитан от деятелната благодат и безброй пъти падне и стане, тогава идва просвещение на знанието, озарение на ума, който съзерцава истината, вижда нещата в тяхната същност без помощта на човешките изкуства, способности и разсъждения. Всяко нещо естествено стои в своята същностна истина. Но идването дотук е предшествано от много изпитания и болезнени изменения. А тук той намира умиротворяване на помислите и отдиш от изкушенията.

А след просвещението следват прекъсване на молитвата и чести съзерцания: грабване на ума, прекратяване на дейността на сетивата, неподвижност и пределно мълчание на членовете, съединяване на Бога и човека в едно.

Това е Божествената обмяна, при която, ако човек изтърпи изкушенията, и подвизавайки се, не прекрати своя път, заменя вещественото за духовно.

Ето защо, бягайте след небесния Жених, сърни на моя Иисус! Усетете уханието на умното миро. Облагоухайте вашия живот - душата и тялото с чистота и девство. Не зная друго нещо, което така да се харесва на сладкия Иисус и на Пречистата Му Майка, както чистотата и девството. И ако някой иска да се наслади на великата Им любов, нека се погрижи да очисти душата и тялото си. И така ще получи всяко небесно благо.

Сега ще ви обясня какво се има предвид под израза “прекъсване на молитвата”, когато в човека се умножи благодатта.

Деятелната благодат е подобна на сиянието на звездите, на просветлението - на пълнолунието, а благодатта на съвършенството, на съзерцанието - на обедно слънце, преминаващо по небосвода. Тъй като отците са разделили духовното житие на три чина.

Така че, когато благодатта се умножи в човека и той знае всичко написано, както казахме, той придобива голяма простота. Умът му се разширява, придобивайки огромна вместимост. И както ти вкуси капка от тази благодат, когато при теб дойдоха голяма радост и веселие, така те идват и отново, когато умът се намира в молитва. Но обилно, като тънък полъх, като стремително благоуханно дихание. И препълва цялото тяло, и молитвата се прекъсва. Членовете замират. И само умът съзерцава в ослепителна светлина. Извършва се единение на Бога и човека, така че той не може сам себе си да отдели - като желязото. Преди да го поставят в огъня, то се нарича желязо. А когато се нажежи и се зачерви, то става едно с огъня. Или като восъка, който след като се приближи до огъня, се топи и не може да остане в своето естество.

Чак когато премине съзерцанието, той отново се връща в своето естество. Докато, пребивавайки в съзерцание, той е сякаш друг и от друго. Целият напълно се съединява с Бога. Мисли, че няма нито тяло, нито жилище. Целият е летящ високо. Без тяло се изкачва на небето!

Наистина велико е това тайнство. Защото човек вижда това, за което човешкият език не може да разкаже.

И когато преминава това съзерцание, той пребивава в такова смирение, че плаче като малко дете, задето Господ му дава това, докато самият той не прави нищо. И идва такова познание на себе си, че ако заговориш с него, той счита себе си за най-нищожен, за недостоен да съществува на света.

И докато мисли така, му се дава още повече.

- Достатъчно! - вика той към Бога.

А благодатта се увеличава още. Той става син на Царя.

И ако го попиташ:

- Чие е това, което е на тебе?

⁵⁷Т.е., както казва св. Максим Исповедник, съзерцава логосите на съществуващите неща - οἱ λογοὶ τῶν οὐρανῶν.

- На моя Господ - ще каже.

- А хлябът и храната, които ядеш?

- На моя Господ.

- А твоят имот?

- На моя Господ.

- А какво свое имаш?

- Нищо.

Аз съм земя, аз съм глина, аз съм прах.

Изправяш ме - изправям се.

Оставяш ме - падам.

Издигаш ме - летя.

Захвърляш ме - удрям се.

Моята правда е нищо.

Той говори това, без да се насища. А какво е това "нищо"? То е същото, което е било нищо преди Бог да сътвори небето и земята.

Така че ето началото на нашето съществуване. А нашето тесто и произход е глината. А нашата сила? Божественото вдъхване, Божието дихание.

И така, приеми Боже, Любителю на желанието и Творче на всяко благо, приеми Божественото вдъхване, което вдъхна в нашето лице, и ние получихме духа на живота, и отново ще се разпаднем на прах.

И така, какво имаш ти, горди човече, което да не си получил? *А щом си получил, защо се хвалиш, като да не си получил?*⁵⁸ Познай, смирена душо, своя Благодетел и гледай да не присвояваш чуждото - Божието - като собствено достижение. Познай, нещастна, своето същество, осъзнай своя произход. Не забравяй, че тук си чужда и всичко е чуждо! И ако сладкият Благодетел Бог ти е дал, въздай Му с чиста съвест Неговото от Неговото, "Твоя от Твоих".

Ако си се изкачил на Небесата и си видял ангелските естества, и си чул гласовете на Божествените Сили, ако богословстваш и поучаваш, ако си победил бесовските коварства, ако пишеш, говориш и вършиш - всичко това са Божии дарове.

И така, кажи на твоя Господ: "Приеми, мое сладко Дихание, Иисусе мой, Твоето от Твоите! И тогава, о! Тогава, о, душо моя! Какво ти предстои да видиш, когато се отворят Божиите съкровища и Той ти казва: "Приеми, сине Мой, всичко, защото ти се оказа верен и добър управител!"⁵⁹

36

Живеещият на Небесата Бог и Господ на всички, Който ни дава дихание и живот, и всичко, и винаги се грижи за нашето спасение - да прати във вашите свещени души Дух на утешение, а умът ви да се просвети, както се просветили учениците на нашия Спасител; светлината на Неговото божествено сияние да освети целия духовен разумнотварен човек, цялото ви сърце да се възпламени с Божествена любов, както у Клеопа, и да

⁵⁸1 Кор. 4:7.

⁵⁹Вж. Притчата за досетливия пристойник: Лук. 16:1-8.

заиграе, приемайки известие за зачатие на новия Адам, а старият да изтлее докрай с всичките си страсти, и така всеки миг постоянно сълзите ще текат като извор, източващ сладост. Амин.

Днес, чедце мое, получих твоето писмо, и видях какво има в него, и ти давам отговор на това, което ми пишеш.

Начинът на умната молитва е такъв, както ти казва преподобната старица игумения. Кръговата молитва вътре в сърцето никога не се бои от прелест. Друг или други начини могат да бъдат опасни, защото фантазията лесно се доближава до тях и прелестта влиза в ума.

Колко страшна е прелестта на ума! И колко е да я разпознаем!

Ще ви напиша немного за нея, за да знаете. Тъй като бях много смел в това и изпробвах всички начини на молитва. Опитвах всичко. Защото когато благодатта се приближава до човека, тогава умът - безсрамна птица, както го нарича авва Исаак, иска да проникне във всичко, да изпробва всичко. Започва от създаването на Адам и завършва в дълбини и висоти, така че ако Бог не му постави прегради, той не се връща назад.

Така че този начин на сърдечна молитва е практически начин, който прилагаме, за да удържим ума в сърцето. И когато се умножи благодатта, тя грабва ума в съзерцание и сърцето пламти от божествена любов и целият човек гори от любов. Тогава умът се оказва съвършено съединен с Бога. Претворява се и се топи, както се топи восъкът, когато се приближава до огъня, или както желязото се разтваря в огъня. И естеството на желязото не се изменя, но докогато пребивава в огъня, дотогава е едно с огъня, а когато нажежаването отслабне, отново се завръща в естествената си твърдост.

Това се нарича съзерцание. И в ума царува тишина. И цялото тяло се умиротворява. Тогава молещият се моли и с думи и със съставяни от него молитви и се издига в съзерцание, без да затваря ума в сърцето.

Тъй като умната молитва се извършва затова, за да дойде благодатта.

Когато има благодат, умът не се разсейва. А когато умът стои, той прилага всички видове молитви, пробва всичко.

Така че начинът, който прилагат тези, за които ти ми разказа, не е прелест, обаче лесно преминава в прелест. Защото умът им е прост, не се е очистил и приема фантазии вместо съзерцание.

Например съществува извор на брега, чистата вода на който тече в морето. Внезапно настъпва вълнение и морето излиза от бреговете, и нашият малък извор бива покрит от морска вода. Хайде сега, колкото и да си умен, очисти водата на извора от морската вода! Подобно нещо става и в ума.

Вникни в това, за което говоря.

Бесовете са духове. Така че те са родствени и се уподобяват на нашия собствен дух, ума. А умът, бидейки снабдител на душата (тъй като донася всеки образ и смисъл на умното движение в сърцето, а сърцето преработва това и го дава на разума), бива излъган подобно на извора. Тоест нечистият дух крадешком замътва ума и той дава това на сърцето по обичая си. И ако сърцето не е чисто, то слепешком дава същото на разума. И тогава душата се помрачава и чернее. И от този момент вместо съзерцания постоянно приема фантазии. По този начин са се появили всички прелести и са възникнали ересите.

Но когато човек се изпълни с благодат и винаги е внимателен и никога не изпада в малодушие, не се доверява на себе си и примесва с всичко това страха⁶⁰ до края на дните си, тогава той вижда, че когато се приближи лукавият, настъпва някаква аномалия, някаква несъобразност. И тогава умът, сърцето, разумът - цялата сила на душата търси Можещия да спаси. Търси Този, Който от несъществуващото е произвел всичко, което съществува, и всичко очиства. Той може да отдели води от води. И когато Го призовават горещо, с изобилни сълзи, излиза наяве измамата и ти ще узнаеш начина, по който да избегнеш прелестта. И когато пробваш това много пъти, ставаш опитен човек. И безпределно прославяш и благодариш на Бога, Който отваря нашия ум, за да разпознаваме примките и коварствата на лукавия и да ги избягваме.

⁶⁰Страхът Божий - б.пр.

И истина ви казвам, че влязох във всички прибежища на врага и след тежко единоборство излязох от тях чрез Господнята благодат. И сега, ако някой е немощен, мога чрез Божията благодат да го избавя от болестта на помислите и от недъга на прелестта. Достатъчно е само той да ме слуша. Защото ако уловеният в прелест слуша друго, тогава има опасност той да се избави от прелестта и лукавият да го загуби. И затова той го съветва, убеждава го да не вярва повече на никого друго, никого друго да не слуша, но занапред да приема само своите собствени помисли, да вярва само на своето собствено разсъждение.

В този несмирен начин на мислене се крият онзи голям егоизъм и луциферската гордост на еретиците и на всички прелъстени, които не искат да се върнат.

И така, нашият Христос, Който е истинската Светлина, Той да просвети и насочи стъпките на всеки, който желае да дойде при Него.

А вие, ако обичате умната молитва, скърбете и плачете, като призовавате Исуса. И Той ще се открие в огнена любов, която изгаря всички страсти. И вие ще приличате на силно влюбен, който, щом си спомни за любимото лице, сърцето му веднага се разтуптява и от очите му текат сълзи. Такъв Божествен копнеж и такъв огън на любовта трябва да горят в сърцето. Така че, щом чуе или каже: "Господи, Исусе Христе мой, сладка любов!" или "Сладка моя Майчице, Пресвета Дево!" - веднага да потичат сълзи.

Всички светии са сътворили много похвали за нашата Майка Божия, но аз, бедният, не намерих по-прекрасна и по-сладка похвала от това да я наричам и да я призовавам всеки миг така: "Майчице моя! Мила моя Майчице! Когато излиза душата ми, нека дойде в Твоите ръце душа и от тях да бъде предадена на своя Създател, Единородния Твой Син. Друго не желаем, мила наша Майчице, освен това - когато сме възпламенени от Божествена любов, когато сме обзети от тази пламенна любов - тогава да издъхнем; когато душата ни пламти и умът се е спрял, и благоуханно дихание вее в тънък полъх и се покрива от облака, когато сетивата замират и царува Възделеният, Копнежът, Любовта и Животът, винаги сладкият Исус."

Затова, чедца на Небесния Отец и наследници на Неговото Царство, тичайте, бързайте, плачете, радвайте се, проливайте сълзи на любов. Потопете вашия ум в Потопилия тялото Си в земята, за да ни спаси. Сладкият Исус слезе, за да се въздигнем ние. Умря и възкръсна, за да възкреси нас. Радвайте се и се веселете, тъй като се удостоихме да станем Негови чеда, да се наслаждаваме на вечните Му блага и още тук да се радваме заедно с Него в безпределната Му любов.

37

Отново и отново до възлюбената моя дъщеря и всички в Христа сестри.

Моля се за вас с множество сълзи, с Христовата любов, - чиста и пълна...

И така, ти ми пишеш, че имаш много изкушения. Но чрез тях, дете мое, се извършва очистването на душата. Сред скърбите, сред изкушенията - там се намира и благодатта. Там ще намериш пресладкия Исус.

Сега чрез търпение на скърбите трябва да покажеш, че обичаш Христа. И благодатта отново ще дойде, и отново ще си тръгне. Ти само не спирай да я търсиш със сълзи.

Имаш пред очите си старицата игумения, всичките сестри. Имаш стареца, който влиза зад вътрешните завеси и покриван от Божествен облак, умолява Бога. Имаш накрая и мен, който, когато бивам посетен от Жениха, Му казвам всичко и горещо Го моля за теб и за всички сестри. И често Той възглася към мен: *С търпението си придобивайте (спасявайте) душите си* (Лук. 21:19). Не с нетърпение. "Всичко чувам, всичко ще стане, но постепенно!"

И така, възлюбени мои майки и сестри в Господа, чуйте ме отново, вложете думите ми в ушите си, приклонете ухото си към притчата.

Защото ми предстои заради вашата любов и заради ползата на вашата душа да опиша живота си, за да видите и да получите сила и търпение, тъй като без търпение за човека е невъзможно да победи.

Монах без търпение - това е светилник без елей.

Пиша това писмо с дребни букви, пестейки листата, понеже нямам хартия. И листът мирише на лекарство за дървеници и бълхи, защото ми го изпрати един лекар, който води кореспонденция с мен. Ето защо ми простете.

И така, с пределно кратки думи ви казвам: живееш в света и тайно вършех сурови, до проливане на кръв подвизи. Хранех се след деветия час и то, по веднъж на два дни. Пентелските планини и пещери ме познаваха като бухал, гладуващ и плачещ, желаещ да се спаси. Изпитвах мога ли да понасям страдания, за да отида като монах на Света Гора. И след като добре се поупражнявах няколко години, помолих Господа да ми прости, че се храня по веднъж на два дни, и казвах, че когато дойда на Света Гора, ще ям по веднъж на осем дни, както пишат Житията на светиите.

И ето, когато дойдох на Света Гора и след като потърсих усърдно, не намерих никого, който да яде по-малко от веднъж на ден. Затруднявам се да ви разкажа за сълзите и болките на моята душа и стенанията, от които се разцепваха планините: ден и нощ плачех за това, че не намерих Света Гора такава, както пишат за нея светиите.

Пещерите на целия Атон ме приемаха за свой посетител. Стъпка след стъпка като сърна, която търси влагата на водите, за да утоли жаждата си, се стремях да намеря духовник, който да ме научи на небесно съзерцание и деяние.

Най-накрая след две години многотрудно търсене и казани от сълзи реших да се спра при едно простодушно, благо и незлобиво старче заедно с още един брат. И ето, старецът ми даде благословение да се подвизавам колкото мога и да се изповядвам при духовник, който ми хареса.

И така, аз проявявах съвършено послушание.

А преди да се установя при стареца, имах следния обичай: всеки ден по два-три часа след обяда сядах в пустинята, където живеят само зверове, и плачех безутешно, докато земята не ставаше на кал от сълзите, и с устата си казвах молитвата⁶¹. Не знаех как да я казвам с ума, но молех нашата Майка Божия и Господа да ми дадат благодат да казвам умно молитвата, както пишат светиите в “Добротолюбие”-то. Защото като четях, разбирах, че съществува нещо, но това нещо нямаше у мен.

И веднъж с мен се случиха много изкушения. И целия този ден зовях с голяма болка. И най-после вечерта по залез слънце се успокоих, гладен, изнурен от сълзи. Гледах църквата “Преображение” на върха и обезсилен и изпонаранен, молех Господа. И ми се стори, че оттам дойде стремителен полъх. И душата ми се изпълни с неизказано благоухание. И сърцето ми веднага, като часовник, започна умно да казва молитвата.

И едва бях произнесъл няколко пъти молитвата, когато изведнъж бях грабнат в съзерцание. И макар да бях вътре в пещерата и вратата ѝ да беше затворена, се оказах отвън, на Небето, на някакво чудесно място с пределен мир и тишина на душата. Съвършен покой. Мислех само това: “Боже мой, нека да не се върна повече в света, в изпонаранения живот, а нека да остана тук.” След това, когато Господ ме упокои толкова, колкото искаше, отново дойдох на себе си и се оказах в пещерата.

Оттогава молитвата не престана да се извършва умно в мен.

След това, когато дойдох при стареца, пристъпих към големи подвизи, винаги с неговото благословение.

Така, една нощ, докато се молех, отново дойдох в съзерцание и умът ми беше грабнат на някакво поле. И там имаше монаси - по чин, по редици, събрани за битка. И един висок военачалник се приближи до мен и рече: “Искаш ли - казва - да се сражаваш в първата редица?” И му отговорих, че много желая да се бия с черните отсреща, които бяха точно пред нас, ревящи и изпускащи огън като диви кучета, така че само видът им предизвиква у теб страх. Но в мен нямаше страх, защото имах такава ярост, че бих ги разкъсал със зъби.

⁶¹Иисусовата молитва - б. пр.

Истина е и това, че и като мирянин бях с такава мъжествена душа. И ето, тогава военачалникът ме отдели от редиците, където бяха множеството отци. И когато преминахме три или четири редици от строя, той ме постави в първата редица, където освен мен имаше още един или двама срещу дивите бесове. А бесовете бяха готови да се хвърлят в бой и аз дишах против тях огън и ярост. И той ме остави там, като рече: “Ако някой желае мъжествено да се сражава с тях, аз не му преча, а му помагам.”

И отново дойдох на себе си. И си мислех: “Интересно, що за битка ще бъде това?”

И ето, оттогава започнаха диви битки, които не ми даваха покой нито денем, нито нощем. Диви битки! Нито час отдиш. И аз също ги нападах с ярост.

Като седях шест часа подред на молитва, аз не разрешавах на ума да излезе от сърцето. По тялото ми потта се стичаше на потоци. Биех себе си с тояга - безжалостно! Болка и сълзи. Най-строг пост и всенощно бдение. И най-накрая изнемогнах.

Цели осем години всяка нощ - мъченичество. Бесовете бягаха от мен и крещяха: “Изгори ни! Изгори ни!” Една нощ се случи така, че ги чу и близкият мой брат, който се удиви, кои бяха разкрещелите се.

И въпреки това в последния ден, в който Христос трябваше да ги прогони, аз вече мислех с отчаяние, че щом тялото ми е станало напълно мъртво, а страстите ми действат като при пълно здраве, бесовете са победители. Безусловно, те мен са изгорили и победили, а не аз тях. Накрая, докато седях като мъртъв, изпонаранен, отчаян, чувствам, че вратата се отвори и някой влезе. Само че не се обърнах, за да видя, кой е, а казвах молитвата. И изведнъж чувствам, че някой ме възбужда отдолу към наслаждение. Обръщам се и виждам келявия бяс, чиято глава, покрита с рани, смърдеше! И се хвърлих като звяр, за да го хвана. И когато го хванах, космите му бяха като на свиня. И той стана невидим. А на моето осезание остави усещане от тънки косми, а на обонянието - воня. И най-после, от този миг нататък тази война се разпадна и всичко се прекрати. И в душата настана мир. И съвършено избавление от нечистите страсти на плътта.

В края на тази нощ отново бях в екстаз. И виждам просторно място, и го разделяше море. И по цялото това пространство навсякъде бяха поставени примки. Те бяха скрити, за да не се виждат. А аз бях много високо и виждах всичко като на театър. През това място трябваше да преминат всички монаси. А в морето имаше змей - страшен бяс, от чиито очи изскачаше огън. Разярен. И показваше отгоре главата си, и гледаше - дали ще се хванат в примката. А монасите, преминавайки без страх и внимание, се хващаха, - един - за шията, друг - за кръста, друг - за крака, друг - за ръката. И като виждаше това, бесът се смееше, радвайки се и веселейки се. А аз много скърбях и плачех. “Ах! - казвах аз. - Лукави змейо! Какво ни причиняваш и как ни прелъстяваш!” И отново дойдох на себе си и бях в своята колибка.

Правилото ми беше такова: да се храня веднъж на ден, по малко: умерено хляб и ядене. И независимо от това, дали беше Пасха или Заговезни, яденето ни беше едно и веднъж дневно.

И в продължение на цялата година - всенощно бдение.

С отец Арсений възприехме това правило от един пребиваващ в трезвение и свят старец, отец Даниил. Тогава имаше и много други светии. Той беше един от тях. И свещеник, и най-съвършен безмълвник. На литургиите си не допускаше да присъства никой. Неговата литургия продължаваше три и половина - четири часа. От сълзи не можеше да произнася възгласите. Земята под него ставаше на кал. Затова и много се бавеше. Беше свещенослужител от петдесет и повече години и нито един ден не беше си помислял да остави Божествената литургия. А по време на Великия пост през всички дни служеше Преждеосвещена литургия. И накрая се престава в Господа, без да боледува.

Един друг беше руснак. Той ден и нощ имаше непрестанни сълзи. Целият, летящ високо и пълен със съзерцание, той надмина и мнозина предишни светии. Казваше: “Когато някой види Бога, нищо не може да Му каже, само плаче от радост.” Имаше и дар на прозорливост, защото познаваше идващите.

И така, правилото взехме от първия. Той не приемаше никого, както казахме. Но тъй като аз самият много настойчиво търсех, за да науча, заради това или поради Божия промисъл той оказа снизхождение и ме

приемаше. И всеки път ми казваше по няколко изпълнени с благодат слова. Вървах цяла нощ, за да дойда при него, да видя това наистина божествено зрелище и да чуя едно-две словца.

Тези двамата живееха съвършено затворени. Имаше и мнозина други, всеки от тях си имаше свой дар. И всичките - осветени, благоухаещи в пустинята, като лилии.

Веднъж, вървейки през нощта при пълнолуние, отивах при стареца да му кажа помислите си и да се причастя. Когато дойдох, се спрях малко по-далеч, върху една малка скала, за да не разтревожа умното им бдение. И седейки и молейки се умно, чух сладък глас, пеене на птица. Беше, навярно, четири часа през нощта. И умът ми беше пленен от този глас. И тръгнах след него, за да видя, къде е тази птица. И внимателно се вглеждах тук и там. Накрая, излязох в търсенето си на една прекрасна поляна. И продължих по един белоснежен път с брилянтени и кристални стени. А по стените имаше разнообразни и златоцветни цветя. Така че умът ми забрави за птицата и целият беше пленен от съзерцанието на този рай. И продължавайки да вървя, стигнах до един дворец, висок и чудесен, поразяващ ума и разсъдъка. И на портите стоеше Божията Майка, държейки в обятията Си като младенец пресладкия Иисус. Цялата блестяща като най-бял сняг. И като се приближих, ги целунах с безпределна любов. А тя ме прегърна като младенец и нещо ми каза. Не забравям любовта, която Тя прояви към мен, като истинска Майка. Тогава без страх и стеснение се приближих към Нея, както се приближавам до Нейната икона. И това, което прави малкото и невинно дете, щом види милата своя майчица, подобно на това направих и аз. А как си тръгнах от Нея - и сега не зная, защото умът ми беше цял погълнат от горното. И като тръгнах оттам по друг път, отново излязох на поляната. Там имаше прекрасно жилище. И там ми дадоха благословение и ми казаха, че тук е лоното Авраамово и има обичай на минаващия оттук да се дава благословение. И така, минах и оттам и дойдох на себе си. И отново бях подпрян до скалата.

И като оставих целта, към която вървах, се спуснах в пещерата на свети Атанасий да се поклоня с радост на иконата на света Богородица, защото имах голямо благоговение към нея. В началото бях преживял там шест месеца поради любов към нея и поддържах там кандилото. Ден и нощ това беше мое занимание. И понеже през онази нощ целият бях пленен от Божествената любов, се спуснах там, за да ѝ благодаря. Влязох и ѝ се поклоних и заставах пред нея и ѝ говорех с благодарност. Тогава от пресладките ѝ устни излезе силно благоухание като освежаващо дихание, което напълни моята душа. И в повторен екстаз останах безгласен за дълго време. И когато братята, живеещи там, се събудиха, и клисарят дойде да запали кандилата, аз побягнах като луд, за да не се досети за нищо или да не започне да ме разпитва.

Друг път, когато отново извършвах бдение, сам в малката си колибка - защото ние с отец Арсений бяхме всяка нощ всеки в своята келия с молитва и със сълзи - отново дойдох в съзерцание. Келията ми се изпълни със светлина, като да беше ден. И посред келията се явиха три деца, на по десет години всяко. С еднакъв ръст, с еднакъв вид, с еднакво облекло, с еднакви по красота лица. И удивлявайки се на техния вид, бях целият извън себе си. А те, подпирайки се едно на друго, и трите заедно ме благославяха, както благославя свещеник, и мелодично пееха: *Елицы во Христа крестистесь, во Христа облекостесь. Алилуия!* И пристъпваха към мен, и отново отстъпваха назад, без да се обръщат, и отново пристъпваха към мен с пение. А аз си казвах в себе си, размишлявайки: "Къде са се научили тези дечица да пеят така прекрасно и да благославят?" И не ми дойде на ум, че на Света Гора няма такива малки и такива прекрасни деца. И така отново, както дойдоха, така и си тръгнаха, за да отидат да благославят и други. И бях толкова изумен, че трябваше да минат цели дни, докато радостта утихне и се изглади в моята памет. Но такова нещо не се изглажда никога.

Друг път бях много огорчен. А е известно, че Бог не утешава душата и не ѝ показва подобни неща, когато няма никаква голяма опасност или страшни изкушения, а само когато е необходимо. Не просто така и не случайно.

И ето, в безмерната ми скръб, както и по-рано, цял в светлина, на кръста се яви Иисус и като преклони глава, ми напомни: "Виж колко понесох заради теб!" - и всичките ми скърби се разнесоха като дим.

Какво да кажем за тази толкова голяма любов, която Бог проявява към нас, за да ни спаси! А ние при най-малкото изкушение забравяме всичко това. Макар че там, сред скърбите и изкушенията, се намира Христос. Но притесненията и грижите за това, как човек да преживее, не се наричат скърби, а само скърбите заради Христа. Гонения, страдания заради спасението на другия, подвизи заради любовта Христова и

съпротивление на изкушенията. Човек да бедства до смърт заради Христа. Да търпи несправедливи обвинения и хули. Да бъде презиран от всички като прелъстен. Тогава Господ справедливо утешава душата и я весели.

Веднъж бях много опечален, а и целият ми живот беше непрестанно мъченичество. И повече от всичко страдам за другите, когато искаш да ги спасиш, а те не те слушат, и ти плачеш и се молиш, а те се смеят и над тях властва изкусителят. И ето, докато се намирах в печал и силна болка, дойдох в съзерцание. И вървейки, се оказах на едно поле, цялата земя бе като бял сняг. И недоумявах, изумен: как се оказах на това прекрасно място? И търсех изход, желаейки да избягам от тук, за да не би някой изведнъж да ме срещне и да ми се скара, тъй като бях влязъл там без разрешение. И гледайки с любопитство надясно и наляво, за да намеря изход, видях някаква врата на подземие и влязох там. И това беше храм на нашата Пресвета Богородица. И там седяха прекрасни юноши, облечени в чудесна премяна. Имаха червен кръст на гърдите и отпред на челата. От трона стана един, който сякаш беше военачалник и беше облечен в по-блестящи одежди, и ми казва:

- Ела тук - казва, - защото те чакаме.

И ми предложи да седна.

- Прости ми - казвам, - аз съм недостоен да седна там, но за мен е достатъчно да стоя тук, при Вашите нозе.

И като се усмихна, той ме остави и пристъпи напред към иконостаса, към иконата на света Богородица, и каза:

- Господарке и Владичице на всички, Царице на Ангелите, Чиста Богородице Дево! Покажи Твоята благодат на този Твой раб, който така страда заради Твоята любов, та да не бъде погълнат от скръбта!

И изведнъж от божествената икона излезе такова сияние и света Богородица се показа в цял ръст, така прекрасна, че от тази красота - хиляди пъти по-светла от слънцето - паднах долу, при нозете ѝ, нямайки сили да Я гледам, и плачейки, зовах:

- Прости ми, Майчице моя, че в своето незнание те наскърбявам!

И така, наистина плачейки, дойдох на себе си, мокър от сълзи и пълен с радост.

Но сега разказвам само за утешенията. Нужно е да разкажа и за това, че тези утешения бяха изпратени за толкова непоносими скърби и отровни до смърт изкушения. Така че всяко такова утешение беше предшествано от смъртна скръб и натиск на преизподнята на мрака, от които душата се задъхва.

38

Възлюбена моя майко и всички мои братя, сестри, родственици и приятели, радвайте се всички в Господа!

Аз съм в добро здраве по молитвите на родителите и на прародителите ни. Радвам се и благодаря на Бога за това, че ме удостои да придобия такъв велик и небесен дар - да нося великия и ангелски образ да се наричам монах - аз, недостойният за такъв дар.

Да бъде слава на милостивия, благоутробния и благ наш Отец, Който не се отвърна от мен, но ме помилва, както блудния син. Избра ме от света и ме доведе на Света Гора, в този земен рай.

Душата ми желаше и гореше да узнае за вашето здраве, душевно и телесно. Но Господнята заповед, която казва: *Който обича баща или майка повече от Мене, не е достоен за Мене*⁶², ме принуждава да забравя не само родителите, братята и сродниците си, но дори и собственото си тяло. И цялото желание и любов на душата желаят да бъдат занапред обърнати към Бога. Него иска душата да гледа и да съзерцава. Да се моли, да проси, да приема подходящите лекарства за очистването на сърцето и за растежа на духовния човек.

⁶²Мат. 10:37.

Обаче сега, като виждам преголямото бедствие, което сполетя света, и като се боя да не би опасността на нечестието да застигне и вас и постоянните ми бдения за вас да се окажат напразни, аз бях принуден да употребя правилото: “При нужда се прави и промяна на закона.” И казах: “Нека престъпя една заповед, та да спечеля моите възлюбени.”

Моят копнеж, горенето на моето сърце, моята Божествена любов, постоянно възпламеняваща моята вътрешност, е: как да се спасят душите, как да принесат себе си в словесна жертва на нашия пресладък Иисус.

Единственото ми желание е - да видя всички мои: майка ми, братята ми и техните чеда - като чеда Божии. Всички да станат свята жертва, благоугодна на Святия Бог. Ах! Но страстите, лошото познаване на себе си, помрачаването на душата не позволяват на ума да се повдигне малко към небесното, за да стане явна ползата от душевното спасение. При все това отново не се оплаквам, защото другите са в много по-лошо състояние.

Казвам си: “Всички мои братя в сравнение с другите са като Ангели Божии.” Да бъде слава на Господа, че всички вие сте свързани с Божествена любов и сред вас се намира Христос. А където е Христос, там са и всички блага на вечния живот и на сегашния живот. Ето защо Той, единствената Истина, е казал: “Търсете първом Моето Царство и ще ви дам и всичко временно с излишък.”⁶³

И също така е казал: “*Каква полза ще има за човека, ако придобие цял свят и остане извън рая?*”⁶⁴

Така че кой, очаквайки това, не ще презре всички насмешки, клевети и оскърбления на света, всички несправедливости и беззакония на лукавите хора, а също и изкушенията и скърбите от немилосърдните бесове, за да стане достоен за тази небесна радост?

Ах, и кой би могъл да бъде близо до мен, да чуе моите молитви, въздишките на моето сърце, да види и сълзите, които проливам за своите братя? По цяла нощ се моля и зова: “Или спаси Твоите раби, Господи, или и мен зачеркни: не искам рая!”

Ако изливаме цялата сила на душата и сърцето си към Господа за целия свят, то колко повече - за вас?

И така, чуйте мен, смирения и най-нищожен монах, и не ме презирайте като неучен и неграмотен. Отворете очите на душата си, за да видите какво съществува зад пределите на този живот.

Миряните обичат света, защото още не са познали неговата горчилка. Те са още слепи по душа и не виждат какво се крие вътре в тази временна радост. Не е дошла още при тях светлината на разума, не е възсиял още денят на спасението.

Обаче вие, които толкова сте видели и чули, трябва да разбирате, че временните наслаждения преминават като сянка. И времето на нашия живот си отива, преминава и не се връща обратно. Времето на сегашния живот е време на жътва и на събиране на реколта. И всеки събира храна, колкото е възможно по-чиста, и трупа за другия живот.

Придобива не умният, благородният, красноречивият или богатият, а този, когото оскърбяват, и той дълготърпи, когото онеправдават, и той прощава, когото клеветят, и той търпи, този, който става гъба и очиства това, което чува, това, което говорят - каквото и да е то. Той се очиства и просветлява повече. Достига висока мяра. Услажда се от съзерцаването на тайнствата. И най-после, той още тук е вътре в рая.

И когато дойде часът на смъртта, едва затворили се тези очи, се отварят вътрешните очи на душата. И само да помисли за тамошното, изведнъж се оказва там, където е искал, дори без да забележи това. от тъмнина той преминава в светлина, от скръб - в упокоение, от смущение - в безметежен пристан, от война - във вечен мир.

⁶³ Но вие търсете царството Божие, и всичко това ще ви се придаде (Лук. 12:31).

⁶⁴ А повреди на душата си (Мат. 17:26).

Ето защо, братя мои, добри и възлюбени, ако някого го обиждат в този свят и той поиска да търси справедливост, нека знае, че тя е в носенето на теготите на брата, на ближния си до последен дъх и да проявява търпение във всички скърби на сегашния живот.

Защото всяка скръб, която ни спохожда - била тя от хората или от бесовете, или от нашето собствено естество - винаги има скрита в себе си съответна печалба. И който я преодолява с търпение - получава награда: тук - годеж, а там - сватба.⁶⁵

И така, търпението е необходимо, както солта в храната. Защото няма друг път, по който да спечелим, да се обогатим и да царуваме. Този път ни го е начертал Христос. И ние, любещите Го, сме длъжни заради Неговата любов да вървим след Него. Макар пелинът да горчи, но очиства кръвта и прави тялото ни здраво. Без изкушение не се познават чистите души, не се проявява добродетелта, не се различава търпението. Без изкушения е невъзможно да се прояви здравето на душата. Това е очистителен огън, който прави душата чиста и светла.

Забравих да ви напиша едно медоточно разказче. Веднъж, стоейки на колене, след като се бях уморил в молитва, видях нещо чудесно: редом с един много красив юноша имаше две малки прекрасни момичета. Едната беше нашата Маруст, а другата - Ергина - малките момичета, които бяха починали. И юношата им казва: "Това е ваш брат. Познавате ли го?" Марусо беше по-голямата. "Познавам го - казва, - но оттогава минаха много години", а другата каза: "Не съм го виждала приживе". И той им казва: "Целунете го и да тръгваме." И двете момичета ме целунаха като благоухаещи цветя и тръгнаха. И дойдох на себе си с пълни съсълзи очи, припомняйки си за радостта, която бива на небесата, когато грешните се каят и когато праведните влизат в рая.

39

Сестро моя възлюбена, радвай се в Господа. Днес получих пълното с любов и благоговение твое писмо. И като издигнах ръце, с топла душа и гореща любов отправих към Господа тайните гласове на смиреното ми сърце: "Чуй - казвам, - сладка любов, Исусе мой Спасителю, Светлина по-висока от всяка светлина, който си от безначалния Отец Родител, знание и Истина, моя надежда и утешение, моя крепост и сила, моя любов и просвещение, чуй и изпрати на моята сестра светлината на Твоето Божествено утешение и разбий ключалките на нейната мрачна и измъчена душа, и с озарението на Твоето сияние утеши сърцето ѝ, за да се намалят скърбите ѝ и постоянните вълни на изкушенията. Да, мили мой Христе, Светлина, просвещаваща вътрешността и сърцето, душата и тялото, нервите и костите, ума и разума, и всеки член на нашето същество, чуй мен, моления се за своята сестра, скърбящата и страдащата."

Това и много друго - верни знаци за любовта ми към теб - възгласям към моя Владика. Защото, мислейки за теб, не забравям за твоите многочислени и безбройни мъки от детството. И заради тях още повече те обичам. И от всички обичани от мен отдавам най-много любов на теб, защото ти си първородна на любовта ми.

Едно те моля да сториш за мен като въздаяние за тази моя любов към теб - малко да увеличиш търпението. И вярвам на възлюбения ни Исус, че Той ще изпълни всичките ти просби с излишък. Тука ще намериш душевен мир и Господ ще ти подари покой и всичко, което е от полза за бедната ти душа. Ти само моли съсълзи да бъде, както знае Бог, Неговата свята воля, а не твоята.

Веднъж видя ли, че си съгрешила пред Господа? Тогава прибавяй повече язви към раната. А ако като човек отново паднеш, не унивай, не се отчайвай от себе си. Защото как няма да ни прости човеколюбивият Господ, Който рекъл на Петър да прощава на виновния седемдесет пъти по седем на ден?

Остави мъжа си да прави така, както иска. Кажу, че си дала това като милостиня и не давай онова, което е трябвало да дадеш на другото. Не прави ново благодеяние на друг, това е достатъчно. Остави собствената воля, за да намериш душевен мир. Защото волята на човека е станала медна стена, която пречи на просвещаването и мира, давани от Бога.

⁶⁵Тук - обещание, а там - изпълнение на обещанието - б. пр.

Виж за пример сладкия Иисус, Който стана послушен на Безначалния Си Отец *до смърт кръстна*⁶⁶. Предаде тялото Си на бичуване, страните си - на плесници, и не отвърна лицето Си от оплюванията. Виждаш ли, сестро моя, каква любов ни показа милосърдният Господ! И така, да оставим и ние собствената си воля, да простим и на провинилите се пред нас. И тогава с дръзновение ще кажем: *И прости нам дълговете ни, както и ние прощаваме на нашите длъжници*.

Защото всички ние сме хора, родени от пръст, и всички съгрешаваме. Глина сме, живеем в незнание. Глина от глина краде. Глина глината оскърява. Глина глината клевети. Глина над глина се превъзнася. Глина глината обогатява. Глина над глината началства. Глина глината бие. Глина глината затваря в затвор. И въобще, глината пред глината мисли себе си за по-мъдра, по-силна, по-богата, по-благородна, по-честна, обогатявайки с безумие и невежество собственото си същество: откъде е дошъл (човекът) и къде се е оказал, как се е родил, какво е предназначението му, къде свършва, какво става след това.

И ето, всичко това е погълнато от забрава и незнание и е възникнал хаосът на безчувствието, и затова, които не са се покаяли, скърбим и тук, и в другия живот. И затова този, който вижда по-добре и който е просветен малко повече, е длъжен да прощава и да състрадава на единодушния и единострастен свой брат.

Защото в началото Бог не е сътворил човека да страда и да се мъчи така, а го е сътворил равноангелен; отличил го с малко нещо от Ангелите⁶⁷. И след като сътворил рая в Едем, го настанил там, за да управлява себе си като цар - доброволно и самовластно, като му дал само една заповед, за да бъде видно, че се управлява от По-горен. Но той, прелъстен от демона и като пожелал да бъде равен на Бога, бил изгонен от рая в това изгнание и паднал в скръб, отлъчен от Бога, събирайки *тръни и бодли*⁶⁸ през всичките си дни.

А какви са тези *тръни и бодли*, ако не постоянните беди и ежедневните скърби? От изкушения, от развратени хора и от това жалко наше естество, което от лошия навик и склонност е станало сякаш втора природа, и ние страдаме повече поради нея от бедствените изкушения, отколкото от другите врагове. И ако Божията милост не ни изпревари, има опасност да бъдем погубени.

А докога ще продължава всичко това? Дотогава - казва, - *докато се върнеш в земята, от която си взет; защото пръст си и в пръст ще се върнеш*.⁶⁹ Така че тук човеколюбивият Господ е поставил края на скърбите и страданията.

И така, какво искаш ти, добра моя сестро? Каква пътека да намерим, та да не отглежда тя тръни и бодли? Кой е този път, който да не е заключен под това Божие проклятие?

И така, погледни царете, за които до неотдавна гърмеше музика, от които трепереше творението. Къде е всичко това? Тръните ги заглушиха. Къде са неотдашните министри, които пчелите изядоха живи? Ето бодлите.

Така че кой може да се избави от тръните? Никой, само смъртта.

И така, дойди, за да изречем заедно Соломоновите слова: *Суета на суетите, всичко е суета* (Екл. 1:2).

Блажен е, който е претърпял докрай, презирайки всичко. Чрез дълготърпението той намалява тръните и бодлите, като оставя да бъде оцетен на земята, за да спечели богатство на Небето.

Затова, драга моя сестро, душа на моята душа, пренебрегни и ти своята "правота" и своята воля заради моята толкова голяма любов към теб. И свържи добро съпружество - търпение с дълготърпение.

Моли се и за мен да ме пази Господ, защото виждам голяма помощ от скъпите ти молитви, сестрински, духовни. И когато намериш време, поръчай четиридесет литургии, за да намалеят духовните тежести.

⁶⁶Фил. 2:8.

⁶⁷Понизил си го с малко нещо спроти Ангелите (Пс. 8:6).

⁶⁸Бит. 3:18.

⁶⁹Бит. 3:19.

Пишеш да поръчам икона, но си забравила да напишеш, на кой светия, какъв размер. Напиши и ще направя поръчка.

Чак сега, в този момент, взех кошничката, отворих я и намерих размера на светите икони. И така, бъди спокойна. Само дето малко ще се забавят с изпълнението.

Получих и твоите сестрински подаръци. Не обикновени подаръци, а подаръци от любов, подаръци от сестра, подвизаваща се от детство с добрия подвиг. И за тези малки дарове тя получава като награда от щедрия Бог сладост и наслаждение в Небесното Му Царство.

Ах! Видях в кошничката храни от нашето детство, плодове от родината, и като си спомних за нашето детство, казах: "О, суетен свят! Какъвто беше нещастен, такъв ще бъдеш и до края! И как блажено е за блажените вечното и непрестанно наслаждение!". Ах, сестро моя! Ако само малко вкусиш от тези блага, ще станеш като желязо в търпението.

Пишеш, че се безпокоиш и строиш замисли. Казваш истината. Но това е свойствено за този свят. Обаче дерзай. Който се е научил да строи, някога ще се научи да не желае това. Може би Господ, като ни застигне, докато строим, ще ни вземе там, където повече не действат човешки замисли. И тогава ще имаме дом навеки.

И така, дерзай. И аз строя с теб и за теб, без никой да го разрушава. Само се погрижи да ми изпращаш по някоя твоя драма⁷⁰, за да мога да купя гвоздеи за прозорците и вратите. Дерзай и имай търпение. Много ти благодаря за всичко и се моля за теб от цялата си душа. Предай смирените ми пожелания на всички наши братя. Целувам нозете на майка ни. Прегръщам добрия ти съпруг и чедата ти и им желая да бъдат добри деца.

Отговарям и на въпросите ти: синът на майката, която те е попитала, не бива да се поменава в църквата, тъй като се е самоубил. Само ако иска, нека да раздава за него милостиня. А Господ е велик и дълбочината на милостта Му е безпределна. Особено ако тя иска, нека прати на отшелниците, молещи се ден и нощ, чиито молитви Господ чува. Тя, както казваш, познава мнозина монаси. Нека им даде и те да го разделят помежду си. Или на монахини. За него не може да се направи нищо друго.

А що се отнася до дъщерята, за която тя казва, че се е заклела, то тази клетва е недействителна, защото е противна на Бога. Така че всичко това тя трябва да каже на духовника...

40

Дойди, добра и възлюбена моя сестро, дойди и аз отново ще утеша скърбите ти. Дойди и да благословим Бога със сладкия глас на сърцето, произнасян с уста и звучащ в ума. *Благославяй* - казвайки, - *душо моя, Господа, и цялата моя вътрешност да благославя Неговото свето име.*⁷¹

Виждаш ли, колко ни обича Господ? Виждаш ли ние, неблагодарните, колко сме щастливи поради това, което ежедневно ни дарява Неговата благодат? Но ни очаква и онзи час на истинската жътва, на онзи блажен миг, когато ще оставим тукашното и ще отидем в другата родина, действително истинската, в блажения живот, в истинската радост, за да получи всеки от нас частта, дарявана от Подателя на богатството - сладкия Иисус.

О, радост! О, благодарност! О, любов на Небесния Отец! Очиства ни от всяка сквернота, почита ни, обогатява ни, дарявайки ни Своите богатства!

Там, златна моя сестрице, няма несправедливи, няма лукави, секнали са ревността и завистта. Там няма никакви страсти, а имащите ги са останали преди моста. Голяма пропаст е утвърдена между едното и другото.⁷²

Но, о сладка любов Христова, какво добро си видяла в нас и си ни повела по твоя божествен път?

⁷⁰Под драма се разбира молитва, добро дело, милостиня.

⁷¹Пс. 102:1.

⁷²Между нас и вас зее голяма пропаст (Лук. 16:26).

И така, радвай се и се весели, обичана моя сестро, благодари на Бога и Го прославяй, и ето часът приближава. Скоро ще настъпи мигът и ще чуем благословеният глас: "Дойдете при Мене". И веднага щом се затворят тези чувствени очи, ще се отворят умните очи на душата и като от сън ще се събудим в другия живот. Тогава ще видиш родителите, братята, роднините си. Тогава ще видиш Ангелите, светиите и блажената Майка на всички, чистата Дева и Богородица, Която всички ние призоваваме всеки миг и след Бога на Нея дължим всичко.

С кого първи ще заговорим тогава, кой пръв ще ни целуне и ние ще го целунем? Всичко там е чисто, всичко е достойно, всичко е свято.

И така, кой, очакващ това, не ще изтърпи тук всяко огорчение на сегашния живот?

Ето защо, моя добра и възлюбена сестро, направи преглед на своя живот. Изследвай по какъв начин е преминал той? Припомни си безбройните благоденствия на нашия Спасител Иисус Христос и на пресладката Му Майка и посрещай с търпение идващите върху теб изкушения.

Бог винаги помага, винаги успява, но изисква търпение. Чува веднага, когато Го призовем, но не така, както мислиш ти.

Ти мислиш, че гласът ти не е стигнал веднага до светиите, до нашата Богородица, до Христа. Но знай, че още преди ти да си повикала, светиите са побързали да ти дойдат на помощ, знаейки, че ти ще ги призовеш и ще помолиш Бога за тяхното застъпничество. Обаче ти, не виждайки по-далече от това, което е явно, и не знаейки, как Бог управлява света, искаш молбата ти да се изпълни веднага като мълния. Но не става така. Господ изисква търпение. Желает да покажеш вярата си. Не е достатъчно само да казваш молитвата като папагал. Необходимо е да съдействаш на това, за което се молиш, и след това - да се научиш да чакаш. Ето, изпълни се това, което ти вчера и завчера желаете. Обаче ти понесе загуба, понеже нямаше търпение да чакаш. Тогава би придобила заедно и едното, и другото: временното и вечното.

Сега ти се гневиш и униваш, и скърбиш, мислейки, че Небесният Отец се бави с отговора. А аз ти казвам, че и това ще се изпълни, както ти го желаете, непременно ще се изпълни, но е нужно отначало молитва от цялата душа, а след това - да чакаш. И когато престанеш да си спомняш за просеното и да го искаш, тогава то ще ти дойде като дар за твоето търпение и чакане. Когато молейки се и просейки, се приближаваш до отчаяние, тогава изпълнението на просбата е близо до теб. Христос иска да изцели някаква скрита страст у теб и затова се бави да даде исканото. А ако получиш по-рано - тогава, когато ти просиш - страстта ти остава неизцелена. Ако чакаш, тогава получаваш и исканото, и изцелението от страстта. И тогава се радваш с голяма радост и горещо благодариш на Бога, Който мъдро устройва всичко и прави всичко за наша полза.

Така че няма никаква полза да униваш, да се огорчаваш, много да говориш. Трябва да си затвориш устата, така че никой да не те разбере. И нека излиза дим от очите, а не от носа. Не пръхти уж, за да се охладиш, а бъди спокойна. И с дълготърпението си ще изгориш дявола.

Свидетел ми е Господ, Който погубва всички говорещи лъжа, че аз придобих голяма полза от това, за което ти говоря. Имаше такива изкушения, че от болка - мислиш си - душата ти ще излезе като от огнена пещ. И при все това, щом премине изпитанието, идва такова утешение, сякаш си в рая без тяло. Христос те обича, обича те нашата Богородица, хвалят те светиите, Ангелите ти се удивляват.

Виждаш ли, колко блага донасят изкушенията и скърбите? Така че, ако и ти искаш да видиш и да вкусиш любовта Христова, търпи това, което те спохожда. Не това, което ти харесва, а това, с което Господ пожелае да те изпита. Това, което вършим по наше намерение, е нищо. Хиляди пъти по-висше е това, което ни праща Господ въпреки нашето намерение. Кост за кост и кръв за кръв - така по Божия воля воюва врагът дявол с човека. Толкова, че тече и се топи като восък от лицето на огъня.

Но щом изпитанието отmine, целият се изпълваш с радост. Биваш заобиколен от ослепителна светлина и виждаш тайнства, които езикът е неспособен да изкаже. И тогава вече жадуваш, кога отново ще дойдат изкушения, защото сега си познал, каква е ползата от тях.

Това е истинският път, сестро моя, и пищецият ти от опит свидетелства за истината.

И така, бъди мъжествена и се укрепвай в Господа, като търпиш това, което ти се случва, очаквайки заедно с болката тишина и Божия благодат.

Дръж крепко душата си, като мислиш за това, че хромите и развратените не влизат в тези блага. Затова Господ допуска да ни се случват изкушения, за да се очистим от предубежденията. Това е сапун и бухалка, която, когато ни бие, ни избелва. И дрехите, които се окажат здрави, са годни за Жениха. А тези, които не издържат бухалката, се късат и биват изхвърлени навън като безполезни.

Затова, да се потрудим малко тук, защото приближава часът. Пази писмата, които ти пращам, за да ти бъдат под ръка, когато биваш изкушавана от скърби. Струва ми се, че скоро ще те оставя. Защото с времето все по-тежко се разболявам. Като парализиран съм.

Послепис:

Нямам време да ти напиша за чудото, което ми яви Господ, за да ме поправи в заблудението, което имах поради незнание, както знаеш. И така, виждаш ли великата благодат на нашия Господ? Виждаш ли, че действа и чрез чудеса, когато Неговия Божествен Промисъл намира това за уместно?

Защото човек често се заблуждава поради незнание или другите го увличат. Но когато той има пряма душа и добро намерение, Господ не го оставя, но многократно устройва така, че да го просвети. Това ме подбужда да стана земя, пепел, земен червей.

Наистина велика е милостта Господня. Справедлив е Псалмопевецът, когато казва: *Той не ни стори според нашите беззакония и не ни въздаде според нашите грехове.*⁷³

Защо тогава и ти не благодариш на Бога? Защо роптаеш? Ако ти напиша за изкушенията, от които страдам, не ще можеш да понесеш това. И въпреки това благодатта Христова и на света Богородица разпръсква всичко това. Имай търпение. Защото Царицата Богородица и Господарка на всички не ни оставя. Тя се моли за нас.

41

Получих, сестро моя, твоето пълно с благоговение писмо. И когато с удоволствие го прочетох, душата ми се изпълни с радост, когато виждам и разбирам, как разцъфва пълнотата на твоето сърце, свидетелствайки за раждането на новия човек, на духовния младенец.

И така, бъди мъжествена, и сърцето ти да укрепва в изкушенията. И носи на гърдите си като най-голяма защита търпението и дълготърпението. Пак и пак да се укрепва силата ти в скърбите, защото още съвсем малко и ще напуснем тукашното.

Пролетта приближава. Зимата на скърбите малко по малко се топи. И гнездата, които изплитаме чрез постоянните изкушения и скърби, скоро ще станат наши. И вече не ще има нито един спорещ, нито един завивдащ, нито един вредящ и отмъщаващ. Всичко това остава тук.

И това жалко и страстно телце, в което сме облечени тук и което не желае да изпълнява Божиите заповеди, пак тук, в родилата го майка-земя, ще го оставим. А сами като волен вятър, като високолетящи орли, ще влезем във владение на светите небесни жилища.

Макар че ще получим след възкресението отново този земен затвор, той вече няма да е тежък и трудно носим, сладострастен и неповратлив, а целият изменен от огнената заря на нашия пресладък Иисус, блестящ и изпускащ лъчи по-ярко от слънцето, озаряващ даже самия ефир.

⁷³Пс. 102:10.

Така че малки са тукашните страдания в сравнение с бъдещото въздаяние. Затова, душо моя, прояви търпение. И това, за което ми пишеш, го имаше във всички нас, когато считахме суетния свят за нещо голямо. Обаче сега, когато познахме истината и разбрахме измамата, Бог вече не гледа миналото, а сегашното. Всичко онова може да се заличи с една чиста изповед, стига само сега да вървим според силите си по Господните заповеди.

Пишеш ми, да пратя писмо до нашите познати. Но когато няма материал - готовност на душата, как да работя? Те трябва да пожелаят да познаят и тогава да им кажа. Иначе напразно ще бием въздуха. Един иска да пише, но не пита за своята душа, за греховете, за своите грешки, как да ги поправи, а само казва: "Какво ново?" Друг пише какво е времето. А някои съвсем не питат. И Господ не повелява да говориш, когато не те питат, а казва: *Томува, който ти проси, давай.*⁷⁴ Не казва: "Томува, който не ти проси."

Има хиляди души, които просят, да им дадем. И Бог изисква от нас да даваме. А за непросещите е по-полезна молитвата - да се молим да дойдат в чувство. Тогава и те ще попитат. Тогава и ние с радост и любов лесно ще им дадем от даваното ни от Бога.

А виното, което ми изпрати за служба, изпих за твое здраве, защото свещеникът се уплаши да не би в него да има вода, и не го взе. И като си спомних за стародавните дни, размишлявах нощем със сърцето си и казах:⁷⁵

Суета на суетите, всичко е суета!

Всичко беше сън и изчезна. Бяха мехури и се пукнаха. Паяжина, която се раздра.

"Всичко човешко, което го няма след смъртта, е суета."

Ах! Намираме се в изгнание и не желаем да разберем това. Не искаме да видим, от каква висота сме паднали. А се преструваме на глухи и замиждаваме с очи, като доброволно ставаме слепи, за да не виждаме истината. Горко ни, че възприемаме тукашната тъмнина като светлина, а тамошната светлина избягваме като тъмнина заради малкото наслаждение на тоя век, заради малката скръб на това тяло, заради тукашния покой.

Горко на нашето окаянство! Защото Бог ни зове да станем Негови чеда, а ние ставаме синове на тъмнината. За капка мед заменяме всичките векове. Заради малко наслаждение се отказваме от славата на Царството Божие и отпадаме.

И така, блажен е този, който е видял тази прелест и се е въздържал от това да се наслади на капката мед, предвиждайки тамошното наслаждение.

А ти, добра и обичана моя сестро, избрала Бога от детство, се потруди да украсиш одеждата си за брачния чертог. И ден и нощ моли Господа да ти прости всичко минало. Да ти даде сила свише да спазваш Неговите Божествени заповеди. И когато те приемаме в покаяние, да причисли твоята душа към праведните. И там вече ще се наслаждаваме един на друг ненаситно през всички векове.

42

Днес, сестро моя, не е така, както в старо време, където се пренасяш в ума си. Мнозинството днес се е ограничило в грижа за външното. Не съществува грижа и благоустройство на вътрешното, на душата, където е съсредоточено всичко, където вещественият се съединява с невеществения, човекът - с Бога, според вместимостта на нашето земно естество.

Това е твърде прекрасно и много добро. Но всички ние го избягваме. Всички му обръщаме гръб. Понеже се изисква подвиг. И човешкият ум, щом само чуе за това, се ужасява силно.

⁷⁴Мат. 5:42.

⁷⁵Вж.: *Спомням си за стародавните дни, размишлявам за всички Твои дела* (Пс. 142:5), и: *нощем беседвам със сърцето си* (Пс. 76:7).

В този подвиг трябва да съдейства Бог. Защото без Него човек нищо не може да постигне. Намерението на човека трябва да бъде изпитано. Но е нужно тялото да източни кръв, за да се свлече кожата от вътрешния човек. Разтапя се като восък ветхийт човек. И както при поставянето в огъня на желязото, ръждата, която е била по него, се отлепя и пада, така става и с човека.

Идва по малко благодат и щом се приближи до човека, той се топи като восък. И в този миг човекът не съзнава самия себе си, но цял се превръща в многоок и пресветъл ум. Но в това свръхестествено действие той не може да отдели самия себе си, защото целият се съединява с Бога.

И тогава ръждата пада. Печатът се сваля. Ветхийт човек умира. Майчината кръв се отнема. Тестото се обновява. И човекът се изменя не телесно, но се изменят човешките природни преимущества и дарования - благодатта ги просветлява, укрепва и обновява. И старият Адам, създаден по образ Божий, се оживотворява.

Защото сега, когато сме по прародителски лукави, блудни и развратени, ние сме образ на лукавия.

Но преди това да се измени, се изисква много. Изисква се най-строг пост, за да си отиде майчината кръв, за да се очисти флегмата - тази нечистота. За да се изтрият представите, които човек е получил от детството си. Нужно е да присъедини към това и постоянно бдение. Не веднъж или два пъти, а постоянно, та грубият и неповратлив ум да стане по-тънък. И, трето, непрестанна молитва. С ум, слово и сърце.

И както умира човекът, ако се прекрати дишането, така умира и душата без непрестанна и всякогашна молитва. Понеже живата плът спи, то започва да се улавя от непрестанната молитва и страстите се обновяват. Защото врагът не спи, а непрестанно воюва. И както младенецът, заченат в утробата на майка си, ако престане да диша, се задушава и умира, подобно е и при духовното зачатие, ако се прекрати умната молитва.

И така, достатъчно за това. Обаче подвигът не свършва тук. Подвизите, които ни предстоят, са много. Предстои ни да воюваме с твърде много духове, най-големият от които е духът на блудството, издигащ платната си до небесата и спускащ се в бездната. И когато постиш, извършваш бдение, зовеш, плачеш, страдаш, той при съдействието на сатаната не спира нито за миг, но постоянно действа: огън, произхождащ от огън, семе на Исав, вавилонски син. Ти зовеш, желаеш Христа. Нанасяш си удари, плачеш, страдаш. А той крещи: "Искам жена!" И не един ден или година, а осем и десет. И когато Бог види търпението, когато човек стигне до отчаяние, тогава Господ улавя злото и страстта се отдалечава. Така става с всички страсти, но те не се отнемат окончателно като тази. Но те нямат и такава сила, понеже са привнесени. Докато страстта на съпружеството е от естеството. И човекът се бори да промени естеството. И не може сам да измени своето естество, а Бог го изменя. Той поставя пределите и Той ги разрушава и изменя естеството така, както иска⁷⁶.

Но ако поискам да опиша едно след друго изкушенията и страстите, ще трябва да напиша книга.

Тъй като освен всички тези страсти, които воюват и с които човек се бори до последния ден, има и такива, които Бог допуска за изпитание; които, тъй като възникват без нашето собствено намерение, изискват голям труд и за човек не е лесно да се сражава с тях.

Знаеш ли, какво е, когато ти не изкушаваш, а теб те изкушават? Ти да не крадеш, а теб да те крадат? Ти да благославяш, а теб да те проклинат? Ти да проявяваш милост, а теб да те онеправдават? Ти да хвалиш, а теб да те осъждат? Да идват без причина, за да те укоряват, постоянно да те наричат прелъстен - до края на живота? А ти знаеш, че не е така, както те казват. И виждаш изкушението, което ги подбужда. И като виновен се каеш и плачеш, че наистина си такъв.

Това е най-трудното, тъй като те воюват с теб, а и ти воюваш със себе си, за да се убедиш сам, че наистина е така, както казват хората, макар да не е така. Когато виждаш, че правото е изцяло на твоя страна и убеждаваш себе си, че не си прав.

Това, сестро моя, е изкуството на изкуствата и науката на науките.

⁷⁶Където Бог иска, бива победен чинът на естеството (Октоих. Догматик, глас 7).

Удряш се с тояга, докато не убедиш себе си да наричаш светлината тъмнина и тъмнината - светлина. Да не те тревожи никаква твоя "правота". И да изчезне окончателно превъзнасянето, за да станеш младенец при пълен разум.

Да виждаш всички, когато теб никой не те вижда ни най-малко. Защото този, който стане духовен, изобличава всички, без да бъде изобличаван от никого. Вижда всичко. Има очи свише, а него не го вижда никой.

Добродетелта няма звънец, който да звъни и да възбужда у теб любопитство, та да се огледаш и да я видиш. Тя е невеществен дар от Бога. А защо са я нарекли⁷⁷ благодат? Защото е невидима, необхватна, непредставима, безцветна. Божи дар. Неизразимо и непостижимо и многобогато чудо.

Ето защо Господ, истинският Бог, вървейки по пътя, изглеждал също като останалите хора. Казвали: "Яде и пие". Бил наречен измамник и бесноват.

И днес, ако някой заговори за благодатта, за очистването на вътрешния човек, бива считан за измамник. Веднага ще чуеш: "Той е прелъстен".

И от човешкия ум напълно е изчезнало разбирането, че е нужно човек да полага цялото си старание за вътрешността на чашата, както ни казва Господ.

И така, това е накратко, една капка от морето, и ти го написах, сестро моя, не за друго, а защото пишеш, че виждаш грешките на монасите и не ги почиташ. Обаче аз не искам ти да пишеш така. Защото ти си същество, подобно на тях, и не можеш да бъдеш напълно избавена от упрек.

Трябва и ти да преминеш през огън и вода, за да се яви чрез това твоето достойнство: с каква чест си се удостоила от Бога, а не от хората.

Хората не умеят да оценяват правилно. Трябва да ни оцени Той, Подвигоположникът, Който предлага Подвизите, установява правилата на битката, дарява сила, укротява противниците, увенчава подвижниците, награждава със слава.

Това не е лесно нито да го научиш от думи, ако не влезеш в пещта на изпитанието, нито да го разбереш, ако не го вкусиш.

И така, смири своето мъдруване и не мисли, че е лесно да изпиташ и да познаеш това.

43

По Божието благоволение ето отново, златна моя сестро, говоря с теб посредством мастило и хартия. На Света Гора съм повече от петнадесет дни. Преди да замина от Солун, ти написах писмо. Пратих ти и свети икони. И една пълна кошничка. Само забравих, какво сложих в нея. Мисля, че - чай и лешници - благословение за децата. Ще я вземеш от Вероника от манастира на Мелетия. Макар че навярно вече са ти я предали.

И така, понеже се забави да пишеш, когато излязох от Света Гора, не ти написах да дойдете в Солун, защото мислех, че може да се забавите, а пък аз бързах да се върна обратно. Затова наруших обещанието си. Ако Бог поиска друг път, ще ме видите и аз ще ви видя. Както устрои Господ.

Само сега те моля да проявиш търпение в изкушенията.

За парите за светите икони не се вълнувай. Когато имаш, тогава ще ги пратиш заедно с парите за другата икона - на светите Три светители. Сега я правят и скоро ще я завършат. И моля, не искай повече пари от

⁷⁷Добродетелта.

онази жена, ако тя е бедна може би няма. А аз тук ще се погрижа и ще уредя, както иска Господ. Би ми се искало само тя да прати имената на починалите си родители, за да бъдат поменавани.

Ако и друга жена иска икони, нека прати известие и пари, а аз ще поръчам. Защото това не ми представлява трудност, а и така помагам на пустинниците. И те на свой ред ми помагат. Тук няма изгода, а изпълнение на любовта, по думите на Господ: "Обичайте се един другото."⁷⁸

Защото монахът трябва денем и нощем да принася себе си в жертва за слава и любов Божия.

Ние тук, сестро моя, нощем изобщо не спим. Всяка вечер извършваме бдение. По цяла нощ се молим за целия свят. Отдъхваме малко само сутрин и по пладне, след като ядем. Това е нашият устав. Половин ден се трудим, през останалото време пребиваваме в покой и с това сме доволни. Аскетичен живот! Пустиня! Ангелски живот, пълен с благодат! Да можеше да ни видиш! Ах, ако би могла да ни видиш!

Тук, сестро моя, е земен рай. И ако някой от самото начало започне със суров и висок живот, става свят. В противен случай, ако тръгне по малко по-широк път, по-късно хваща по надолнището. Понякога става по-лош от миряните.

Защото дяволът силно воюва против монасите. Тъй като иска да отмъсти на Христа. Казва: "Виж, Назарецо, ето Твоите воини! Ти им обещавах Вечно Царство, а те се отричат от Теб. Заради малкото наслаждение на гърлото вървят след мен!" - така се хвали бесът.

Ето защо е нужно този, който иска да стане монах, да има голямо себеотрицание. И да реши, че по друг начин не може. Но да разпне самия себе си, като търпи всяко случващо му се изкушение: глад, жажда, голота, неправда, оскърбления, огорчения от всякакъв род. А ако не вземе предвид това, но идва за спокоен живот, по-добре да не идва, а да живее в света като добър християнин, било то мъж или жена.

За монаха има период от време, когато с него пребивава и му помага благодатта и човек се намира в рая, и прекарва живота си като ангел в плът. Но когато благодатта си отива, за да бъде изпитан, тогава той всеки миг вкусва отровните води на ада. Тъмнина и страдание на душата. Но и отново - светлина и утешение, и отново - неумолимо страдание.

А семейният върви по среден път: нито големи изкачвания, нито големи спускания. И така, Бог да помогне на всекиго в носенето на този товар, който той е способен да носи.

Защото огромна е тежестта в монашеския живот и голям е подвигът. И влизаният в него се нуждае от велико трезвение и от постоянно принуждаване на естеството. И смелостта да не го напуска до смърт, и да не отслабва вниманието си. В противен случай веднага пада и пропада. Понеже кръвожадните и коварни бесове бдително стоят и изчакват подходящ момент. И така, Бог да ни просвещава и пази.

Всички ние, монашествациите, сме оставили света и всичко, което е в него, заради една цел - да се удостоим с нетленни и вечни блага. И който забравя тази своя цел, той показва, че не разбира, защо е избрал този суров път на монашеското житие.

Нашият подвиг е да презираме не само приятното, но и всичко печално от сегашния живот, като всеки ден пренасяме нашето житие на Небесата.

Да възлюбим от цялата си душа и сърце нашия Господ Исус Христос и Неговата пресладка Майка за това, че бяхме възлюбени от Тях. И като преминем през бурите на този живот, там ще бъдем неразделни с Тях, съзерцавайки винаги непостижимата слава и неизказаните хубости, които са приготвени за любещите и търпящите.

Истина говоря и не лъжа, че видях брат, който дойде в изстъпление, седейки през една лунна нощ в най-дълбоко уединение. Най-пълна тишина - там нямаше нито един човек, нито колиба. И когато той бдеше

⁷⁸Иоан. 13:34. *Нова заповед ви давам, да любите един другото; както ви възлюбих, да любите и вие един другото.*

и се молеше, чу пленителен птичи глас, който увлече целия му ум, и отне всичките му сетива. И той тръгна след него, за да види откъде излиза този сладък глас. И оглеждайки се като луд наоколо, гледаше и вървеше, само че не с нозе и очи, а в изстъпление. И както вървеше, видя пресветла светлина, пълна с благоухание и благодат. И като остави пеенето на птицата, се възнесе, или по-скоро беше пленен от съзерцанието на ослепителната светлина. И крачейки като някой юродив, излезе на път, бял като сняг. От двете му страни имаше брилянтени стени. За всичко, което беше там, не може да се разкаже с думи. И надникна вътре - там беше най-прекрасен рай, украсяван от всякакви цветя. Всичките - златолисти, каквито човешкият език не е в състояние да изкаже, но като обезумял само гледа и изцяло пленен, му се удивлява. И продължавайки, видя по средата огромен, белоснежен, с размера на небе дворец. И на портите стоеше нашата Владичица Богородица, Царицата на Ангелите, единствената наша отмора, неизречено благоухание и утешение на всяка християнска душа, носеща в Своите обятия белоснежния като сняг Младенец, сияещ по-силно от хиляди слънца. И когато този брат се приближи, падна като син пред майка си, целият пламтейки от Божествена любов. И Тя го прегърна като истинско чедо и го целуна. О, желание на Божията любов! О, любов на Майката към сина! Тя го целуна като Свое чедо. Изпълни го с неизказано благоухание. И този правдив човек ми каза, че когато си спомня това съзерцание, през всичките тези години чувства благоухание и услаждане в душата си. Онзи неизказан и пресладък Младенец погали лицето му с пълната Си ръчица. Майката му възвести и тайна, за която той се беше молил горещо в продължение на много дни. А Синът му каза още и това, че за да се наслади на тази радост, той ще трябва да се подвизава в страдания до края на живота си.

И така, отивайки си, той излезе там, откъдето беше дошъл, без да желае това. И отдалечавайки се, отново чу птичия глас, пленил го в началото. И гледайки нагоре, той видя голяма хилядоцветна птица, която покриваше с крилето си целия този рай, и наоколо имаше тронове и малки, подобни една на друга птички, изпълняваха тази неизказана мелодия, и тези, които бяха там, се веселяха. А получилият видението отново дойде на себе си и се оказа там, където беше преди това.

И така, като слушаме това, да търпим всяко огорчение и скръб заради тези толкова големи блага, които са приготвени за нас. Защото това, което тук изглежда прекрасно, в сравнение с онова е тъмнина и ад.

44

Скъпа моя дъще, добра моя гълъбице, добро мое дете. Пожелавам ти, чедо мое, да бъдеш здрава по душа и тяло. Тези дни ми дойде помисъл и си казах в ума си: "Защо моето чедо така се бави да ни пише? Как пропусна? Може би - си казвам - дъщеря ми е заета с учене?"

Накрая получих писмото ти и радвайки се за твоето здраве, скърбя за твоите грехове, които постоянно извършваш, понеже ти, такова малко момиче, се караш с всички.

Дали когато станеш годеница на Владиката Христос, когато облечеш светата монашеска схима, ще поправиш своето неуместно поведение или пак ще се караш?

Добре, сега нека всичко бъде простено. Само бъди внимателна занапред, иначе ще ти наложа строга епитимия! Защото ти като невеста на Небесния Цар не бива да вършиш нищо неуместно, а трябва да се държиш с всички като най-малка, да бъдеш най-скромната, най-смирната. С много сълзи на очи да плачеш, да молиш да бъдеш удостоена с радостта на мъдрите девици⁷⁹ заедно с всички Ангели и светии.

И бъди внимателна, добра моя дъще, защото ти вече порасна и помислите започват да се изменят. Стрелите на лукавия започнаха да летят близо до теб. Но ти пази душата си, здраво пази честта си. Христос и Божията Майка искат във всичко и винаги да бъдем внимателни и да имаме страх Божий.

Не мисли, че ще намериш радост и удовлетворение в това, което наранява душата ти и отблъсква Божията благодат. Радостта е дар от Бога за нашата душа и ако ти я смутиш, тя не ще дойде отново, освен ако ти с голяма болка не се опечалиш и не се покаеш за това, в което си съгрешила. Обаче коя е причината

⁷⁹Мат. 25:1-3.

необмислено да прогонваш гълъбицата на благодатта и след това със скръб и с много въздишки да я търсиш, за да се върне пак?

Мнозина са прогонили радостта, неразумно са я смутили и тя повече не се е върнала.

Ето защо бъди внимателна, добро мое момиче. Без майка си не прави нито крачка. Не придобивай много приятелки. Не обичай украшенията. Не търси парфюми. Всичко това са светски занимания: колкото излишни, толкова и заслужаващи порицание.

Нека страхът Божий ти бъде всякогашно украшение, а смирението - благопристойна дреха. Надежден покров - Всецарицата. Пазител наставник - ангелът на твоята душа. Аромат на парфюм - девственото благоухание на твоята душа и тяло.

Да, дете мое, така прави и ще живееш сега и вовеки.

Защото смъртта на душата върви редом с теб, изпреварва стъпките ти, пърха в сърцето ти, връхлита в очите ти, бори се с помислите ти. Бъди внимателна за живота си, здраво пази душата си!

Да, златна моя дъще, защото светът се е покварил и изкусителят, като вижда Божествената любов и вашата ревност по Бога, поставя на жизнения път "камък за препъване и камък за съблазън". Затова слушай думите ми и ги пази, за да те пазят и те от препъвания.

Чети божествените книги, за да се просвещава чрез тях умът, за да се насочва душата ти в духовния път. И това божествено учение ще стане за теб небесна зестра и вечно богатство.

Гледай вече да не оказваш непослушание на твоя баща или на твоята майка. Пази се от случайни срещи с миряни. Ранната и невинна възраст вече отмина.

Не се учи да говориш много, по-добре - по-малко, а мълчанието е богатство за душата. Ако се приучиш да говориш много, и Иисусовата молитва скоро ще загубиш, и душата си много ще умориш, и на мнозина други безусловно ще навредиш. Защото в многословието човек не може да избегне греха.

И още се погрижи, дъще моя, да бъдеш винаги разумна, смирена, послушна, мълчалива, търпелива, въздържана, старателна, молеща се непрестанно ден и нощ. Нека устата ти не оставят умната молитва. И ще видиш колко ще се просвети умът, как сърцето ще източва радост и мир!

Прави всичко с благоразумие, след добър съвет. Обичай изповедта и се причастявай често. Не гледай света, за да те вижда Бог.

И ако винаги пазиш девството на тялото и душата, Пресветата Дева ще те пази от всяко зло, от всякакви врагове, видими и невидими.

И се моля, смирена моя дъще, скоро да се изпълни върху теб волята Господня: *Да ти даде Господ, каквото ти сърце желае.*⁸⁰

45

Радвай се в Господа, възлюбени и прежелани мой сине, много добър, но малко гневлив, много разумен, само малко инат, много добър и малко ревнив. Желая, чедо мое, да те видя скоро, понеже това иска душата ми.

Получих писмото ти и те моля, дете мое, да пишеш малко по-четливо, защото заради задраскванията не можех да го прочета. Защото аз, добро мое дете, както виждаш, съм малограмотен. И с усилие го прочетох на срички. И то, само отчасти, а не цялото. Ето защо, докато стигна до края, забравям началото.

⁸⁰Пс. 19:5.

И защо, дете мое, все се оплакваш, че не ти пиша? Но аз, нещастният, не успявам да пиша даже на тези, които ми пишат, та какво остава за онези, които не ми пишат? Нима не знаеш, дете мое, че твоето писмо е това, което ме подбужда да ти пиша?

Нима не знаеш, че аз като монах имам много духовни задължения, които не ми позволяват да приседна нито за миг? Защото съм длъжен да се моля за вас. И вместо да напиша писмо, замествам с молитва.

Защото в света можеш да намериш мнозина за разговор, докато молитвата там е най-трудно дело. Но тук, в тишината, за нас това е по-лесно. Ето защо, не се оплаквай. Защото всичко, което върша, го извършвам със съзнание и със страх Божий.

Когато отново поискаш да получиш писмо от мен, не се лени и напиши и тогава аз отново ще проявя послушание към теб. Защото Господ казва: *Томува, който ти проси, давай*, а не: "На този, който не ти иска."

Моля се, чедо мое, с болка на душата, с множество сълзи, Господ да те пази от всякакво зло. Старай се бързо да избягваш примките на дявола, прескачайки като елен и настъпвайки аспида и василиск, радвай се непрестанно с радостта на пресладкия Иисус и на Пречистата Му Майка.

А ако с Божия помощ дойдеш при нас някой ден след Пасха, тогава прекрасно ще си поговорим за духовното. Ще кажем тогава за много неща. Ще видиш тук, в пустинята, нашите малки и хубави колибки. Ще се зарадваш истински. Ще се разиграеш като елен, ще подскачаш като агне.

Ще видиш по какъв начин се събужда душата. Как бива кърмена с мляко отначало, как се развива с времето чрез познанието и расте, ако се поддържа добре. А също как се разстройва, разболява се, отслабва докрай и съвсем загива...

И така, имай добри надежди и очаквай идването на пролетта, та пред теб да бъде лятото. Извиси ума си в това, за което ти пиша, и времето ще прелети бързо. Принуждавай себе си да изпълняваш духовните си задължения, за да не намери врагът възможност да те улови.

Това е накратко, сине мой, с голяма любов към теб.

46

Радвам се, дете мое, че при теб всичко е добре. Узнах и за грешката ти. Понеже ти едва не си изпаднал в хула, сега вече ще правиш двойно повече поклони в продължение на четиридесет дни. Но ще започнеш след Петдесетница. И бъди внимателен занапред, дете мое, за да не се появи у теб този бесовски навик.

Ах, дете мое, бъди внимателен. Защото светът днес е много лош. И дяволът сее лукави помисли, за да отслабне готовността на душата. Затова, колкото можеш, старай се да бъдеш въздържан. Защото от многото ядене се раждат лукавство и мечтания. Винаги в час на изкушение прибягвай към Христа и към Майката Божия. Призовавай на помощ светиите и бъди внимателен. Защото, ако дяволът те прелъсти и ти извършиш някакъв грях, то после няма да можеш да станеш свещеник, и ще бъде жалко, ако ти се наложи да се разкайваш за това до края на живота си. Затова бъди внимателен, бъди внимателен, колкото можеш.

Бягай като от огън от лошите помисли. Изобщо не им обръщай внимание, за да не пуснат корени в теб. И също, не се отчайвай. Защото Бог е велик и прощава на съгрешаващите. Само се кай, когато сгресиш, и се старай да не правиш отново същото.

Също, бъди внимателен в отношенията със съучениците ти. Не говори много, не слушай това, което не подобава. Защото замърсява слуха. Старай се да бъдеш послушен, разумен, смирен, добродетелен, приятел на молитвата и четенето. Моли се със сълзи, чети с молитва. Устата ти нека през цялото време не престават да казват: "Господи Иисусе Христе, помилуй ме".

И се готви, когато поиска Светият Бог, да станеш един добър монах, благоугоден на Бога и на хората. Защото този свят, дете мое, е най-суетен, пълнота на всяко зло, място на изгнание на Адам, а впоследствие и наше.

И блажен е този, който се е удостоил добре да потъргува в това място и да достигне пристанището на спасението, защото му предстои вечно да се радва със светиите и да царува заедно с Христа във всички векове.

47

Чедо мое, чедо на пресладкия Иисус, чедо на света Богородица и на светиите, какво да ти кажа?

Откъде мога да взема думи, за да стопля душата ти? Откъде да почерпя вода, за да те напоя? Къде да намеря хляб, за да те наситя?

Ах! Ах, аз, бедният се удостоих да родя в Светия Дух такъв син, такъв добър момък, такъв единомислен и единоревностен!

Но кога ще се удостоя да те видя редом със себе си? Кога ще се насладя на доброто съжителство с теб? Кога ще те видя в нашата църква плачещ и паднал на колене пред иконата на нашия пресладък Иисус?

Ще се окажа ли достоен да видя това?

Да се надявам ли? Да чакам ли, докато те видя, и тогава вече да кажа с думите на божествения Симеон: *Сега отпускаш Твоя раб, Владико?*

Горко на мен, окаения! Сълзите замъгляват очите ми. Ръката ми замира. Мастилото изсъхна. Сърцето ми се разтуптява от вълнение, когато слушам какъв ще станеш: мъдрец сред мъдреците, учител сред учителите, ритор сред риторите, богослов сред богословите, проповедник сред проповедниците, монах сред монасите, свещеник сред свещениците и Божий син сред синовете Божии.

Ето защо, скъпо мое птиченце, долети при мен. Ето, отварям ти отеческите си обятия, пълни с обич. Тичай като елен и аз ще те напоя с жива вода. Ела, сине, на нашата трапеза, и аз ще те нахраня с хляба на живота.

Върви бързо. Не губи време. Защото смъртта ни преследва като зъл спътник, а светът е лъжец и животът е пълен с примки на сатаната, донасящ ни двойна смърт. А наслаждението на света преминава като сянка. Всичко в света е като сън, пука се като мехур. Всичко е суета!

А ние тук сме избрали небесната философия. Изследвайки дълбините на Божествените тайни, правейки ума преозарен, по възможност се грижим да постигнем онова, което е неосезаемо с ръцете, но е постижимо за ума, като имаме за помощник Бога и светите огненосни Ангели, говорещи с нас и посочващи ни небесните пътеки посредством добрата съвест. И накрая, когато душата ни си тръгне, предавайки на земята като на майка на всички това тленно телце, ние се отправяме към истинската си родина и беседваме с Ангелите като с братя, разменяйки си божествени целувки, непрестанно изумявайки се и удивлявайки се на небесните хорове, докато не прегърнем нашия Владика и Спасител и не заживеем занапред неразделни.

И така, побързай да дойдеш, за да не отпаднеш от това. Стани и се препаши като мъж.

Ела, чакам те. Може би след няколко години ще си тръгна и тогава изобщо няма да мога да ти помогна.

48

Чуй гласа ми, добри ми сине.

Няма нищо друго по-прекрасно и по-сладко от това, човек да обича Господа Иисуса. Няма нищо по-високо от това, да любовдърства за небесното и отгук да отразява вечните блага.

Наистина девството е най-високото нещо. Прави човека ангел на земята. Велика е славата му на Небесата и велико е дръзновението му. В Царството Небесно девствениците ще вървят подир заклания Агнец Иисус, ще гледат боголепната Му красота и ще се наслаждават на съвършенството на пресладката Му любов.

Блажен е, който се е просветил и е избрал като невеста прекрасното девство: със своята красота то ще му донесе щастие. Блажен е, който е избегнал суетните грижи на брачния живот и е последвал Христа, като от младини е взел игото Му. Той ще претърпи скърби, но те още повече ще украсят неувяхващия венец на пресвятото девство.

Ела, чедо мое, за да се заемеш с божествено любовъдрие. Нов свят ще се създаде в теб: нов дух, друго небе, които са ти неизвестни. Защото тези, с които си говорил досега, нямат понятие за това.

Монах не е този, с когото се срещаш и слушаш безплодни думи.

Истинският монах - това е произведение на Светия Дух.

И когато в послушание и безмълвие той очисти сетивата си, умири ума си и очисти сърцето си, тогава ще получи благодат и просвещение на познанието. Целият става светлина, целият - ум, целият - сияние. И от него извира богословие, така че и трима да записват след него, няма да успяват да следват течението, течащо вълнообразно, разливащо мир и пределна неподвижност на страстите в цялото тяло. Сърцето пламенее от Божествена любов и зове: "Задръж, Иисусе мой, вълните на Твоята благодат, защото се топя като восък". И действително не издържа и се топи. И умът бива пленен в съзерцание. И настъпва синкрисис⁸¹. И човек се изменя и става едно с Бога, така че не познава или не отделя самия себе си, подобно на желязото в огъня, когато се нажежи и се уподоби на огън.

И така, ще вкусиш всичко това, когато се прилепиш към опитен духовен старец и неуморно се занимаваш с умната молитва. Имаш и мен. Ще ти пиша често и ще ти открия тайни, от които няма да вкусиш даже капка, ако живееш в света. Остави външните подвизи и надутите думи. Божията благодат иска да съединиш вътрешния човек с Бога. И тогава ще станеш полезен и за другите.

Прочети, ако искаш "Църковна история" на Мелетий Атински, и ще видиш колко учители - Ориген и хиляди други, които в началото са били велики светилници на Църквата, образовани във всичко, са се потопили в морето на знанието, преди да са получили в безмълвие чистота на сетивата, мир и тишина на духа, потопили са се в океана на Свещеното Писание, смятайки за достатъчно обучението си в науките, и са погинали с хиляди, и са били предадени на анатема от Вселенските събори, макар по-рано да били защитници на предишните събори. Прочети и ще видиш.

Зная, че ще си спомниш за мен в по-нататъшния си живот, ако сега не ме послушаш. Но ще бъде късно. Защото мен вече няма да ме има в този живот. А никой не те обича повече от мен. И не дръзва да ти каже истината ясно, ако я вижда.

Защото от тези, от които си се учил досега, си узнал само лъст, политика, ирония и си чул уроците на осмия век⁸². Всичко е изкуствено и обикновено. Докато ти подобно на нежно филизче се нуждаеш от духовна мъдрост и чиста истина. На твоята душа ѝ е необходима чиста светлина, а на сърцето ти - дълбоки разрези, за да изтече отровата на наслажденията и страстността.

Но не разказвай на мнозина това, за което ти пиша, защото то не занимава хората от този век. Затова, ако някой им каже за умното занимание и молитва, те мислят, че им говорят за някаква ерес. Такива за съжаление са хората на нашето лукаво време.

А истинският монах трябва ден и нощ да бъде зает със съзерцаване на Бога: яде ли, спи ли, труди ли се или върви. Защото Бог е най-близък до нас и ние можем постоянно да беседваме с Него. Така че в погледа ти е Бог. В ума ти е Бог. В речта, дишането, храненето, където и да погледнеш - навсякъде е Бог. В Него живеем и се движим. Той ни носи в Своето лоно.

Така че зови непрестанно: "Боже мой, угодно ли Ти е това? Боже мой, има ли Твоя воля за това?"

⁸¹ На гр. език *σύνκρισις* означава смесване на две различни природи или същности, при което те запазват и своите особености, свойства и качества, т.е. в случая няма разтваряне на човешкото същество в Абсолюта, характерно за източните религии - б. пр.

⁸² Според светоотеческата терминология осмият век е последният от съществуването на света и според мнозина от съвременните светии подвижници ние живеем именно в него - б. пр.

И непрестанно, денем и нощем, да говориш с Бога с цялата си простота, като син със своя баща. Тогава ще чувстваш любовта на Отца и Божията грижа. И обичаш, понеже си обичан. И се боиш, да не би някак да сбъркаш по отношение на Неговата Божествена воля. И трепериш, да не би някак да огорчиш своя благ Отец, Който толкова силно и без каквато и да е изгода за Себе Си толкова те е възлюбил, че само заради теб умря на Кръста.

Църквата и светът няма да се оправят от теб. Докато ти ще се поправиш, ще се усъвършенстваш, ще се просветиш заради това, за да просвещаваш желаещите. Света ще го оправи само войната, която вече се приближи и се носи в галоп. Нещастие то ще доведе мнозина до осъзнаване, а неразкаялите се ще бъдат безответни.

Спомни си, сине мой, че си създаден от глина, но ти си и дихание Божие. Не презирай своето призвание и не се предавай на материята. Ти си Божие дихание, постарай се да станеш достоен за този Божи дар.

Радвай се и се весели в Господа.

И аз се радвам тук с Бога, безмълвствайки. Ликувам и се веселя в желаното ми безмълвие, припявайки здравословното ми и философско тропарче:

Намерих пристанището на безмълвието.

Бъди крепка, душо моя, и ти, тяло, - също.

И плувай, мой корабе, в най-дълбока тишина,

И никак не питай, какво прави съседът.

*Който може възприе, нека възприеме.*⁸³

49

Дете мое, желая ти всичко добро.

Чак сега аз съм по-добре.

Животът ми така и премина сред болки и болести. И сега пак заради вас се приближих до смъртта. Казах: "Нека умра, само нека живеят духовните ми деца." И съвсем не ядох.

Аз и по-рано бях изтощен. А сега отново - пълен пост. Вие пратихте толкова сладки неща, а аз дори не хапнах от тях. Сиренето не опитах. Само варени треви без хляб. Мина не много време и легнах болен. Сто и двадесет инжекции.

Три пъти дежуриха до мен през нощта, като мислеха, че ще умра. Извикаха всички при мен. Аз ги благослових за последен път. Те плакаха над мен цяло денонощие. И накрая отново се върнах към живота.

Изпратиха ми едно особено лекарство и то с Бога беше моето лечение. Четиридесет дни преди това не ядох. Когато приех лекарството, можах да се нахраня, да заспя и ми стана по-добре. Слава на Тебе, Боже! Започнах някак си да се движа, да пиша.

Докато живея, дете мое, ще се моля за теб. Дотогава, докато не напишеш, че си оздравял. А ако все пак умра, ти ще помниш, че това старче се разболя и умря, за да ни спаси.

Кураж! Не си само ти. Мнозина са така. При мен са идвали много и с молитва и пост са се изцелявали. Сега обаче Господ не ме слуша, за да узная и лекарствата, и лекарите. За да стана снизходителен към другите.

⁸³Мат. 19:12.

Четох и писмата на свети Нектарий⁸⁴ и видях какво значение е отдавал на лекарите и лекарствата един толкова велик светия! А аз, бедният отшелник, остарях в пустинята и исках да изцелявам само с вяра. Сега узнавам и аз, че са нужни и лекарства, и благодат. И така, сега и аз ще казвам като този светия: “Гледай да оздравееш. Да оправиш нервите си по какъвто начин можеш и отново ще намериш своята молитва и мир”.

Погрижи се да помогнеш, колкото можеш, на самия себе си. Контролирай апетита си: не яж това, за което знаеш, че е вредно за здравето ти. Пържено, солено, сосове, свинско, месно, пушена риба, спиртни напитки - избягвай всичко това и ще ти се зачете като пост пред Господа.

И не казвай, дете мое, със своя помисъл: “Защо това е така, а онова - иначе?” Божиите съдби са бездна. Да бъде слава на Господа, Който обича всички нас. Любовта Му в нашите болести и скърби се познава. *Силата Ми - казва - се в немощ напълно проявява.*⁸⁵

Тази Христова любов ме кара да скърбя и да страдам заедно с теб. Само не се бой от изкушението. Това е изпитание. Бог оставя толкова, колкото счита за нужно, но накрая благодтта Му ще победи.

Сега ям двадесет и пет драма хляб на ден и малко ядене, и след това - бдение цяла нощ. Идва сатаната и реве отдалеч, но не се приближава. Оива при братята ти и ги плаши с видения. Нека не се плашат. Бесовете воюваха с мен осем години в началото, затова и не спях лежешком, а само стоейки или седнал за малко.

И така, не се бойте. Само молитва, гореща вяра и сълзи. Само ако някой съгрешава, той нека да се бои от дявола. Тогава врагът може да му стори зло, защото Господ го допуска.

50

Кой е познал, дете мое, Божиите съдби? Всичко е знаино за Него. Всичко вижда и нищо не Му убягва, но Неговата воля никой не знае. Делата на сатаната са нищо пред силата Божия. И когато Господ ни изпитва, както Сам знае, тогава да показваме и ние нашето търпение и благодарност.

И сега, дете мое, ако Неговата божествена воля е съгласна с нашето желание, ти несъмнено ще оздравееш. Обаче ако Той има предвид нещо, което ние не знаем, защото Той като Бог по друг начин вижда свише и съди, тогава няма да оздравееш, но наградата ни пак не се губи: слага се на влог в Неговото Царство.

И така, имай търпение и се подвизавай.

Тези дни, в навечерието на света Екатерина⁸⁶ имах голяма битка със сатаната, която стана заради теб. Явна битка. Казах си: “Интересно, може би ти си се поправил?” Той беше в ярост. Ревеше. Престоях цялата нощ на молитва заради теб и целия ден, та дано Бог да бъде милостив.

Накрая сатаната си отиде. Повече не дойде. И така, напиши ми, какво правиш, как живееш. Изкушава ли те сатаната? Имай търпение.

Моли се така: “Аз, Боже мой, Те моля да ме изцелиш, за да Те благославям и да Те славя. Но ако Ти по друг начин виждаш полза за моето спасение, да бъде Твоята воля.”

Всеблагият, добро мое дете, не прави нищо, което да не е от полза за душата ни. Било болест или изкушение - каквото и да допусне Той да се случи с нас, прави това за наша полза. А пък ние не знаем и често роптаем, негодуваме и вършим много злини. Докато Той поради огромната Си любов, се грижи само за ползата на душата ни. Защото знае, че ние тук сме временни и всичко преминава бързо и отминава. И когато завърши това наше изгнание и се отворят истинските очи на душата, тогава за всичко ще благодарим с признателност.

Така че, дете мое, винаги проявявай търпение. Защото ми става известно, че Бог заради твоята доброта ти е дал това изкушение и отново, когато поиска, ще го отнеме.

⁸⁴Свети Нектарий Пентаполски, или Егински (1846-1920), канонизиран през 1958 г.

⁸⁵2 Кор. 12:9.

⁸⁶Паметта на великомъченица Екатерина се празнува на 24 ноември - б. пр.

Когато видях родителите ти, им казах да отидат при духовник и да изповядат всичко, което никога не са изповядали. Всичко да си кажат откровено. От детството каквото съгрешение е било забравено, да си го спомнят. Защото без чиста изповед нито за теб ще има помощ, нито те ще идат в рая. Нека баща ти сам да каже за клетвата, която е дал, а майка ти - за тежестта, която е в душата ѝ от първите години на семейния живот. И братята ти - също. Всички у дома - на подробна изповед. Нека се очистят, да облекчат душата си, да станат чедо на Вечния Живот.

И ти, дете мое, пиши ми, какво става с теб. И не се бой от изкушителя. Само непрестанно казвай Иисусовата молитва. Детенце мое, това е изкушителят дявол и само молитвата го изгаря и постът му разстройва нервите, нервира го.

И така, само търпение и благодарение, усилен пост и молитва, и Бог ще го премахне.

Желая здраве и радост на теб и на твоите родители и на братята ти. Нека бъдат внимателни, нека принуждават себе си, нека се грижат за това как да се спасят.

51

Сине мой възлюбен, чедо мое, сине Иосифов!

Получих писмото ти, сине мой, и си спомних отминалите дни. И като преклоних колене, горчиво заплаках.

Казах: "Колко суетен и непостоянен е този свят! Как този живот не остава в едно положение, но всичко постоянно се превръща и изменя!"

Горко на човешката суета!

Днес сме заедно, утре се разделяме. Днес се радваме, веселим се, а утре се караме и се огорчаваме. Днес живеем и сладкогласно пеем, утре умираме и червеите ни изяждат.

Ах, суетен свят! Ах, лъжлив човек!

Вчера имах много синове и се хвалех със синовете си. Днес, намирайки се само с един в смирена пещера, страдам и стена над самия себе си. А утре може би ще извършват помен над мен.

Колко суетен е наистина този живот, сине мой! Колко измамен и кратък!

Ето отново е Нова година! Отново пожелания и надежди. Но и нашата смърт някъде се е притаила и чака. Някой ден или нощ ще бъдат последни и за нашия живот. Затова блажен е, който ден и нощ помни смъртта и се готви да я посрещне. Защото за онези, които я очакват, тя е радостна, а за онези, които не я чакат, се оказва горчива и жестока.

Ето защо, поразмисли и ти, сине мой, за лъжовността и измамността на този лъстив свят и с помощта на Божията благодат гледай никога да не съгрешаваш.

Защото този лъжовен свят принуждава всички да бъдат близо до него с надеждата, че може би някога ще му се удаде да ги хване в мрежите си и да ги има завинаги свои! Защото хората мамят и биват мамени. Бидейки смъртни, се трудят над своето смъртно. Обаче ти ден и нощ слушай в себе си Божия глас: "Не обичайте света и цялата измама на света, защото той бързо преминава и всичките му радости си отиват. Само вършещият Божията воля пребивава вовеки."

Всеки ден помни, сине мой, че си призван да преминеш този живот като монах, а не като мирянин. В света и без това има достатъчно миряни.

Аз се радвам, ако ти се радваш, скърбя, ако ти скърбиш, добри мой сине, страдам, ако ти страдаш. Не скърби прекомерно за нищо. Възложи всичко на Бога, а Той по-добре от нас знае ползата за душата. С грижите

и мислите повече си вредиш, отколкото поправяш себе си. Злото, станало в миналото, се поправя само с добро покаяние и промяна на живота.

И така, радвай се в Господа и се погрижи да прекараш остатъка от дните си в покаяние.

52

Утроба на моята душа, сине мой, когото родих в Светия Дух!

Получих писмото ти, възлюбени мой сине, и като узнах, как си, горчиво заплаках. И въздигайки ръце към пресладкия наш Христос, с цялата сила, която имам, зова в любящото си сърце.

“Излез - казвам, - сладко мое дихание, Иисусе, Спасе мой, излей силния дъжд на Твоя Божествен Дух и поръси с водата на утешителната си благодат душата на моя син. И утеши и изцели сърцето му, като го усладяш със сладостта на божественото и неизказано Твое наслаждение, за което езикът не е способен да говори. Изпрати, Иисусе мой, Светлоподателю, сияйното просвещение на Твоето божествено знание и озари душата на моя син със светлината на Твоето божествено сияние, за да се възрадва и разиграе той като елен и да забрави скърбите и всичко светско. Да, пресладко мое благоухание, да, преблагоуханно мое дихание, да, възлюбени мой Христе, пожали Своето създание и не го оставяй да страда свръх силите му.”

Говоря това на нашия Господ за теб, най-любезни мой сине. Говоря и се моля истински, а не просто така. Простирам ръце с болка на душата и оросявам земята със сълзи.

“Подай - казвам, - сладко мое дихание, Христе, живот мой, дай благодатта си на Твоя раб и го избави от враговете, които са го обкръжили, и разсей всичко и чудесно го превърни в безоблачност и тишина, както обикновено прави Твоята всевиждаща и божествена сила. Защото Ти си помощ и сила, милост и благоутробие, и на Тебе слава отдаваме сега и в безкрайните векове.”

Това говори и прави, възлюбени мой сине, смиреният твой отец след твоето първо писмо, в което ти ни написа за своите мъки. И ето, докато душата ми се безпокоеше за теб, дойде пратената от теб кошничка с ябълки, подобни на Евфросиновите. И аз веднага намерих в нея писмото ти, желаейки да узная новини за твоята душа. Но като видях, че мъките ти пак не са престанали, обърнах ума си към молитва. И вкусих от ябълките, казвайки: “Благославяйки, да те благослови душата ми, и бъди благословен от Отца, Сина и Светия Дух, Едната, Света и Единосъщна и Неразделна Троица, Единия източник на всяко благо и всяко благословение.”

Пишеш ми, че се готвиш да извършиш Божие дело. Така че, ако чрез Божията благодат го извършиш благополучно, или ако по някаква причина срещнеш спънка, не скърби. Ще направиш това в друго време, ако такава е Господната воля.

Защото много неща не се удават до време, тъй като още не е дошло времето им: някои - защото пречат хора (понеже хората, както казват светиите, могат да задържат Господнята воля за много години), а други - защото изобщо няма воля Господня те да станат. Безброй са примерите в Житията на светиите, само че и твое преподобие чете това и ти от собствен опит вече знаеш много.

Ето защо, както и да се обърне колелото на многотрудното наше житие, ти трябва да пребиваваш без смут и като Атлас⁸⁷ да носиш трудностите на своя живот, след като, както казваш, си призван за пастир на много овци.

Докато аз, обратно, както се изясни, ставам само за това - да пазя скалите като лишен от такова дарование и недостоен за служение на словото.

Горко на мен, окаяния и бедния, ако не върша това и не признавам дарованията на моите братя. Какъв отговор ще дам в часа на Съда? Защото веднъж и два пъти, окраден от измамата, претърпях катастрофа. И досега събирам отломки.

⁸⁷Атлас - митичен герой, който носел на плещите си небесния свод - б. пр.

Горко на мен, окаяния и състарилия се! Както ми се представя от очевидното, аз два пъти по неволя влязох в стълкновение с Божията воля. С какви думи да изоблича окаяната си душа? И по какъв начин да умилостивя моя Господ? Или какво дело да сторя, угодно на моя Бог? Горко на мен, нищия! Защото секнаха сълзите в очите ми. Тъмна нощ ме обзе и аз пребивавам в безчувствие, хвален от тукашните отци. Но да бъде милостив сладкият Иисус по молитвите на светите отци.

Аз оставих делата си, отче мой, и *като си спомних стародавните дни*⁸⁸, се отвлякох. Прости на мен, твоя отец, все пак, макар и такъв, аз те родих чрез Божия Дух.

53

Наложи ми се да пострадам, добри мой сине, за да те явя като син на грешника Иосиф. А по-късно - да чувствам неизмерима болка, защото ти ме остави. А напоследък отново много те обикнах. И бродя тук и там, зовейки: "Сине мой! Сине мой! Къде си?"⁸⁹ Къде се насочва моето чедо? Къде отиваш, чедо мое? Къде остави ти, дете мое, малкото бреме на своето послушание и поиска да носиш товара на Сизиф?"⁹⁰

Казвайки това, тихо скърбя, предавайки останалото на мълчание. И отново си спомням твоето добро служение, което сега ми липсва, и забравям пелина, с който ти, като си тръгна, ме напои.

Ти дойде, отново постоя при нас, сине мой, и каза, че ще ми пишеш. И аз действително чаках да изпратиш две думи. "Е, пак ме излъга моят възлюбен син", казах си. И чак преди малко нашият добър дякон, като дойде, ми донесе пощенски плик. И като го отворих с безкрайна радост - за да видя, какво пишеш, за съжаление вместо писмо намерих вътре само запушващото устата число "петстотин"⁹¹. Сякаш ми казваш: "Яж и мълчи!" Добре е и това, дете мое, и аз действително много ти благодаря. Но все пак това не е същото като едно твое мъничко писъмце!

Ах, дете мое! Човек никога не бива свършено лош. У него има и добро, и лошо. Така че, като си спомняш неговото добро, се молиш за него, вълнуваш се, състрадаваш му, молиш за него Бога. А за лошото е виновен не той, а нашият враг - дяволът. Затова не скърби, дете мое, и не си спомняй миналото, защото това е свършило. На главата ми се изсипаха по-големи беди, така че причинената от тебе започна да ми изглежда като благоухание.

Оттогава аз страдам и се моля още повече за теб. И така, не скърби. Ние сме хора и чеда на престъплението, а в основата ни лежи грехът на нашите прародители. Затова Господ проявява към нас снизходителност и чрез покаянието прощава всичко.

А ти не забравяй нашите нощни духовни беседи, които имахме, когато идваше в моята бедна колибка, радостните пости, дните на отговяване, безмълвието и мълчанието, непрестанната молитва, умилителното благоухание на лилиите на тази смирена пустиня, нашия скъп отец Арсений, който те угощаваше със сладки и весело се шегуваше с теб. Това си спомняй. А за това, че ни остави, не мисли, защото се огорчаваш. Достатъчно е това, което понасяш сега.

Забравих да ти напиша, че сега построих отделно, малко по-далеч, малка колибка. Но още не е довършена. И засега живея наблизко, в една пещеричка. А направих това, защото вечерно време разговаряхме с отец Арсений и това нарушаваше безмълвието ми. И ето, вече имам чудесно безмълвие.

Аз съм най-щастливият измежду хората. Защото живея безгрижно, като непрекъснато се наслаждавам на меда на безмълвието. И когато благодатта се отдалечава, безмълвието като някаква втора благодат ме стопля в своето лоно. И скърбите на този лукав и бедствен живот изглеждат по-малки. Защото скърбите и радостите постоянно се сменят в този живот и така - до последния дъх.

⁸⁸ Пс. 142:5.

⁸⁹ Ср. с Бит. 3:9.

⁹⁰ Сизиф - митичен герой, който бил осъден в мрачния тартар вечно да търкаля нагоре един камък, който малко преди да достигне върха, му се изплъзвал и се връщал обратно - б. пр.

⁹¹ Явно става въпрос за пари - петстотин драхми.

Затова и Филип Македонски, както разказва историята, когато при него едновременно дошли три съобщения, пълни с радост и чест, свалил скъпия си пръстен и го хвърлил в морето, та чрез лишаването от пръстена да направи по-умерена извънредната радост. “За да не се получи някога така, - казва, - че всички скърби да дойдат заедно при мен, а аз да не мога да ги понеса.”

Виждаш ли, сине мой, че макар те и да не били причастни на благодатта, но житейската правда ги умъдрила да се справят умело с обстоятелствата и да живеят умерено?

Но колко повече ние, съвършените християни, които богато сме вкусили Христовия дар, сме длъжни да прекарваме живота си богомъдро, справяйки се с времето и търпейки до край всичко скърбно в този временен живот?

Да, дете мое. Защото, докато сме живи, нямаме покой в този живот. Той е замесен с мъки. Всичко е смесено на куп и блажен е имащият мъдрост да извлеча полза от всичко.

Навярно това, което ни изглежда лошо, донася на душата ни по-голяма полза, когато го търпим без ропот.

Във всеки случай, достойно за удивление е, как бързо преминава, как се върти в кръг всичко временно, всичко суетно в този живот. И в един миг първите стават последни и последните - първи.

54

Виждаш, и ти сам позна от опит, че, където и да сме, сине мой, е необходимо голямо търпение.

В пустинята има едни борби, а в света - други - много и различни. И така, бъди мъжествен. След като вече си избрал това бреме, носи го със страх Божий.

И повярвай, чедо мое, че аз ще насиля своята болна от трудове и умъртвена сила и ще помоля Бога да не се случи с теб нещо от тези злини, за които безумно се стараят враговете на нашата вяра. Ако обаче свише ти е предназначено да пострадаш за полза на душата, аз се моля Бог да ти даде мъжество на душата и търпение.

Не бой се. Масоните замислят много неща и много неща искат да направят, но само - ако разреши Господ. Без Неговата воля, както Той е казал, не пада нито косъм⁹², нито лист. Той ще разруши техните замисли. За нас е достатъчно настоящето. А за по-нататъшното нека да помисли Бог, в Когото ние съществуваме и живеем.

С Бога започвай и с Бога завършвай и не се бой от надигащите се против теб изкушения. Защото чрез Христовата благодат те като дим се разсейват.

А относно това твое изкушение, за което говориш, истината, мисля, е такава: щом този бяс те изкушава изглежда, че се извършва някакво добро и то безпокои беса, а той те изкушава. Обаче и ти, бидейки изкушаван, печелиш много. Освен наградата за търпението, ти ставаш опитен. И опознаваш хората. Ако камъкът не се удари в камък, няма да се появи искра, а неизкушеният човек не е годен за нищо.

Ти узна много, когато беше тук, много ще узнаеш и там, където си сега. Само занаятът бъди разумен и внимателен, “като познаваш каква е волята Господня, защото дните са лукави”⁹³. Учи се да използваш времето и обстоятелствата.

И това, което ти се случва сега, ще премине. Но ще дойде друго, защото врагът не се успокоява никога. Ти знаеш, какво казал на Бога, когато Той го попитал за Иов? Подобно казва и за всекиго от нас. Изкушението идва в съответствие с мярката на всекиго. И ти си длъжен да изтърпиш, за да станеш победител. Подвигоположникът Христос за това допуска да ни се случват изкушения, за да удържим победа над врага, да се умиваме от страстите и да се усъвършенстваме.

⁹²Вж. Лук. 12:7.

⁹³Вж. Рим. 12:2 и Ефес. 5:16.

И така, подвиг и търпение. Не се отпускай. Не се обръщай назад. Щом видиш, че си се уморил, идвай тук и почивай. Ще събираш сили и пак ще се връщаш, за да се подвизаваш. Защото подвигът продължава до последния ден. И изкушителят - където и да се намираш, където и да се установиш - е заедно с теб.

Ти си мислеше, че щом заминеш оттук, натискът на борбата ще се прекрати. Но сега вече добре разбра, че място без изкушение не съществува. И човек трябва да победи там, където воюват с него, за да достави скръб и позор на дявола и радост и слава на Бога.

55

Сине мой, отче мой благословен! Да бъде милост, просвещение, сила, мир и любов, и богата благодат от Господа на твоята благородна душа!

Да прати Господ Бог благ Ангел пред лицето ти да насочва стъпките ти по мирен път според Неговата свята воля.

Наистина, възлюбени сине мой, който със своите благородни чувства спечели моята любов, да се изпълни с благодат душата ти, възпламенявана от светловидната заря. Светият покров на пресладката наша Царица, чиста Дева и Богородица да те покрие както Моисей с всички твои чеда, както това е видял в Константинопол божественият Андрей, юродив заради Христа.

Сладкият Иисус да озари със Своя свят печат ума ти, сърцето ти и всяко боголюбиво твое дело, за да не може врагът нищо да открадне. Да награди и благослови и увенчае при Своето Второ пришествие това, което си извършил с любов отначало и докрай. Да обогати и всички твои чеда с богатите Си дарове и с небесната Си благодат, и да станат те като благоуханни цветя на рая: и да ги видиш, и да се възрадваш в онзи ден.

Радвам се и аз, лишеният от всяко добро, като ви виждам като благоухаещи цветя в добри дела. Това за мен е радост и веселие, и богатство в моята нищета, и това, с което се хваля безмерно - че съм баща на добър син и дядо на много чеда. Затова чрез вашите духовни дела се прославя Отец, радва се Синът и се весели Светият Дух.

Голямата ми благодарност за всичко това се издига до седмото небе. И за това свидетелстват предишните ми молитви. Прати ми, моля те, имената на твоите братя, та да ги прочитам, когато се моля за вас.

И учи всички да се молят с умната молитва, да казват непрестанно: "Господи Иисусе Христе, помилуй ме." В началото - с уста и ум. След това - с ум и сърце. И те скоро ще намерят пътя на живота, вратата на рая. И самата молитва, произнасяна с желание, ще стане като рай вътре в тях.

Сърдечната молитва не се бои от прелестта. Освен ако някой е страстен и сам по себе си е прелъстен. При сърдечната молитва, щом умът влезе в сърцето, веднага се просветлява, веднага става мирен, укротява се, радва се, услажда се, спира се, очиства се. Радва се и става като малко дете, чисто от страсти. Тогава членовете на тялото, съблазняващи човека, стават спокойни, смирени като ръката, носа и останалите телесни членове.

Ето защо, който иска, нека пробва този мед и той ще стане вътре в него извор на радост и веселие.

Освен ако човек е лукав, лицемерен, завистлив, сребролюбив, сластолюбив, славолубив, въобще - страстен. И иска и да се моли, и доброволно да остава в страстите си - неразкаян, непоправен. Такъв явно презира действието на молитвата и милостта на Господа. Молитвата помага на всички, но всеки трябва да се подвизава според силите си, а Бог в съответствие с произволението на човека подава Своята благодат.

При всеки, който се моли, но не се кае, или молитвата ще се прекрати, или самият той ще падне в прелест.

Преди всичко жените по-лесно преуспяват в умната молитва благодарение на себеотрицанието и на послушанието, което проявяват към своя духовен наставник. Обаче, колкото бързо преуспяват, толкова лесно падат и в прелест, ако са неразумни и невнимателни.

Трябва не само да се молиш, но и да внимаваш. Да бдиш над помислите, да ги управляваш с голямо изкуство. В противен случай те ще почнат да те управляват. И в края на краищата ще станеш за посмешище на бесовете.

Никога не съм видял човек да преуспява в молитвата, без чисто откриване на скритите помисли.

Искаш ли, дете мое, да смажеш главата на змията? Открий чисто помислите си на изповед. В лукавството на помислите се крие силата на дявола. Ти ги държиш у себе си? Тя се крие. Изваждаш ги на светло? Изчезва. И тогава Христос се радва, умната молитва тръгва и светлината на благодатта изцелява, успокоява ума и сърцето ти.

И така, отче мой, тази жена, за която пишеш, е свята душичка, но се погрижи да ѝ обясниш това, което ще напиша тук, за да го има тя предвид. Защото врагът не спи. А той е човеконенавистник и изнамира всякакви коварства, за да измами човека.

Тъй като тя търпи от мъжа си такива мъчения, то Бог я ободрява с тези утешения и с различни видения. Обаче тя не бива да смята това за главна сила на душата. Защото лукавият се прокрадва и бързо го извращава.

Главната сила на Иисусовата молитва и на цялата желателна сила на душата се заключава в очистването на сърцето. Какво казва Господ? *Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога*⁹⁴ Не казва: "Блажени виждащите явления, видения, откровения." Ето защо, тя не бива да се радва на това даже ако то е от Бога. А да се радва, когато види, че умът е намерил сърцето и се е настанил там вътре.

Тогава се умиротворява цялото тяло, утихва душата, весели се сърцето, умът просветлява своите сили, сълзите текат изобилно. Лукавият може да изврати всичко. Но на това, за което говорим сега тук, не може да подражава. И освен това, когато тя види нещо, нека да не разказва на всекиго, а само на своя старец и духовен отец, на никого друго.

Сега това става, понеже тя страда и има голяма простота и страх Божий. Но това не остава докрай. А лукавият, когато намери начин, го извращава и впоследствие то се превръща в прелест. Ето защо са нужни голямо внимание и смирение. Нека тя да смята себе си за земен червей. И нека да приема за истинско само това, което ѝ каже духовникът. А ако започне да приема всички онези неща, в скоро време помисълът ѝ ще заболее и тя ще започне да приема всичко бесовско и безумно за истинско и богоизпратено.

И какво следва после? Човек става бесовски яхър. И тогава те издевателстват над него с писания и видения, с явления и откровения, със символи и числа, с предразсъдъци и гадания, и с цял куп суеверия. Да пази Бог от такъв обрат.

Ето защо, отче мой, нека твое Високопреподобие винаги да я смирява, за да не би случайно помислите ѝ да се изменят и да я обземе някаква гордост.

И за брата, който се занимава с молитва, гледай да го наставиш правилно, съгласно казаното тук, за да поправи това, от което страда. Това се случва и при други монаси тук. Това действие не е благодат. Това е ревност, кръв, сила, бяс, страсти, желание, превъзнасяне, любов - смесено всичко заедно. И така, всичко трябва да дойде на мястото си. И тогава всичко с тях ще стане добре.

Първо, за начало е необходим най-строг пост. За да стане по-фина кръвта, да се смири сърцето, източващо неподобаващо наслаждение. Той трябва да си наложи и други нощни подвизи, които да помогнат на молитвата. След това трябва да следи ума, да не отива той по-надолу от сърцето, в долната част на корема. Да не съставя различни образи. Но нека го държи неподвижен в горната част на сърцето. Нека да не диша често, но да казва примерно по пет молитви на едно вдишване и издишване и повече. И ако забележи въставане на плътта, нека да сдържа дишането, да става и да стои, колкото му стигат силите. И ако настъпи силно наслаждение в сърцето, нека да пречи на това, да не го търси, а да се отвръща от него.

⁹⁴Мат. 5:8.

И когато дойде благодатта, тогава всички замисли на лукавия се прекратяват, защото тя ги унищожава.

Тя идва като лек полъх, като благоуханно най-тънко дихание. Първо умъртвява плътта и възкресява душата, просветлява ума ни. И накрая, когато дойде, тя сама учи човека.

Прочети това писмо на твоите братя, за да чуят и да се учат на смирение. Защото има някои, които тичат като разюздани, без мярка и разсъждение. Така виждам оттук и така се известявам.

Човекът трябва не само да тича, но и да брои километрите. Но също и да не изостава назад, да не нехае. Струва ми се, че има някои, които са задрямали. Погрижи се за тях, за да не бъдат нехайни към своите задължения, защото за всеки ден се завежда отделна сметка. Така че, нека отново да положат начало. Нека да принуждават себе си към молитва. Нека да събират и да държат ума си вътре в сърцето и бавно-бавно да казват молитвата. И ние им желаем бързо да намерят милостта Господня.

Кажим им, първо с вдишването да спускат ума в сърцето. След това дишането заедно с молитвата влизат и излизат, а умът нека да стои вътре. Нека бъде държан насила. Нека не му се позволява да излиза. И ако той бъде въведен веднъж, тогава става среща между двама горещо любещи се, които не са се виждали много години. Любов, радост и небесно наслаждение. Но в началото е нужно голям труд и много пот.

56

Христос се ражда, за да спаси всички.

И така, радвайте се и се веселете заедно с Ангелите и пастирите, с цялата твар, възлюбени чедца на Исуса...

И първо ви изпращам светло известие като мъдреците от изток, че нашият сладък Исус се ражда и цялата природа се весели и благоухае, защото вижда своя Творец носен на ръце. Ангелите сърадват и сладкогласно пеят: *Слава във висините Богу и на земята мир!*⁹⁵

Защото се роди Началникът на мира - Бог. Този, Който е сътворил вековете и е съществувал преди вековете и в абсолютна тишина е сътворил Небесните сили - светите Ангели. Той днес е носен в обятията на пресладката Майка. Храни се с мляко и се възпитава, за да спаси всички нас.

Сладкият Исус се роди, за да възроди нас. Стана човек, за да ни покаже начина, по който трябва да вървим след Него и да подражаваме на делата Му. Остави ни заповеди, за да не се заблуждаваме в безпътица и да не ходим в мрак. Нашият сладък Христос възприе плът, за да вкусваме и да се наслаждаваме на блаженото сродство - да бъдем братя на нашия Христос и чедца на Пречистата Му Майка. И в края на краищата да бъдем подражатели във всичко на Господа и чедца по благодат на Небесния Отец.

Така че всеки от нас, млади и стари, малки и големи, да изследва всяка дума, която каже, всяка своя стъпка във всички мигове на нощта и деня - да не би да върши, говори или мисли нещо, което не се харесва на Христа.

Достойни ли сме винаги, когато пристъпваме към Христа, за да се причастим? Подражаваме ли Му? Пребивава ли в нас сладкият Исус? Намерил ли е място в чистото ни сърце или веднага си тръгва?

Истинският християнин е длъжен всеки миг да изследва всичко това, особено този, който желае да върви по тесния и скръбен път на нашия Господ и да стигне до съвършенство. Както и вие, възлюбени чедца на добрия и благ духовен мой син, който толкова изтърпя и загуби здравето си, за да намерите вие своята душевна радост и здраве.

Защото всеки пастир на словесни овци е длъжен да принася себе си в жертва за паството, подражавайки на Владиката Христос, Който дойде да отдаде душата Си за изкуплението на мнозина.

⁹⁵ Лук. 2:14.

Така че, погрижете се с голяма любов помежду си, с чиста съвест, с душевна болка, с любов Христова да проявявате към Него съвършено послушание, за да бъде приятно на Христа и за да не стене и роптае вашият отец, който се грижи за всички и търси ползата на всички.

Оставете своята воля, защото тя е смърт за душата на човека.

И всеки от вас да покрива грешките на другия, за да покрива и Христос грешките на всички.

Защото, ако искаш от брата си справедливост, веднага се оказваш стоящ лице в лице с Бога, Който е търпял теб, съгрешаващия. И сега, когато Той те е разбудил със Своята благодат, ти не искаш да изтърпиш своя немощен брат. И така, къде е твоето собствено правосъдие? А ако Христос отнеме Своята благодат от теб и изиска от теб хилядите таланти, които си Му дължен? Какво имаш ти, неблагодарни човече, което да не си получил? А ако си получил, защо всеки ден се хвалиш, като да не си получил?

Казвай в себе си: “Ако стоиш, душо моя, то стоиш, защото те крепи благодатта. И ако брат ти пада, то пада, защото отсъства благодатта.” И така, благодари на Бога и не си присвоявай чуждото като свое. Защото благодатта ще се отнеме от теб и ще се даде на него, и ще паднеш ти, а ближният ти ще се изправи. И тогава ще видиш грешката си, но ще бъде късно.

Така че, който от вас поиска справедливост, нека знае, че тя е в това човек да носи теготата на брата си до последния си дъх и да проявява съвършено послушание към своя наставник. И немощният се въздига само с любов.

И когато духовният ви отец види вашето съгласие и любов, тогава той се радва и предава радостта си и на вас. А когато види ежби и крамоли, здравето му се подкопава и при него идва преждевременна смърт, а вие оставате сираци.

Желая ви от цялата си душа всичко заедно, възлюбени мои внуци.

Смиреният отец Иосиф.

57

Отче мой, писъмцето, което ти пратих, написах, преди да съм прочел твоето. Тъй като бързахме да стигнем в Дафни⁹⁶. После, когато го прочетох, много се трогнах, че ти пишеш, как си спомняш за нашите прекрасни хълмове, безгрижни и спокойни!

След голямото писмо за бесовете, което ти изпратих, в мен се извърши някаква промяна по отношение на теб. Голяма любов! Често виждах образа ти в представите си. Често те целувах в ума си и недоумявах: “Интересно, какво ли означава това?” И си казвах: “Или добрият ни син се грижи силно за нас, за да ни зарадва, или с него се случва нещо друго.” И сега, когато видях твоето писъмце и продуктите, които си ни изпратил, разбрах какво е било. И се удивлявам на умните утешителни и известителни движения на Всемъдрия Бог - колко скоро изпраща Той вест, когато другият се променя! Духовен съюз, невидимо общение, обмен на любов, Божие известяване. Няма нищо по-сладко и по-радостно от това да разбираш Божиите движения.

И така, ела, скъпи и възлюбени мой сине! Ела сега поне за един ден, за да говорим за Бога и да богословстваме, та да се насладиш на това, за което тъгуваш. За да послушаш дивите скали - тайнствените и мълчаливи богослови, които ще ти разкрият дълбоки понятия и ще поведат сърцето и ума ти към Твореца. След пролетта тук е прекрасно - от Светата Пасха до Успение през август. Богословстват немите богослови - прекрасните скали и цялата природа. Всяко нещо - със свой звук или беззвучие. Ако докоснеш с ръка някоя малка тревичка, тя веднага вика много силно със своето естествено благоухание: “Ох! Ти не ме виждаш, но ме удари!” И по такъв начин всичко си има свой глас, така че, движено от полъха на вятъра, става хармонично

⁹⁶Главното пристанище на Света Гора.

музикално славословие на Бога. А какво да кажем за влечугите или за крилатите птици? Един светия пратил ученика си да каже на жабите да замълчат, докато се чете полунощницата, а те му отговорили: "Потърпете, докато завършим утренията!"

Ето, такива неща, възлюбени мой сине, има в пустинята, за която тъгуваш. И когато поискаш, вземаш един-двама от твоите братя, и идвай.

Наистина тези дни очаквах, че ще дойдеш малко да си починеш. И при това, мислех да ти кажа да останеш в тази наша келия, и би имал пълен покой. Но тъй като не дойде, ще те чакаме друг път, през лятото.

За твоето лечение отдъхни малко през лятото. Защото отдихът и покоят много укрепват и двете части, съставляващи човека. Виждаш, че в тези тежки години ти се оказа много полезен за нас. И на мен ми е нужно да живееш, докато и аз живея на този свят. А когато умра, тогава, ако искаш, последвай ме и ще отидем заедно там, където сладкият Иисус ще ни упокои в Своите вечни блага. За да се радваме непрестанно със сладката наша Майчица, с пресладкото благоухание на всяко дихание на християните, за да се радваме с Ангелите и светиите.

Аз не съм съвсем здрав. Боледувам от водянка и целият постоянно отичам и получавам нещо като припадъци. Може би са ми останали немного дни. Моля Бога да ме прибере, за да си отдъхна. Уморих се от този живот. Ако умра, не ме забравяй в своята литургия. А аз оттам ще се моля за теб още повече, ако намеря по-голям покой!

58

Отче мой благословен и възлюбен!

Мина доста време, откакто не съм получавал писма нито от теб, нито от някого от твоите чеда. Божията Майка да ви покрие от всяко зло, от всяко посегателство на противника.

Сега приближава Великият пост, за да облекчи нашия ум и тяло. И така, желая, всички ние да го преминаем здрави и по благодатта на Светия Бог да достигнем Светата Пасха. Обаче са нужни по-голям подвиг и голямо внимание.

В предишното писмо, което ти пратих, не ти обясних докрай смисъла, който придадох на усещането на твоето духовно и мислено присъствие, затова ще ти го обясня сега.

Тъй като твое преподобие този път - повече от всеки друг път - се погрижи за нас, за да ни упокоиш със съвършена любов, а умът ти беше, както пишеш, на пустинните скали, затова и образът ти непрестанно витаеше в ума ми с голяма радост и любов.

И си спомних за онзи светия, който имал видение, докато свещеникът кадял. Някои от братята седели на стасидиите, но той не ги прикадявал, а други отсъствали на послушание и стасидията им била празна - а той ги прикадявал, тъй като умът им бил в църквата, докато умът на първите витаел в света, и те не били там.

Случи се и при мен веднъж нещо подобно с покойната Теодора, дотолкова, че чувствах и диханието ѝ редом с мен, когато тя беше жива. И аз бях тук, на Света Гора, а тя беше в света.

59

Отче мой, желая писмото ми да те намери в пълно здраве. Ние, благодарение на Светия Бог сме горе-долу добре.

Получихме писмото ти и снимката, която много ме трогна. Мина вече много време, без да получа писмо от тебе и сега ми се стори, че сякаш е дошла новина от другия живот. Стори ми се така и поради това, че живееш толкова далеч. Не зная, как си се оказал там, само да не те оставя Бог. Да помене Той твоите трудове, когато

беше начинаещ, ревността на младежкия ти подвиг и да разпростре Своята милост и щедрости над твоето място на покаяние.

Никога не съм те забравял и не съм те зачерквал от литургийния поменик. Защото ти си мое дете. И каквото и да направи детето, бащата винаги му състрадава, дори и то да го е огорчило някой път.

Причината за моето мълчание, когато не ти писах, е следната: тъй като ти ме принуждаваше да те зачеркна, а аз не исках да сторя това, желяйки да бъдеш светогорец, в края на краищата, за да не проявя непослушание, все пак го направих, без да нося отговорност за това, тъй като ти взе цялата тежест върху себе си. И ето как лошо се обърна това за теб. И така, същия месец ти ме помоли да те запиша отново. И настояваше тогава, когато това беше вече невъзможно. Тъй като трябваше за тази цел да се използват хиляди лъжи. А аз се боях да не би да обременя душата си. Затова се опечалих и прибегнах към мълчанието, за да избегна товара.

Но сега всичко това е минало и аз винаги те помня, обичам те, страдам за теб. Не забравям твоята доброта. Само когато се нанася вреда на душата ми, тогава не се съгласявам. Защото Бог е над човешката любов.

И дори да ми подариш всички блага на света, ако знам, че едно нещо не е по Бога, аз няма да го направя во веки. Та нали ден и нощ се моля да бъде Божията воля, а как сега да я престъпя? Затова не казвай, че не те обичам, но че Бог не е съгласен с твоя помисъл.

Пишеш ми за своите скърби. На мен и без твоите писма ми е известно, че ти силно страдаш. Виждам те как в мрака на един лабиринт се сражаваш с чудовища, без сам да знаеш какво вършиш. А аз като Ариадна⁹⁷ ти давам нишка, за да излезеш. Отварям ти вратата и с неподправена отеческа любов те каня да дойдеш отново.

Ела, чедо мое, ела тук да се умириш, да дойдеш на себе си. Като лекар аз мога да те изцеля от страстта на смущението и скръбта, която сега силно властва над теб. Ела и аз ще сменя плочата. Ще пуснем радостния пети глас. Ще заколя телето, за да се повеселим⁹⁸. Изпълнен съм с любов и с прошка. Ще те приема като нежен баща в обятията си, като сина от притчата. Ще целуна устата ти, които може би са говорили нещо безобразно, за да бъдат благословени да говорят занаяпред само благообразното и за да не съдиш повече никого. Толкова съм сит на подобни неща, че каквото и да чуя, каквото и да ми каже който и да е, това няма да ме огорчи. От друга страна, ние сме хора. По един начин виждаш ти, по друг начин - аз. Достатъчно е, и двамата да виждаме в Бога. Мое смирение не чувства да съм те опечалил или да съм досадил на теб или на някого друго с обрата в моето отношение към манастирите.

Не вярвай на това, което чуваш. Истината е скъпа вещь и не се намира в думите на всекиго. Всеки човек, както живее, така и говори. Ето защо познавай истинността на казаното от начина на живот. Разбирай какво говоря.

Знаеш, че аз не говоря излишно. Ако имам какво да кажа, ти го казвам в лицето, тъй като обичам душата ти повече от всички и искам твоето спасение. Ето, и купувайки грозде за вино, аз и тази година не пропуснах да поема твоето служение. "Когато - казвам - дойде синът ми, нека да намери готова чашата на моята бащинска грижа и любов."

И така, радвай се, възлюбени сине мой, и те умолявам, докато си далеч, внимавай! Внимавай! Внимавай! Да не загубиш моя отец! Не забравяй, защо си станал монах.

Преди два дни тук почина един отец, румънец от Лакоскити. И когато почнали да го погребват, възкръснал и казал, че е излязъл от ада, където е бил изпратен, тъй като пиянствал, докато бил жив. "Така че - казал им той, - гледайте, да не попаднете и вие там." И веднага отново умрял и го погребали.

Затова, сине мой, сине мой Авесалом, чуй моя бащин глас и като сърна бягай и се спасявай от примките, като се пазиш, да не би някак да попаднеш в пипалата на греха. Тъй като душата ми, както знаеш, наистина

⁹⁷ Героиня от гръцката митология, която дала на Тезей кълбо с дълга нишка, преди да влезе в лабиринта и да се срази с чудовищния Минотавар и като размотавал нишката, след това по нея да излезе от лабиринта - б. пр.

⁹⁸ Вж. Притчата за блудния син - Лук. 15:11-32.

е възлюбила теб повече от всички, то с всички сили усърдно те моля за твоята безсмъртна душа. Погрижи се за нея, за да не плачеш безполезно в часа на смъртта.

Силно те целувам като свой син и се моля за теб като за любим. Облякох те в багреницата на покаянието и поставих пръстен на ръката ти.

И така, погрижи се да влезеш в брачния чертог, да не стане така, че да плачеш горчиво отвън.

Твой отец и молитвеник, грешният Иосиф.

60

Божията милост да пребъде с теб, благословен мой отче. Желая ти всичко добро. Моля се това писмо да те намери в пълно здраве.

Получихме, сине мой, писмото ти и много се трогнах. Защото вече от много време нищо не знаех за теб. Изпратих ти още едно писмо, но изглежда, за съжаление, не си го получил.

Тежко се разболях от един цирей на шията, след като не му обърнах внимание: оставих го на Бога. И едва не умрях. Защото се зарази цялата лява част на тялото и наближи смъртта. Започнах да бълнувам, да не разпознавам братята. Всички плачеха, викаха, че е нужно да повикат лекар. Аз ги съжалих и им позволих да постъпят по волята си.

И така, започнаха инжекции, лекарства, лекари. Двама лекари от вън и Артемий. И накрая с Божието съдействие ме върнаха обратно. Петдесет инжекции и допълнително други за укрепване. Седем разреза по цялото бедро до долу. Текоха потоци кръв. Шест пъти на ден - превръзки. Пет месеца неподвижност. Преобърщаха ме в постелята. Изразходиха всичкия памук от Дафни. Дълбока рана! Събираха гнойта от шията с чашка. В дупката на раната можеше да се побере лимон. И сега цялото това място още ме боли.

Голямо изпитание беше. Много благодаря на Бога, че Той прояви към мен Своята голяма любов. Да бъде слава на божественото Му име.

Само сестрата, която познаваш, стана за мен единственият ми помощник от света. Често изпращаше всичко необходимо за болния като майка. Божията Майка ще ѝ въздаде дължимата награда за любовта.

Сега съм добре. Изправям се на крака. Ходя с бастун. Готвя отново, както и преди.

А сега, скъпи мой сине, нека поговорим и за теб.

Плаках, когато прочетох писмото ти. Спомних си за дните от миналото и беседвах нощем със сърцето си⁹⁹. Ах! Ах! Ах! Утроба моя свещена! Помниш ли, как тръгвайки, ти каза, че всички са ти дали благословение да излезеш в света и да се върнеш след осем дни? И се натъжи, че само аз не се съгласявах. И аз ти казах, че това, което казваш тогава, ще остане неизпълнено и твоето обещание да се върнеш ще си тръгне, щом си тръгнеш оттук. Виждаш ли, че се оказах по-практичен от всички? Виждаш ли, колко далече отиде, вместо да се върнеш обратно?

И така, поне сега се погрижи да дойдеш отново. И занаят да живееш спокойно тук, край нас. Тук има много къщички близо до твоите братя. Те ще се грижат за теб. У тях има любов. И когато умра, да те видя до мен. И да оставиш костите си на Света Гора. Свободен от заблудите на тези, които те измъкнаха от мястото на твоето покаяние и те хвърлиха във вълните на соленото светско море.

Сега не искам от теб повече друга помощ, освен тази, да се погрижиш да дойдеш; да се върнеш в градината на Майката Божия.

⁹⁹Вж. Спомних си за стародавните дни, размишлявам за всички Твои дела (Пс. 142:5), и: нощем беседвам със сърцето си (Пс. 76:7).

Благодаря за всичко, много ти благодаря.

Ние тук по благодатта Христова сме добре. Нелошо се устройваме с Божествените литургии. Изпращат ни поръчки за четиридесет литургии; занимаваме се малко и с ръкоделие. Младият иеромонах често боледува. Иосиф през тази година е дикей¹⁰⁰. Занимава се с поклонниците и изобщо не е в състояние да ни помага. Атанасий живее сам в своята колиба. Отец Харалампий прави някой печат. Отец Арсений е градинар, а аз съм готвач. Теофилакт е с Иосиф. Имаше при нас и две старчета, те починаха, ти не ги познаваше. Има при нас и един Никодим, който мие съдовете. Живеем по благодатта Божия много добре.

Така ще живееш и ти. Не се замисляй ни най-малко. Ще бъдеш много добре. Имаме и една лодчица, с която ловим риба. Хващаме хана, пина, морски таралежи. Иосиф е капитан на лодката.

И пак главното дело е умната молитва. Пак скръб и сълзи. Пак трезвение и съзерцание. Богати са духовните Ти милости, Господи!

При нас дойде едно добро момче, но не остана, за да го научим на умната молитва. Замина си обратно. То ни каза някои неща за теб и за здравето ти.

Всички те прегръщат и се молят за теб.

Прегръщам те бащински и аз.

Всесмиреният твой старец Иосиф.

61

Възлюбено мое чедо, Фотиния, утробо моя божествена и свещена, желая ти всичко добро!

Детенце мое, мъничка пеперуда, получих писмото ти и видях какво има в него. И се зарадвах, че всички сте добре. Аз обаче не съм добре.

Много разходи и лекарства, а здраве никакво. Полека вървя към тамошната родина. *Защото тук нямаме постоянен град, но бъдещия търсим*¹⁰¹.

Братята се стараят с всички средства да ме върнат обратно, но за съжаление аз бързо вървя към гроба. Ще отида там да ви чакам.

Фотиния моя, светлина¹⁰², Фотиния моя! Бяхме цветни пъпки, станахме цветове. После листата опадаха, вятърът ги разпиля и нас ни забравиха. Като трева изсъхнахме и цветът ѝ падна. И така, какво ни остава? Ако нещо сме направили и сме го изпратили за другия живот, само това и остава непокътнато. Никой не може да го отнеме. Никой не може да го изличи.

Така че, моя Фотиния, нека да трупаме там колкото можем. Ако в този час ни застигне смъртта, на това, което оставим след себе си, ще се радват други. За теб ще забравят, сякаш никога не си и съществувала.

Суетен свят! Лъжлив свят! Нищо добро няма в теб! Пълна лъжа. Пълна измама. Мамиш ни, присмиваш ни се, издевателстваш над нас. Показваш ни години и удоволствия, и дълго здраве, но внезапно ни настига смъртта. И всичко това се пука като мехури, като паяжинка, която се къса.

Ето това е, възлюбено мое дете, ето това е наслаждението на света.

Така че, приеми наказание. Плачи и скърби. Ти много добре си познала Бога. Моли се и зови: “Боже мой, Боже мой! Покажи някога пак на Твоята Фотиния истинската светлина и отвори отново Твоите Небеса, излей

¹⁰⁰ Дикей - в светогорските скитове тази служба се поема за една година, като се редуват всички килии от скита - б. пр.

¹⁰¹ Евр. 13:14.

¹⁰² Φωτεινή - от φως - светлина. Аналогично българско име е Светла, Светлана.

една капка от Твоята Божествена благодат. Просвети очите на душата ѝ и стори с нея милост. О, Боже мой! Боже мой! Който виждаш скритото в нашата душа! Услади нашето сърце, което лукавият огорчи и което е забравило Твоята любов.”

Това казвай и викай.

В този час, когато ти пиша, отокът ми се изкачи до пъпа и моят свещеник отиде в Дафни и без мое знание е говорил по телефона с един лекар и го доведе, като ми каза, че лекарят случайно минава оттук. И той, като ме прегледа, каза, че имам порок на сърцето, произхождащ от гнойни сливици. И ми даде таблетки за отока и укрепващи инжекции за сливиците, подобни на онези, които изпрати Иоанис.

И така, едно посещение - хиляда и триста драхми! За щастие имам духовни деца в Америка и всички пишат: “Гледай здравето си! Не ни оставяй сираци.” И изпращат пари. Друго посещение - хиляда и шестотин с лекарствата.

Такива ми ти работи. Искам или не искам, не ми дават да умра. И така, имай търпение.

62

Възлюбено мое чедо!... Божествена и свещена моя утроба, моля се да бъдеш винаги добре.

Запази това, което искам да ти напиша. Остави си го за спомен. Чети го внимателно. И мисля, че ще ти бъде от полза.

Бог, дете мое, е създал човека от пръст. След като създал цялото творение като една градина, направил светила и украсил твърдта. Поставил луната да началства над всички звезди на нощта като полилей с много светлини, малки и големи, украсяващи и гиздещи небето. А земята - с множество дървета, малки и големи. Със зверове и влечуги. С птички от различна големина, летящи под небето. С домашни животни и птици за полза на човека. Морето с всички видове риби. И всичко това - за да яде и да се удивлява човекът. И над всичко това направил голямо светило, за да началства над деня, да стопля и да обгръща всичко със своята топлина и всичко да украсява със светлината си.

А човекът е създаден накрая като цар над всичко, като зрител, поканен в театър. О, величие! О, чест за човека! Всичко одушевлено и неодушевлено възпява Бога. Едно - с гласа си, друго - с движението на листата си, всяко си има свой глас и една мъничка тревичка, ако ѝ причиниш болка, вика: ароматът, който изпуска - това е нейният глас.

И така, всичко това, за което говори Свещеното Писание - всичко е станало заради човека. Ето защо Бог създал човека след всички, за да види той всичко това, което било много добро и да се наслаждава, веселейки се, от съзерцанието му.

А как е създаден човекът? Взел Той земя - най-смиреното вещество, за да бъде човекът винаги смирен: няма нищо по-смирено от земята. Изваял глинена къщичка и като дъхнал в нея, създал човешката душа... И така, сякаш в четири стени от глина Бог вложил Божественото Си дихание.

О, небесно величие! О, слава и чест за човека! Той е смирена глина, но и - Божествено дихание! Ще дойде миг, когато той ще се измени. *Пръст си и в пръст ще се върнеш*¹⁰³. Ще се изпълни словото на нашия Творец. Но Божественото дихание - какво ще стане с него? Както земята ще се върне в земята, така и душата, бидейки Божие дихание, ще се върне при Бога. Да, но как? Когато тя излязла от Бога, била благоуханно Божествено дихание, но същата ли е сега? Не, не е същата. И така, какво ще стане? Необходимо е очистване. Сълзи, скръб, болка, защото си опечалил толкова добър и благодетелен Отец - Бога, Който така прославил теб, глината, и ти дарил Божественото Си дихание. Тези трудове на покаянието ще те очистят чрез Неговата благодат. Така че, плачи и скърби, за да те върне Той отново в предишното ти състояние.

¹⁰³Бит. 3:19.

И когато плачеш с пареща болка в душата за това, че си съгрешил, че си оскърбил Бога, заедно с плача те осеняват утешение и отрада. И тогава се отваря вратата на молитвата.

Видях плачещ човек, който поиска да съдържи сълзите си, когато се случи някой да влезе, и не можа да ги спре¹⁰⁴. Защото те бягат с такава сила, сякаш някой смъртно го е ранил.

Молитвата с болка ражда скръб. Скръбта донеся сълзи. Сълзите на свой ред раждат по-чиста молитва. Защото сълзите като благоуханно миро отмиват нечистотата и се очиства Божието дихание, което като някакъв гълъб е затворено между четирите стени, като от четири стихии... И тогава, щом стените се срутят и паднат, гълъбът веднага излита при своя Отец, от Когото е излязъл.

63

И така, казахме, че ние сме Божие дихание. Благодарение на това, че имаме сродство с Бога, а Бог присъства навсякъде, ние винаги сме близо до Бога. Ние сме Негови чеда. И като виждаме достойнството, което Той ни е дарил - да бъдем Негово дихание - длъжни сме да внимаваме да не Го огорчим. *Винаги виждах пред себе си Господа, защото Той е от дясната ми страна; няма да се поклата.*¹⁰⁵

А тъй като сме осквернили нашия ум, и нашето сърце, и нашето тяло с дума, дело и с помисъл, то сега нямаме дръзновение. Нямаме брачна дреха. Ето защо трябва да се очистим: с изповед, сълзи, болка на душата и с това, което е над всичко - с молитвата, която очиства човека и го прави свършен.

Дрехата, за която през Страстната седмица пеем: "Виждам Твоя чертог украсен, Спасе мой, и нямам дреха, за да вляза в него"¹⁰⁶ - това е Божията благодат, която се достига с усърдна чиста молитва.

В началото, когато човек се моли с простотата, която по начало е в него, с проливане на много сълзи - всичко това е Божията благодат, наричана очистителна благодат, която като въдица улавя човека и го води към покаяние.

Тъй като добрият наш Бог, Който е във всички и над всички, Той ни намира, Той ни вижда, Той ни призовава. Той пръв се запознава с нас. След това Го познаваме и ние, когато Той ни помаже със Своята Божия милост.

Затова и покаянието, и скръбта, и сълзите, и всичко, което става с каещия се - всичко това е от Божията благодат. Тази благодат е очистителна - тя очиства човека.

Нищо не може да бъде добро, ако не е от Бога; и всяко зло е от дявола.

Така че никога не мисли, че си направил някое добро без Бога, защото, щом си помислиш това, благодатта веднага ще се отдалечи. И ще я загубиш, за да познаеш своето немощно състояние, за да се научиш на познание на самия себе си.

За да познае някой немощта на своето естество, той трябва да срещне много и големи изкушения, и тогава чрез многото изпитания той се смирява и се учи на истинско смирение. Но е нужно време.

Смирението - това не са просто думите, когато казваме: "Аз съм грешен" и т.н. Смирението - това е истината. Да разбере човек, че е нищо. Нищото е онова, което е било, преди Бог да сътвори всичко.

И така, ние сме това нищо. Твоят корен, твоето същество започва от "нищо" и твоята майка е глината, а твоят Творец е Бог. Какво има у теб, което да не си получил? А ако си получил, защо се хвалиш, като да не си получил?

Велик Божи дар е човек да познае истината. И тази истина, както е казал Господ, ни освобождава от греха.

¹⁰⁴Тук старецът Иосиф вероятно отново говори за себе си.

¹⁰⁵Пс. 15:8.

¹⁰⁶Ексапостиларий на Страстната седмица.

Знанието за Бога - това е виждане на Бога, понеже духовното, а не естественото знание познава Бога.

Защото естественото знание - това е разсъждението, което различава доброто от злото, и го има във всички хора. А духовното знание произхожда от духовното занимание и от познаването на самия себе си. Всичко това извършва у нас Божията благодат посредством молитвата. Божията благодат се вижда умно и се познава с чувството на ума само в час на молитва.

Начините на молитва са много. И всички те са добри, ако човек не знае и се моли с простота. Ако обаче някой го упъти, а той не послуша, тогава молитвените му усилия вземат друг обрат и възниква прелест.

Освен кръговата умна молитва, всички други молитви могат с времето да се извратят. Тогава се губи простотата и човек започва да счита себе си за нещо.

А умната молитва, едносложното призоваване на Божието име, не допуска съмнение и от нея прелест не може да възникне. Понеже вътре в сърцето непрестанно се призовава Христовото име и Той ни очиства от тъмнината и ни води към светлина.

64

Умната молитва, за която говорихме по-горе, е: "Господи, Иисусе Христе, помилуй ме." Казвай тази молитва така: с вдишването спускаш ума вътре в сърцето, както казват всички ниптици¹⁰⁷ и задържаш дишането колкото се може по-дълго, като внимаваш само в думите на молитвата.

В началото този труд е много тежък, защото умът още не е отвикнал да блуждае, но с времето той се научава да стои.

Видях брат, който шест часа държеше ума в сърцето си, без да изпада в мечтание до един час, а понякога - и повече.

Молитвата се извършва с труд. Но след това тя се произнася без труд и с дивен възторг. Защото тъй като имаме родство с Бога - не по същност, а както казахме, защото сме Божие дихание - когато се очистим от греха посредством пост, бдение и тази молитва, за която говорим, посредством принудително упражняване и трезвение, и затваряне на ума като в дълбок дол в сърцето, където умът стои търпеливо и не му се позволява да излезе оттам, тогава Благият Бог поглежда към нас и ни изпраща оросяващата Си благодат. Така че тя ни просвещава като най-светъл облак и този, който малко преди това се е намирал в мрак, ясно съзерцава вътрешния човек. И благодатта пребивава заедно с него толкова, колкото поиска Господ. Това става постоянно и човек непрестанно се очиства и се усъвършенства от Божията благодат.

Защото, когато благодатта осени Божието дихание, което, както казахме, е нашата душа, и то, възпламенявано от любов, се издига нагоре, тогава настъпва единението с Бога. И душата толкова се уподобява на Бога, че не се познава и не се отделя едното от другото, както слънцето - от своята светлина, или огънят - от желязото, когато те се съединят. Защото диханието и благодатта произлизат от Един и Същ Източник, Който е нашият сладък Бог.

О, колко е добър нашият благ Бог! Колко е добросърдечен! У Него няма никаква корист и Той никога не е имал нужда от човека, тъй като е свръхсъвършен. Но желаейки поради голямата Си любов да предаде свръхсъвършените Си дарби, Той създал всички творения. И след като създал човека, го направил цар и му дарил всичко.

Само едно иска Бог - да Го почиташ, да Го любиш и да пазиш заповедите Му, като признаваш, че Той е твоят Създател. Той не иска да делиш славата Му и да почиташ когото не трябва. Не иска да обичаш нещо друго повече от Него. Ето защо, давайки Своите заповеди в Богописания закон на Моисей, Той му казва: *Слушай,*

¹⁰⁷ Ниптици (от гр. νιπτικοί) - подвижници, които се упражняват в делото на умното трезвение (νύψις), т.е. недопускане до сърцето на лукави и зли помисли чрез умната молитва - б. пр.

Израилю: възлюби Господа, Бога твоего, от всичкото си сърце, и от всичката си душа, и с всичкия си разум, и с всичката си сила.¹⁰⁸

И така, разбра ли, възлюбено мое дете? Той не е оставил нещо друго, към което да се отклони твоята любов в друга посока. Но нека всеки стремеж на твоята душа изцяло и напълно да възлюби Господа. Така ще се засели в теб Неговата благодат. Сърцето не приема разделение на части: само на твоя Бог ще се покланяш и само на Него ще служиш. А вече тогава! Тогава в теб ще дойде Христос, Който е Словото, с Отца и Духа, и обител ти е обещал да направи в теб, и ще станеш храм.

Тогава молитвата ще почне да господства и ще подчини ума. О, радост! О, радост за нещастната глина! Колко блага ни дарява Господ!

Видях един брат, който, имайки такава любов, дойде в екстаз. И видя три подобни едно на друго деца в ослепителна светлина. И те го благославяха, възгласяйки: "Елици во Христа крестистеся, во Христа облекостеся. Аплилуя!" Това те казаха много пъти, като благославяха. И аз се удивих, колко любов към Бога имаше у този брат.

И така, не търси друг начин, за да се приближиш до Бога. Само Го възлюби от цялата си душа. Тогава няма да се грижиш за тялото си, а ще го мъчиш, за да победиш страстите. Но силата за това пак ти се дарява от Него. И доколкото се очистиш от страстите, дотолкова се умиротворяваш и си целомъдрен и познаваш Бога.

Послепис:

И така, възлюбено мое чедо, малко мое детенце, започнах да ти пиша. Ти преписвай писмата ми и ми ги пращай обратно, за да мога да продължавам. Това е с цел да си направиш книжка и тя да ти бъде за спомен. Ще ти напиша за дивни неща, които не си чувал по-рано. Това е мое вдъхновение. Деяние и съзерцание.

Близо съм до смъртта. Целият съм отеكل. Но не спирам. Искам да направя нещо добро. Макар душата ми да си тръгва, нека да излезе с подвиг.

Парите, които пращате, ги взимат лекарите, взимат ги инжекциите, взимат ги бедните, не остава и петаче. Сега искат брашно и ми се карат. А аз гледам към кипарисите, под които ще изкопаят гроба ми.

65

Преблагородна моя госпожо!

Ето вече няколко дни, откакто искам да Ви пиша и да утеша Вашата скърбяща душа за случилото се с Вас нещастие, но чаках отговора, за който Вие написахте на моя свещеник. Но като виждам, че Вие се бавите, и като чувствам болката на Вашата душа, Ви моля да се вслушате в смирения ми глас и да отдалечите скръбта от душата си, защото твърде голямата скръб влече след себе си и друго зло.

Никой не знае Божиите съдби - как Той работи над нашето спасение. Но във всеки случай, по какъвто и начин да се извършват - те са за наша полза независимо дали скърбим и ни се струва, че сме изоставени от Бога.

Това не означава, че сме съгрешили или в нещо сме виновни и затова с нас се е случило зло, а означава, че с помощта на скърбите ни се прощават нашите съгрешения от самото детство.

Може би у нас има някаква гордост и тогава чрез скръбта у нас се ражда голямо смирение.

Може би Господ иска да ни изпита, дали и след нещастията ще Му бъдем верни. Той иска да види нашето търпение и нашата любов към Него.

¹⁰⁸Втор. 6:4, 5.

Може би пострадалият е бил лош, а родителите му - добри. И те са получили помощ от Вас, а Вие, макар и да сте загубили материално, сте придобили душевна полза. Защото в противен случай Вие може би щяхте да се поколебаете да извършите такова голямо добро дело, а Бог навярно е искал да проявим по-голяма милост.

Или може би той е бил добър и Бог го е прибрал, за да го спаси посредством болката.

Бог можеше да направи така, че нещастieto да стане по друг начин и не при Вас, но чрез Вас стават толкова много добрини, за което написахме. Защото не е имало друг начин да придобиете такова смирение, каквото се е появило у Вас, от това, че плачете като изоставена, даже ако бихте се подвизавали много години.

Човек съгрешава от ранните си години: с дума, с поглед, с мисъл, със съгласие, с действие. И заради един внезапен страх, едно нещастие, една голяма загуба всичко това се прощава и човек от стъкло, става брилянт.

Освен всичко това, така се случва и от ненавистта на дявола. Като вижда, че искаме да се спасим, той става пречка за нас и камък за съблазън, за да попречи на нашето усърдие, за да ни донесе отчаяние, неверие, униние, немощ от скръбта и голямата болка, за да увехнем като цветя от внезапен северен вятър.

Така че за всичко това, което казахме, когато проявяваме търпение, ние придобиваме голяма награда.

И не скърбете, защото безмерната скръб понякога довежда до загубване на ума.

Свети Иоан Предтеча не Ви оставя, не забравя Вашата добрина и Вие ще получите много по-голяма награда. Църквата, която построихме, е на свети Иоан Предтеча.

Така че, много Ви моля да отстраните скръбта. Отново придобийте благодушието, което имахте по-рано. Имайте любов и всичко ще Ви бъде простено. Защото всичко това е станало неволно и се е случило по Господния промисъл, както знае само Той, устройващият нашата полза и нашето спасение.

Непременно очаквам от Вас да напишете две думи за това, че постъпвате така, както Ви съветваме и че сте намерили покой.

Ние се опечалихме поради всичко това, ето защо ни пишете, за да се успокоим.

За Вас се моли цялото братство, служим и литургии за здравето и мира на душите и телата Ви. Ежедневно правим и панахида за упокоението на душата на нещастния, умрял от насилствена смърт.

66

Добра моя госпожо с добрия и благ Ваш съпруг, молим се всички Господ да дари мир, здраве и дългоденствие на целия Ваш дом и на родствениците Ви.

Получих писмото Ви, госпожо моя, и видях какво има в него. Състрадавах във Вашите изкушения, както и изпитвам болка с вашата болка и се сърадвам във Вашите радости.

Човешкият живот, госпожо моя, е замесен със скърби и мъки.

Когато чувстваш малка радост в душата си - знай, че това е телеграма да изтърпиш скръбта, която ще дойде.

Най-близко от всичко до човека е Бог. Няма никой друг, който да е по-близо, отколкото Бога. В Него ние живеем и се движим, в Неговите обятия непрестанно се намираме.

Така че ние можем във всяко свое вдишване да поставяме и един вътрешен призив: "Боже мой, къде си? Защити, изпревари, помогни ми, покрий ме! Исусе мой, помилуй ме!"

Нашата Богородица е Майка на милостта, извор на благостта, а благодатта ѝ успява навсякъде: стига само да отвориш уста, за да я призовеш, и Тя веднага идва като истинска майка. Така че, призовавай Я всеки миг без каквото и да е колебание и ще намериш безплатен помощник и лекар в твоите скърби.

Бог, чедо мое, пребивава навсякъде, и околото Му наблюдава всичко, но Той гледа снизходително, тъй като чака покаяние. Когато грешим, много или малко, Той вижда това, защото присъства там, но ние не виждаме Него, тъй като сме младенци по познание.

И пак, когато Той ни наказва, за да обърнем зора си към Него, ние мислим, че страдаме несправедливо. Обаче, когато се смирим, тогава очите на душата ни се отварят и ние узнаваме, че всичко, извършвано от Господа, е много добро. Тогава виждаме в Него нашия многомилостив Отец, пълен с любов и преизпълнен с благодат.

Аз не зная, госпожо моя, правили ли сте пълна и чиста изповед, започвайки от седемгодишна възраст и досега. Направете пълен обзор на цялото си минало, напишете това на хартия и ще намерите голяма полза за душата си. Подобно на това - и Вашият съпруг.

Защото има съгрешения не само от този вид, за който сте написали, но от всякакво естество, които не се смятат за грехове, обаче когато хората ги изповядат, душата се очиства и става като блестящ брилянт.

Започнете от детството: какви грехове се извършват от осем до десет години, какви - от десет до двадесет и нагоре, от гневната област и от желателната. Също и Вашият съпруг: естествени грехове, противоестествени, в работата, обиди, беззакония; всичко - чисто, без срам.

Но ако Ви е наставлявал някой духовник и Вие сте направили такава изповед, тогава това не е нужно.

Ако някога, госпожо моя, поискате да дадете милостиня, дайте я на тази жена, която е загубила сина си. Ако искате да сторите милост на този починал от насилствена смърт, не забравяйте да поръчате четиридесет литургии за него.

Защото може би той като млад да е имал грехове, и това ще го отърве от ада, и тогава благодарение на Вас той ще се спаси и ще попадне в рай. Защото литургиите спасяват и извличат душите даже от ада. И следователно вместо това зло, което, както Вие смятате, сте причинили, ще направите голямо добро. Защото заради Вас ще се спаси душа, а Вие благодарение на покаянието ще се окажете по-близо до Бога.

Що се отнася до нервното ви състояние - гнева, за който говорите - молете се непрестанно с Иисусовата молитва, защото благодатта успокоява нервите. И не се огорчавайте: целият свят страда от това.

67

Любодобросърдечна и добролюбива моя госпожо! Получих писмото Ви и видях какво има в него и много се зарадвах за предимствата, с които Ви е дарил Господ. Всичко при Вас е много благополучно и Вие нямате нужда от нищо, само - от търпение и дълготърпение, за да пребивава душата Ви в тишина.

Сега мога да призная, че завистливият бяс, като вижда Вашия добър и добродетелен живот и желае да Ви опечали, е устроил това неволно убийство. Но благодарение на литургиите, които Вие поръчахте за починалия, душата му, уверен съм, се е спасила. И всичко това вместо да Ви причини зло, се превърна в голямо добро, защото се е спасила душа, тъй като Бог търси само повод, за да спаси човека.

Това, което казвате: "Всички се радват, а защо аз скърбя?", показва, че Вашият живот е угоден на Бога. Защото Господ само тогава изпраца скърби, когато човек изпълнява Божията воля.

Тъй като скърбите са благодат и дар от Господа.

Така че с това Вие неволно изповядвате, че сте избрани Божии чедра. Защото *когато Господ обича, него наказва и към него благоволи, като баща към сина си.*¹⁰⁹

И така, дерзай и повече се радвай, защото Господ много ви обича. И занапред не скърби.

¹⁰⁹Притч. 3:12.

Винаги съветвай съпруга си да се изповядва. Това, което ти казва той, е неправилно.

Изповедта е едно от седемте Тайнства на нашата Църква. Без изповед покаянието не се зачита, а без покаяние човек не се спасява.

Щом желаеш да дадеш милостиня на майката на това дете, направи това сама, а не чрез друго лице, за да се изцели душата ѝ от скръбта по нейния син.

Другите милостини прави тайно.

Ти си имала добри духовници и затова те са ви устроили много добре. Това много ме радва.

Мой дълг беше да ви напиша, защото вие ни облагодетелствахте и аз съчувствах на вашата скръб.

Сега се радвам, тъй като узнах за още едно добро и християнско семейство. Ето защо, повече няма да ви пиша - достатъчно е да си пишете с моя иеромонах.¹¹⁰

Оставам към Бога молитвеник, нищожният монах Иосиф.

68

Благословено мое чедо, Панайота, желая ти всичко добро.

Получих, детенце мое, писмото ти и видях какво има в него, и душата ми я заболя за теб.

Положението ти не е добро. Трябва да стане едно от двете: или той да те вземе за своя законна жена, или ти го остави и живееш сама в покаяние.

А в сегашното положение нищо не можеш да направиш. Нито можеш да се изповядаш. Ако не оставиш греха, каквото и да правиш, всичко е напразно. Само ако се разделиш с греха и го оставиш, тогава всичко ще бъде простено след изповедта.

Не можеш, дете мое, да живееш? Иди в някой дом на добри християни, върши каквато можеш работа, само бягай от греха.

Грехът е отделяне от Бога. Вечна мъка. Докато тук, каквато и скръб да има, тя отминава.

Реши: ако той се венчае за теб, това престава да се нарича грях, става законно. Тогава ще ми напишеш и ще определим епитимия за миналото.

Ако го напуснеш, пак ми напиши и ще ти кажем какво да правиш.

Но сега, докато грехът е с теб, нищо не става.

Побързай, дете мое, защото смъртта идва внезапно, и ще бъде жалко, ако бъдеш осъдена на мъки.

Ние ще отслужим за теб литургии и молебени, за да ти помогне Господ.

Моля се за теб, смиреният старец Иосиф.

69

С чувство за дълг отправяме към Господа непрестанни молитви, да Ви съхрани и да Ви упъти съгласно Своята свята воля.

¹¹⁰Т.е. с иеромонах, който е член на братството на стареца - б. пр.

Вие попитайте, чедо на Благия наш Бог, иска ли Господ да приеме светата схима.

Ти, сестро моя, откакто си видяла света, вървиш по Божия път и никога не си търсила нищо друго, освен Господнята воля.

Така че, не се съмнявай, че е време да се облечеш в светия монашески образ. Та нали и без монашеска схима ти вече си монахиня. И сега, когато се състари, какви дела искаш още?

Своето дело вече го знаеш. Давай на бедните това, от което имаш достатъчно. Давай на бедните монахини, и те ще направят това, което ти нямаш сили да сториш.

Намери някоя добра старица, повикай иеромонах великосхимник и стани монахиня в своя дом, без някой да узнае за това. И отново следвай своя път.

Ще бъдеш много щастлива, защото ще се възродиш.

През цялата седмица след това не излизай от дома си. Стой си вътре, за да се наслаждаваш на благодатта, която ще пребивава с теб осем дни.

Не се бой. Не бъди малодушна. Христос дойде заради нас.

Той ни предаде Своята богата любов и ни казва: “Обичайте се един другия, както Аз ви възлюбих.”¹¹¹

И така, не чакай. Не отлагай срока. Не пропускай удобния случай, който Христос ти дава свише.

Отговори ми с две думи по Теофилакт, а аз, смиреният, се моля за вас и по Божията благодат ви подкрепям.

70

Много се зарадвах, дете мое, че просиш слово Божие за полза на душата си.

Така че, отвори ушите си и ще ги напълня с блага.

Чуй, чедо мое. Устата ти нека непрестанно се занимават с молитвата: “Господи Иисусе Христе, помилуй ме!” Нека диханието ти се прилепи към името на нашия Спасител.

Когато това продължи достатъчно дълго, умът ще привикне да казва това чрез вътрешната реч. И когато умът се очисти чрез молитвата, той ще я спусне в сърцето: ще настъпи единение на ума, словото и сърцето. А постоянно очистваното сърце приема съответно осеняваща благодат.

И тогава малко по малко, незабележимо за теб, вътре в теб става небе - рай.

Това дотук е деяние, това, което е след това, се нарича съзерцание. Достигни дотук, а останалото ще ти кажем, когато му дойде времето.

Знай само, че всичко - началото и краят на всяко благо - е Христос. Ние сами нищо не можем да направим, ако първо не ни съдейства Христос със Своята Божествена благодат. Той пръв ни яви Себе Си и тогава ние Го познахме. Той ни възлюби и ние Го любим. Ако Той не започне да действа, доброто в нас няма да бъде приведено в движение.

И така, стани малко дете с цялата му детска простота и се хвърли в нозете на нашата Богородица, Която носи като малък Младенец, Великия Бог, и заплачи, и зови с голямата любов, която пак Той ще ти подари: “Мила моя Майчице, помогни ми, настави ме, как да се спася! Ходатайствай, Майко моя, пред Твоя Син, да ме упъти, каква е Неговата воля, за да я изпълнявам, и за какво да Го моля. Да ми отвори очите на душата, които са затворени, така че не Го виждам и постоянно Го наскърбявам, докато Той всеки миг ме вижда.”

¹¹¹Иоан. 13:34.

71

Чуй, чедо мое, внимавай в думите ми. Ходи с голяма скромност. Имай голямо смирение - не да смиренословиш с празни думи, а да станеш смет, да те тъпчат, ако искаш да те посети Христос. Нека сърцето ти се смекчи, да стане като памук, и се навеждай пред тази, с която говориш: "Ти по-добре знаеш, сестро моя, благослови!"

С каквато внимателност говориш с другите, с такава ще се отнася и към теб Христос. С каквато мярка мериш другите, с такава и Той ще мери теб. Както ти прощаваш съгрешенията на другите, така и Той оставя Твоите собствени. С каквато любов и внимателност Го търсиш ти, съответно на това ти се явява и Той.

Не мисли да се преструваш на послушна, а сама да постъпваш според своята воля, защото тогава съгрешаваш не пред своята старица игумения, а пред Бога, Който е близо до теб, и вижда всички твои движения.

Той е винаги с теб, само че ти си сляпа и не виждаш че винаги си в Неговите обятия. Него дишаш, Него вкусваш, с Него се обличаш; никога не ще Го измамиш. Той вижда всичко, каквото и да направиш - и още преди да го помислиш.

Ако казваш, че съгрешението ти е малко - "Нищо страшно!", тогава и малката ти молитва не отива при Бога - нищо страшно! Ако се молиш и искаш твоята малка молитва да бъде чута, тогава знай, че и малките ти прегрешения се записват и те изкривяват малкото ти добро.

Така че, ако у теб има строгост и внимателност, за да не оскърбяваш Господа, Който вижда всичко, се опасявай да не би да опечалиш игуменията и останалите сестри, като знаеш, че с това съгрешаваш пред Бога.

Никога не казвай: "Аз съм права." Даже ако ти изваждат очите, никога не търси справедливост, защото носиш Христа, Който стана човек заради човека и изстрада всичко, за да ни спаси, без да вменява на човека неговото престъпление.

Знаеш ли, детенце мое, колко огорчаваш старицата игумения, когато не слушаш? Колко се противопоставяш на Божията воля, така че Той веднага прибира Своята благодат и ти оставаш гола? И съвестта ти се огорчава, и умът ти помътнява, и много дни пребиваваш като корава и неплодна земя. О, ако би могла да видиш, колко вреда си причиняваш!

Така че, чедо мое, бъди внимателна. Положи добро начало, та и краят да се окаже добър. Труди се сега всеки ден, та да пожънеш мир в старостта.

Всяка сутрин, когато се разсъмва, казвай: "Господи Исусе Христе мой, удостой ме да премина този ден без грях."

Върши с готовност своята работа и с молитвата на уста. И внимавай, че Господ те гледа, а Ангелът записва: Ангелът записва делата ти, а Господ - помислите.

Всеки миг казвай в себе си: "Душо моя, събери със страх помислите си, защото Господ те вижда." Не се разсейвай, не витай в облаците, а казвай Иисусовата молитва с голямо внимание.

Не гледай какво правят другите и не желай да изглеждаш знаеща. Това, което трябва да знаеш, е да казваш непрестанно Иисусовата молитва и да бъдеш внимателна в работата си.

Стани неразумна заради Христа, за да те умъдри Господ.

Ако всичко това ти се удаде - ще ти бъде добре. Защото ще станеш добра и добродетелна монахиня, полезна и за другите.

Благодатта да пребъде винаги с теб и да те опази от всяко лукаво въздействие.

Моля се за всички сестри и за игуменията, да ѝ даде Бог благодат и сила да носи вашите теготи, защото теготите са големи, и трудът е много.

72

Събуди се, дете мое, и следвай това, което ти написах. И когато изпитваш някакво затруднение или се сблъскваш с нещо неразрешимо, в което другите не могат да ти помогнат и ти самата не намираш изход, напиши ми и аз с голяма любов ще ти отговоря.

Що се отнася до думите ти за това, че когато изпълняваш волята на едного, често бива огорчаван друг, ти, за да не се опечалява никой и за да бъде в самата теб всичко в ред пред Бога, питай винаги старицата игумения: “Какво ще наредиш, майко? Еди-коя си ми каза да направя това и това?”

И каквото ти каже тя, го прави без разсъждение, и никой няма да се опечалява, а те нека се разбират с игуменията.

Послушанието включва в себе си всичко, а Христос ти сплита венец във всеки миг.

Но за да се развива вътрешният човек, за да намериш покой от страстите и за да разцъфне плодът на твоето добро деяние, всичко трябва да се съпровожда от постоянна и непрестанна умна молитва.

Когато се трудиш, казвай непрестанно Иисусовата молитва или с уста, или с ум.

Когато я казваш постоянно с уста, впоследствие умът привиква да я казва с вътрешната реч. След това умът я спуска в сърцето. И по-нататък там е трудът и делото на трезвението: да се държи там със сила ума без образи, чист, внимаващ само във възванието на молитвата посредством вдишването и издишването вътре в сърцето.

Тогава умът, не успявайки да образува помисъл на разсейване, с времето - чрез благодатта на молитвата - се очиства. И не се задоволява повече с лукавите спомени, нито иска да остава напълно празен. Но целият се възпламенява при спомнянето на Божието име и в любов към Спасителя Христос.

И така, усърдно се занимавай, дете мое, с това вдъхновено тайно занимание и душата ти ще стане рай преди да излезе от тялото.

Монах, който не се е научил на Иисусовата молитва, не знае защо е станал монах.

Четенето просвещава ума и помага в молитвата.

Телесният труд, когато е с мярка и не причинява смущение, е много полезен: той те води към смирение.

Когато привикнеш да казваш на всекиго: “Благослови” и “прости”, и винаги и във всичко порицаваш самата себе си, и никога не търсиш своите права и своята воля, то скоро ще вкусиш плода на смирението. Необходимо е само да бъдеш търпелива във всичко.

С любов и простота, без много размишления, по-бързо достигаш горното пристанище.

Прегръщай в обятията си иконата на Божията Майка, както ако тя би била жива, като твоята майчица, когато си била малка. Казвай ѝ цялата си болка, като я оросяваш със своите свети и чисти сълзи, и ще черпиш непрестанно утешение.

Тя ще ходатайства пред Своя Син, Който е толкова добър и обича добрите, и милва злите, и прощава на каещите се грешници. И Той ще отвори умните очи на душата ти и ще напълни сърцето ти с любов и божествено желание.

И тогава очите ти ще станат два извора на сълзи. Желая ти да достигнеш това.

73

Скромното ти писмо, дете мое, ме трогна до сълзи.

Твоето смирение подтикна душата ми силно да те възлюбя, както Господ възлюбил кръвоточивата, и да ти кажа подобни думи: *Дерзай, дъще, твоята вяра те спаси; иди си смиром* и не скърби повече¹¹².

Раят ще се отвори и в този ден ще видиш Царя на вековете. И ще се възрадваш и ще се разиграеш като елен от голямата и безпределна любов.

Затова не оплаквай своята бедност, защото възсия привличащото ни Христово Царство. Не ридай над паденията, защото Божият Син дойде на земята и пострада като човек заради нас. И чрез чистото покаяние ни възвежда на Небесата.

Достатъчно е с горещо сърце да кажеш: "Съгреших!", и благодатта веднага ти отваря Небесата.

Богатият на милост Христос не иска от теб много. Само кажи с вяра, като се изповядаш, подобно на пророка: "Съгреших пред Господа." И веднага ще чуеш: "И Господ отдалечи греха ти."

О, колко добър е Бог, колко е благ! Колко щастливи сме ние, смъртните, имащи такъв Всеблаг Отец!

Така че, дерзай, благословено мое чедо. Смело ми напиши за своите мъки и аз с голяма любов ще ти отговоря, каквото ми даде Господ.

Много благодарим за одеждите, за големия труд и за разходите по тяхното изпращане. Щом ги получим, ще кажа на моите иеромонаси да ти пишат. Те са много благодатни, защото имат непрестанна молитва.

Погрижи се и ти непрестанно да я казваш и ще дойде вътре в теб Христос - радостта, мирът, любовта, светлината. Сега вече си поставила начало. И така, принуждавай себе си и не я оставяй.

Щом видиш, че умът се уморява да внимава в нея, тогава я казвай постоянно с уста и умът отново ще я възприеме.

В началото това коства труд, но когато минат години, молитвата сама ще зове в теб. Тя непрестанно очисти човека от всички страсти.

Забравих да ти напиша, че тези дни ще ти пратим малко колетче. Намерих кръстче за твоята добра душа и ще ти го пратя като благословение, както ти поиска. И се моля да те благослови Този, Който е благословен и препрославен вовеки.

74

Божествена и свещена моя утроба, желая ти всичко добро!

Благодатта на нашия Христос да те просвети, да те очисти, да те направи като света Магдалина, чиято свята ръка, топла, като че е жива, се намира тук при нас, в манастира "Симонопетра". И тази ръка излъчва неизказано благоухание. Толкова благодат ѝ е дал Христос.

Силно се зарадвах, дете мое, че с такова усърдие се стремиш към спасението. Затова съм уверен, че Женихът на твоята безсмътна душа ще ти даде Своята богата благодат.

¹¹²Лук. 8:48.

Нека нашата Богородица, Неговата сладка Майчица, да ти бъде Покровителка и Нея постоянно моли. Прегръщай като жива Нейната света икона, оросявай Я със сълзи, както мирносоциите - нозете на Исус, и ще черпиш осезаемо утешение, като че Тя е близо до теб.

Нашата Богородица навсякъде успява да отиде, и богато подава Своята благодат на този, който Я призовава с топлота. Тя е застъпница за всички, защото се е удостоила да роди Господа, да стане Майка Божия. Тя Го носи в обятията Си и непрестанно Го умолява.

И ние, грешните, като нямаме дръзновение да прибегнем направо към Бога, призоваваме Неговата Майка. Тя ни възражда, Тя се застъпва за нас, Тя ни предпазва във всичките ни скърби.

Тя е Покровителка и Помощничка, по-почитана от Ангелите и несравнено по-славна от Херувимите и Серафимите, заемаща второ място след Светата Троица.

И Тя, добра моя, е толкова добра, толкова мила, че всеки миг искаш да Я прегръщаш и да черпиш утешителна радост. И колкото повече обичаш, толкова повече си обичан.

За пратката не се притеснявай, дете мое. Аз се интересувам за душата ти. Да положи с думите си някое камъче, за да се построи твоята къщичка на Небесата, където всичко е безсмъртно и вечно. Всичко, което е тук, независимо от това, дали го има или го няма, не причинява вреда на нашата душа.

Погрижи се чисто да напишеш изповед от най-ранните си години. Напиши всичко много разбрано. Не бързай, когато пишеш. И веднага го изпрати, докато не съм умрял.

За да ѝ направя добро аз, а не някой друг. За да кажа пред Христа: "Ето аз и децата, които ми даде Ти, Боже."

Не се харчи повече за нас. Каквото си направила, направила. Христос е приел това като благоуханно миро. Ще дойде ли това в нашите ръце или не, ти си получила своята награда - това е записано на Небесата.

Не скърби, че си лишена от нещо. От този миг те записах с моите чеда. Моля се за теб от първото ти писмо и всеки ден те споменаваме на нашата Божествена литургия. Дерзай, защото няма да умреш с душевна смърт, но в покаяние ще живееш вовеки.

Бързо изпрати писмото, а ако нещо забравиш - ще го напишеш в друго писмо.

Имай в устата си молитвичката: "Господи Исусе Христе мой, помилуй ме!"

И само Той е Спасител и ние се надяваме, че Той ще ни спаси. Само търпение.

Носи ежедневния си кръст и често Го призовавай: "Исусе мой, къде си? Превари, спаси ме, защото загивам!".

И Той ще ти отговори: "Не бъди нехайна, дете Мое, Аз винаги съм близо до теб, имай търпение, ще дойде часът, когато ще те взема при Себе Си да се радваш вечно."

И така, не пращайте никакви пратки, защото искат за тях огромна такса. Грижете се само за душата си - да я спасите, защото тя е драгоценна и безсмъртна.

75

Василикй, благословено мое чедо, желая ти всичко добро!

Получих писмото ти с изповедта и видях какво ми пишеш.

Всичко се прощава, моя Василикй, само това, което не е изповядано, не се прощава. Едно помни: нека грехът не се повтаря. Защото когато той се повтаря, поразява и другото.

Така че за тази добрина те моля: не падай отново в грях и всичко ще бъде добре.

Литургиите много ще ти помогнат. И когато можеш, отново ги поръчай, защото само те извличат душите от ада.

Засега няма да се причастяваш и ми напиши, че злото е вече прекратено. И след това ще определим неголяма епитимия, каквато съответно ти се полага.

Ще чета молебни канони, не седем, а много повече, за да ти помогнат Господ и Неговата свята Майка.

Така че не скърби. Всеблагият прощава всичко, само да не се повтаря. Господ ще те осияе и ще станеш като нова, като бяла гълъбица. Само те моля за тази добрина - това да не се случва отново.

Ще се грижа за теб, докато съм жив. Погрижи се и ти. Аз се приближавам към смъртта. Много тежко съм болен. Чакам своя час. Искам да те устроя. Много се помолих на Господа, да те просветят Той и драгата Му Майчица. Може би затова този човек е видял това, за което ти е разказал.

Така че, положи добро начало. Постави твоите сто обола, за да сложа и аз моите хиляда жълтици, и стани от блатото. Подавам ти ръка - излез от ямата. Всичко е суетно, лъжа и измама.

Ти си много добра. Не скърби. Не се отчайвай. Дерзай. Не се бой. Христос е добър и добросърдечен: прощава всичко. Виждам ръката Му, която Той невидимо протяга: "Моя Василики, - зове, - не плачи! Заради теб дойдох на земята и станах човек."

Не ридай за своята бедност. Владиката Христос те обича, Той е великодушен и милува както първия, така и последния.

Пролей две капки сълзи с болка на душата и ще се отмие цялата нечистота.

Прави каквато можеш - милостиня, литургии, молебени, всичко, каквото можеш, за да отвориш пътя към Небесата, където ще получиш стократно повече и Живот Вечен.

Ще бъде радост за мен да узная, че си поставила началото, преди смъртта да дойде при теб, когато всичко ще бъде безполезно.

Имай предвид, че обичам душата ти повече, отколкото твоите родители и деца, които те обичат. И така, не ми позволявай да си тръгна от живота опечален.

76

Жив Господ Бог!

Всичко при теб е много добре, възлюбено мое дете, затова Христос те е възлюбил.

И знамение за това, че Той те обича, е Неговата Божествена благодат, която от детски години те посещава и те наставлява.

Така че внимавай над себе си и заради краткия миг горчиво наслаждение не огорчавай нашия толкова благ Бог. Това е завист на сатаната, който ненавижда този, комуто Христос отваря очите на душата.

И така, събуди се, възлюбено мое дете, и внимавай над себе си. Защото Той вижда това, което ти не виждаш. Богатият на милост Христос се старее да отвори очите на душата ти.

О, колко е добър Той!

А лукавият, който вижда това, се старее да затвори очите ти с горчиво наслаждение.

Така че не прекратявай, дете мое, да призоваваш Христовото име. При всяко твое вдишване изучавай Неговото божествено име и даже ако умът ти се разсейва, не се безпокой.

Защото това непрестанно занимание и постоянен стремеж да Го търсиш ще Го привлече и Той ще дойде Сам, за да те види. И ще бликне в сърцето ти оросяващ извор, който зове: “Господи Иисусе Христе, помилуй ме!”

И тогава непрестанно ще се радваш на гласа и сладостта на Владиката Христос.

Само бъди внимателен и се пази, избягвай греха: той пада като сняг и всичко изсъхва.

Това, за което пишеш, е Божие посещение. Това е първото посещение при всеки грешник, който се кае и се завръща към Бога.

Гледай да очистиш себе си чрез чиста изповед. Не оставяй греховна нечистота в себе си, за да не намира причина лукавият да те поваля.

Човекът, чедо мое, нищо не може да направи сам по себе си. Той не е имал, няма и никога няма да има сила да направи нещо добро, ако свише не го осени Бог.

Всеки добър помисъл, всяко добро движение на разума е действие на Божията благодат.

Ако можеш да извършиш нещо без съдействието на тялото си, тогава то е твое. А ако си направил това с помощта на тялото, то тялото ти е Божие създание. Ако можеш да помислиш нещо без ума, тогава то е твое. А ако си помислил това с помощта на ума, умът ти е Божие творение.

Следователно човек няма нищо свое. Следователно всичко започва от Бога и завършва в Него.

Пиша ти това чрез ръцете на други, възлюбено мое дете. А ти внимавай над себе си. И когато оздравея, понеже сега боледувам, тогава ще ти напиша собственоръчно.

Предай многото ми благопожелания на скъпия за мен твой духовен отец. И му кажи, че приближавам към последните си дихания на живот. Лекарят ме поддържа чрез инжекции и ми казва, че ще оздравея. И братята ми плачат, не ми дават да си тръгна.

77

Възлюбено и добро мое дете, твоето писмо много ме въодушеви и аз ти желая бързо да намериш извора на живота.

Писмата ти ми показват, че не си далеч от извора.

Благодатта вече ти е отворила дверите си. Върви напред, похлопай още малко чрез честа молитва.

И ще се отвори не извор, а небесните водопади и изворите на бездната. За да се напоява и расте твоето сегашно чувство и желание да любиш Христа.

Въодушевлението, което имаш, това е очистителната Божия благодат, която съчувствено очиства човека.

Защото благодатта се разделя на три състояния.

Първото действие се нарича очистително. И когато очисти човека, му се дава друг, по-голям дар, който се нарича просветителна благодат, от която човек получава просвещение на познанието. И третата благодат се нарича благодат на съвършенството, за която ще кажем тогава, когато достигнеш това.

Така че сега имаш съответстваща на теб част. И каквото и добро да вършиш, каквото и добро да си спомниш - всичко това е от благодатта, както пишат и светиите: “Няма добро, което да не е от Бога, и няма зло, което да не е от дявола.”

И така, каквото и добро да помисли човек - това е от Божията благодат.

И ако сега принуждаваш себе си към Иисусовата молитва и се молиш непрестанно, ако четеш житията на светиите и се трудиш по малко нощем, бързо ще достигнеш това, което търсиш, и душичката ти ще се зарадва, че Христос толкова те е възлюбил.

Той е Любов и търси у нас любов. И тогава е знайно, че Го обичаме, когато обичаме и ближния си.

И така, принуждавай себе си според силите си и аз ти желая бързо да достигнеш желаното.

78

Много се зарадвах, дете мое, на твоето здраве и на това, че вършиш толкова много добро за нашите братя християни.

И това е истина: колкото човек се труди, за да помогне на другото, толкова се умножава в него благодатта на Господа, защото любовта е Божия заповед - първата и най-голямата: "Възлюби Господа, твоя Бог, от цялата си душа и сърце."

И втората, подобна на нея, е: "И ближния си, като самия себе си."

*На тия две заповеди се крепи целият закон и пророците*¹¹³ и т.н.

Колкото повече човек жадува за спасението на брата си, толкова повече душата му се изпълва с Божия любов. И без да се трудиш с много големи подвизи, бързо достигаш във висока мяра. Защото любовта съдържа всичко - *Не се гордее, не безчинства, не дири своето, не се сърди, зло не мисли* (1 Кор. 13:4, 5).

Виждаш ли, че любовта е причастна на всичко и бързо води до безстрастие този, който е усърден към нея?

И добре е казал възлюбеният ученик на Господа, че *Бог е любов* и пребиваващият в любовта пребивава в Бога, и Бог - в него¹¹⁴.

Виждаш ли, скъпо мое дете, че Господ винаги е с теб, когато пазиш заповедите Му, а благоуханен Ангел брои крачките ти и всичките ти дела.

Прочети с благоговение Стария Завет и ще почерпиш божествен нектар от вяра и любов. Там Бог направо е говорил с хората и Ангели са ги наставяли.

Бог пребивава навсякъде и няма място, където Бог да не е.

Колкото повече внимаваш в Него, толкова повече Той е внимателен към теб.

Ти зовеш: "Боже мой, къде си?"

И Той отговаря: "Тук съм, чедо мое! Винаги съм до теб."

И отвътре, и отвън, и отгоре, и отдолу, и накъдето и да се обърнеш, всичко възглася: "Бог!"

В Него живеем и се движим.

Бога дишаме, Бога вкусваме, в Бога се обличаме.

Всичко възпява и благославя Бога.

Цялото творение възглася.

¹¹³1 Кор. 13:4, 5.

¹¹⁴1 Иоан. 4:8, 10-14.

Всичко видимо и невидимо чудесно мълви и славослови Твореца.

*Всичко, що диша, да хвали Господа!*¹¹⁵

Нека винаги в джоба ти бъде светото Евангелие и щом намериш малко свободно време, прочитай по един малък откъс. Христос ти дава светлина и те води по Своите заповеди. Допълва твоята любов и те наставлява да Му подражаваш.

Призовавай непрестанно Неговата Майчица, чети Нейния акатист и Тя ще те закриля, винаги ще те пази от всяко зло.

Вземи книги “Странник”¹¹⁶ и ги раздавай на наши братя християни, за да получат духовна полза.

Нека винаги на гърдите ти има иконка на света Богородица, целувай я, когато сядаш и лягаш да спиш.

И колкото повече Я обичаш, толкова повече Тя ще те обича. И във всяко обстоятелство, когато Я призовеш, ще почувстваш осезаемата Й помощ и утешение.

Тя винаги и непрестанно ходатайства за всички чеда, които горещо Я призовават.

79

Вълни на радост изпълниха душата ми, дете мое, от твоите прекрасни слова, че те е посетила благодатта на Благословения и Свят наш Бог. А аз сега, дете мое, започнах отново да оздравявам.

Четиридесет дни не ядох нищо. Три пъти дежурих над мен нощем, очаквайки смъртта ми, но часът отново не настъпи. Моите дечица плачеха през цялото време, служеха ми като Божии Ангели. Накрая, сега отново започнах да пиша, да отговарям на тези, които пишат и чакат.

Пишеш ми, скъпо мое дете, за благодатта, която си почувствал в сърцето си. И аз започвам слово за любовта.

Тъй като Бог целият е любов и всичко, което е сътворил горе и долу, е произлязло от голямата Му любов, Той не поискал от човека нищо друго, освен любов.

Предавайки писмения Закон на Моисей, Той определя първата и най-голяма от всички заповеди така: “Възлюби Господа, твоя Бог от цялата си душа, с целия си разум, с всичката си сила.”

Тоест целият стремеж на душата да е да погълне Бога.

Познанието, чувството, мисълта, съзерцанието, озарението и всяко движение на ума, всички те във всичко да постигат Бога. И човекът, глината, да въздава “Твоего от Твоите”.

Наистина преславно величие!

И докато във всички добродетели и Божии дарби има чувство и действие, Божествената любов - когато човек достигне до там да възлюби Любещия - превъзхожда всяко чувство. И занаяпред действа Божествената любов. И царува съзерцанието.

Тогава движеният от Божествена любов зове:

“О, Иисусе мой, сладка любов! Преди да съм Те видял, Ти ме видя.

О, Светлина на душата ми! Преди да Те позная, Ти ми показа Себе Си. И преди да Те обикна, Ти ме обикна.

¹¹⁵Пс. 150:6.

¹¹⁶Има се предвид книгата “Разказите на един странник на своя духовен отец” - б. пр.

О, живот и сладко мое дихание, аз бях в мрак и сладкият Ти глас ме разбуди и повика. Аз Те видях, когато Ти ме позна. Познаването Ти, това е виждането Ти¹¹⁷.

О, радост моя и душевно веселие! О, небесно желание! О, любов, която гори, но не изгаря!”

80

И така, скъпо мое дете, когато тази любов започне да гори, тогава ние пристъпваме към втората Божия заповед.

Когато възлюбиш Бога, тогава ще възлюбиш и ближния си като самия себе си.

Чуваш ли какво казва Господ, детенцето ми? Когато ти, скъпо мое дете, жадуваш да принесеш полза на брата си и отиваш и му казваш каквото знаеш, стремейки се да му помогнеш - това е любов към ближния: да любиш брата си като самия себе си.

И това, което пишеш, че чувстваш в сърцето си, и то ти носи радост и веселие - това е Божията любов, която започва да действа в душата ти.

Така че, ако внимаваш над себе си и непрестанно казваш Иисусовата молитва, ако помагаш и на твоите по-младши братя, тогава запалваш огъня на Божията любов в душата си. И доколкото ти жадуваш и се грижиш да помогнеш на другите, дотолкова и Бог излива потока на любовта и те напоява.

И когато чуваш апостол Павел да казва: “Кой може да ме отлъчи от любовта?”¹¹⁸ - то това го казва не Павел, а самата Любов зове към Любовта в Павловия съсъд.

Затова *който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога, и Бог - в него, защото Бог е любов*¹¹⁹. И където падне тази любов, там тя гори и не изгаря. Жадува, но жаждата не се прекратява. Сърцето гори от любов и зове: “Къде си, сладка моя любов, Иисусе мой, светлина на живота ми?”

И още повече гори, докато не замрат сетивата.

Така че, скъпо мое дете, не търси друго, освен любов: “Удостои ме, Господи, да те възлюбя, както Ти ме възлюби!”

И сега това е достатъчно, детенце мое, тъй като се уморих, понеже задухът много ме мъчи. Изпратих ти и друго малко писъмце, което написа отец Ефрем: тогава не можеш да държа писалка. Сега, слава Богу, започвам отново да пиша.

Бъди много внимателен с еретиците, дете мое. Там, където си сега, са чужди племена и езичници...

Изобщо не разговаряй с тях, защото твоята чиста душичка се осквернява от техните хулни думи. Те са отлъчени от нашата Православна Църква.

81

Не са минали и четири дни, откакто ти изпратих писмо, дете мое. И ето, пак започнах да ти пиша малка бележчица, за да ти бъде за спомен.

Откакто ти си тръгна от мен, аз възприех задължението на твой духовен отец: да се моля за теб не като за чужд, а като за мое възлюбено чедо. И освен литургии и други молитви, извършвам и по шест броеници всяка нощ за теб.

¹¹⁷Т.е. Богопознанието е Боговиждане.

¹¹⁸Кой ще ни отлъчи от любовта Божия? (Рим. 8:35).

¹¹⁹1 Иоан. 4:16, 10.

Благодаря ти за всичко, което направи за нас. Сега не се безпокой.

Имай търпение в своите скърби и болести и призовавай Христа. Иисусовата молитвичка нека не слиза от устата ти. И сладката Му, и сладката ни Майчица да те покрие от всяко зло.

Изпратих ти и друго листче, второ, а сега ти изпращам трето, но не съм добре и не зная, ще мога ли да напиша още. Ако ли не - ще се моля за вас в другия живот.

Молитвата ми винаги ще бъде с вас.

Помощта ви са Христос и Богородица. Нека Техните пресладки и най-желани имена бъдат винаги във вашия ум и сърце. И това може да замести много молитви.

Не се огорчавай, че не намираш благодат в молитвата си. Ще дойда отново. Тя отстъпва, за да я търсиш с по-голям стремеж. А когато дойде, да бъдеш по-внимателен, за да не я загубиш. И тя отново отстъпва.

И по такъв начин ти ставаш човек съвършен, дееспособен и опитен, за да водиш безопасно и другите по пътя на спасението.

И така, принуждавайте себе си и се пазете от примките на дявола. Защото Царството Небесно го грабват принуждаващите себе си¹²⁰.

За това, за което ми пишеш, се погрижиха твоите духовни братя, и днес дойдоха лекари и инжекции, но над всичко е ръката Господня.

Писах ти, че задухът е от заболяване на сърцето. Но дълбоката истината е, че това е от Бога.

Понеже като млад се подвизавах доброволно, сега настана необходимост да се подвизавам против волята си, та да имам и по-голяма награда.

Виждам всичко, дете мое, но какво да сторя? Братята ти не се успокояват. Искат да ме съживят. Виждам: над мен е ръката Господня. Плача аз, бедният, безутешно и безполезно. Викам им: "Разрешете ми да умра!"

Не излизам навън. Няма да ходя никъде, за да не умра по пътищата. Тук ще почина, с моите отци.

Прегръщам те, смиреният отец Иосиф.

¹²⁰Виж: царството небесно бива насилвано, и насилници го грабят (Мат. 11:12).

ЧАСТ ВТОРА

Послание до исихаста пустинник

(От един монах, светогорски подвижник, разделено на глави и съдържащо накратко:)

А. Практически съвети за чина на трапезата и молитвата, тоест за това, как монахът трябва да прекарва 24-те часа на деня и нощта.

Б. Отговори на въпроси за прелестта и благодатта, за знанието и мисленето, за смирението и любовта, за двойната борба с бесовете, за трите състояния на естеството, за съвършената любов.

В. И друго, което той е разбрал, видял и чул и за което пише на своите духовни чеда.

Предисловие

Чедо, възлюбено в Господа, радвай се! Благодатта на Бога Отца, Сина и Светия Дух да бъде върху твоята душа. Амин.

Тъй като виждам, чедо мое, че ти като жаден елен се стремиш към изворите на небесните води на Божията благодат и ги търсиш с гореща любов, то аз, макар и неграмотен, се захващам с това, като забравям мярата на своята неспособност и неученост и се надявам на молитвите на моите отци. И сега с Божия помощ и по вашите свети молитви започвам да ти разказвам за монашеското и подвижническото житие и за това, по какъв начин монахът се удостоява с Небесното Царство и по Божия благодат и милост става участник във вечните блага.

А ти, чедо мое, не се лени да изучаваш това, а всеки ден чети прилежно, докато това не се запечата в душата ти и не произведе добри и благи плодове. И не приемай това за обикновени думи, защото не са такива, а са слова на деянието на свети отци, просветени от Божията благодат. От тях бях научен и техния плод отчасти вкусих. И бидейки неграмотен, положих много труд, за да ти напиша това. И за обработването му предадох себе си до кръв. И сега го полагам готово пред твоите очи, като трапеза с разнообразни ястия и като райска градина от различни дървета, пълни с плодове.

И така, не бъди нехаен, но като ги откъсваш, ги вкусвай всеки миг, за да живееш Живот Вечен и да се опазиш от плода на знанието, който изядоха прародителите и умряха.

И дай ни, Господи, да запазим себе си от забранения плод. И да се просветим от Истината, от Теб, пресладкия наш Бог, Комуто слава и власт во веки веков. Амин.

1.

За монашеския чин и житие или как монахът да прекарва 24-те часа на деня и нощта

Ето, чедо, започвам първо да ти разказвам, как трябва да прекарваш времето си. Макар и често, в хиляди поучения и писма, да съм ти казвал това, но все пак отново ти излагам накратко някои необходими неща. И чуй за чина.

В седем часа след пладне - светогорско време¹, - след като изядеш полагащата ти се храна, поспи три или четири часа. Когато се събудиш, извърши вечерната по броеница. И щом завършиш, пригответи кафе като помощ в бдението. И щом го изпиеш, започваш повечерието. Тихо, без глас и без светлина. Четеш и Акатиста на Пресвета Богородица. И щом завършиш, стани, ако можеш, прав, като държиш ръцете си кръстообразно и казвай в ума си тази молитва, без светлина, защото светлината разсейва ума:

“Господи Иисусе Христе, пресладки Отче, Боже и Господи на милостта и Създателю на всяка твар, погледни към моето смирение и прости всичките ми грехове, които извърших през целия си живот даже до този ден и час. И изпрати Пресветия и утешителен Твой Дух Той да ме научи, просвети и покрие, за да не съгрешавам, но с чиста душа и сърце да почитам и да се покланям, да славословя, да благодаря и да обичам от цялата си душа и сърце Теб, пресладкия мой Спасител и благодетел Бог, достоен за всяка любов и поклонение. Да, благи Безначални Отче, Събезначални Сине и Пресвети Душе, просвети ме с божествено и духовно познание, та, съзерцавайки сладката Ти благодат, чрез нея да понеса тежестта на това мое нощно бдение и да Ти въздам чистите си молитви и благодарения по молитвите на Пресвета Богородица и на всички светии. Амин.”

Кажи след това и свои събствени думи, каквито можеш и както знаеш, като подбуждаш Божието добросърдечие към милост и любов. И когато силно се умориш, приседни. И доведи в ума си различни благи² спомени: смъртта, вечната мъка, съда при Второто Пришествие. И плачи, колкото ти даде Бог. И след това насочи ума си към рая, към наслаждението на праведните, към вечните блага. И благодари на Благия Спасител и благодетел Бога.

И след това се изправи, за да извършиш правилото си. И пак сядай. Чети Житията на светиите и други умилителни и полезни книги. И ако те нападне сън, изправи се и започни службата. И когато завършиш всичко - полунощницата, утренията и молебния канон по броеница, както съм те научил, тогава седни и почини. Поспи малко, докато се съмне.

И щом станеш, изпиваш гореща напитка с 25 драми³ хляб или сухари. И започваш да вършиш своята работа, непрестанно казвайки с ума Иисусовата молитва. И ако имаш време, четеш и безмълвно плачеш. И готвиш яденето си в мярката, както те научих, като използваш за мярка консервна кутия⁴. И така, от една такава кутия, напълнена със сух фасул или ориз, се получават две чинии ядене и стигат за два дни - по една чиния на ден. И когато добре се свари, яж в седем часа по пладне⁵ с 50 драми хляб или сухари. И ако е разрешен елей - във вторник, четвъртък, събота и неделя - слагаш по 10 драми от него в чинията. И ако имаш, слагаш малко сирене, яйце, сардина или десет маслини. И каквото имаш - плодове или сладко - яж на трапезата от всичко по малко за слава Божия. Яж и имай смирение, за да не осъждаш другите.

¹На Атон отчитането на времето се води от залеза на слънцето, т.е. седем след пладне е пет часа преди залез слънце.

²Благи - защото паметта за всичко това очиства сърцето, предпазва от грях и дарява вечен живот.

³Драми - гръцка мярка за тегло. 1 драм = 3.2 грама.

⁴Има се предвид консервна кутия от мляко с вместимост 400 мл.

⁵Т.е. някъде около обяд - б. пр.

1. За монашеския чин и житие
или как монахът да прекарва
24-те часа на деня и нощта

И след пладне нямаш благословение да приемаш за разговор никого - нито монах, нито мирянин. Който и да е той, нека да идва сутрин.

Този чин трябва да се спазва. Независимо от това, дали е Пасха или Рождество, или Заговезни, все едно, яж по един път на ден. И на Чисти Понеделник не пази тридневен пост, а пий през тези три дни нещо горещо с къшей хляб или сухар, когато се стъмни.

И във всичко имай мярка и разсъждение. Но понеже често съм ти казвал това и ти вече знаеш чина, няма да се повтарям, защото с времето практиката с помощта на благодатта ще ви умъдри във всичко останало. Амин.

2.

В отговор на въпроси на същия монах

Ето, ти узна, чедо, как да си прекарваш времето. Узнай и това, за което ме питаш и желаеш да научиш.

И първо ще кажем за това, което ти по твоите думи, чуваш в себе си: “Свят, Свят” и така нататък, както ми пишеш. Аз, чедо мое, казвам, че ти спиш и чуваш това. Защото при подвижниците има такъв, много тънък сън, когато тялото им изнемогва. Той стои или седи и сънят го грабва, а той не забелязва. И тогава той вижда това насън, а мисли, че бодърства, макар да не е така. И стига дотам, че спи цяла нощ и не знае за това. Така че опитай през нощта да бодърстваш и да четеш стоешком. Ходи из стаята, мий лицето си, за да си буден - и тогава ще узнаеш как виждаш това. Защото всички подвижници виждат това насън. А ако ти виждаш всичко това, когато си буден, пак не е прелест. Бесът не казва такива неща: “Покланям се на Отца, Сина и Светия Дух.”

Пишеш ми също за трепета на сърцето, който, по думите ти, чувстваш. Относно това знай, че когато човек очисти душата си и в нея бъде заченат Новия Адам, нашият пресладък Иисус, тогава сърцето, нямайки сили да сдържа радостта и това неизказано наслаждение, което слиза в сърцето, се разиграва и очите проливат пресладки сълзи, и целият човек става сякаш огнен пламък от Иисусовата любов. И умът става цял - светлина и се изумява, и се удивлява на славата Божия. Не така, както ти ми пишеш, че се помрачаваш и не знаеш къде си. И така, ти разбираш погрешно това и бъди внимателен.

Пишеш ми също, че тялото ти се парализира и става като мъртво. А аз ти казвам, че макар тялото често да се вцепенява, но умът става целият око, и сърцето чувства голяма сладост и безмерна радост. Накрая, ако това е така, както ти пиша, то това още не е голяма мяра, а мярата на начинаещите. Когато душата все още се очиства, тогава тя вижда това. Обаче когато тя се очисти съвършено, вижда по друг начин, за което не ти пиша, понеже не можеш да го разбереш. Сега ти казвам само това. Моли се на Бога да ти даде познание на духовно разсъждение, как трябва да мислиш и какво трябва да имаш в ума си, докато не се удостоиш със самата истина. А Истината е Христос. Нему слава и власт вовеки. Амин.

3.

За духовното занимание на разума и как трябва да мислим

И така, чедо, ти узна отговорите на своите въпроси. Чуй и за това, как трябва да воюваш с враговете. И внимателно препрочитай това много пъти като урок. За да знаеш, какво да просиш и как трябва да се бориш с помислите на гордостта, когато те ти казват, че ти вече си светият или че вече имаш благодат и затова много плачеш.

Говори на Господа така: “О, възлюбени мой, пресладки Иисусе Христе! Кой Те помоли за мен и по чия молитва ме доведе в този свят и да се родя от родители, добри и верни християни? Защото толкова много хора се раждат от турци, католици, масони и евреи, и езичници, и други, които не вярват, и затова вечно се мъчат. И така, колко трябва да Те обичам и да Ти благодаря за тази велика благодат и за благоденствието, което ми стори? Защото дори ако пролея кръвта си, няма да мога да Ти се отблагодаря.

И при това, пресладки Спасителю мой, кой Ти се е молил за мен да ме търпиш толкова години, съгрешаващ от детството, и да не се отегчаваш от мен, макар да си ме виждал обиждащ, крадящ, гневящ се, пресищаш се, користолюбив, завистник, ревнивец и пълен с всяко зло, и оскърбяващ с делата си Теб, моя Бог?

А Ти, Господи, не изпрати смърт, за да ме вземе тя в греховете, но с готовност ме търпеше. Защото ако бях умрял, вечно бих се мъчил! О, благодат Твоя, Господи!

И кой пак Те е помолил за мен, да ме доведеш до покаяние и изповед и да ме облечеш във великия и ангелски образ? О, Господне величие! О, ужасно и превелико Твое домостроителство! О, богатство на Твоя дар, Владико! О, неоскъдни Твои съкровища и неизказани тайнства! Кой не ще потрепери, дивейки се на Твоята благодат? Кой не ще бъде поразен, гледайки богатата Ти милост? Треперя, Владико, да разкажа за богатия Ти дар.

Моят Владика и Господ се разпъва, за да спаси разпъвания. Аз разпвам с греховете си моя Създател, а Създателят ме освобождава! О, сладка Иисусова любов, колко много съм ти длъжен! Не, Създателю мой, не заради Вечния Живот, който ми обещавах, трябва да те обичам; не заради това, че ми казваш, че ще ми дариш Твоята благодат, и не заради рая, но мой дълг е да Те обичам, защото Ти ме освободи от робството на греха и страстите.”

О, велико чудо! Кой купен роб ще иска заплата за това, че служи на господаря си? И как може да иска свобода, когато е длъжник за парите на откупа? Ето Царят и Господ на всички се разпна заради теб и те освободи от робството на бесовете. И ти даде заповедите като противоотрова срещу страстите, та като ги изпълняваш, да избягваш надвиващите те страсти. Казва ти: “Не прелюбодействай”. И ти се трудиш, за да станеш целомъдрен, защото ако не принудиш себе си да станеш целомъдрен, неизбежно ще станеш блудник. Не кради - за да станеш верен, и ако не принудиш себе си да станеш верен, обезателно ще станеш крадец. Не бъди сребролюбец, за да станеш милостив; и ако не принудиш себе си да станеш милостив, ще станеш сребролюбец. Не бъде чревоугодник, за да станеш въздържан. Имай любов, за да не станеш завистлив. Така и всички добродетели.

И така, когато Господ първо ни освободи чрез божественото Кръщение, Той ни даде Своите божествени заповеди като противоотрова срещу страстите, за да не паднем пак под робството на греха. И въпросът не стои така, че ние работим на Бога, а Той ни дължи заплата; нито работим заради Вечния Живот. Но работим като откупени роби, за да не станем роби на бесовете. Длъжни сме да работим, защото сме били купени. И понеже сме длъжници, трябва да Му служим с голямо смирение, като пазим всички Негови свети заповеди. И ако се окажем верни раби, то Господ ни дава даром Своята Божествена благодат и ни избавя от страстите. И ни дарява Небесното Си Царство с думите: *Добри и верни рабе! В малко си бил верен, над много ще те*

поставя.¹ Виждаш ли, чедо, Той не ни казва: “Ела, ще ти дам за трудовете, които си извършил за Мен”, но по Своята голяма милост, любов и благодат ни дава сладката Си благодат. Отнема от нас досаждащите ни страсти и въобще - удостоява ни със Своето Царство.

Така че, когато пристъпваш към изпълнение на своя дълг, към молитвата, пристъпвай с голямо смирение, просейки Божията милост. Не поради това, че Той ти е длъжен и трябва да ти даде благодат, но ти си затворник и просиш благодат, за да те освободи тя, и казваш:

“Владико, пресладки Господи наш Иисусе Христе! Изпрати Твоята свята благодат и ме освободи от веригите на греха. Просвети моя душевен мрак, за да проумея Твоята безпределна милост и да Те възлюбя и достойно да благодаря на Теб, пресладкия мой Спасител, достоен за всяка любов и благодарение.

Да, благи мой Благодетелю и многомилостиви Господи, не отдалечавай от нас Своята милост, но се умили стиви над Своето създание.

Зная, Господи, тежестта на моите прегрешения, но зная и Твоята неизказана милост. Виждам мрака на безчувствената ми душа, но вярвам с добра надежда, очаквайки Твоето божествено просвещение и избавление от моите лукави злини и гибелни страсти по ходатайството на пресладката Твоя Майка, нашата Владичица Богородица и Приснодева Мария и на всички светии. Амин.”

Не преставай да се молиш така до последния си дъх и Бог е силен да изпълни твоето прошение. Нему слава и власт во веки веков. Амин.

¹Мат. 25:21.

4.

За вниманието: ако ни посети Божията помощ, как да се борим с помисъла на превъзнасянето

Ти узна, чедо, как да мислиш, - узнай и как да воюваш. Ако Благият Господ ни посети и ни освободи от страстите и ни покаже Своята безпределна любов, не мисли, че вече не ти е нужна предпазливост. Но знай, че докато сме бедни, просим богатство, а когато забогатеем, тогава повече се боим, да не би да заспим или да станем нехайни, и тогава да дойдат разбойници и да ни откраднат съкровищата.

Чуй един пример за разбойниците.

По време на молитва при теб е дошло Божествено просвещение, чувстваш радост и неизразима сладост. Незабавно идва превъзнасянето и ти говори тайно: "О! Ти вече си светия!" Кажи му: "Замълчи, зъл бяс! Дори и до третото небе да се издигна, нямам нищо мое." И ето какво казва Павел: *Беше грабнат и чу неизказани думи.*¹ И така, да не би той да се е издигнал по своя воля? Не. И ако Друг го издига, то има ли у него нещо свое? Не. А ето какво казвал той, когато спасявал целия свят чрез проповедта: "Не по моя воля върша това, но чрез действащия в мен Христос."²

Виждаш ли, чедо? Какво свое е имало у него, щом Друг го е водил? Така че казвай и ти на злата гордост: "Дори и да възляза на Небесата и да видя Ангели, и да говоря с Господа, то нищо не е от мене." Защото пожелал Царят да вземе глина, кал от блатото и да постави това близо до Своя престол. Нима Той не е Цар? Прави каквото пожелае. Но нима глината е в правото си да се гордее, че е редом с Царя? Не. Но, по-скоро трябва да се удивлява на благостта на Царя и на смирението Му. Как не се погнушил Той от мръсната глина, но я е поставил близо до Себе Си! Така че, както те е вдигнал от калта, така и пак, когато Сам пожелае, отново може да те хвърли в твоето естество - калта. Излиза, че и когато Той те е вдигнал, не е имало никакво твое преуспяване, и когато те хвърли там, откъдето те е взел, не бива да скърбиш. Но трябва да казваш: "Аз, Господи, съм достоен син на ада и не роптая, защото върших и върша неговите дела. Ти пожела и ме вдигна на Небесата, Ти желаеш - и ме хвърляш в ада. Да бъде Твоята свята воля."

Само тогава трябва да скърбиш, когато извършваш грях и падаш. И да скърбиш не затова, че си паднал, а затова, че си опечалил Бога след тази любов, която Той е проявил към теб, а ти си се оказал неблагодарен. Но и пак възобнови у себе си надеждата, за да се изправиш. Не се отчайвай, че си съгрешил. А ако си претърпял изменения, без да си извършил твой собствен грях, не се бой, а се радвай, че си видял Божиите блага и си придобил голяма вяра и гореща надежда, че по Божията милост и човеколюбие ти предстои да станеш наследник на това, което си видял. И се потруди да придобиеш по-голямо смирение.

Когато злият бяс отново ти внушава, че ти си по-горе от другите монаси, му казвай: "Замълчи, бяс!", защото ако Господ пожелае да излее Божествената Си благодат върху всички хора, всички ще станат такива. Така че, какво е виновен този, у когото няма благодат или пък има, но малко? Ето, Господ дава на едного пет таланта, а на друг дал два. Нима получилият два е виновен? Не. Господ знае полезното за всекиго. Но макар и да му дал два, той чул същия глас: "*Влез в радостта на своя Господ.*"³ Не му казал: "Защо и ти не направи от тях десет?" Така че, виждаш, чедо, щом си получил много от Бога, Той от теб и ще поиска много.

¹Кор. 12:4.

²Вж. Гал. 2:20 и 1 Кор. 15:10.

³*Влез в радостта на господаря си* (Мат. 25:23).

4. За вниманието: ако ни посети
Божията помощ, как да се борим
с помисъла на превъзнасянето

И така, нито получилият много благодат е в правото да презира или да осъжда нямащия, нито нямащият толкова благодат трябва да скърби или да роптае, че Бог не дава и на него същото. Но имащият благодат трябва да дълготърпи нямащия я, като понася всички негови телесни и душевни немощи и да го насочва с разсъждение към духовния път, докато и той не удвои съответно таланта си, или по-скоро, докато не дойде лъч светлина да отвори и да просвети и неговите душевни очи, за да види той своя недостатък и без разсъждение да слуша този, който го превъзхожда.

Ето, чедо, размишлявайки по този начин, ние трябва да заключим, че без помощта на Светия Бог ние не можем да направим нищо, както ни казва Господ: *Без Мене не можете да вършите нищо*⁴, и: *Ако Господ не съзида къщата, напразно ще се трудят строителите ѝ*⁵. И така, ние трябва да просим, да ни бъде дадено и духовно знание и разсъждение. Защото без тях и това, което се показва като добро пред нашите очи, в действителност се оказва лошо и обърнато наопаки. И там, където виждаме мед, в действителност е отрова. Защото разсъждението вижда, измерва и претегля, а знанието разрушава и премахва всяка злоба и горд помисъл. Смирението събира помислите, а благодатта и любовта ги пазят, тъй като любовта е глава на всички добродетели. Заради любовта пресладкият Иисус дойде и се разпна, за да ни яви Своята безпределна любов към създанието Си. Нему слава и власт вовеки. Амин.

⁴Иоан. 15:5.

⁵Пс. 126:1.

5.

За това, как идва Божията благодат и как да я различим от прелестта, и за краткия път

И така, чуй, чедо, как идва Божията благодат и как се разпознава тя. Казваме, че този, който е вкусил вино, след това, ако му дадат оцет, го различава. Така разбирай и за Божията благодат. Вкусилият първо нея, разпознава след това прелестта. Защото бесът се преструва на благодатен, обаче вкусилият от плода на истината, както казахме, различава плода на прелестта. Защото веднага щом умът започне да внимава в прелестта, сърцето на човека се изпълва със смущение. Умът се помрачава и даже космите настръхват. И той се раздува като балон. А Божията благодат е сладка, мирна, смирена, тиха, очистираща, просвещаваща, радваща и не търпи никакво съмнение, че именно тя е Божията благодат.

И гледай добре да запомниш, по какъв начин идва Божията благодат и как да различаваме пътя на истината от прелестта.

Казваме, че монашеският живот е такъв: когато Божията благодат просвети човека и го изведе от света, той идва в общежителен манастир или при други братя. Проявява послушание към всички и се умирява, пазейки Божиите заповеди. И като изпълнява установените за него духовни задължения, очаква с добри надежди милостите на човеколюбеца Бог. Такъв е общият път, по който шестват мнозинството отци. Обаче има и друг път - кратък, за който и става дума сега. Този кратък път не е находка на човешкото знание, а е от Самия Владика, Който наставлява всекиго, както Неговата свята воля желае това.

Когато човеколюбивият и Благ Бог изпрати лъч от Своята Божествена благодат в сърцето на грешника, той веднага става, търсейки духовници, за да изповяда извършените от него зли дела. Търси и пустини и пещери, за да пази себе си от страстите и за да поправи предишните злини с трудно житие, глад, жажда, студ, жега и други подвизи. А Господ му дава още повече жар, така че сърцето му гори като огнена пещ с гореща любов към Бога, дава му и безмерна ревност за изпълняване на Божиите заповеди и безгранична ненавист към страстите и греховете.

Тогава той започва с голяма готовност да пръска всичко свое - било то много или малко. И когато стане съвършено беден и старателно изпълнява Божиите заповеди, тогава, нямайки сили повече да сдържа любовта и желанието си към пустинята, той като жаден елен бяга в пустинята, търсейки наставник и ръководител за възхождане към духовно житие.

Обаче за съжаление, тъй като сега добрите наставници почти са изчезнали и тези, които вървят по този път, са твърде малко, той плаче и риде, не намирайки това, което е било в старите времена, както би му се искало. Но какво да прави той с такава голяма ревност за безмълвие? Издирва и търси най-опитния наставник и хвърля себе си в послушание и с молитва и благословение започва духовния подвиг.

Сега мнозина, имащи такова усърдие, са възприели светия монашески образ и по молитвата и благословието на своя старец са се отдалечили в уединение за безмълвие. И от време на време идват и се съветват. А други остават заедно и имат благословение за определено време да безмълвстват и да изпълняват всички добродетели: да плачат, да бдят, да постят, да се молят, да четат, да правят поклони според силата си и въобще да се грижат за чистотата и да воюват със страстите. И когато някой, както казахме, по единия или по другия начин преуспее в безмълвието, то още повече се предава на подвиг.

Обаче тук е необходимо внимание. Защото мнозина са се отделили от братята не поради пламенна любов Христова и не поради желание за подвизи и скърби, но желаят безмълвието като лекарство за своите

5. За това, как идва Божията
благодат и как да я различим
от прелестта, и за краткия път

страсти, тъй като не могат да търпят послушанието и оскърбленията, а обичат своята воля и като са станали роби на страстите, служат на тях - на гнева и похотта, и така напълно се прелъстяват.

А този, който безмълвства наистина заради Христа, постоянно пролива сълзи, оплаквайки греховете си. И е усърден към всяка добродетел. И с пламенна вяра предава себе си на подвизи до смърт. И потапяйки ума в сърцето, принуждава себе си, с всяко свое дихание да казва молитвата: "Господи Иисусе Христе, помилуй ме!" - и събира ума, съгласно указанията на ниптическите свети отци.

И преминавайки всичко това и трудейки се в търсене на Божията воля, той започва тайно, малко по малко, в духа си да чувства Божията помощ. И тя като някаква баня, малко по малко го очиства, смекчава сърцето му за умиление, за скръб, за послушание, за ревност и по-голям плам. И като някоя майка го носи и възпитава като младенец. А когато благодатта си тръгва, той, не знаейки мъдростта на Светия Бог, плаче и ридеа, търсейки я. И прибавя пости към постите, стоене и бдения, молитви и прошения, мислейки, че чрез тях се привлича Божията благодат. А изкушенията всячески го огорчават, за да проси още повече със сълзи Божията помощ - такова е домостроителството на Божия промисъл за неговото възпитание.

И когато Божествената благодат отново го посети, той започва да вика като младенец: "Ах, ах! Защо ме остави - бесовете едва не ме удушиха! Не си тръгвай повече! Ах! Какво да сторя, за да те задържа?" Мислейки като младенец, че благодатта я довеждат подвизите, и какво да направи, за да я задържи. А Бог, когато той отново добре я вкуси, изведнъж отстъпва. Но малко по малко идва по-скоро и повече. А младенецът по разум и по познание започва да привиква и да става по-смел, мислейки, че тя вече му е дадена като отплата за неговите трудове.

И в продължение на три или четири години той вижда Божията благодат, постоянно упражняваща и умъдряваща го, намаляваща неговите страсти и козните на бесовете, които не могат дълго да воюват с него, понеже той е защитен от Божествената благодат. И когато той бодърства, то има като утешение сълзите, независимо от това, дали ходи или се труди. А когато се моли с умната молитва, чувства с ума си светлия облак, който понякога го посещава. И когато спи, макар и малко, вижда прекрасни сънища - градини с блестящи като злато цветя и царски дворци, неизказани и сияещи по-ярко от слънцето, и много други и различни неща, от които, щом той се събуди, умът му се увлича и го подтиква към усърдие и ревност и той с удивление размишлява за красотата на вечните блага и за това, кога ще се удостои да стане техен наследник.

Обаче, чедо, и тук са нужни внимание и разсъждение, за да не вярва човек на сънищата, но да знае - от Бога ли са те или от демоните. Но тъй като не всички имат такова разсъждение, нека той изобщо да не вярва на сънищата. Впрочем, съновиденията от Бога се разпознават. Понякога те се виждат в дълбок сън, понякога - в тънък, и човек не знае дали спи или не спи, и за кратко време. А когато човек се събуди, е пълен с радост, видяното увлича ума и предизвиква съзерцание. И дълги години той си спомня за това и то е незабравимо. А сънищата от бесовете изпълват душата със смущение. И когато човек се събужда и умът иска да си спомни видяното, се изпълва със страх. И сърцето не го приема. Но и онова, което вижда в съня, не е нещо трайно, а се изменя във видове и образи, в места и начини, в постъпки и движения. И от тази изменчивост, от смущението и отвращението в думите можеш да узнаеш, откъде са сънищата. Има и други сънища, от фантазии на ума и от много ядене, Впрочем, няма нужда да се разказва за тях. Но сърцето на подвижника, когато той спи, непрестанно е заето с молитви, както казахме на друго място.

Така че, младенецът, виждайки всички тези блага и нямайки необходимото познание, за да узнае добре и да различи Божия промисъл, защото засега още се храни с мляко и още не е придобил чисти очи, но досега излъчва заедно и светлина, и тъмнина и делата му са смесени със страсти - заради това започва да си мисли, че Бог му дарява това заради неговите подвизи и скърби. А злият бяс тайно сее отрова, както някога на Ева. И младенецът отваря ушите си. Това става и по Божие допущение, за да се научи на смирение.

И коварният бяс започва да му говори: "Виждаш ли, как казват днес, че Бог не дава благодат? Виждаш ли? Тъй като те не искат да се подвизават, пречат и на другия и му казват: "Ще се прелъстиш, ще паднеш, ще изнемогнеш".

5. За това, как идва Божията
благодат и как да я различим
от прелестта, и за краткия път

И на много друго го учи древният злодей. А той, не разпознавайки примките, които му се плетат, понеже е неопитен в борбата, бива ограбен и приема лъжата за истина, а може би и по Божие домостроителство, както казахме, за да стане по-мъдър и за да не остане завинаги младенец.

Слава на Божията премъдрост и знание, с които многообразно устройва изцелението на душата ни. Слава и хвала винаги, сега и всякога и във вечните векове. Амин.

6.

За това, как падат в прелест подвижниците, когато нямат наставник, и какво е лекарството за изцелението им

Ето, ти чу как идва благодатта. Чуй и това, как падат в прелест. И от подвижниците се изисква голямо внимание.

Защото от древност мнозина са претърпели падение и днес падат всеки ден. Така, когато някой приеме лъжата за истина, с гордост започва да поучава, че човек, ако иска да принуждава себе си, става създ на благодатта. И спорейки гневно с несъгласните, малко по малко изпада в прелест и става слуга на бесовете, твърдейки, че всички ще отидат в ада, защото никой, освен него, няма познание. И престава да слуша онези, които му казват полезното за него. И се затваря в уединение, изпълнявайки волята на живеещия в него бяс. И ако остане затворен, бесът или ще го удуши, или ще го обеси, убеждавайки го, че ще стане мъченик. А дори и да не постигне това, то ще хвърли такъв в безразличие и нерадение, за да остави всичко и само да яде и да се опива. И монахът даже не разбира, че е паднал, и не търси изцеление, а мисли, че върви добре и че такъв е истинският път. А човеколюбивият Господ очаква той да разбере, че е паднал. И ако разбере своето падение, може да се изцели.

Ето, чедо, такава е една от прелестите. И лекарството против нея е човек да познае, че се е прелъстил и със сълзи да се обърне към опитен лекар, способен да го спаси, да даде подходящо лекарство за безопасност на душата му.

А ние нека да се върнем към това, на което се спряхме. И казваме: ако човек не се заблуди както този, за когото споменахме, но пребивава в неведение и мисли, че сам е придобил благодат, и спори за това, че човек може, ако поиска, да принуди себе си и да придобие благодат, но ако все пак у него има и страх и той говори с естествено разсъждение: “Как мога да осъждам другите и да мисля, че никой няма познание и само аз съм се оказал просветен?” И такъв се сражава с помислите, нанасяйки и получавайки удари. А Божията благодат малко по малко се отдалечава и допуска той да падне в изкушения, за да се научи на смирение. И той, нямайки сили да издържи яростта на помислите и боейки се, да не би да се прелъсти, тича да дири опитен старец, за да изцели раната му.

А всички отци са добри и свети, и всеки от тях казва своето мнение, обаче той не се изцелява, защото не е дошло още времето Бог да открие лекаря и лекарството. И затова той не получава известие. Поради това, че му е необходимо слово от опита на такъв, който е по-горе от него, за да го смири и да смъкне гордостта. И не намирайки това, което търси, понеже няма търпение да чака да дойде то, когато Господ иска това, - още повече се изпълва с гордост. И тогава бива оставен на немощта на естеството. Благодатта си отива. Тялото страда. Той не може, както някога, да изпълнява привичните задължения. Задушават го нерадение, униние, тежест на тялото, безмерен сън, разслабване на членовете, помрачаване на ума, безутешна скръб, помисъл на неверие, страх от прелест. И нямайки сили да търпи, той тича да търси помощ. Но, както вече много пъти казахме, трудно е да се намери днес опитен наставник. Затова някой му казва да яде мляко, яйца, сирене, месо, за да се поправи. И той, нямайки сили да постъпи по друг начин, слуша. Защото е загубил търпение и ревността и жарът на вярата са охладнели в него, и поради това, че от думите на всички отци той е станал като безумен. Едни му казват: “Ти си пропаднал”. Други: “Ти си се прелъстил, така и други са погинали.” И

6. За това, как падат в
прелест подвижниците, когато
нямат наставник, и какво е

всеки, в зависимост от своето знание, ~~лекарството за изцеление е~~ лекарството за изцеление е ~~то~~ то знае. И той започва да яде, да пие, да копае и така нататък. И предишният аскет става търговец, лозар и градинар.

И той не намира никакво удовлетворение в това, да остане на общия път на отците. Но или съвсем ще остави монашеския образ и ще се ожени, или ще стане, както казахме роб на плътта и враг на другите подвижници. И ако чуе за някого, че пости, бодърства нощем, плаче, моли се, той се гневи, и се възмущава, казвайки: "Всичко това е прелест, ще се прелъстиш. В наше време Бог не иска това. И аз правех това и за малко да ме вържат с вериги." И така, и самият той напълно пренебрегва своите духовни задължения, живеейки в голямо безчувствие, намирайки се в преддверието на ада заради греховете, в които той ежеминутно затъва. И за другите става препятствие към спасението им. И иска всички да станат такива, какъвто е той, който преди е бил пламенен подвижник, а сега е роб на бесовете.

Такава е, чедо, другата прелест, която ограбва подвижниците. А лекарството против нея е смирението на сърцето и това, да се върне той там, където е бил, и с търпение да очаква Божията милост. И ако дойде Божия помощ, добре, а в противен случай нека се подчини на послушанието, да се смири, вървейки по общия път на отците. А ние нека да се върнем пак към своето.

И казваме: ако той, както казахме, издържи подвига, очаквайки с търпение милост от Божието добросъздечие, смирявайки се, и когато отначало изпробва малко наставленията на отците и види, че не настъпва никакво изцеление, понеже лекарствата, които му дават, не са подходящи, но трябва да има някакво друго, което, разбира се, е у някого - тогава той започва със сълзи, смирявайки се, да проси това от Бога и от хората.

А Светият Бог още повече скрива Своята благодат и го оставя на изкушенията, докато съвършено не го смири и не го научи хубавичко на това, как трябва да мисли, защото засега у него все още има гордост. И тук вече е най-големият подвиг и се изпитва чистотата на намеренията на подвижника, като злато в пещ. Защото поради това, че е пълен със страсти, и най-вече - с гордост, той бива предаден в ръцете на малодушието, унието, гнева, хулата и на всяка друга злоба на врага. И всеки ден вкусва душевно задушаване и пие от водите на ада, и всичките му страсти биват възбуждани от бесовете денем и нощем. А Господ стои отдалеч, без да го укрепва, както преди.

Истинският подвижник във всички тези опасности не оставя своето място, но стои, отбранявайки се и събирайки частите на своя кораб, разбит от сражението с бесовете. Седи, ридаейки и оплаквайки своите рани. И се старее да изцели язвите си. И твърдо очаква или отслабване на изкушенията, или пълната си гибел. И имайки малка надежда, казва: "По-добре да умра в борба, отколкото да оставя мястото си и с това да бъде поруган Божият път. Та нали имам толкова свидетелства за това, че по този път са преминали всички светии. А повече от всички други отци ни убеждава в това и ни въодушевява авва Исаак Сирин, похвала на безмълвието и утешение на подвижниците."

И с такива утешения той лека-полека изцелява унието и проявява търпение. Тялото пък изцелява с оскъдна груба храна, за да понесе и изтърпи скърбите и телесните подвизи. И влага всичките сили на ума във вниманието - за да не би в смущението от бесовете и страстите да похули някак Божието име.

И така, този голям подвиг продължава достатъчно дълго, съответно на търпението на всекиго и колкото Бог пожелае това, докато съвършено не го очисти от различни страсти и не го доведе до съвършено познание, за да види той ясно, кое произлиза от него и кое - от Бога. И когато бъде изпитан както трябва, той започва да мисли правилно и да си казва: "О, смирени и окаяни! Къде е това, което казваше ти - че другите не принуждават себе си и затова не преуспяват? Горко ти, защото ако Господ не съзида дома на твоята душа, ти се трудиш напразно."

За това и за много друго размишлява той и постоянно се бори с бесовете. Един удар нанася - десет получава.

И този един удар, който той нанася, е търпението, което Бог не отнема напълно, но му оставя малко, колкото едва да стои. И някакъв глас тайно му казва: "Гледай да не мръднеш от мястото си, защото ще паднеш и напълно ще погинеш. И ще бъде зачеркната от Книгата на живота паметта за тебе. И ще станеш по-лош

6. За това, как падат в прелест подвижниците, когато нямат наставник, и какво е от миряните!” И затова той търпи. А коварите безвизвателници едва не го удушават. И насън той ги вижда цели пълчища. И те го мъчат по хиляди различни начини. А бодърствайки, той вижда вълнението на всички страсти.

Всеблагият Бог да ни даде мъжество и търпение, за да преминем благополучно тази душевна опасност.

7.

За това как се завръща Божията благодат, след като първо добре ни научи

Полезно ти е да чуеш, как мъдрият Управител устройва прекратяването на изкушенията и завръщането на Своята Божия благодат.

Накрая, след като подвижникът добре узнае и види немоцта на човешкото естество и стигне до дълбините на смирението, тогава Господ казва: “Достатъчно вече се е борил с душевното задушаване, нека сега помогнем на наранения.” Но и сега не праща Ангели, за да го наставят, защото естеството на осмия век¹ не понася това, нито му дава благодат в уединението му, както по-рано, за да не би той да каже, че тя му е дадена благодарение на собственото му търпение и подвиг. Затова мъдрият Бог, Който всичко устройва заради ползата, Който ни възвежда на Небесата и ни сваля в ада, Който умъртвява и животвори, макар и да му изпраща изкушения за очистване и изцеление, но когато дойде време да ги отнеме, Той отново по особен начин и с мъдрост постига Своята цел.

Бог повдига опитен и изстрадал същото това старец и изкусен наставник, способен да спаси душата, или по-скоро, Сам Бог обитава в него и говори чрез него, и го довежда на среща. И докато се състои беседата, настъпва завръщане на Божията благодат. Отецът говори - и словата като мълнии проникват в дълбините на сърцето му, и Божествена Светлина озарява душата, и бесовете бягат надалеч, нямайки сили да устоят пред стареца. Защото в този миг светият старец цял е божествен огън и словата му са изпълнени с Божествено просвещение, и съветите му са тънки, с велико познание и разбиране, пълни със съзерцание, защото ги съпътства Божията благодат. И веднага щом те влязат в сърцето, умът се устремява към възхита и удивление, защото го учат на свръх-естественото и на това, което е необходимо за понасяне на голямата тежест на бесовската злоба. А когато старецът добре го поправи и му даде достатъчно съвети, способни да спасят душата, те се разделят. И цялата зимна нощ преминава като един миг, като чудо, така че те и не забелязват кога е преминала.

И след раздялата, връщайки се в себе си, този вече бивш младенец, а сега, след изпитанието от бесовете станал опитен, възкликва с ридание, проливайки пресладки сълзи на любов: *Твърдо се уповавах на Господа и Той се наклони към мене и чу моите вопли*². И: *Да не беше ми Господ помощник, душата ми скоро щеше да се засели в страната на мълчанието*.³ И много друго. И когато дойде в жилището си и приложи на дело наставленията, веднага се избавя от това, което преди го е поробвало.

И след немного време по молитвите на този свят старец, когото той вижда и насън и той го укрепява, подвижникът съвършено се изцели. И любовта Христова го изпълва, а страстите утихват, и идва мир на помислите. При това му бива дадена и сила на вярата, родила се от съзерцанието, а не, както преди, от четенето и от тайната надежда, която е у нас от Светото Кръщение и правилните догмати, но вяра, родена от съзерцанието, която вижда и вярва. Също и всички други Божии дарове, благодат и милост, идват като свързана верига, без той да проси за това. И когато той застане на молитва, не може да каже: “Дай ми това и това”, защото Господ му дава повече от това, което той проси. И молитвата му се състои в това да бъде Божията воля. И от време на време в час на молитва той бива пленяван от Иисусовата любов. И непрестанно благодарейки на Господа за тези благодейния, умът му бива грабнат във възхищение и удивление. А полъхът

¹Осми век, тоест осмо хилядолетие от сътворяването на света, означаващ последните времена, старецът нарича съвременната епоха. Вж. бел. на стр. 28.

²Пс. 39:2.

³Пс. 93:17.

7. За това как се завръща
Божията благодат, след
като първо добре ни научи

на Божията благодат загражда устата му. И царува Христос. И когато съзерцанието току-що е отминало, той става сякаш безтелесен. И с удивление възкликва:

“О, бездна на богатството и мъдростта, и познанието Божии! Колко неизследими са Твоите тайнства, Господи! Кой може да изследва безмерното богатство на Твоята благодат? И чий език може да изтълкува непостижимите Ти тайнства? О, Господи, ако Ти не удържиш водите на Твоята благодат, човек се стапя като восък.”

Говорейки това, той вижда себе си по-лош и от земните влечуги. И иска, ако това би било възможно, да побере всички хора в сърцето си, за да видят и да се спасят, даже ако за самия него не достигне Божия благодат. Но тъй като и това е било изпитано - че не е възможно човек да спаси другите, той се задоволява с това, че, пребивавайки в безмълвие, се моли за всички да ги спаси Бог.

И така, чедо, такъв е накратко начинът на действие на Божията благодат и достиганият до тази мяра може да ни разкаже какво още вижда, ако не му се е случило друго препятствие. Защото той се храни с Божията любов и пие виното, което са пили всички преподобни отци, следвали този път. И скърбите биват забравени. Но и благодатта повече не си отива, както преди, в началото. Освен ако при подвижника не се случи някоя промяна, да не дава Господ!

И така, ако и ти, чедо мое, послушаш, несъмнено ще видиш всичко това. А аз завършвам дотук словото си, за да ти разкажа за друга прелест. Ще кажа само, че всички тези изкушения, които се случиха с подвижника, всички тревожни вълнения и крушения, всички страхове и толкова огромни трудности го постигнаха поради това, че той нямаше наставник, който да го носи върху себе си и да го наставлява. И поради недостига на такива опитни наставници, добре е, ако се намира един от хиляда, преминал по този опасен път, който, както казахме по-рано, е краткият Божи път, извеждащ човека до Вечния Живот. И тъй като съществува този недостиг, затова и идват различни прелести.

Защото Божията благодат - такава е неотменната необходимост - след като отначало аскетът подвижник добре я опита, трябва да си отиде, за да го закали, та да стане той опитен Христов воин. И без такива изкушения никой не е стигнал до съвършенство. Така че този рубеж, на който мнозина са паднали в прелест, се явява времето, когато Божията благодат отстъпва, за да ни направи, както казахме, бойци, опитни във война, и за да не бъдем винаги младенци. Защото Господ иска да станем достойни мъже и мъжествени воители, способни да запазим Неговото богатство. И затова Той допуска да бъдем изкушени.

А светите отци, които ни учат да пребиваваме в най-високата от добродетелите - в послушанието, за да станем подражатели на Христа, имат за цел чрез него да ни очистят от различните страсти на мъдруването и от привързаността към своята воля, за да получим Божията благодат. И също, когато благодатта се отдалечава, за да ни закали, старецът като някаква друга благодат те носи и те наставлява със словата на своето деяние, което той вече е изпълнил, и възгрява твоята ревност, докато и ти по Божията благодат и по молитвите на твоя отец не се освободиш от борбите и Божията благодат не те плени отново, и сладкият Иисус не ти повери като на съвършен Своите честни съкровища.

Така че няма никаква друга цел, за да пребивава човек в послушание. Обаче днес всеки мисли, че взема ученик, за да го научи на изкуство да прави пари или да окопава лозето, или да го направи търговец, или наследник на къща или келия, или магазин, или на това, което има. Или пък, той да му служи.

Ние съвсем не отричаме това, от което има необходимост. И все пак главната цел, с която ученикът идва при стареца и изпълнява съвършено послушание, е в това старецът, пламенейки от Христова любов, да му предаде таланта на богатството на своята добродетел, а ученикът, имайки съвършено себеотрицание и отсичане на волята, като пребивава в съвършено послушание и получава изобилна благодат от своя духовен отец, разбира се, няма съмнение, че той ще изпълнява и всички необходими работи по келията.

И така, понеже тази истинска цел на призванието на монасите е угаснала и сред хиляди монаси едва се забелязват, като искрички малцина истински, и тези малцина биват провъзгласени от всички хиляди монаси за прелъстени - затова и самите те, нямайки на кого да предадат духовното съкровище, го скриват и показват на всички, че са глупави и измамници.

7. За това как се завръща
Божията благодат, след
като първо добре ни научи

И затова, когато подвижниците достигнат този рубеж, където благодатта по необходимост си отива, те, не намирайки под ръка лекарство за своето изцеление, падат, прелъстяват се, и така погиват хиляди души, които в началото са проявили голяма решимост и боголюбива ревност. И поради незнание днес те са нарекли Божия път, по който са преминали отрудените нозе на светиите, път на прелестта. И поради незнание съгрешават и хулят Божия път, и пречат на желаещите да вървят по него. Вместо да кажат в отговор на питащите: “Аз, чедо мое, съм немощен, и не мога да вървя по този път. Но ти, ако имаш такава ревност, се погрижи да си намериш подходящ наставник. И ако намериш, вярно го следвай. Ако ли пък не намериш, следвай общия път на отците, на който ще имаш много спътници и наставници и няма опасност да се прелъстиш.”

Такава е чистата и безпристрастна Божия истина.

И този, който говори така, е защитен от много примки. А ако веднага щом го попитат, каже, че това е път на прелестта и че всички, които вървят по него, са прелъстени, то нека знае, че е в капан. И нека се постарее да изпроси Божията милост, преди смъртта да дойде при нас и да бъдем затворени в тъмниците на ада. И тогава никой не ще може да ни избави от вечното осъждане, постигнало ни поради невежеството на нашия език.

И макар Отецът на Светлините да е предал целия съд на Сина, ние, неразумните, като присвоихме съда, съдим ближния без разсъждение, без да знаем неговите деяния и Божествения Промисъл, който има за него Бог. Нему слава и власт вовеки. Амин.

8.

За друга прелест

Но послушай, чедо мое, и за друга прелест, за да се предпазиш от нея. Мнозина монаси са се трудили само над някоя определена добродетел и са полагали всичките си усилия за нейното постигане. Например постили са, тоест не са употребявали растително масло или готвена храна, или нещо подобно. И са ограничавали своята свобода, вярвайки на своя помисъл, че уж всичко е заключено в поста. И упражнявайки се в тази добродетел, те съветват и другите, че това е единственият път и пълнотата на всички добродетели, и гаранция за душевно спасение, основавайки се на това, че толкова години не са яли растително масло или готвена храна, или нещо друго.

И ние казваме, че такъв монах е станал роб на своеволния си пост и смята, че този, който не прави така, няма да се спаси или не е на пътя към спасението. И ние питаме такъв монах: “Човече Божи! Каж ми, какво придоби от своя пост за толкова години? Покажи ми плода на твоя многогодишен пост и тогава ще ме убедиш. О, човече! Ти отказваш на другите Божията милост заради своя господар - поста. А къде тогава е безпределната милост на благодатта Господня? А и всички хора ли имат такова телосложение и телесни сили като теб, че изискваш от всички да станат подобни на теб? И тъй като не управляваш добре това, което зависи от теб, затова и ковеш толкова години обол желязо върху наковалнята на поста, но така нищо и не изкова, понеже нямаш разсъждение. А изцелението в този случай се състои в това да оставиш такъв мним “пост” и да поискаш от духовник съвет как да живееш.”

По подобен начин друг се е облегал на своето бдение и само за него и учи. И брой от колко години извършва бдения. А този, който не прави същото, счита за вървящ в мрака. Но и такъв нека остави своето бдение и да следва духовен наставник.

Друг се уповава на своите сълзи и поучава на това като на човешка находка и другите, като казва: “Горко на онзи, който не плаче!” И мисли, че щом плаче, то в това вече е и съвършенството. А лекарството за такъв е да познае, че сълзите трябва да се съпровождат от смирение, и да не мисли, че изпълнява някакво Божие дело и че Господ му дължи благодат. И пак: даже ако плаче добре, нека знае, че се труди само над една добродетел, а не му достигат деветдесет и девет.

Друг е убеден в своята молитва и наставлява другите: “Ако ти - казва - правиш това, то ще държиш ума си.” И това подобно на другите, той счита за находка на своето знание.

Друг пък разчита на своето безмълвие, сякаш в него е заключено цялото съвършенство. И мисли, че ако някой поиска, то ще може да безмълвства.

Но какво да говорим! Има хора, които се упоават просто на броя на годините, в продължение на които те носят монашеската схема и се хвалят с тези години.

И така, за всички тези добродетели казваме: не се съмняваме, че те са средства, без които не можем да стигнем до съвършенство. И даже ни е необходимо до кръв да се трудим над всички тях и над другите, за които не споменахме тук.

Защото в действителност безмълвието е единственото средство, което съдейства за достигането на всички добродетели. Обаче ние казваме: никой не може да издържи неговата тежест със съзнание и разсъждение, ако Господ не прати като дар и милост благодатта на безмълвието. По такъв начин безмълвстващият трябва да знае, че безмълвието - това е дар Божий, и е длъжен да благодари на Бога.

По подобен начин казваме и за този, който се моли. Апостолът казва, че *никой не може да нарече Иисуса Господ, освен чрез Духа Светаго*¹. И така, как ти казваш, че се молиш чисто и държиш невъздържания си

¹1 Кор. 12:3.

ум неразсеян, и учиш, че ако човек принуди себе си, то ще може да държи ума си и да се моли чисто? И ние казваме, че молитвата е единственото средство, което съдейства за очистването на разума и без нея ние не можем да живеем духовно. Обаче никой не може да удържи ума си и да се моли чисто, ако не дойде благодатта на Божественото и духовно познание, или ако не дойде по свръхестествен начин някакъв благ и божествен помисъл или друго действие на Божията благодат. Оттук подвижникът трябва да знае, че не самият той държи ума, а Божията благодат, и според мярата на Божията благодат той се моли чисто. И нека такъв знае, че това не е от него, а е от Бога. И нека да благодари на Бога. И нека да учи другите, че ние сме длъжни да правим каквото можем и да използваме начини и средства, като показваме на Бога нашето намерение и желание да се молим чисто. Но дали това ще дойде, зависи от Бога.

Също, казваме и на този, у когото има сълзи, че сълзите са единственото оръжие против бесовете и баня за очистване от греховете, ако са съединени с познание. Обаче те не са от самия човек. Но той, принуждавайки себе си, показва намерението на волята си да плаче. А да дойдат сълзите - зависи от Издигацията *облаци от краищата на земята*². И нека такъв бъде научен от опита, че той плаче не тогава, когато иска сам, а когато иска Бог. И нека да благодари на Подателя Бог. И да не осъжда този, който няма сълзи. Защото Бог не дава на всички едно и също.

Също, казваме и за бдението, че то съдейства за очистването на ума, ако е със знание и разсъждение. Обаче ако Господ не помогне, от него не произлиза плод. Така че способният да бди трябва да проси от Бога знание и да управлява себе си с разсъждение. Защото без Божията помощ той си остава безплоден.

Също и постът, и всичко друго, ако се управлява добре - това са добродетели, които, изпълнявайки ги с труд и принуда, ние, от една страна, показваме на Бога нашето намерение, а от друга - противоборстваме на страстните пожелания. Защото ако не принудим себе си към тези добродетели, непременно ще съгрешаваме. Това е чистата истина, нашата, човешката. Както и земеделецът: той копае земята, очиства я, сее я и очаква Божията милост. И ако Бог не прати дъждове и благоприятни ветрове в нужното време, трудът му пропада. Защото всичко обраства с бурени и няма какво да се жъне, но става храна на безсловесните животни. Така е и с нас. Ако Господ не изпрати очистителните води на Своята Божия благодат, ние оставаме безплодни и нашите трудове стават храна на бесовете. Защото трудовете биват заглушени от нашите страсти и ние нищо не оживяваме. И добродетелите, ако недобре се изпълняват, стават зло.

И така, повече от всичко друго ние се нуждаем от духовно разсъждение и сме длъжни с пот на лицето да го просим от Бога. Нему слава и власт во веки веков. Амин.

²Пс. 134:7; Иер. 10:13.

9.

За разновидност на същата прелест

Чуй, чедо, и за друга прелест. Има и други монаси, които се трудят над всички тези добродетели и се уповават на своите трудове. И когато те се молят и просят нещо от Бога, то просят не със смирение, а с дързост и претенция, сякаш са задължили Бога със своите трудове и Той е в дълг пред тях. А когато останат нечути и Господ не изпълнява волята им, те изпадат в смушение и много се огорчават. А врагът демон, щом ги види в това незнание, ги напада и им внушава извратени помисли, казвайки: “Виждаш ли? Ти толкова принуждаваш себе си даже до смърт да се потрудиш за Него, а Той не те чува! Така че защо Му слугуваш?” И го принуждава да похули Божието име, та след това демонът да влезе в него, да го обладае и да го вържат с вериги.

А ако не му се удаде да стори това, то бесът пристъпва от друга страна. Приема образ на светъл Ангел и му казва, че е Архангел Гавриил или друг Ангел и че Бог го е пратил да бъде близо до него, понеже той е благоугодил на Бога с трудовете си. Или пък приема образа на нашия Господ Исус Христос, а друг в образ на Ангел, отива преди това и му казва: “Тъй като ти угоди на Бога с трудовете си, то ето, Господ дойде да те посети. Излез да Му се поклониш, да получиш благодат.” Или още му казва, че е дошъл да го вземе като пророк Илия на небесата. Накратко казано, с такива уловки той е прелъстил мнозина и в предишните времена, и сега. И едни е хвърлил върху скалите, други - в кладенци, други - е разкъсал и напълно ги е погубил. И това става защото от самото начало те не са имали разсъждение и са пребивавали в своята воля, без да проявяват послушание.

А ти, чедо мое, възлюбено в Господа, понеже изпълняваш послушание и чисто се изповядваш за всичко, не се бой. Тъй като имаш старец и той те води, и денем и нощем се моли за теб, Бог не ще позволи да се прелъстиш. Но и ако ти се привиди някое видение, подобно на Ангел, ти не се бой, но със смелост му кажи, пък бил той и в образа на Господ или на светия, или на Ангел: “Аз имам старец и той ме води. Не искам ангелски наставления! Искам да видя моя Господ, Ангелите и светиите в другия живот. Тук не искам.” И обърни лицето си на друга страна, не го гледай. И той, като не издържи твоята смелост, ще изчезне. А дори ако видението е истинско, то и тогава Господ няма да се прогневи, но страхът веднага ще се преобрази в радост; и става, както иска Господ.

Ние обаче никога не бива да имаме пред Бога такива просби и пожелания, тоест - да видим Ангели или светии, защото това е прелест. Трябва да просим - както вече много пъти писахме - милостта на опрощаването на нашите грехове и трябва да се грижим за чистотата на душата, а това, което е от Бога, идва само по себе си, без нашата просба.

И ако чрез съзерцание възлезем на небесата, в това няма нищо наше. И ако скоро се променим без нашата воля и ни обхване някаква голяма скръб и непоносимо огорчение, сякаш сме в ада, и ни се струва, че това вече няма да свърши, но ще ни тормози до смъртта, то и тогава трябва да останем невъзмутими. И както е било тогава, когато сме възлезли на небесата и сме били радостни, така и когато се случи промяната и дойде скръбта, ти трябва да проявяваш търпение, без да изпадаш в смушение и без да роптаеш. В такъв случай с мир казвай на тези помисли, че Отец има две места и жилища: едното - на небесата - място на радост и наслаждение, а другото - долу, в ада - място на скърбите. И когато Той иска, ме въздига в горната радост, когато иска - ме спуска долу. За да знаеш, че докато нося това глинено тяло, неизбежно идват промени. И така, нямам какво да кажа. Само едно - да бъде волята на моя Господ във всички, във всичко и винаги. Но ако и завинаги Той ме остави долу, аз казвам:

“Пресладки мой Спасителю и Боже! Нищо добро и благоугодно не извърших пред Теб, но като прилежен извършител на греха, аз съм достоен син на ада. Така че ако и да бъда предаден на вечна мъка, то това ми се полага по справедливост. Стига само ти да не си опечален от мен, но да ме гледаш с радостно лице. Тогава за мен и адът ще стане светъл рай!”

И докато казваш това, скръбта си отива и отново бива радост. Ти обаче казвай това не за да дойде радостта, а го казвай от сърце. И докато ние, както беше казано и преди, пребиваваме в този живот, никога не разчитай

9. За разновидност на същата прелест

на себе си, даже ако се издигнеш до седмото небе или видиш природата на всички тайни. Понеже носиш тяло, опасността остава и ни е нужна предпазливост. Само когато оставиш това тяло мъртво, тогава се радвай, че вече няма да се промениш, но каквото ти даде Господ, е твое собствено и никой няма да ти го отнеме. Нему слава и власт во веки веков. Амин.

10.

За двойната война на бесовете и за това, че с подвижниците те воюват изкусно

И така, чедо, узнай и за двойната война на бесовете. И ние казваме, че бесът воюва с подвижниците изкусно. Когато той види, че монахът, подвизавайки се, тича с голям устрем и плам, и че е без наставник, тогава злият демон, тайно вървейки след него, го напада. И скривайки своите капани, го бута напред. А подвижникът, не подозирайки, че врагът е до него, тича безразсъдно, постейки, вършейки бдения и молейки се. А бесът напълно отсича у него апетита за ядене. И той вече не желае нищо, дори пред него да са най-хубавите ястия.

Също така, бесът му позволява свободно да извършва бдения, така че монахът започва да мисли, че вече е достигнал безстрашие и може да живее и без храна. И когато бесът види, че той е стигнал до границата, тогава оставя подвижника и той пада. Защото, нямайки високите криле на съзерцанието, за да се извиси и да повдигне тялото си, той се влачи долу като змия. Защото там, където мисли, че е дошъл от земята на небесата, той, без да забележи това, внезапно се е оказал без оръжия в океана. Защото тялото, което се въоръжава и воюва, поради извънредния глад се е изтощило и изнемогнало. Тогава кръвожадният дракон, радвайки се и веселейки се, стремително напада този нещастен монах и мъкне след себе си и хиляди други лукави духове. И те напълно го задушават, ако той не потърси веднага опитен и изкусен наставник. Той е хвърлил мнозина подвижници от това място в различни срамни страсти на греха. Защото бесовете разпалват тази страст повече от другите страсти, когато тялото се изтощи и изнемогне.

А ако този подвижник има остър ум и се подвизава разсъдително, наблюдавайки да не би да падне напред¹, то бесът го оставя. А когато демонът види, че жарът и голямата ревност се прекратяват и устремът малко по малко намалява, и този подвижник започва да нехае, тогава той отново се появява и го дърпа назад, за да го хвърли в безразличие и той да остави всичко и пак да стане роб на бесовете.

Затова тази война е двойна. И монахът трябва или да има наставник в това деяние и да изпълнява съвършено послушание, изцяло отсичайки своята воля, или, ако е сам, да се предпазва от крайности и да върви по средния път. Не трябва да се отклонява нито надясно, нито наляво. И нека добре да знае, че само когато получи високите криле на съзерцанието, тогава според мярата на тази Божия благодат и тялото издържа немощта. И тялото, бидейки тленно, често се променя, изнемогва и пада. А умът, имайки други, небесни и свръхестествени криле, лети високо и тежестта на тялото не го безпокои, но той го повдига, колкото и немощно да е то. Затова и мнозина светии, имащи тази благодат, са преживели много години без хляб и храна и са се задоволявали само със Светото Причастие на Пречистото Тяло и Кръв на Господа.

Но понеже светите отци не ни учат изобщо да не ядем, затова, дори ако получим и тази благодат и узнаем, че можем да живеем и без храна в действителност, а не в мечтанията си, то и тогава ние трябва да ядем и сирене, и яйца, и мляко, ако има, и риба. По малко от всичко това, което ни разрешава уставът на монашеския живот, за две цели. Първо, за да прекършим корена на превъзнасянето и гордостта, като потъпчем всяко мъдруване, превъзнасящо се против Бога, и второ, за да изглеждаме като всички други, та да не знае никой нашето деяние пред Бога и да избегнем човешката слава и похвали. При това да не мислим, че това малко ядене, употребявано съзнателно и с разсъждение, ни лишава от Божията благодат и че ако бихме постили, то бихме имали по-голяма благодат. Не. Защото Бог не гледа количеството на нашите подвизи, а изпитва целта и разсъждението, с които ги извършваме, и съответно излива Своята блага, велика и богата милост.

Нему подобава всяка слава, чест и поклонение сега и във вечни векове. Амин.

¹“Да падне напред” тук означава да се подвизава прекомерно, без разсъждение - б. пр.

11.

За трите състояния на естеството, чрез които човек се издига и слиза: естественото, противоестественото и свръхестественото. И за трите начина на действие на Божията благодат, която човек може да получи, принуждавайки човешкото естество: очистително, просветително и на съвършенството

И така, чуй чедо, и за трите състояния на естеството, чрез които човек се издига нагоре и слиза надолу. И ние казваме, че естественото състояние на човека, след като сме престъпили Божията заповед и сме отпаднали от рая - това е Божественият закон, който ни е бил даден писмено след това изгонване. И всеки човек трябва, ако желае своето спасение, да принуждава себе си и да воюва със страстите, нанасяйки удари и съпротивлявайки се, сражавайки се и защитавайки се, побеждавайки и търпейки поражения. И като цяло трябва да се подвизава, за да устоява в божествените закони на естеството.

И когато не престъпваме Божествения закон, даден ни в Свещеното Писание, и ако не сме блудници, не сме убийци, не сме крадци, несправедливи лъжци, горделивци, клеветници, тщеславни, чревоугодници, користолюбци, сребролюбци, завистници, оскърбители, хулители, гневливи, укорители, лицемерци и подобно на това, тогава пребиваваме в естественото състояние след случилото се в рая престъпление.

А противоестествено е състоянието на този, който е престъпил Божествения закон и като скот се е уподобил на безсловесните, при които няма закон. И за него пророкът казва: *Но човек в почит не ще пребъде; ще се уподоби на животните, които загиват.*¹ Така че този, който живее, престъпвайки Божествения закон, и се валя, както казахме, в различни грехове, такъв пребивава в противоестествено състояние.

А свръхестественото състояние е безстрастието, което е имал Адам, преди да престъпи Божията заповед и да отпадне от тази Божия благодат и незлобие.

¹Пс. 48:13.

11. За трите състояния на
естеството, чрез които човек се
издига и слиза: естественото,

Ето, чедо, тези са трите състояния, при които естеството става, се изкачваме от естеството към свръх-естественото. А ако живеем в естеството, тогава ние пасем свине и се опитваме да се наситим с рожкови и бродящи свине.

А трите начина на действие на Божията благодат, които казваме, които може да получи човешкото естество, когато човек има добро намерение и принуждава себе си са следните: очистителна благодат, просветителна и благодат на съвършенството.

И когато човек първо дойде в покаяние за своите предишни грехове, старе се да следва Божествен закон и поради страстните навици търпи големи трудности и много болки, тогава Божията благодат тайно му дава утешение и радост, скръб, наслаждение и сладост от Божествените словеса, които той чете, и сила, и смелост за духовния подвиг. Тази благодат се нарича очистителна. Тя тайно помага на каещия се подвижник да се очисти от греховете и да се задържи в естественото състояние.

И така, ако той се задържи там, в естественото състояние, и не прекрати подвизите, не се обърне назад, не стане нехаен, не падне от мястото си, а стои, принуждавайки себе си, в това, да произвежда добри плодове, дълготърпейки и приемайки непрекъснати промени на естеството, очаквайки Божията милост, тогава умът приема Божествено просвещение и целият става божествена светлина, в която той умно вижда истината и различава как трябва да върви, докато не достигне любовта, която е пресладкият Исус.

Обаче и тук, чедо, е необходимо голямо внимание. Като чуваш за светлина, не мисли, че това е огън или светлина на лампа, или на мълния, или нещо друго цветно. Далеч от такава нелепост! Защото мнозина, не разбрали това, приели за благодат видовете мълнии и след като се прелъстили, лошо погинали. А умната светлина на Божията благодат е невеществена, безвидна и безцветна, тиха и мирна. Това е и благодатта, наричаща се просветителна, която просвещава ума и посочва безопасните пътища на духовното пътуване, за да не се заблуди пътникът и да не падне.

Обаче тъй като тялото е неразривно свързано с промени и времето е много, то благодатта не пребивава постоянно, а си отива и идва. И след светлината настъпва мрак и пак след мрака - светлина.

И слушай внимателно, за да разбереш.

Нашето естествено състояние в сравнение с Божията благодат е тъмнина. Още повече, когато към нас се приближават мрачните демони, чиято природа е тъмна. И когато дойде светлината на благодатта, всичко това изчезва, подобно на това, както изчезва тъмнината, когато изгрява слънцето. И ние ясно виждаме дори най-малките признаци, които до изгрева на слънцето са ни водили към грешки. И пак, щом слънцето залезе, отново по естествен начин ни обхваща тъмнина. И с този, който ходи в мрак, се случват големи беди и нещастия.

Нещо подобно се случва и с нас в духовното пътешествие. Когато имаме божествената светлина, ние ясно виждаме всичко и демоните бягат надалеч, нямайки сили да устоят пред Божията благодат. А когато Божията благодат си отиде - остава мракът, нашето естествено състояние. И тогава отново идват разбойниците - бесове, и воюват с нас. Така че, понеже нашето естество е подложено на толкова много промени и във времето на помрачение ние извършваме много дела без разсъждението на Божията благодат, причинявайки на себе си вреда и често получавайки смъртни рани от враговете, понеже поради мрака не виждаме враговете, които се крият, то никога не бива да се одързостяваме и да смятаме, че всичко, което вършим, е угодно на Бога. Нито трябва да се надяваме на нашето оръжие и изкуство. Но призовавайки Божията помощ, трябва да се надяваме само на нея и с голям страх да казваме като незнаещи: "Угодно ли е на Бога това, което казвам, или може би Го огорчавам?" И в час на промяна трябва да търпим.

И така, ако пребъдем в това състояние и с нас не се случи някое зло от постоянните войни и от смущенията на страстите, тогава ни се дава дар от Бога - благодатта на съвършенството. Тя ни прави съвършени и се нарича свръхестествена, понеже пребивава по-горе от естеството. И в двете други предишни състояния човек чрез

²Рожкови - люспи, кожици от изстискани маслинени плодове, употребявани за храна за свинете. Виж в притчата за блудния син: Лук. 15:16.

11. За трите състояния на
естеството, чрез които човек се
издига и слиза: естественото,

благи помисли и духовни спомени принуждават човека да се поддържа към добродетелите: любов, смирение,
въздържание и т.н. А когато дойде свръхестественото, всички страсти изчезват.
И всички добродетели се вършат естествено, бездействието и безразличието от страна на самия човек. Защото му
е дадено това божествено безстрастно благо, което е било до престъплението. Защото страстите са
влезли в човешкото естество след непослушането, принуждавайки Адам. А естественото състояние, в което
човекът е бил създаден от Бога, е било безвралното състояние на умът, когато се освобождава от страстите,
шества чрез на Божественото знание като единственото средство за спасение.

и на съвършенството

Така че, когато и ти, чедо, видиш, че без хитрости и духовно напрежение на помислите всички добродетели
пребивават като естествени и не се изменят, то знай, че си по-горе от естеството. Когато удържаш
добродетелите с помощта на благи помисли, а те се изменят, то знай, че си в естественото състояние. А
когато извършваш грехове, знай, че си в противоестествено състояние и пасеш чужди свине, както е казано
в Светото Евангелие. И се потруди да се освободиш. А което е свръх това, го знае Премъдрият и Всеблаг
Бог и този, който пребивава в Бога, Комуто слава и власт във вечните векове. Амин.

12. За любовта

Тъй като вече написахме много различни неща, чедо мое, то аз, подбуждан от твоята гореща вяра и благоговение, сметнах, че е добре да ти напиша малко и за любовта от това, което узнах от предишните преподобни отци и от четенето на Писанията. Но представяйки си висотата на тази свръхестествена благодат, аз се боя, че може би няма да мога да се справя с това слово. И все пак, съгръван от надеждата във вашите свети молитви, започвам това слово. Защото как мога аз, чедо мое, със своята сила да напиша за толкова велико дарование, което превъзхожда моята сила? И с какъв език следва да разкажа за това пренебесно наслаждение и храна на светите Ангели, пророци, апостоли, праведници, мъченици, преподобни и целия сонм, записан на небесата?

Истина ти казвам, чедо мое, ако бих могъл да говоря с езиците на всички хора от Адам, за да ми помагат, то и тогава ми изглежда невъзможно, че ще мога достойно да възхваля любовта. И какво говоря “достойно”? Защото смъртният език не може да каже и съвсем малко за любовта, ако Сам Бог, Самоистината и Любовта не ни даде сила на словото и мъдрост, и знание. И чрез човешкия език Сам Бог - сладкият наш Иисус Христос - Сам Себе Си зове и възхвалява. Защото Любовта не е нищо друго, освен Самия Спасител и Отец заедно с Божествения Дух и пресладкия Иисус.

И всички други дарби на човеколюбивия Бог, т.е. смиреномъдрие, кротост, въздържание и т.н., възбуждат божественото чувство, когато действат в нас чрез Божията благодат. Те, сами по себе си, без действието на Божията благодат са просто добродетели. И ние ги пазим заради Господнята заповед за изцеление на нашите страсти. Преди да получим благодатта, ние постоянно претърпяваме изменения: към смирение и към превъзнасяне, към любов и към ненавист, към въздържание и към преяждане, към кротост и към гняв, към дълготърпение и към ярост и така нататък.

Обаче когато сме движени от Божията благодат, тогава тези постоянни промени на душата се прекратяват. И макар тялото и да изпитва прости и естествени изменения, тоест студ, жега, тежест, труд, болка, глад, жажда, болести и така нататък, душата, хранена от действието на Божията благодат, пребивава неизменна в дадените ѝ естествени Божии дарби.

Тази неизменност, за която говоря, трябва да разбираш така: когато благодатта се намира в нас, душата е непроменлива по отношение на дадените ѝ от Бога дарби. Но това не означава, че не стават промени, когато благодатта се отдалечи. Благодарение на здраво благоразумие на душата, човек може да стане трудноизменчив, обаче не и неизменчив.

Защото ние и на друго място на това послание написахме, че дотогава, докато носим тази глинена обвивка, нека никой да не мисли, че без идването на Божията благодат може да съществува висота на състоянието, която да не е подложена на промени, която нищо не заплашва. По този начин добре се вкусува и сигурно се научава усещането на всяка Божия дарба.

Обаче когато човек достигне чувството на Божествената любов, която е Сам Бог съгласно казалия, че *Бог е любов и който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога, и Бог - в него*¹, ще може ли тогава смъртният език без божествена енергия да говори за Бога и за Неговите свети дарби? Защото и днес мнозина добродетелни и благочестиво живеещи хора, с дело и слово благоугаждащи на Бога и принасящи полза на ближния, мислят и мнозина имат за тях същото мнение, че са достигнали любовта благодарение на малкото дело на милост и състрадание, което оказват на ближния.

Обаче истината не е такава. Защото те изпълняват заповедта за любовта съгласно Господа, Който казва: *Обичайте се един другия*.² И спазващият заповедта е достоен за похвали като изпълнител на Божиите

¹Иоан. 4:10, 16.

²Иоан. 13:34.

заповеди. Но това съвсем не означава, че това е и действие на Божията любов. Това е път към извора, обаче не е самият извор. Това са стъпала към двореца, обаче не е самата врата на двореца. Това е царската дреха, но не е самият цар. Това е Божия заповед, но не е Самият Бог.

Така че желаещият да говори за любовта трябва в пълнота на чувството да вкуси тайнството на любовта и след това, ако позволи Изворът на любовта - пресладкият Иисус, да предаде от плода, който е получил, и да принесе несъмнена полза на ближния. Защото голяма е за нас опасността да говорим погрешно и да мислим в незнание, и да се гордеем, че знаем това, което в действителност не знаем.

Така че знай със сигурност, възлюбено мое чедо, че едно е заповедта за любовта, изпълнявана с дела заради братолюбие, и друго е действието на Божествената любов. И първото го могат всички хора, ако поискат и принудят себе си да го изпълнят, а второто - не. Тъй като това не зависи нито от нашите дела, нито от нашето желание. Но това зависи от Извора на Любовта, нашия пресладък Иисус, Който ни дава това, ако Сам иска, както иска и когато иска.

И ако ходим в простота и пазим заповедите, и със сълзи, с търпение и постоянство усърдно просим, и ако пазим добре като Моисей Иоторовите овце, тоест благите и духовни движения и помисли на ума, в зноя на деня и студа на нощта на постоянните войни и изкушения, и се съкрушаваме с труд и смирение, тогава ние се удостояваме да видим Бога и Къпината, горяща и неизгаряща в нашите сърца от божествения огън на Любовта. И след като се приближим към нея чрез умната молитва, чуваме Божия глас, казващ в тайнството на духовното познание: *Събуј си обуцата от нозете.*³ Тоест свали от себе си всяко своеволие и грижа на тоя век и всяко детинско мъдруване и се подчини на Светия Дух и на Неговата Божествена воля, *защото мястото, на което стоиш, е свято.*

И когато всичко това бъде снето, човек приема върху себе си отговорността за закрилата на народа и нанася рани на фараона, тоест разсъдението и управлението на Божествените дарби и победата над бесовете. И след това получава Божествените закони. И не на каменни скрижали, както Моисей, които овехтяват и се чупят, но божествено написани от Светия Дух в нашите сърца. И не само десет заповеди, но колкото побират нашите ум, знание и естество. И след това човек влиза зад вътрешната завеса.

А когато го осени Божественият облак в огнения стълб на любовта и той целият стане огън и няма сили да понася повече това, тогава божественото действие на любовта зове към Извора на любовта и казва чрез човешките уста: "Кой може да ме раздели от сладката Ти любов, Иисусе?" И освен това, в появяващ полъх - в тяло или без тяло - Бог знае - вътре в жилището или извън него, във въздуха - Бог знае, - това знае само този, който е видял - целият станал огън - с огъня, изливайки сълзи на любов, с удивление и изумление зове: "Спри, сладка Любов, водите на Твоята благодат, защото свързките на моите членове се разпаднаха!" И докато той казва това в появяващия полъх на Духа с Неговото чудесно и неизречено благоухание, сетивата замират и не е възможно каквото и да е телесно движение. И целият пленен, свързан с мълчание, той само се удивлява на богатството на Божията слава, докато божественият мрак не си тръгне.

И стои като безумен,

извън себе си, сякаш пиян.

Нито езикът, нито умът, нито сърцето

позволяват да каже нещо друго, освен:

"Иисусе мой, любов и сладост!

Отец и Спасител мой, пресладка Любов!

Създател и Бог мой

и Свети Душе,

³Изх. 3:5.

О, Пресвета Троица в Божествена Единица!

О, живот на душата ми, наслада на сърцето,
просвещение на ума; о, Любов свършена!

О, извор на Любовта, надеждата и вярата,
кажи ми, как да Те търся, за да Те намеря.

Да, любов моя сладка, Иисусе мой Спасителю,
само това ми кажи и нищо друго не искам.

Да Те намеря и да падна
в божествените Ти нозе,
сладко целувайки раните и гвоздеите.

И вечно да плача с болка сърдечна
и нозете да оросявам, както в древност Мария.

Да не ме отлъчат всички начала,
власти и сили на врага велиара,
нито целият свят и неговите наслаждения,
нито всички удоволствия на този век.

И оттам, където оросявам нозете Ти,
Ти вземи душата ми,
И настани я, където знаеш,
Теб, моя Спасител, моя Бог и Създател,
вечно да виждам, да възпявам, да почитам.

С всички праведни пророци, апостоли
и мъченици, преподобни и свети жени,
и с цялото войнство на небесните Ангели,
Херувими, Серафими, Власти и Престоли,
и с Майката пресладка, Пресветата Дева
и Владичица на всички, Богородица Мария.

Амин.”

И така, блажен е, чедо мое, часът, в който ни предстои, - ако се удостоим - да предадем душата си чиста на Господа и да се радваме заедно с всички, за които казахме, там, където във всички и над всички царува

Иисус Христос, пресладкият Спасител, Отец и Бог, Възлюбеният Дух, Свят, Благ, Мирен, Животоначален, Животворящ, Неразделната Свята Троица, сега и винаги, и в безкрайните нескончаеми векове. Амин.

13.

Епилог

О, чедо, непрестанно дръж в ума и сърцето си всичко това, което ти написах. И със сигурност знай, че началото на чистия Божий път и на идването на всички блага - това е човек да познае своята немощ.

И за да познае това, той трябва да премине през големи изкушения, превишаващи неговата сила. А без да е преминал през такива превишаващи естеството изкушения, за него е невъзможно да познае немощта му. И когато той узнае това, то узнава всичко и всичко само ще дойде в ръцете му. А тогава е близко и истинското смирение. С него е дошло и търпението. Той е постигнал и познание на тайнствата. И се е облякъл в разсъждение. И от любовта е получил плодовете на Духа: радост, мир, дълготърпение, вяра, кротост, въздържание.

Въпрос: А в какво се състоят всички тези блага?

Отговор: Всички те се състоят в това, човек да види не призрачно и измамно, а действително да види истината, която му се дава изцяло по благодат: че човекът е нищо.

Въпрос: А какво представлява това “нищо”?

Отговор: Това “нищо” е онова, което е било нищо, преди Бог да сътвори земята и цялото творение. А когато Той сътворил небето и земята, тогава нарекъл нея, произлязлата от небитието, земя. И пак: когато Бог взел от земята глина и създал човека, той бил глинен, без душа. И когато Той вдъхнал в него, и човекът получил посредством вдъхването дух на живот, разумна душа, Бог го нарекъл човек, “по Свой образ и подобие.”

Това, което е “по образ”, е духът, който Бог му дал при вдъхването, разумната душа. А това, което е “по подобие”, са добрите и благи добродетели: любов, благодат, милост и другите, както написахме по-горе. И този, който притежава тези естествени и благи добродетели, има това, което е “по подобие”. А този, който не ги притежава, няма това, което е “по подобие”. И за него казва и пророкът, *не разбра честта си, прилепи се към несмислените скотове и се уподоби на тях* (Пс. 48:13 - слав.).

Въпрос: Но какво представлява пълнотата на всички блага и изпълнението на всичко?

Отговор: Пълнотата на всички блага и изпълнението на всичко е Бог: благият, милостивият, добросърдечният, чрез Когото всичко е произлязло от небитие и без Когото нищо не е станало. И така, Нему заедно с възлюбения Негов Син, пресладкия наш Спасител Иисус Христос и с Пресветия, Благия и Животворящ Негов Дух подобава всяка слава, любов, чест, служение и поклонение сега и винаги и в безкрайните векове на нескончаемата вечност. Амин.

Стихове от същия

Името си не написах,

то известно е на всички.

Ако ти не си го знаел,

послушай и узнай.

От нищото е моето начало.

Създаден съм от пръст

и затова наричам се земя, пръст, глина, прах.

И от земята ме създаде
и стъпки Творецът.
Украси ме със душа разумна.
И монах ме сътвори, за да Го славя.
Не питай нищо повече, за да не сгрешиш.
А по-добре благодари и Го прославяй,
като достоен за своята слава и за благодарност.
Родител Безначален с Единородния Свой Син
и със Светия Дух. Троице Пресвята,
удостой ни със частта на спасяваните
по застъпничеството на сладката наша Майка Богородица
и по молитвите на всички светии.
Амин.

**Край, и слава на нашия Бог,
прославян в Троица!**